รายงานการวิจัยฉบับที่ 50

ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ผศ.งามตา วนินทานนท์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ห้องสมุด สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร

15 ก.ค. 2537

ผศ. งามตา วนินทานนท์

รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๒๕๓๗

คำนำ

รายงานการวิจัยฉบับที่ 50 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เรื่อง "ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร" เป็นผลงานของผู้ช่วยศาสตราจารย์ งามตา วนินทานนท์ ซึ่งได้ทำในช่วงเวลาที่ลาไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ ผลงานนี้นับว่าเป็นหลักฐานอันสำคัญที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างลักษณะของบิดามารดาทางด้านพุทธศาสนาและด้านพฤติกรรมศาสตร์ สัมพันธภาพในครอบครัว และวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป ในแง่ที่เป็นพื้นฐานความรู้ และการทำวิจัยต่อไป

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ งามตา วนินทานนท์ ที่ได้มีความอุตสาหะอันต่อเนื่องจนสามารถทำงานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ผจงจิต อินทสุวรรณ)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2536

ประกาศคุณูปการ

รายงานการวิจัยเรื่อง "ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร" เป็นหนึ่งในห้าของโครงการวิจัยย่อยภายใต้โครงการวิจัยแม่บทเรื่อง "ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต การทำงาน และจริยธรรมของคนไทย" ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทกำหนดหัวข้อเรื่อง และสรรหาผู้วิจัยประจำปี พ.ศ. 2533 ของสาขาปรัชญา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติมีศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน เป็นประธานโครงการฯ รายงานการวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาคุณลักษณะสำคัญบางประการของบิดาและมารดาผู้ซึ่งสามารถให้การอบรมสั่งสอนบุตรทางพุทธศาสนาได้มาก นับเป็นงานวิจัยชิ้นแรก ๆ ในประเทศไทยที่ศึกษาเรื่องการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของบิดามารดาโดยตรง ผู้วิจัยหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจ และมีการศึกษาที่กว้างขวางลึกซึ้งต่อไป และยังอาจเป็นประโยชน์ต่อบิดามารดาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนได้นำไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาสู่เยาวชนเป็นการเตรียมเยาวชนให้มีความมั่นคงทางจิตใจพร้อมรับกับสภาพความเจริญทางวัตถุของประเทศในวิถีทางของการพัฒนาไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมที่อาจเกิดปัญหาตามมานานัปการ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย ท่านแรกคือ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากท่านทั้งด้านการจัดสรรเงินทุนให้เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล และยังได้รับคำแนะนำปรึกษาที่มีคุณค่ายิ่งจากท่านอีกด้วย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี ท่านเจ้าอาวาสวัดเขาพุทธโคดม จังหวัดชลบุรี และคุณแม่สิริ กรินชัย และขอขอบพระคุณ พล ต.ต.เริง คุปตะวาทิน กับคุณปริญญ์ จงวัฒนา (เจ้าภาพจัดการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ระหว่างวันที่ 28 พฤศจิกายน - 5 ธันวาคม 2534) ที่ได้กรุณาอนุญาตให้ผู้วิจัยและคณะนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการฝึกวิปัสสนากรรมฐาน ณ อาราม และสถานที่ในความรับผิดชอบของท่าน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ประกิจ รัตนสุวรรณ ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบิดามารดาของนักเรียนในโรงเรียนหลายระดับด้วยกัน

บุคคลกลุ่มต่อไปที่มีส่วนสนับสนุนอย่างสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ คณาจารย์ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ โดยเฉพาะได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ อาจารย์อุษา ศรีจินดารัตน์ อาจารย์อัญชลี สุตธรรม อาจารย์ ดร.อ้อมเดือน สดมณี ยิ่งกว่านั้นยังได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากอาจารย์ ดร.อุบล เลี้ยววาริณ อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส ท่านที่กล่าวนามมาทั้งหมดนี้ได้กรุณาสละเวลาให้ความช่วยเหลือทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ด้วยความสนใจและตั้งใจเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ก็ได้รับคำแนะนำอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. ผจงจิต อินทสุวรรณ ผู้อำนวยการ ที่กรุณาอนุญาตให้ผู้วิจัยได้ลาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ ทำให้การเขียนรายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้โดยเร็ว และยังได้สนับสนุนด้านการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนหนึ่ง และด้านการจัดพิมพ์เป็นรายงานการวิจัยฉบับที่ 50 ของสถาบันฯ ด้วย เพื่อการเผยแพร่ต่อไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ งามตา วนินทานนท์)

ความย่อรายงานการวิจัย

ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ งามตา วนินทานนท์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2536

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม มีจุดมุ่งหมายที่จะตอบคำถามสำคัญ 3 ประการ ประการแรก บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่ำหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และปรากฏเด่นชัดในบิดา-มารดาประเภทใด ประการที่สอง บิดามารดาที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากนั้น นอกจากจะต้องมีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงแล้ว ยังต้องมีลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ที่จำเป็นประกอบ อาทิ ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัว และลักษณะส่วนบุคคลอื่น ๆ อะไรบ้าง มากน้อยเพียงใด และประการที่สาม ปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของกลุ่มมารดาจะแตกต่างจากกลุ่มบิดาหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดาหรือมารดาประเภทใดบ้าง

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้ประกอบด้วย บิดาหรือมารดาของเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 8-15 ปี จำนวนบิดาและมารดามีทั้งสิ้น 545 คน เป็นบิดา 233 คน มารดา 289 คน และผู้ปกครองอื่น ๆ อีก 23 คน (ร้อยละ 43.3, 53.7 และ 2.9 ตามลำดับ) บิดามารดาเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ณ สถานที่ปฏิบัติธรรมหลายแห่งในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง และอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้ปกครองนักเรียนจากโรงเรียนในกรุงเทพฯ บิดามารดากลุ่มนี้มีอายุโดยเฉลี่ย 41.22 ปี แบ่งเป็นกลุ่มอายุน้อยร้อยละ 56.9 และกลุ่มอายุมากร้อยละ 43.1 มีการศึกษาคิดเป็นจำนวนปีที่ศึกษาโดยเฉลี่ย 15 ปี จัดเป็นผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางร้อยละ 31.8 และผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงร้อยละ 68.2 จากรายงานการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของบิดามารดา สามารถจัดแบ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงร้อยละ 50.2 และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำร้อยละ 49.8

ตัวแปรที่นำมาศึกษาครั้งนี้มี 4 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของบิดามารดา เช่น อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทางพุทธ เป็นต้น กลุ่มที่สองคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา ประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัวได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธ กลุ่มที่สามคือ ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ ประกอบด้วยตัวแปร 7 ตัวคือ ตัวแปรลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว ได้แก่ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรม-เลี้ยงดูบุตร ตัวแปรสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และจำนวนเวลาที่ใช้กับบุตร และตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน และกลุ่มสุดท้ายคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธซึ่งประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัวคือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับ-และเปลี่ยนตาม ตัวแปรในการวิจัยนี้มีทั้งสิ้น25 ตัวแปร ส่วนใหญ่เป็นตัวแปรที่มีค่าต่อเนื่อง จึงใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางและสามทาง วิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น และวิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล ทั้งในกลุ่มตัวอย่างโดยรวมและกลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง

ผลการวิจัยที่สำคัญมี 4 ประการดังนี้ ประการแรก พบว่า บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านคือ ด้านความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามทั้ง 3 ด้านในปริมาณมาก เป็นกลุ่มมารดา เป็นกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง เป็นกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธสูง

ประการที่สอง พบว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูง คือ มีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแต่ละด้านมากที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ อีก 7 กลุ่ม ผลนี้พบเด่นชัดทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มเฉพาะผู้ที่เป็นมารดา กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง และกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว นอกจากนี้ยังพบว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อการปฏิบัติ หรือวิถีชีวิตแบบพุทธด้านใดด้านหนึ่งสูงเพียงด้านเดียวก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ หรือวิถีชีวิตแบบพุทธด้านใดด้านหนึ่งต่ำ พบผลนี้ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยเกือบทุกกลุ่ม

ประการที่สาม พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกัน สามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านของบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 25 ประเภทได้ในระดับสูง (ปริมาณการทำนายรวม 3 ด้านโดยเฉลี่ยร้อยละ 49.15) และมีปริมาณการทำนายได้สูงกว่าปริมาณการทำนายของลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกัน (ทำนายได้รวม 3 ด้านโดยเฉลี่ยร้อยละ 7.28) และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกัน (ทำนายได้รวม 3 ด้านโดยเฉลี่ยร้อยละ 9.63) ในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 25 กลุ่ม ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมร่วมกัน 6 ด้าน สามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้สูงขึ้นกว่าเดิมเมื่อใช้ตัวแปรลักษณะทางพุทธศาสนาหรือลักษณะทางจิตสังคมชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวเป็นตัวทำนายถึงระดับที่ยอมรับได้ (เพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 7) ปรากฏเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวประเภทแตกแยกเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ สุขภาพจิต และการปฏิบัติทางพุทธ ตามลำดับ จึงอาจกล่าวได้ว่ายิ่งบิดามารดามีลักษณะทางพุทธด้านวิถีชีวิตแบบพุทธและด้านการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใดก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากเท่านั้นปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวประเภทแตกแยกมากกว่าในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ ในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 25 กลุ่ม ลักษณะทางพุทธศาสนาร่วมกับสัมพันธภาพในครอบครัว รวม 6 ด้าน สามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้สูงขึ้นกว่าเดิมเมื่อใช้ตัวแปรลักษณะทางพุทธศาสนาหรือสัมพันธภาพในครอบครัวชุดหนึ่งชุดใดเพียงชุดเดียวเป็นตัวทำนายถึงระดับที่ยอมรับได้ โดยสามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 15 จาก 25 กลุ่ม (ปริมาณการทำนายที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 5.88) เพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 18 จาก 25 กลุ่ม (ปริมาณการทำนายที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 5.76) และเพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 22 จาก 25 กลุ่ม (ปริมาณการทำนายที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 8.32) ตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการทำนายคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความใกล้ชิดบุตร ความเชื่อทางพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธ ตามลำดับ อาจกล่าวได้ว่า ยิ่งบิดามารดามีลักษณะทางพุทธศาสนาทั้ง 3 ด้าน

โดยเฉพาะด้านวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีสัมพันธภาพในครอบครัวโดยเฉพาะความใกล้ชิดบุตรมากเท่าใด ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากเท่านั้น ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดามากกว่ามารดา ในกลุ่มจากครอบครัวขยายมากกว่าครอบครัวเดี่ยว ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมากกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางมากกว่าในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสูง และในกลุ่มที่มีบุตรชายมากกว่าในกลุ่มที่มีบุตรหญิง เป็นต้น

ประการที่สี่ ผลการวิจัยได้ให้ภาพรวมว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ 7 ด้าน รวม 10 ด้าน ในปริมาณสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านพร้อมกันในปริมาณสูงด้วย เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายในกลุ่มบิดากับมารดาที่มีลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังคล้ายคลึงกัน ปรากฏว่าในกลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายได้สูงกว่าในกลุ่มมารดาอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบิดากับมารดาที่มีบุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาเหมือนกัน กลุ่มบิดาและมารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง มีการศึกษาระดับปานกลางและมีอายุมากใกล้เคียงกัน และกลุ่มบิดาและมารดาที่มาจากครอบครัวเดี่ยวเหมือนกัน เป็นต้น

จากการวิจัยลักษณะของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อถ่ายทอดลักษณะทางพุทธศาสนา ทำให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่า บิดามารดาที่ให้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนานั้น เป็นบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธสูง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือ ยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า และหมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา) เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี และให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยยังให้ภาพโดยรวมว่าฝ่ายบิดาที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นในปริมาณสูง สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ด้านการอบรมสั่งสอนบุตรวัยรุ่นเพื่อปลูกฝังหลักคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนาได้เด่นชัดกว่าฝ่ายมารดาด้วย ดังนั้นผู้ปกครองฝ่ายบิดาจึงควรได้รับการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาประสบการณ์ทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพุทธ และให้มีการตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนด้านการถ่ายทอดทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นด้วย

Research Summary

Buddhist Parents' Characteristics as Correlates of Child-Rearing Practices : Behavioral Science Approach.

Assit.Prof.Ngamta Vanindananda

Srinakharinwirot University

Bangkok, Thailand

1993

The present study aimed at investigation of the antecedents of the Buddhist child-rearing practices. There were three main objectives. Firstly, to examine whether parents who had higher level of the Buddhist characteristics could carry out the Buddhist child-rearing practices better than their counterparts. Secondly, to explore the directions and degrees of the relationship among the parents' Buddhist characteristics, the Behavioral Science characteristics and the Buddhist child-rearing practices. Finally, to compare the directions and degrees of the above relationship between the father and the mother of various types.

In this study, 545 parents of children who were in their 8-15 years of age, served as subjects. The subjects were composed of 233 fathers, 289 mothers, and 23 nonparental adults (43.3%, 53.7% and 2.9% of the total subjects) Almost half of the parents were selected from groups of people who participated in the Buddhist meditation training programs arranged at various temples in Bangkok

and in the provinces nearby. The rest of the subjects were the parents of students with the same age level from various schools in Bangkok, The latter group of subjects were contact through the schools where their children attended. The average age of the subjects was 41.22 years. The average year of education was 15 years. Concerning amount of the Buddhist participation reported, 50.2% of the total subjects were classified as higher Buddhist participation, and 49.8% were the lower.

The data were gathered by means of sets of questionnaires. There were 4 groups of variables being assessed. The first group consisted of biosocial and family backgrounds of the respondants including the amount of the Buddhist participation. The second group consisted of 3 aspects of the Buddhist characteristics (the Buddhist beliefs, the Buddhist practices, and the Buddhist life-style). The third group consisted of 7 important Behavioral Science characteristics. Three of them were psychosocial characteristics (mental health, attitude towards the focused child, and belief in internal locus of control of result in childrearing). The others were family relations (marital relationship, parent-child relationship, and amount of time spending with children). The fourth group of variables contained 3 componants of the Buddhist child-rearing practices (the explosure, the comprehension, and the acceptance). Most of measured variables were interval variables. Analysis of Variance, Stepwised Multiple Regression, and Canonical Correlation were performed on data analysis.

There were four major research findings as follows :

The first was that the parents who could carry out high amount of each componant of the Buddhist child-rearing practices (the explosure, the comprehension and the acceptance) were mainly the mothers, the higher Buddhist participants, and the parents with moderate educational level and being higher on the Buddhist participation.

The Second was found that the parents who possessed simultaneously higher amount of 3 aspects of the Buddhist characteristics (the Buddhist beliefs, the Buddhist practices and the Buddhist life - style) carried out the most amount of 2 componants of the Buddhist child-rearing practices (the comprehension and the acceptance) as comparing to all of their counterparts. These findings showed significantly in the total sample, the mother sample, the younger sample and the sample with high educational level. In addition, it was also found that eventhough the parents possessed higher amount of only one aspect of the Buddhist characteristics, they entitled to carry out more amount of each componant of the Buddhist child-rearing practices than their counterparts. These results were evident in the total sample and in many types of sample.

The third findings were shown in various types of parents that the 3 aspects of the Buddhist characteristics altogether were stronger predictors of the amount of each componant of the Buddhist

child-rearing practices than the 3 aspects of psychosocial characteristics and the 3 aspects of family relations. Furthermore, a group of predictors which was composed of the 3 aspects of the Buddhist characteristics and the 3 aspects of psychosocial characteristics revealed higher predictive power of the amount of the explosure componant of the Buddhist child-rearing practices than either set of predictors alone (the increased predictive value was 7%). This result was evident only in the group of parents from broken-home families. The important predictive variables in relation to the explosure componant were the Buddhist life-style, mental health and the Buddhist practices respectively. It was possible that the higher the Buddhist life-style and the Buddhist practices and the better the mental-health condition parents had, the more the amount of the explosure componant of the Buddhist child-rearing practices parents would attain. Moreover, another group of predictors which was composed of the 3 aspects of the Buddhist characteristics and the 3 aspects of family relations altogether showed higher predictive power of the amount of the explosure, the comprehension and the acceptance componants of the Buddhist child-rearing practices than either set of predictors alone (the average increasing predictive value were 5.88%, 5.76% and 8.32% correspondingly). These results were evident in the father sample, the parents from extended families, the higher Buddhist participants,the parents with male focused child, etc. The

important predictive variables in relation to each of 3 componants of the Buddhist child-rearing practices were the Buddhist life-style, the parent-child relationship, the Buddhist beliefs, and the Buddhist practices respectively. It was predictable that the higher the 3 aspects of Buddhist characteristics, the higher the parent-child relationship parents possessed, the more the amount of each componant of the Buddhist child-rearing practices parents would attain.

The fourth was that the 3 aspects of the Buddhist characteristics, the 3 aspects of psychosocial characteristics, the 3 aspects of family relations, and the love-oriented practice 10 variables altogether were brought into consideration could highly predict all 3 componants of the Buddhist child-rearing practices. As comparison the father group to the mother group whose biosocial and family backgrounds were similar, the result showed significantly higher in the father group than the mother group of various biosocial and family backgrounds.

It was concluded that the amount of the Buddhist participation and the 3 aspects of the Buddhist characteristics were effectively related to the Buddhist child-rearing practices. The relevent recommendations were to promote the Buddhist participation and the Buddhist characteristics of parents. Child-rearing campaign shoud be directed to the father to realize his important role of the Buddhist socialization.

สารบาญ

คำนำ

ประกาศคุณูปการ

รายงานการวิจัยโดยย่อ

Research Summary

สาบาญ

สารบาญตาราง

สารบาญภาพประกอบ

บทที่ **หน้า**

1 บทนำ 1

ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา 1

วัตถุประสงค์ในการวิจัย 4

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย 4

ขอบเขตของการวิจัย 5

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 7

การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ 7

รูปแบบการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ 8

ลักษณะทางศาสนาของคนไทย 11

ความเชื่อทางพุทธศาสนา 12

การปฏิบัติทางพุทธศาสนา 21

วิถีชีวิตแบบพุทธ 27

ความเชื่อทางศาสนากับการปฏิบัติทางศาสนา 31

การถ่ายทอดทางศาสนา 34

ครอบครัวกับการถ่ายทอดทางศาสนา 35

วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อปลูกฝังลักษณะทางศาสนา 39

บทที่		หน้า
	การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ : ความหมายและวิธีวัด	41
	ลักษณะทางศาสนาของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา	47
	ลักษณะทางจิตสังคมของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา	52
	การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา	59
	สัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา	61
	สมมติฐาน	62
3	**วิธีการวิจัย**	65
	กลุ่มตัวอย่าง	65
	เครื่องมือวัดตัวแปร	66
	ลักษณะทางพุทธศาสนาของบิดามารดา	66
	ลักษณะทางจิตสังคมของบิดามารดา	68
	สัมพันธภาพในครอบครัว	69
	ลักษณะทั่วไปของบิดามารดาและครอบครัว ลักษณะของบุตร และความสัมพันธ์กับเด็ก	70
	การอบรมเลี้ยงดูบุตร	72
	การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน	72
	การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ	72
	วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล	73
4	**ผลการวิเคราะห์ข้อมูล**	77
	ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	78
	ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทางครอบครัว	78
	ลักษณะทางพุทธศาสนา	80
	ลักษณะทางจิตสังคม	80
	สัมพันธภาพในครอบครัว	81
	การอบรมเลี้ยงดูบุตร	82

บทที่ หน้า

ลักษณะทางพุทธศาสนากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 84

ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 98

ลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 98

สัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 116

ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของผู้ปกครองกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 128

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน 139

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน 140

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน 162

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน ในบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 183

กลุ่มรวม 184

กลุ่มมารดา 187

กลุ่มบิดา 190

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 193

5 สรุปและอภิปรายผล 203

สรุปและอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐาน 204

ลักษณะของบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณต่างกัน 226

บทที่ **หน้า**

เปรียบเทียบลักษณะของบิดากับมารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณมาก 227

ลักษณะของบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณน้อย 230

ลักษณะทางพุทธศาสนา : ปัจจัยเชิงสาเหตุและผล 235

ลักษณะทางพุทธศาสนาในฐานะเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 235

ลักษณะทางพุทธศาสนาในฐานะเป็นปัจจัยเชิงผลของตัวแปรอื่น ๆ 237

ข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัย 240

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป 243

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ 245

บรรณานุกรม 250

ภาคผนวก ก. แบบวัดและแบบสอบถาม 259

ภาคผนวก ข. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรายละเอียด 283

สารบาญตาราง

ตาราง		หน้า
1	เกณฑ์การให้คะแนนระดับเศรษฐกิจของครอบครัวผู้ตอบ	71
2	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม	85
3	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม	87
4	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม	92
5	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม	99
6	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม	105
7	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม	110

ตาราง หน้า

8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม 117

9 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม 121

10 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม 125

11 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดา ด้านสร้างความสนใจรับทราบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น 140

12 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น 146

13 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น 153

14 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างความสนใจรับทราบ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น 162

ตาราง หน้า

15 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยด้วยวิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเป็นขั้น 169

16 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยด้วยวิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเป็นขั้น 176

17 ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน ด้วยลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน ในกลุ่มบิดามารดาโดยรวม 377 คน และกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 20 กลุ่ม โดยใช้วิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล 185

18 ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน ด้วยลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน ในกลุ่มมารดาโดยรวม 196 คน และกลุ่มมารดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่ม โดยใช้วิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล 188

19 ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน ด้วยลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน ในกลุ่มบิดาโดยรวม 166 คน และกลุ่มบิดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่ม โดยใช้วิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล 191

20 สรุปปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน โดยใช้ตัวทำนาย 2 ชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร 216

21 สรุปปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน โดยใช้ตัวทำนาย 2 ชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร 219

ตาราง หน้า

22 เปรียบเทียบปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน ด้วยลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน ในกลุ่มบิดากับมารดาโดยรวม และกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่ม โดยวิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบคาโนนิคอล 224

สารบาญภาพ

ภาพ หน้า

1 แสดงหลักการสื่อสารเพื่อทำให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ 3 ขั้นตอน ในผู้รับสื่อ ตามทฤษฎีของแมคไกว (McGuire, 1969) 43

2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทต่าง ๆ ตามสมมติฐานของการวิจัยนี้ 64

3 แสดงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนากับลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา 241

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนและระบบจริยธรรมที่ซึมซาบแผ่ไปทั่ว และหยั่งรากลึกลงในพื้นฐานของสังคมและวัฒนธรรมไทยมาช้านาน แม้ว่าปัจจุบัน ถ้ามองในระดับผิวเผิน อาจเห็นว่าผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมในพุทธศาสนา เพราะมีปัจจัยแปลกใหม่ภายนอกเข้ามาปะปนอยู่มาก แต่ระบบจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาก็ยังคงสืบต่ออยู่อย่างแน่นหนา คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทยควรเรียนรู้พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทย คนรุ่นใหม่ หมายถึง เด็กและเยาวชนทุกคนควรได้รับการศึกษาปลูกฝังหลักธรรมตามแนวพุทธศาสนา เพื่อเตรียมพร้อมที่จะดำเนินชีวิต ทำงานหรือทำหน้าที่ของตนเพื่อตนเอง ครอบครัวและสังคมโดยรวมได้อย่างประสมกลมกลืนภายใต้สภาพแวดล้อมที่แท้จริงของสังคม ยิ่งในสภาพความเจริญที่รออยู่ข้างหน้าในวิถีทางของการพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่อย่างที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ก็ยิ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดให้การฝึกอบรมในเรื่องจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง เพื่อเตรียมเยาวชนไทยให้พร้อมที่จะรับมือกับสภาพความเจริญที่มาพร้อมกับปัญหาอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศนำหน้า ซึ่งถือกันว่าเป็นประเทศที่มีการพัฒนาแล้วถึงระดับสูงสุด (พระเทพเวที 2533 : 4-6, 16-20, 77) นอกจากนี้ พระเทพวิสุทธิเมธี (ม.ป.ป. : 12) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีคุณธรรมประจำใจว่า

> "... คนดีนี่อยู่ที่มีคุณธรรม ... คนขาดคุณธรรมนี่จะเป็นอะไรก็เป็นไม่สมบูรณ์เป็นมนุษย์ยังไม่ได้ ... มันไม่สมบูรณ์ทั้งนั้น อันนี้เป็นปมเสียของสังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบัน เพราะว่าชาวโลกนึกว่าให้มีความรู้ ให้เก่งในทางใช้ความรู้ ก็นึกว่าเพียงพอ แต่ความจริงมันยังไม่พอ เพราะว่ามันขาดอะไรบางอย่างซึ่งเป็นเครื่องคุ้มครองชีวิตให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย"

การถ่ายทอดทางศาสนาถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดทางสังคม เพราะมีจุดมุ่งหมายที่จะขัดเกลาให้บุคคลมีความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางศาสนามีหลายสถาบันด้วยกัน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและสื่อมวลชน เป็นต้น สำหรับสถาบันครอบครัวนับเป็นสถาบันแรกที่ให้ประสบการณ์ด้านศาสนาแก่เด็กและเยาวชน และเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการถ่ายทอดทางด้านนี้ โดยทั่วไปบิดามารดาที่รับผิดชอบอบรมเลี้ยงดูบุตรมาตั้งแต่ยังเล็ก จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมและมีความผูกพันกับเด็กอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นการปฏิบัติต่อบุตร เช่น การเอาใจใส่ฝึกอบรมให้เด็กประพฤติในสิ่งที่ถูกต้อง แนะนำให้รู้จักเลือกปฏิบัติตัวตามแบบอย่างที่ดีจากบุคคลอื่น และบิดามารดาก็ทำตนเป็นตัวแบบเยี่ยงพุทธศาสนิกชนที่ดีพึงปฏิบัติด้วย พฤติกรรมเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาของบุตร มีหลักฐานจากการวิจัยในประเทศไทยยืนยันในเรื่องนี้อยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น การวิจัยการยึดหลักศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง โดยเพ็ญแข ประจนปัจจนึก และอ้อมเดือน สดมณี (2529) พบว่า การที่เด็กในชุมชนที่ยังไม่เจริญมีการคล้อยตามค่านิยมและความเชื่อทางพุทธศาสนา การปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางศาสนา ร่วมกิจกรรมทางศาสนามากกว่า และยังมีระดับจริยธรรมสูงกว่าเด็กจากชุมชนที่เจริญนั้น ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัว

อย่างไรก็ตาม ในการประมวลเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทางศาสนาของครอบครัวไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาด้านทัศนคติและความสนใจในพุทธศาสนา บางส่วนศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างที่นิยมใช้ศึกษากันมากคือกลุ่มเยาวชนผู้รับการถ่ายทอด ได้แก่ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย และกลุ่มนิสิตนักศึกษาจากวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในงานวิจัยเหล่านี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวของผู้ถูกศึกษาเพียงลักษณะภูมิหลังของครอบครัว เช่น ระดับการศึกษาและอาชีพของบิดามารดา รายได้ของครอบครัว เป็นต้น มีงานวิจัยเพียง 2-3 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2524) วันชัย มีกลาง (2530) และฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ซึ่งทั้งหมดเป็นผลงานจากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ที่ได้พยายามศึกษาตัวแปรเชิงสาเหตุเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของบุคคลและตัวแปรด้านการเป็นแบบอย่างทางพุทธของบิดามารดา

กล่าวโดยสรุป หลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทย เยาวชนทุกคนควรได้รับการปลูกฝังหลักธรรมเหล่านี้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมไทยอย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมที่แท้จริง เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการถ่ายทอดทางศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จากการสำรวจงานวิจัยซึ่งมีอยู่ไม่มากที่ศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางศาสนาของครอบครัว งานวิจัยทั้งหมดเป็นการศึกษาจากการรายงานของผู้รับการถ่ายทอดคือ นักเรียน นิสิตนักศึกษา และพระสงฆ์บวชใหม่ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการมีทัศนคติ ค่านิยมที่เหมาะสม ตลอดจนตระหนักในคุณค่าของการบวชในพุทธศาสนาของเยาวชนเหล่านี้ เกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยมและการปฏิบัติเป็นแบบอย่างทางพุทธของผู้เป็นบิดามารดา จึงน่าจะได้มีการศึกษากับบิดามารดาผู้ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลักษณะทางพุทธศาสนาในบุตรโดยตรง ดูบ้างว่า บิดามารดาที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาได้มากนั้น เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและพฤติกรรมทางศาสนา ตลอดจนลักษณะทางจิตสังคมที่สำคัญบางด้าน และมีสภาพความพร้อมทั้งด้านส่วนบุคคลและครอบครัวที่เด่นชัดประการใดบ้าง

ตามที่ได้ระบุไว้ในเค้าโครงละเอียดของโครงการวิจัยแม่บท "ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต การทำงาน และจริยธรรมของคนไทย" (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ 2533) แล้วว่าการวิจัยความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาจะกระทำอย่างครบวงจรเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่หนึ่งศึกษาที่สาเหตุหรือจุดกำเนิดของความเชื่อและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาของบุคคล และส่วนที่สองศึกษาผลของการมีความเชื่อและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาที่อาจก่อให้เกิดลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่น่าปรารถนาบางประการ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำงานและการดำเนินชีวิตของบุคคล การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยส่วนที่หนึ่ง มุ่งศึกษารูปแบบการถ่ายทอดทางศาสนาของบิดา-มารดา ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลต้นแบบของผู้เป็นบุตร เนื่องจากยังไม่พบงานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาที่ศึกษากับผู้ที่เป็นบิดามารดาโดยตรงในประเทศไทย จึงคาดว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะช่วยบ่งชี้ถึงคุณลักษณะบางประการของบิดาและมารดาผู้ซึ่งสามารถให้การอบรมสั่งสอนทาง

พุทธศาสนาแก่บุตรได้มาก และเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาค้นคว้าที่ลึกซึ้งต่อไป เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนส่งเสริมและพัฒนาความรู้และการปฏิบัติแก่ผู้ที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาสู่เด็กและเยาวชน และเตรียมรับสภาพความเจริญของประเทศที่รออยู่ข้างหน้าในวิถีทางของการพัฒนาไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นความเจริญทางวัตถุที่อาจติดตามมาด้วยปัญหาทางจิตใจและสังคมมากมายด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 ประการดังนี้

1. เพื่อศึกษาว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูง จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาแตกต่างจากผู้ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่ำหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และปรากฏในบิดามารดาประเภทใดบ้าง

2. เพื่อศึกษาว่าบิดามารดาที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาได้มากนั้น นอกจากจะต้องมีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงแล้ว ยังต้องมีลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ เช่น ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัวและลักษณะส่วนบุคคลอื่น ๆ อะไรบ้าง มากน้อยเพียงใด

3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่า ปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา และลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ (อันได้แก่ ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน) กับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธศาสนาของกลุ่มมารดาจะแตกต่างจากกลุ่มบิดาหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และปรากฏในบิดาและมารดาประเภทใดบ้าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. จะได้เครื่องมือวัดลักษณะทางพุทธศาสนาของผู้ใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยแบบวัดความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ และเครื่องมือวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักขั้นพื้นฐานทางพุทธศาสนา (คือ ทาน ศีลและสมาธิภาวนา) โดยตรง เครื่องมือวัดทั้งหมดได้สร้างขึ้นตามขั้นตอนการสร้างแบบวัดของลิเชิร์ต (Shaw and Wright, 1967 : 24 - 25) และได้ผ่านขั้นตอนการหาคุณภาพของเครื่องมือวัด พบว่าอยู่ในระดับที่ยอมรับได้อย่างดี คาดว่าเครื่องมือวัดดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าวิจัยทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะด้านการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาต่อไป

2. ได้รับความรู้เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธของบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ

3. ได้รับความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่สำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาประเภทต่าง ๆ

4. สามารถนำความรู้จากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนส่งเสริมและพัฒนาความรู้และการปฏิบัติแก่บิดามารดา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาบุตรทางด้านศาสนาต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาแนวการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์แบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactional model) มาใช้ โดยกำหนดลักษณะทางจิตสังคมและพฤติกรรมของบิดามารดา (ได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติทางพุทธ วิถีชีวิตแบบพุทธ สุขภาพจิต ทัศนคติต่อบุตร และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) เป็นสาเหตุภายใน และกำหนดสภาพแวดล้อมทางครอบครัว (ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว ลักษณะและโครงสร้างของครอบครัว) เป็นสาเหตุภายนอกหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาในกลุ่มตัวอย่าง

2. กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้เป็นบิดาหรือมารดาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในแต่ละครอบครัว ซึ่งมีบุตรอายุระหว่าง 8 ปี ถึง 15 ปี อย่างน้อย 1 คนในครอบครัวนั้น บิดาหรือมารดากลุ่มนี้อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ บิดาและมารดาในกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 545 คน

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะทางศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูบุตร ผู้วิจัยได้ใช้แบบวัดประเภทชีดบนมาตราส่วนประมาณค่า (rating scales) ส่วนประสบการณ์ทางพุทธ ลักษณะทั่วไปของบิดามารดาและครอบครัวใช้แบบสอบถามทั้งปลายเปิดและปลายปิดประเภทให้เลือกตอบจากข้อความที่กำหนดไว้แล้วตามความเหมาะสมในแต่ละกรณี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ จะเป็นการประมวลแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อแสดงกรอบทางความคิด การกำหนดตัวแปร ความหมายของตัวแปรและการวัดตัวแปร ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ศึกษา อันเป็นพื้นฐานเพื่อกำหนดสมมติฐานสำหรับการวิจัยนี้ ดังรายละเอียดปรากฏตามหัวข้อต่อไปนี้

การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์

การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์เป็นความพยายามของนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่จะศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะพฤติกรรมประเภทที่พัฒนาจากการมีความสัมพันธ์กับมนุษย์อื่น ๆ การศึกษาค้นคว้าทางพฤติกรรมศาสตร์ต้องอาศัยความรู้จากเนื้อหาวิชาหลายด้านร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การเข้าใจ ทำนายและพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาหลักในศาสตร์ทางพฤติกรรมหรือพฤติกรรมศาสตร์ประกอบด้วย 3 สาขาวิชาในสังคมศาสตร์ ได้แก่ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และจิตวิทยา และบางส่วนของเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ที่ให้ความสนใจศึกษาทางด้านพฤติกรรม เช่น ชีววิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ กฎหมาย และจิตเวชศาสตร์ เป็นต้น ในการวิจัยจะใช้ความรู้จากสาขาวิชาใดบ้างขึ้นอยู่กับปัญหาและพฤติกรรมที่นักวิจัยต้องการศึกษา กล่าวได้ว่าการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์เป็นการศึกษาในแนวสหวิทยาการคือ เป็นการรวบรวมเอาเนื้อหา หลักการของศาสตร์ต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งของมนุษย์มาผสมผสานกันอย่างมีหลักเกณฑ์ เหตุที่ต้องอาศัยศาสตร์มากกว่าหนึ่งสาขาวิชาในการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์ เพราะไม่มีสาขาวิชาใดในโลกที่สามารถอธิบายสาเหตุและผลของพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของมนุษย์ได้อย่างครอบคลุมครบถ้วน ความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เลือกมาใช้นั้นมีความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับปัญหาและพฤติกรรมที่ต้องการวิจัย (Berelson, 1968 : 41-45; ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2523 ข. : 60-61)

การวิจัยพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาของบิดามารดาไทย จัดเป็นการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์ เพราะการศึกษาพฤติกรรมด้านนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยเนื้อหาวิชาการจากสาขาวิชาสังคมศาสตร์ร่วมกันอย่างน้อย 3 สาขา ตามลำดับความสำคัญดังนี้ จิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก หรือในสังกัปที่มีความหมายครอบคลุมพฤติกรรมด้านนี้อย่างกว้างขวางคือ การถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่สังคมใช้ในการชักจูงให้สมาชิกของสังคมประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่สังคมนิยมกระทำหรือยอมรับ (Crain, 1980 : 226) เนื้อหาด้านนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการมากที่สุดในสาขาจิตวิทยา ซึ่งมีทฤษฎีและผลการวิจัยมากมายที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัวอย่างเด่นชัด ทฤษฎีสำคัญทางจิตวิทยาที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็กคือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเน้นถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม การให้แรงเสริมและการทำตัวเป็นแบบอย่างเป็นวิธีการที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ในสาขาวิชาสังคมวิทยา ซึ่งมุ่งให้เกิดความเข้าใจลักษณะและอิทธิพลของกลุ่มประเภทต่าง ๆ ในสังคมได้เน้นความสำคัญของตัวแทนในการถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บิดามารดาของเด็ก สำหรับเนื้อหาวิชาด้านมานุษยวิทยา ซึ่งมีส่วนช่วยให้นักวิจัยเข้าใจอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์นั้น ในการวิจัยนี้ต้องการศึกษาพฤติกรรมการปลูกฝังหลักคำสอนทางพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย

สรุปได้ว่า การวิจัยพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนานั้นเป็นการศึกษาในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ เพราะต้องอาศัยความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ อย่างน้อย 3 สาขา ตามลำดับความสำคัญคือ จิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มาผสมผสานกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมและสาเหตุของพฤติกรรมโดยอาศัยขั้นตอนการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์

รูปแบบการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์

ในการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ สามารถศึกษาได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สาเหตุภายนอกตัวมนุษย์ เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เป็นต้น และสาเหตุภายในตัวมนุษย์เอง ได้แก่ ลักษณะทางจิตใจของมนุษย์ ลักษณะทางจิตที่นิยม

ศึกษา มีอาทิ ทัศนคติ บุคลิกภาพ แรงจูงใจและการรับรู้ด้านต่าง ๆ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2523 ก. : 80) โดยทั่วไปการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์จะใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 4 รูปแบบดังต่อไปนี้เป็นหลัก (1) รูปแบบที่เน้นจิตลักษณะ (Trait model) คือ เน้นลักษณะภายในตัวบุคคลเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ได้แก่ การศึกษาบุคลิกภาพของบุคคลซึ่งประกอบขึ้นด้วยลักษณะทางจิตใจย่อย ๆ หลายลักษณะที่คงสภาพอยู่ภายในตัวบุคคล (2) รูปแบบการวิเคราะห์พลวัตทางจิต (Psychodynamic model) มุ่งศึกษาโครงสร้างทางจิตที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรม ประกอบด้วยอิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (superego) โครงสร้างทางจิตทั้ง 3 ด้านนี้จะมีความขัดแย้งกันตลอดเวลา และแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม (3) รูปแบบสถานการณ์นิยม (Situational model) มีหลักการว่าพฤติกรรมย่อมเป็นไปตามสถานการณ์หนึ่ง ๆ มากกว่าจะเกิดจากลักษณะภายในที่คงที่ถาวรดังกล่าวในสองรูปแบบแรก รูปแบบที่สามนี้เน้นว่าสถานการณ์ภายนอกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์อาจแก้ไขปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงได้โดยอาศัยสถานการณ์แวดล้อมภายนอก เงื่อนไขทางสังคม และสิ่งเร้าต่าง ๆ ซึ่งทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะต่าง ๆ กัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาโดยมุ่งเน้นลักษณะภายนอกหรือลักษณะภายในเพียงด้านเดียว เป็นการศึกษาที่ไม่สามารถชี้ถึงพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างครอบคลุม รูปแบบการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมรูปแบบที่สี่จึงเกิดขึ้น และเป็นรูปแบบที่นักวิจัยกำลังให้ความสนใจศึกษากันมากในปัจจุบัน (4) รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactional model) เน้นความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ เพราะรูปแบบนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตใจของบุคคลกับสถานการณ์ที่เขาประสบอยู่เป็นแหล่งริเริ่มและกำหนดพฤติกรรมของบุคคล หลักสำคัญของรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมคือ มีการกำหนดตัวแปรที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมไว้ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ลักษณะทางจิตของผู้กระทำ (2) ลักษณะของสถานการณ์ที่มีความหมายก่อให้เกิดการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้น และ (3) สาเหตุร่วมระหว่างลักษณะทางจิตใจกับลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งอาจวัดและศึกษาได้ในรูปของการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะบางประการของสถานการณ์ โดยการตีความหมายหรือการมองเห็นความสำคัญของสถานการณ์นั้น ๆ ของบุคคลผู้กระทำกล่าวโดยสรุปว่า รูปแบบการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์นิยมมุ่งศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมทั้งภายใน (ลักษณะทางจิตใจ) และภายนอกตัวบุคคล (สถานการณ์

หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม) นับเป็นรูปแบบการวิเคราะห์พฤติกรรมที่เหมาะสมกับปัญหาการวิจัยในแนวพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นความพยายามที่แสวงหาความรู้และข้อสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์อย่างครอบคลุม โดยอาศัยหลักสหวิทยาการหรือหลายสาขาวิชาร่วมกัน ทั้งสาขาที่เน้นการศึกษาลักษณะภายในจิตใจของบุคคล และสาขาที่เน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมภายนอกตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์หรือกลุ่มบุคคล (Endler and Magnusson, 1976 : 950-960) ตัวอย่างหนึ่งในการวิจัยพฤติกรรมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตร คองเกอร์ และคณะ (Conger et al., 1984 : 2234-2247) ได้ใช้หลักการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์นิยมเพื่อกำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาชาวอเมริกัน จาก 74 ครอบครัว ในจำนวนนี้ร้อยละ 16 เป็นมารดาที่เคยทำรุนแรงกับบุตร ในการวิจัยครั้งนั้นได้ศึกษาตัวแปรเชิงสาเหตุสองกลุ่ม คือ 1) ความตึงเครียดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในครอบครัว 3 ด้าน (ความขัดสนด้านการเงิน : รายได้และการพึ่งจากรัฐ ด้านโครงสร้างทางครอบครัว : จำนวนบุตรและการมีบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในครอบครัว และเหตุการณ์ตึงเครียดที่ประสบในอดีต) และ 2) ลักษณะทางจิตใจของมารดา 3 ด้าน (การรับรู้ปัญหาและพฤติกรรมของบุตร สุขภาพจิตของมารดาและค่านิยมในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) ผลปรากฏว่า ความเครียดจากสภาพแวดล้อม 3 ด้านร่วมกันทำนายตัวแปรด้านจิตใจของมารดารวมกันได้ถึงร้อยละ 52 และสามารถทำนายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่ศึกษาได้ร้อยละ 36 ส่วนลักษณะทางจิตของมารดาร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรได้ร้อยละ 15 ผู้วิจัยได้สรุปว่า ความเครียดจากสภาพแวดล้อมเกี่ยวข้องโดยทางตรงและทางอ้อมกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา โดยมีลักษณะทางจิตของมารดาเป็นตัวแปรเชื่อมแทรกที่สำคัญ จากผลการวิจัยของคองเกอร์และคณะ แสดงให้เห็นว่าในการศึกษาเพื่ออธิบายและทำนายพฤติกรรมของบิดามารดาที่มีต่อบุตร นักวิจัยควรต้องพิจารณาร่วมกันทั้งปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและลักษณะทางจิตใจของบิดามารดา เพื่อให้สามารถระบุถึงสาเหตุของพฤติกรรมได้อย่างครอบคลุม นอกจากนี้แบทสันและเวนทีส (Batson and Ventis, 1982 : 55) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าในการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาแหล่งหรือเหตุปัจจัยที่กำหนดความเชื่อถือศรัทธาและการมีประสบการณ์ด้านศาสนาของบุคคล ผู้วิจัยควรมองในแนวปฏิสัมพันธ์นิยม ซึ่งเป็นแนวที่นักจิตวิทยาในปัจจุบันกำลังให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

กล่าวคือควรพิจารณาในลักษณะของการมีอิทธิพลร่วมกันระหว่างสถานการณ์ภายนอก (เช่น ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ภูมิหลังทางศาสนาของบิดามารดา ของกลุ่มเพื่อน และบรรทัดฐานของกลุ่มสังคม เป็นต้น) กับลักษณะทางจิตใจของบุคคล (เช่น การรับรู้ ความคิด และความต้องการส่วนบุคคล) ที่อาจส่งผลต่อการหล่อหลอมความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของบุคคล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์นิยมเป็นหลักในการกำหนดตัวแปรเชิงสาเหตุ เพื่ออธิบายและทำนายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาไทย ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางครอบครัว มีอาทิ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว ปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน และลักษณะภูมิหลังของบิดามารดาและลักษณะโครงสร้างของครอบครัว เป็นต้น ส่วนตัวแปรด้านบุคคลของบิดามารดาที่ศึกษา ได้แก่ ลักษณะความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิตของบิดามารดา และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

ลักษณะทางศาสนาของคนไทย

พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย พุทธศาสนาคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งแสดงแนวทางสำหรับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริงแก่คนทุกประเภททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ มุ่งชี้ให้บุคคลเห็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อขจัดความทุกข์ สร้างความสุขให้เกิดขึ้นในชีวิตของตน ครอบครัว ตลอดถึงประเทศชาติที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ (พระราชธรรมนิเทศ 2531 : 26) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยที่สามารถสืบสาวไปได้ แสดงให้เห็นว่า คนไทยนับถือพุทธศาสนามาโดยตลอด แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนนิกายไปบ้างบางสมัย แต่ก็คงเป็นพุทธศาสนาอยู่นั่นเอง ด้วยเหตุนี้หลักคำสอนของพุทธศาสนาได้ถูกหล่อหลอมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัฒนธรรมไทย และมีอิทธิพลต่อลักษณะความเชื่อ ค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างลึกซึ้ง

กล่าวในเชิงทฤษฎีทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม การพิจารณาลักษณะของศาสนาต้องพิจารณาทั้งในแง่ลัทธิความเชื่อและการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันและพิธีกรรมต่าง ๆ และทั้งหมดเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม (อมรา พงศาพิชญ์ 2533 : 28) ดังนั้นในการศึกษาลักษณะทางพุทธศาสนาของคนไทย จึงควรต้องศึกษาทั้งด้านความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ตลอดจนวิถีชีวิตแบบพุทธของบุคคลที่กำหนดโดยหลักความเชื่อและการปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางพุทธศาสนา

ความเชื่อทางพุทธศาสนา

ความเชื่อเป็นลักษณะทางจิตประเภทหนึ่งของบุคคล หมายถึง การรับรู้และการยอมรับเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าเป็นความจริง ในหนังสือ "พุทธธรรม" ซึ่งจัดได้ว่าเป็นตำราเรียนทางพุทธศาสนาที่สำคัญเล่มหนึ่ง พระเทพเวที (2532 : 647-650; 875) ได้ให้ความหมายสามัญของคำว่าศรัทธาว่า เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดีของสิ่งที่นับถือหรือปฏิบัติ ท่านได้สรุปลักษณะที่ควรทราบเพื่อเข้าใจความหมาย บทบาท และความสำคัญของศรัทธาในทางพุทธศาสนาไว้หลายประการ ตัวอย่างเช่น (1) ศรัทธาจัดเป็นขั้นต้นสุดในกระบวนการพัฒนาทางปัญญา (2) ศรัทธาที่พึงประสงค์ต้องเป็นความเชื่อที่เนื่องด้วยเหตุผล คือมีปัญญารองรับ มิใช่เพียงความรู้สึกทางอารมณ์ (3) คุณประโยชน์ของศรัทธาเป็นไปได้ 2 ลักษณะ ในแนวที่หนึ่งศรัทธาเป็นปัจจัยนำไปสู่การมีสมาธิปัญญาในที่สุด และอีกแนวหนึ่ง ทำให้เกิดความพากเพียรในการปฏิบัติ ทดลองสิ่งที่เชื่อด้วยศรัทธานั้นให้เห็นผลประจักษ์แก่ตน ซึ่งนำไปสู่ปัญญาในที่สุด และ (4) ในระดับศีล ศรัทธามีความสำคัญมาก เพราะทำให้บุคคลมีหลักเป็นกำลังเหนี่ยวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงให้ทำความชั่ว ความเชื่อหรือศรัทธาในหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องวัดความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่แท้จริง (อุบาสกอุบาสิกา หมายถึง ผู้ที่สมัครใจที่จะดับทุกข์ตามแบบพระพุทธองค์) (พุทธทาสภิกขุ 2533 : 5) ดังนั้นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริงย่อมมีความเชื่อความศรัทธาในหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่สำคัญได้แก่ การยึดพระรัตนตรัยหรือไตรสรณาคมน์เป็นที่พึ่ง ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม อเนกชาติ นรกสวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา (พระราชธรรมนิเทศ 2531 : 34-122; พระสุธรรมยานเถระ 2528 : 17-18)

พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ถือเป็นหลักยึดเหนี่ยวเบื้องต้นของชาวพุทธ ความมีศรัทธาหรือความยึดมั่นในพระรัตนตรัยเป็นเครื่องแสดงถึงคุณธรรมที่เด่นสำหรับพุทธศาสนิกชน ความเชื่อในพระพุทธเจ้า เป็นความมั่นใจในฐานะที่ท่านเป็นบุคคลต้นแบบซึ่งยืนยันถึงความสามารถของมนุษย์ว่า เป็นผู้มีสติปัญญาความสามารถที่อาจฝึกหรือพัฒนาให้บริบูรณ์ได้ สามารถหยั่งรู้หลักธรรม บรรลุความหลุดพ้นเป็นอิสระไร้ทุกข์ ลอยเหนือโลกธรรม และมีความดีสูงสุดเลิศที่แม้เทพเจ้าและพรหมก็เคารพบูชา ความเชื่อในพระธรรม ได้แก่ ความมั่นใจในความจริงและความดีงามที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ ว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ค้นพบปฏิบัติเห็นผลประจักษ์กับตนเองแล้วจึงนำมาประกาศเปิดเผยไว้ ธรรมคือกฎแห่งธรรมชาติ เป็นกลางและเที่ยงธรรมต่อทุกคน ผู้ใดรู้จักพัฒนาตนเองให้มีปัญญา นำความรู้ทางธรรมหรือความจริงนี้มาใช้ประโยชน์ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายด้วยความรู้เท่าทันตามสภาวะความเป็นจริง ก็จะแก้ไขปัญหาได้ดีที่สุดและมีชีวิตดีที่สุด ความเชื่อในพระสงฆ์ พระสงฆ์คือบุคคลที่สละบ้านเรือน เข้ามาบวชในพุทธศาสนาได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ความเชื่อในพระสงฆ์คือ ความมั่นใจในชุมชนหรือสังคมตัวอย่าง ว่าเป็นสังคมที่ดีงาม มีธรรมเป็นรากฐาน ประกอบด้วยสมาชิกผู้มีจิตใจห่างทุกข์ แม้จะมีพัฒนาการทางจิตปัญญาในระดับต่างกัน แต่ก็อยู่ร่วมกันด้วยดี ด้วยรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม สรุปได้ว่า ความเชื่อในพระรัตนตรัย คือ ความมั่นใจในพระพุทธเจ้าว่า มีจริง รู้จริง ดีจริง จึงเชื่อว่าพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ เป็นจริง ดีจริง และเชื่อในพระสงฆ์สาวกหรือหมู่ชนที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมนั้นว่ามีได้จริง ได้มีจริง ควรมีจริง และควรเข้าร่วมจริง (พระเทพเวที 2532 : 418, 729 และ 911) ความเชื่อถือศรัทธาในพระรัตนตรัยมีความสำคัญสูงสุด และเป็นพื้นฐานแห่งหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นคำสอนหรือการปฏิบัติ พระราชธรรมนิเทศ (2531 : 21-22) ได้กล่าวไว้ว่า พุทธศาสนิกชนจะเข้าถึงและได้รับผลจากการนับถือพระพุทธศาสนานั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขจัดอุปสรรคแห่งการเข้าถึงพระพุทธศาสนา 3 ประการออกไปคือ (1) ความไม่รู้ลักษณะของพระรัตนตรัย (2) ความเคลือบแคลงสงสัยไม่แน่ใจในพระรัตนตรัย และ (3) มีความเห็นไม่ตรงกับหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ดังนั้นระดับความเชื่อในพระรัตนตรัยจึงน่าจะเป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นพุทธศาสนิกชนของคนไทยได้เป็นอย่างดี

กฎแห่งกรรม กฎแห่งกรรมเป็นคำสอนที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในพุทธศาสนา กฎแห่งกรรมเป็นกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ เป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับการกระทำของบุคคล กรรมในทางธรรม

หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือเป็นไปด้วยความจงใจ ทำ พูด คิด (พระเทพเวที 2532 : 157) ตอนหนึ่งของพุทธพจน์ในอภิณหปัจจเวกขณสูตร กล่าวว่า

> "หญิง ชาย คฤหัสถ์ บรรพชาติ ควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจะได้รับผลของกรรมนั้น"
>
> (สุชีโวภิกขุ 2532 : 16 อ้างอิงจาก อภิณหปัจจเวกขณสูตร 22/82)

หลักกรรมหรือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นหลักสำคัญทางพุทธศาสนาที่สอนให้คนเว้นจากความชั่ว ประพฤติแต่ความดี ให้รู้จักควบคุมความประพฤติของตน แต่สิ่งที่ก่อให้เกิดความเข้าใจสับสนเรื่องกรรมประการหนึ่ง คือ พฤติกรรมที่ปรากฏของคนเป็นประการหนึ่ง แต่เขากลับได้รับผลอีกอย่างหนึ่ง ทำให้ดูเหมือนเหตุกับผลจะขัดแย้งกัน ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแสดงไว้ในมหากัมมวิภังคสูตร โดยสรุปว่า คนที่ประพฤติผิดในกุศลกรรมบถ 10 ประการคือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดคำหยาบ ส่อเสียด เพ้อเจ้อ โลภ พยาบาท เห็นผิดจากทำนองคลองธรรมนั้น ตายแล้วไปบังเกิดในอบายภูมิก็มี บังเกิดในสุคติก็มี เป็นเพราะความสลับซับซ้อนของกรรมที่คนทำไว้ในชีวิตนั่นเอง ตัวอย่างเช่น (1) คนที่ทำชั่ว แต่ตายไปเกิดในสุคติ อาจเป็นเพราะกุศลกรรมในอดีตหลังจากนั้น หรือเกิดสัมมาทิฏฐิขึ้นก่อนดับจิต ทำให้อุบัติในสุคติ ส่วนอกุศลกรรมในปัจจุบันของเขา ย่อมให้ผลแก่เขาในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง ชาติต่อ ๆ ไปบ้างตามสมควรแก่ชนิดของกรรม หรือ (2) คนที่ทำดีในปัจจุบัน แต่ตายไปเกิดในทุคติ เป็นเพราะบาปกรรมในอดีต บาปกรรมที่ทำหลังจากนั้น หรือเกิดมิจฉาทิฏฐิขึ้นก่อนตาย จึงเป็นปัจจัยให้เกิดในทุคติ ส่วนกุศลกรรมในชาติปัจจุบันย่อมให้ผลแก่เขาในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง ชาติต่อ ๆ ไปบ้าง เป็นต้น ดังนั้นหลักของกรรมจึงจำต้องอาศัยความเชื่อถือในความมีอยู่ของกรรม ผลของกรรม และการที่แต่ละชีวิตมีกรรมเป็นของตน โดยบุคคลต้องเชื่อในธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ว่าเป็นหลักค้ำจุนจิตใจ และจะช่วยให้ชีวิตของเขาปลอดภัย ทั้งในชาติปัจจุบันและภายภาคหน้า (พระราชธรรมนิเทศ 2531 : 98-101)

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาสอนให้ชาวพุทธเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีชีวิตและจำแนกประเภทของมนุษย์ได้ ถึงแม้กรรมจะมีความ

ซับซ้อนในแง่ผลที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนแก่ชาวพุทธอยู่บ้าง แต่บุคคลที่เลื่อมใสในหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ย่อมมีความเชื่อในเรื่องนี้อย่างเด่นชัด ดังหลักฐานจากการวิจัยที่จะนำเสนอต่อไป

กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด (อเนกชาติ) นรกสวรรค์ และการให้ความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบัน ความเชื่อในสามเรื่องนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอย่างสำคัญกับความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม พระเทพเวที (2532 : 202-203) ได้นำพุทธพจน์แห่งสำคัญที่กล่าวถึงผลกรรมที่สืบเนื่องจากปัจจุบันไปถึงภพหน้า ตามที่ปรากฏในจุฬกัมมวิภังคสูตร มาแสดงไว้สรุปใจความโดยย่อดังนี้

> "ดูกรมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นที่กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทรามและปราณีต"
>
> "... สตรีหรือบุรุษมักทำปาณาติบาต เป็นคนเหี้ยมโหด หมกมุ่นอยู่ในทางประหัตประหาร ไร้เมตตากรุณา ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์ จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีอายุสั้น สตรีหรือบุรุษผู้ละเว้นปาณาติบาต มีเมตตาการุณย์ มักเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์ จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีอายุยืน ..."

จากข้อความที่ปรากฏในพุทธพจน์ข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมในพุทธศาสนาสอนให้ชาวพุทธตระหนักในกฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด ผลที่บุคคลจะประสบในชาติภพหน้าซึ่งอาจเป็นนรก สวรรค์ หรือโลกมนุษย์สุดแต่การกระทำของแต่ละบุคคล พระเทพเวที (2532 : 198-199) ได้กล่าวไว้ว่า เรื่องชาติก่อน ชาติหน้า นรกสวรรค์ เป็นเรื่องที่มีจริงตามคำสอนในพุทธศาสนา เมื่อว่าตามหลักฐานในคัมภีร์ และแปลตามตัวอักษร ในแง่ของการพิสูจน์ ท่านอธิบายไว้ว่า ต้องพิสูจน์ด้วยจิตหรือชีวิต ไม่เช่นนั้นก็ทำได้เพียงขั้นหาหลักฐานมาให้ดูและวิเคราะห์เหตุผลให้ฟังเท่านั้น ส่วนตัวแท้ของเรื่องเป็นสิ่งที่เหนือสามัญวิสัย สำหรับคน

สามัญก็คงอยู่ในขั้นศรัทธาหรือมีความเชื่อนั่นเอง ไม่ว่าใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อ หรือพยายามพิสูจน์กันเพียงใด สิ่งที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้พ้น ทุกคนต้องเกี่ยวข้อง และเป็นที่สืบต่อออกไปของชีวิตข้างหน้าที่เชื่อหรือไม่เชื่อว่ามีนั้นด้วย ก็คือ ชีวิตขณะนี้ ที่จะต้องปฏิบัติต่อมันอย่างหนึ่งอย่างใด เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งที่ควรเอาใจใส่อย่างมากคือ ชีวิตปัจจุบัน และสำหรับพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ สิ่งที่เป็นจุดสนใจโดยแท้จริงได้แก่ การปฏิบัติต่อชีวิตที่เป็นอยู่นี้ว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไรเพื่อให้เป็นชีวิตที่อยู่อย่างดี และเพื่อให้ชีวิตข้างหน้า (ถ้ามี) สืบต่อออกไปเป็นชีวิตที่ดีงามด้วย สรุปว่าเรื่องอเนกชาติ นรกสวรรค์ มีจริงตามคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา แต่ไม่อาจพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์แก่บุคคลทั่วไปได้ จึงเป็นเรื่องในขั้นของความเชื่อสำหรับพุทธศาสนิกชน ซึ่งความเชื่อนี้อาจมีมากน้อยแตกต่างกันไปตามปริมาณความรู้และการยอมรับในหลักธรรมและการปฏิบัติธรรม อย่างไรก็ตาม พระเทพเวที (2532 : 204) ได้ให้ข้อวินิจฉัยในเรื่องนี้ไว้ว่า "ความเชื่อในเรื่องชาติภพ จะต้องเป็นความเชื่อที่มีลักษณะช่วยเสริมความชอบ ความพอใจ ความยินดีหรือความต้องการในพุทธธรรมของบุคคลให้เข้มแข็งแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นในการดำรงชีวิตปัจจุบัน จึงจะเป็นความเชื่อที่ถูกต้อง"

นิพพาน ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามากมายหลายแห่ง นิพพาน แปลว่า ไม่มีตัณหา เครื่องร้อยรัด หรือออกไปแล้วจากตัณหาที่เป็นเครื่องร้อยติดไว้กับภพ (พระเทพเวที 2532 : 261) นิพพานคือจุดหมายสูงสุดของชีวิตในทางพุทธศาสนา ผู้ที่ศึกษาพุทธศาสนาถ้าไม่รู้เรื่องนิพพาน ก็ควรเรียกได้ว่า ไม่รู้จักพุทธศาสนา (สุชีโวภิกขุ 2532 : 72) จากหลักธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระเทพเวที (2532 : 371-374) ได้สรุปถึงคุณค่าและลักษณะพิเศษที่พึงสังเกตเกี่ยวกับนิพพานไว้ 3 ประการดังนี้ ประการแรก นิพพานซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตในพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่อาจบรรลุได้ในชาตินี้ นิพพานเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถประจักษ์แจ้งได้ในชีวิตปัจจุบัน เมื่อเพียรพยายามทำตัวให้พร้อมพอ ไม่ต้องรอให้ถึงชาติหน้า ประการที่สอง นิพพานเป็นจุดหมายที่ทุกคนเข้าถึงได้ ไม่จำกัดชาติ ชั้น วรรณะ หญิงหรือชาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิต บุคคลทุกคนเมื่อมีความชอบ ความต้องการ เพียรพยายาม มีความพร้อมแล้วก็สามารถบรรลุนิพพานได้ ประการที่สาม นิพพานอำนวยผลที่ยิ่งกว่าลำพังความสำเร็จทางจิตจะให้ได้ การบรรลุนิพพาน แม้จะอาศัยความสำเร็จทางจิต คือ ฌานสมาบัติ เป็นพื้นฐานอยู่บ้างไม่มากก็น้อย และผู้บรรลุนิพพานก็มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางจิตนั้นอยู่เรื่อย ๆ ในการดำเนิน

ชีวิต แต่นิพพานก็เป็นสภาวะต่างจากความสำเร็จทางจิตเหล่านั้น เป็นความหลุดพ้นแม้จากความสำเร็จทางจิตใจนั้น เป็นสิ่งที่ประจักษ์แจ้งต่อเมื่อสามารถก้าวล่วงความสำเร็จทางจิตไปได้ สรุปว่า นิพพานเป็นความหลุดพ้นสุดท้าย เด็ดขาด สิ้นเชิง ด้วยปัญญาที่มองเห็นสภาวะของสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่อาจยึดถือผูกพันเอาไว้กับตนได้ นิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตในร่มเงาของพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ทุกคนประจักษ์แจ้งได้ในชีวิตปัจจุบัน เมื่อเพียรพยายามให้ถึงพร้อม ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์ย่อมต้องรับรู้และยอมรับในเรื่องนิพพาน

ความเชื่อด้านสำคัญ ๆ ในพุทธศาสนา อันได้แก่ ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด (อเนกชาติ) นรกสวรรค์ การให้ความสำคัญกับชีวิตในปัจจุบัน และความเชื่อเรื่องนิพพาน ตามความหมายดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นเนื้อหาในการสร้างแบบวัดความเชื่อทางพุทธศาสนาสำหรับการวิจัยครั้งนี้

จากการประมวลผลการวิจัยคุณลักษณะทางศาสนาของบุคคลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีการวัดกันหลายรูปแบบ ในต่างประเทศ เน้นการวัดทัศนคติต่อศาสนาเป็นสำคัญ (Gorsuch, 1988 : 207-208) ในระยะต่อมาได้เกิดความนิยมที่จะศึกษาการรับรู้คุณค่า (ค่านิยม) ของศาสนาทางด้านประโยชน์หรือโทษ ผู้วิจัยได้แบ่งการวัดออกเป็นสองส่วน คือ วัดการเห็นคุณค่าที่เป็นรูปธรรมและอยู่ภายนอก (extrinsic value) และวัดการเห็นคุณค่าที่เป็นนามธรรมหรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจของบุคคล (intrinsic value) การวิจัยความเชื่อทางศาสนาโดยตรงในต่างประเทศยังมีน้อย (Gorsuch, 1988 : 210) สำหรับประเทศไทย นักวิจัยได้ให้ความสนใจศึกษาความเชื่อทางพุทธศาสนาอยู่บ้าง และมักศึกษาคู่ขนานไปกับการปฏิบัติทางศาสนา ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเครื่องมือวัดความเชื่อทางพุทธของงานวิจัยบางเรื่อง เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะและคุณภาพของการวัดในปัจจุบันที่น่าเชื่อถือกว่าการวัดในอดีต

เมื่อประมาณ 13 ปีที่ผ่านมา สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ (2522) ได้ทำการสำรวจทัศนคติและความเชื่อทางพุทธศาสนาของตัวอย่างประชากรทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดจำนวนประมาณ 2,500 คน ตัวอย่างกลุ่มนี้มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ถึง 80 ปี ประเด็นที่ถามมี 5 ประเด็นด้วยกัน คือ (1) ทัศนคติเกี่ยวกับอิทธิพลของศาสนาต่อชีวิต (2) ความเชื่อเรื่องบุญวาสนา (3) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (4) ความเชื่อเรื่องผลของกรรมเก่า และ (5) ทัศนคติเกี่ยวกับวิธีการแสวงหาความสุขทางใจ ประเด็นทั้งห้านี้ถูก

นำมาตั้งเป็นคำถาม 5 ข้อ เพื่อถามผู้ถูกศึกษา เช่น "ศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดและชีวิตของท่านแค่ไหน?" คำตอบที่คาดหวังก็มีเพียง "มีอิทธิพลมาก" หรือ "มีอิทธิพลบ้าง" ส่วนคำถามอีก 4 ข้อ ถามในแง่ "เห็นด้วย" หรือ "ไม่เห็นด้วย" จากนั้นจึงนำคำตอบทั้งหมดมาคิดเป็นร้อยละตามประเภทของตัวแปรภูมิหลัง คือ ชาวเมืองหรือชาวชนบท ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ อายุ และเพศ ผลการวิจัยพบว่า ชาวชนบทมีทัศนคติและความเชื่อทางศาสนาในประเด็นต่าง ๆ สูงกว่าชาวเมือง ผู้มีระดับการศึกษาต่ำมีความเชื่อทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง เช่น ร้อยละ 71 ของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เชื่อว่าศาสนามีอิทธิพลต่อตนมาก ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 30 ของผู้ที่มีการศึกษาสูง (ระดับปริญญาและอนุปริญญา) เชื่อในลักษณะเดียวกันนี้ ผู้ที่มีอาชีพชาวไร่ชาวนา ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ มีความเชื่อทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะอาชีพธุรกิจการค้าและข้าราชการ เช่น พบว่ากลุ่มอาชีพชาวไร่ชาวนาค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ มีความเชื่อว่าศาสนามีอิทธิพลมาก (ร้อยละ 71) แต่กลุ่มธุรกิจการค้าและข้าราชการมีความเชื่อในเรื่องนี้น้อย (ร้อยละ 38 และ 40 ตามลำดับ) ผู้ที่มีรายได้ต่ำมีความเชื่อทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีรายได้สูง เช่น ผู้ที่มีรายได้ต่ำ (ต่ำกว่า 1,000 บาท) ร้อยละ 67 เชื่อว่าศาสนามีอิทธิพลต่อตนมาก ขณะที่มีเพียงร้อยละ 30 ของผู้ที่มีรายได้สูง (10,000 บาทขึ้นไป) เชื่อในทำนองเดียวกันนี้ ผู้หญิงมีความเชื่อทางศาสนาด้านต่าง ๆ ไม่แตกต่างจากผู้ชาย ยกเว้นเรื่อง "อิทธิพลของศาสนาต่อชีวิต" ที่ผู้ชายมีความเชื่อมากกว่าผู้หญิงเล็กน้อย ซึ่งผู้วิจัยได้ให้เหตุผลว่าอาจเป็นอิทธิพลของการบวชเรียนในเพศชาย ส่วนในกลุ่มผู้ถูกศึกษาที่มีอายุต่าง ๆ กันนั้น พบว่าผู้ใหญ่ตอนกลางและตอนปลาย (อายุประมาณ 30 ถึง 60 ปีขึ้นไป) มีความเชื่อทางศาสนา เช่น เชื่อว่า "ศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดและชีวิตของตน" มากกว่ากลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 15-29 ปี)

เพ็ญแข ประจนปัจจนึก และอ้อมเดือน สดมณี (2529) ได้ศึกษาการยึดหลักทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในจังหวัดระยอง ตั้งแต่อายุ 9-61 ปี จำนวน 260 คน เครื่องมือที่ใช้วัดเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด 2 ฉบับที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกันสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบิดาหรือมารดา และกลุ่มที่เป็นบุตรซึ่งเรียนอยู่ในระดับประถมปีที่ 4, 5 และ 6 ในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมทางพุทธศาสนานั้น เป็นการถามผู้ตอบว่ามีความเชื่อในเรื่องบาปบุญ กฎแห่งกรรม ความสันโดษ ความหลุดพ้นหรือไม่ เพราะเหตุใด ไม่ได้มีการหา

คุณภาพของแบบวัดความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ใช้ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและวัยรุ่นมีความเชื่อตามหลักศาสนามาก แต่ผู้ใหญ่ตอนต้นมีความเชื่อน้อยลง ส่วนผู้ใหญ่ตอนกลางนั้นกลับมีความเชื่อทางศาสนาเพิ่มสูงขึ้นอีก ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ (2522) ดังกล่าวข้างต้น

วันชัย มีกลาง (2530) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติ และการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของนิสิตชายหญิงจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งในกรุงเทพฯ จำนวน 510 คน ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา (ในแง่การเห็นประโยชน์และความพอใจ) ขึ้นใช้ เป็นแบบวัดประเภทให้ผู้ตอบประเมินค่าบนมาตร แบบวัดนี้แบ่งวัดเป็น 3 ตอน คือ เจตคติต่อความเชื่อในหลักพุทธศาสนา (ได้แก่ เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องนรก-สวรรค์ เรื่องบุญ-บาป และเรื่องนิพพาน) เจตคติต่อหลักธรรม (เช่น หลักอริยสัจสี่ หลักไตรลักษณ์ หลักไตรสิกขา เป็นต้น) และเจตคติต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีบางอย่าง (เช่น การปฏิบัติตามหลักอริยสัจสี่ หลักไตรลักษณ์ และไตรสิกขา และประเพณีต่าง ๆ อาทิ การสวดมนต์ ไหว้พระ การบริจาคทาน และการฟังเทศน์ เป็นต้น) แต่ละตอนมีข้อคำถาม 10 ข้อ รวม 30 ข้อ ลักษณะของคำถามเป็นประโยคประกอบมาตรวัด 6 หน่วย จาก "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ถึง "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ผู้ที่ได้คะแนนสูงถือเป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำ ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อพุทธศาสนากับการปฏิบัติและการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดาของนิสิตในกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่าเจตคติต่อพุทธศาสนาของนิสิตในกลุ่มตัวอย่างรวมมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนาอย่างเชื่อมั่นได้ (ค่าอาร์ = .43) และความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อพุทธศาสนากับการปฏิบัติทางศาสนาในกลุ่มนิสิตชายมีค่ามากกว่าในกลุ่มนิสิตหญิง (ค่าอาร์ = .46 และ .40 ตามลำดับ) อาจกล่าวได้ว่านิสิตในกลุ่มตัวอย่างมีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากเพียงใดก็จะปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนามากเท่านั้น และความสอดคล้องเช่นนี้พบชัดเจนในกลุ่มชายมากกว่ากลุ่มหญิง นอกจากนี้ยังพบว่านิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากบิดามารดาสูงมีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากกว่านิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาต่ำอย่างเด่นชัดด้วย

ในการวิจัยลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับการบวชของพระสงฆ์และสามเณรในภาคใต้ จำนวน 887 รูป เปรียบเทียบกับฆราวาสที่เป็นเพื่อนกับพระและเณรเหล่านี้อีกจำนวน 541 คน

ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ได้สร้างแบบวัดตัวแปรทางศาสนาขึ้นหลายแบบวัด แบบวัดหนึ่งคือ แบบวัดความเชื่อและค่านิยมทางพุทธศาสนา เนื้อหาในแบบวัดนี้เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องประโยชน์ของการบวชเรียนที่ดีต่อตนเองและบิดามารดา เรื่องกฎแห่งกรรม การเห็นความสำคัญของภิกษุสามเณร ความมีศีลธรรม การเป็นคนมักน้อย และการยอมรับในประเพณีของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับการบวชเรียน แบบวัดนี้มีคำถาม 9 ข้อ ลักษณะเป็นประโยคประกอบมาตรวัด 5 หน่วย จาก "เชื่ออย่างยิ่ง" "เชื่อพอสมควร" "ไม่ค่อยเชื่อ" "ไม่เชื่อเลย" และ "ไม่แน่ใจ" ผู้ที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธสูง ผลการวิจัยลักษณะชุมชนและครอบครัวกับจิตลักษณะทางพุทธของพระสงฆ์ สามเณร และฆราวาส เช่น ความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธ จุดมุ่งหมายในการบวช เหตุผลเชิงจริยธรรมในการบวช และความตั้งใจในการปฏิบัติกิจของสงฆ์ เป็นต้น พบว่า พระสงฆ์ สามเณร และฆราวาสซึ่งมาจากชุมชนที่มีคุณภาพทางพุทธสูง (วัดโดยให้ผู้ตอบประเมินความเชื่อ ความศรัทธา การปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนาของประชาชนในละแวกบ้านที่ผู้ตอบอาศัยอยู่) มีจิตลักษณะเชิงพุทธด้านต่าง ๆ ดังกล่าวสูงกว่า พระ เณร และฆราวาสที่มาจากชุมชนที่มีคุณภาพทางพุทธต่ำ ทางด้านครอบครัวก็พบว่าพระสงฆ์ สามเณร และฆราวาสที่รู้สึกว่าครอบครัวให้ความรักความอบอุ่นมาก เป็นผู้ที่มีความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธ มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในการบวช คาดหมายถึงระยะเวลาในการบวช คาดหมายถึงสภาพที่ดีในการบวช และมีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจของสงฆ์มากกว่าพระ เณร และฆราวาสที่รู้สึกว่าครอบครัวให้ความรักและความอบอุ่นน้อย และยังพบว่าการมีบิดาเป็นแบบอย่างทางพุทธ การอยู่ในชุมชนที่มีคุณภาพทางพุทธ และการได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว เป็นตัวแปรที่สามารถร่วมกันทำนายจิตลักษณะเชิงพุทธด้านความเชื่อและค่านิยมทางพุทธได้ร้อยละ 19.41

สรุปจากการประมวลผลการวิจัยความเชื่อทางพุทธของคนไทยประเภทต่าง ๆ ได้ว่าวัยรุ่น ผู้ใหญ่วัยกลางคนและวัยสูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อทางพุทธมากกว่าบุคคลวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ชายไทยและหญิงไทยมีความเชื่อทางพุทธไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในการสำรวจของ สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ (2522) ยังได้พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับต่ำ มีอาชีพชาวไร่ชาวนาและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ และมีรายได้ต่ำ เป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงกว่า มีอาชีพรับราชการ และมีรายได้สูง ผลในส่วนนี้ยังไม่ได้รับการยืนยันจากการวิจัย

ห้องสมุด สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
ซอยนวม 23 กรุงเทพฯ 10110

กับคนไทยกลุ่มอื่น ๆ สำหรับผลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของครอบครัวต่อการถ่ายทอดความเชื่อทางศาสนานั้น สรุปได้ว่าบุคคลได้รับการถ่ายทอดทางพุทธจากบิดามารดามากเป็นผู้ที่มีเจตคติหรือทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากกว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดน้อย พระสงฆ์บวชใหม่ที่มีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธสูงเป็นผู้ที่มาจากชุมชนซึ่งมีคุณภาพทางพุทธสูง รับรู้ว่าครอบครัวของตนให้ความรักความอบอุ่นมาก และมีบิดาเป็นแบบอย่างทางพุทธมาก จากหลักฐานดังกล่าว แม้จะเป็นผลจากการรายงานของผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งได้แก่ กลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยและพระสงฆ์สามเณรบวชใหม่ก็ตาม แต่ผลเหล่านี้ก็ได้บ่งชี้ให้เห็นว่าบิดามารดาเป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการถ่ายทอดความเชื่อทางศาสนาแก่บุตร อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยความรักและสนับสนุนได้มาก บิดามารดาที่มีความเชื่อ (องค์ประกอบแรกของทัศนคติ) ทางพุทธมาก และบิดามารดาที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างทางพุทธมาก เป็นบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะดังกล่าวในทิศทางตรงข้าม

การปฏิบัติทางพุทธศาสนา

การปฏิบัติทางศาสนา หมายถึง การกระทำของบุคคลในชีวิตประจำวันตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสดาที่ตนนับถือ การปฏิบัติทางพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวกผู้สืบทอดพุทธศาสนา พระเทพเวที (2532 : 6) ได้กล่าวถึงเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม หลักธรรมของพระพุทธเจ้ามุ่งในทางปฏิบัติ ให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสภาพและระดับชีวิตอย่างใด สามารถเข้าใจและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามสมควรแก่สภาพและระดับชีวิตนั้น ๆ

หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมเรียกว่าระบบไตรสิกขาหรือการศึกษา 3 อย่าง ระบบไตรสิกขาเป็นหลักกลางสำหรับการปฏิบัติธรรมเต็มตามกระบวนการ พระสงฆ์เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติธรรมแบบเต็มรูปแบบนี้ หลักปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญานี้ เรียงจากข้างนอกไปหาข้างใน ศีลคือตัวของเราที่แสดงออกมาภายนอกทางกายและวาจา สมาธิคือส่วนที่ลึกเข้าไปข้างใน มองไม่เห็นที่กายวาจา แต่อยู่ที่จิตใจ และสุดท้ายคือปัญญาเป็นขั้นที่อาศัยจิตทำงานให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลาย ปัญญาเป็นส่วนที่มาเสริมเพื่อปรับปรุงคุณภาพของจิตใจ แล้วจิตใจ

2737

ที่มีความรู้มีปัญญาก็เอาความรู้นั้นมาใช้ปรับปรุงชีวิตด้านกายวาจาอีกต่อหนึ่ง การปฏิบัติตามหลักดังกล่าวขยายสำหรับคฤหัสถ์หรือชาวบ้านทั่วไป ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา เรียกชื่อต่างไปว่า บุญสิกขา หมายถึง การฝึกหัดทำความดี การทำให้เจริญงอกงามขึ้นในความดีต่าง ๆ ด้วยการบริจาคทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ชุดทาน ศีล ภาวนานี้เน้นส่วนภายนอกมากขึ้น เริ่มจากทาน จับที่ของนอกตัว เป็นการเอาสิ่งของไปให้แก่ผู้อื่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน พอถึงศีลก็มาอยู่ที่ตัว แล้วถึงภาวนาก็เข้าไปในตัว ภาวนาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ จิตภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมด้านจิต และปัญญาภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมด้านปัญญา พูดง่าย ๆ ก็คือ สมาธิและปัญญานั่นเอง การปฏิบัติในระบบบุญสิกขาคือ ทาน ศีล ภาวนานี้เน้นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจา การปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ หรือสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปรากฏเป็นรูปร่าง มองเห็นได้ชัดเจน ปฏิบัติง่ายกว่า มุ่งขัดเกลาจิตใจภายในให้เจริญงอกงามขึ้นโดยใช้การกระทำภายนอกที่หยาบกว่าเป็นเครื่องมือ เรียกตามสำนวนหลักธรรมว่า เพื่อกำจัดกิเลสหยาบ การปฏิบัตินี้ท่านจัดให้เหมาะสำหรับคฤหัสถ์หรือชาวบ้าน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทั้ง 3 ประการดังนี้ ทาน คือ การให้ การสละ และการเผื่อแผ่แบ่งปันทรัพย์สินสิ่งของเครื่องใช้ยังชีพและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นการให้เพื่ออนุเคราะห์ผู้ยากไร้ ตกทุกข์ขาดแคลน บริจาคเงินบำรุงพุทธศาสนา ให้ทานแด่พระสงฆ์และผู้รักษาศีล เพื่อบูชาความดีและส่งเสริมสนับสนุนคนดี นอกจากวัตถุสิ่งของแล้ว การให้ความรู้ ให้ธรรมะ ให้ความร่วมมือในการบำเพ็ญกิจที่ดีงาม และให้อภัยทาน ก็ถือเป็นการให้ทานที่มีคุณค่ายิ่ง ศีล คือ คำสอนและหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นระบบการควบคุมการแสดงออกทางกายวาจาให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของหมู่ชน ศีลพื้นฐานขั้นต้นที่สุดคือศีลห้า ได้แก่ (1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (2) เว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (3) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจของผู้อื่น (4) เว้นจากการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์ของเขาด้วยวาจา และ (5) เว้นจากการเสพเครื่องดองของมึนเมา สิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท ก่อความเสียหายเพราะขาดสติ ภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ให้เข้มแข็งและหนักแน่น ภาวนานี้คือสมาธิภาวนาและปัญญาภาวนาในไตรสิกขานั่นเอง วิธีการและข้อปฏิบัติ

สำหรับการฝึกสมาธิและปัญญาภาวนาโดยรวมคือ การชำระจิตใจด้วยการฟังธรรมะ การอ่านธรรมะ การสนทนาธรรม การแก้ไขปลูกฝังความเชื่อ ความเข้าใจที่ถูกต้อง การเจริญเมตตา และการควบคุมขัดเกลากิเลสต่าง ๆ (พระเทพเวที 2532 : 596 - 598)

สรุปว่าหลักปฏิบัติระบบไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา กับระบบบุญสิกขาหรือบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการคือ ทาน ศีล ภาวนา เป็นเรื่องเดียวกัน ต่างกันที่ชุดแรกสำหรับพระสงฆ์ เน้นด้านจิตใจ แต่ชุดที่สองสำหรับคฤหัสถ์มีจุดเน้นที่ภายนอกเป็นสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยขอบเขตเนื้อหาของบุญสิกขาเป็นหลักในการกำหนดนิยามปฏิบัติการ และสร้างเครื่องมือวัดการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา

การปฏิบัติทางพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่นักวิจัยไทยได้ให้ความสนใจศึกษาควบคู่ไปกับการศึกษาความเชื่อทางพุทธศาสนา เนื่องจากหลักธรรมปฏิบัติในพุทธศาสนานั้นมีเนื้อหาหลากหลายและกว้างขวางมาก ในการวิจัยแต่ละครั้งอาจมุ่งเน้นประเด็นการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปได้ เครื่องมือวัดแต่ละฉบับจึงต้องมีขอบเขตของเนื้อหาการปฏิบัติทางศาสนาที่ชัดเจน การปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาที่นิยมวัดกันคือ พฤติกรรมการบริจาคทาน (เช่น การทำบุญตักบาตร บริจาคเงินหรือวัตถุสิ่งของ) การเข้าร่วมพิธีทางศาสนา และการฟังเทศน์ ตัวอย่างเช่น สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ (2522) ได้ทำการสำรวจจำนวนครั้งของการทำบุญใส่บาตร การเข้าร่วมพิธีทางศาสนาตามประเพณี (เช่น ทอดกฐิน) และการไปฟังเทศน์ที่วัดในรอบ 1 ปีของประชาชนไทย ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด จำนวนประมาณ 2,500 คน โดยทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปฏิบัติทางศาสนาของกลุ่มที่มีลักษณะทางชีวสังคม (อาทิ เพศ อายุ) และภูมิหลังทางสังคม (อาทิ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้) ต่างกัน พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มเปรียบเทียบกลุ่มต่าง ๆ เช่น พบว่าผู้ใหญ่วัยกลางคนและวัยสูงอายุ (อายุ 30 ถึง 60 ปีขึ้นไป) ทำบุญตักบาตร ร่วมพิธีทางศาสนา ไปฟังเทศน์ที่วัดในรอบ 1 ปี มากกว่าวัยรุ่นและผู้ใหญ่วัยตอนต้น (อายุ 15 ถึง 29 ปี) อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มวัยรุ่น (อายุ 15 ถึง 19 ปี) มีการปฏิบัติทางศาสนาหลายด้านมากกว่ากลุ่มผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 20-29 ปี) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลที่เพ็ญแข ประจนปัจจนึก และอ้อมเดือน สดมณี (2529) พบในการศึกษาการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของชาวชนบท (อายุ 9 ถึง 61 ปี) ในจังหวัดระยอง กล่าวคือ พบว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่ศึกษามีการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนามาก แต่ผู้ใหญ่ตอนต้นปฏิบัติน้อยลง และผู้ใหญ่

ตอนกลางกลับมีการปฏิบัติทางศาสนาเพิ่มขึ้นอีก จากหลักฐานการวิจัยทั้งสองเรื่องนี้อาจกล่าวได้ว่า เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ตอนกลาง และผู้ใหญ่ตอนปลาย (ผู้สูงอายุ) เป็นกลุ่มที่มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากกว่าผู้ใหญ่ตอนต้น นอกจากนี้การสำรวจของสุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ ยังพบอีกว่าผู้ถูกศึกษาที่มีการศึกษาระดับต่ำ มีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ และมีรายได้น้อย เป็นกลุ่มที่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร ร่วมพิธีกรรมทางศาสนาตามประเพณี และไปฟังเทศน์ที่วัดบ่อยครั้งกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง มีอาชีพรับราชการและมีรายได้สูง

สำหรับการปฏิบัติตามหลักศีลห้า ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในพุทธศาสนา ก็มีผู้สนใจวิจัยอยู่บ้าง เช่น บุญกอบ วิสมิตะนันท์ (2527) ได้ศึกษาครูที่สอนระดับประถมศึกษา (ป.4-ป.6) จากโรงเรียนต่าง ๆ ในภาคกลางรวมทั้งในกรุงเทพฯ ด้วย จำนวนครูทั้งหมด 593 คน และนักเรียนที่เรียนกับครูเหล่านี้ด้วยอีกประมาณ 2,500 คน ผู้วิจัยได้วัดลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ศีลห้า สติสัมปชัญญะ และหิริ-โอตตัปปะ ในส่วนของศีลห้านั้น ผู้วิจัยได้วัดปริมาณการตระหนักในการกระทำผิดศีลห้า โดยการถามคำถามประกอบภาพ และมีคำตอบให้ 5 ตัวเลือก แต่ละตัวเลือกจะบ่งบอกถึงความชื่นชมต่อการกระทำในภาพจากมากที่สุด ลดหลั่นเป็นลำดับลงมาจนถึงไม่เห็นด้วยหรือขัดแย้งกับภาพที่เห็น วัดผลแต่ละข้อด้วยภาพประกอบคำถาม 5 ข้อ รวมคำถามที่ใช้วัดทั้งหมด 25 ข้อ ผลการวิจัยเกี่ยวกับคะแนนศีลห้าของครู พบว่าในกลุ่มครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาและอนุปริญญา และโรงเรียนที่สอนอยู่ในเขตวัดเหมือนกัน ผู้ที่สอนวิชาสังคมศึกษามีคะแนนศีลห้าสูงกว่าผู้ที่สอนทุกวิชา และจากผลการวิจัยคะแนนศีลห้าในกลุ่มนักเรียนก็พบว่า นักเรียนหญิงที่ฐานะทางบ้านสูง และเป็นนักเรียนของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตวัดมีคะแนนศีลห้าสูงสุด และมากกว่าคะแนนศีลห้าของนักเรียนชายที่มีฐานะทางบ้านปานกลาง แต่เป็นนักเรียนของโรงเรียนในเขตวัดเช่นเดียวกัน และในกลุ่มรวมพบว่านักเรียนหญิงมีคะแนนศีลห้าสูงกว่านักเรียนชาย และนักเรียนฐานะทางบ้านปานกลางมีคะแนนศีลห้าสูงกว่านักเรียนฐานะทางบ้านสูงและต่ำ

ต่อมา วันชัย มีกลาง (2530) ได้สร้างแบบวัดการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ การปฏิบัติตามความเชื่อทางพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักธรรม และการปฏิบัติตามประเพณีบางอย่าง เนื้อหาที่ใช้ในแบบวัดการปฏิบัติทั้ง 3 ตอนเป็นเนื้อหาในทำนองเดียวกับเนื้อหาของแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนาดังกล่าวไปแล้วในหน้า 19 ลักษณะของแบบวัด

เป็นประโยคคำถามประกอบมาตรวัด 6 หน่วย จาก "บ่อยครั้งที่สุด" ถึง "น้อยครั้งที่สุด" ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาของกลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยจำนวน 510 คน พบว่า นิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนามากเท่าใดจะมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนมากเท่านั้น ความสัมพันธ์นี้พบชัดเจนในกลุ่มนิสิตหญิงมากกว่านิสิตชาย (ค่าอาร์ = .50 และ .35 ตามลำดับ) และพบในกลุ่มนิสิตที่บิดามีการศึกษาระดับปานกลางมากกว่านิสิตที่บิดามีการศึกษาระดับสูงและต่ำ (ค่าอาร์ = .57, .41 และ .38 ตามลำดับ) นอกจากนี้ยังพบว่าการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดา เจตคติต่อพุทธศาสนา และความรู้ความเข้าใจในศาสนาร่วมกันสามารถทำนายการปฏิบัติทางพุทธของนิสิตประเภทต่าง ๆ ได้ตั้งแต่ร้อยละ 23-63 ตัวแปรการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากบิดามารดาส่งผลต่อการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาสูงที่สุดในกลุ่มนิสิตที่บิดามารดามีอาชีพใช้แรงงานขั้นสูง

ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) เป็นนักวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่ให้ความสนใจในการสืบค้นสาเหตุของการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างคือพระสงฆ์และสามเณรบวชใหม่ จำนวน 887 รูป และฆราวาสเพศชายซึ่งเป็นเพื่อนของพระสงฆ์สามเณรเหล่านี้อีก 541 คน แบบวัดการปฏิบัติทางพุทธที่สร้างขึ้นในการวิจัยครั้งนั้นมีหลายฉบับ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงแต่เฉพาะแบบวัดที่เกี่ยวข้องกับการรักษาศีลและการฝึกจิตให้เป็นสมาธิเท่านั้น ได้แก่ แบบวัดการฝึกปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปด เป็นแบบวัดที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการฝึกให้มีสภาวะจิต ความคิดและความตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะที่ควร เช่น มีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่ปล่อยสติให้เลื่อนลอย เป็นต้น เป็นแบบวัดประกอบมาตรวัด 4 หน่วย จาก "น้อยที่สุด" ถึง "มากที่สุด" แบบวัดการปฏิบัติอีกฉบับหนึ่งคือ แบบวัดการสำรวจตน วัดปริมาณการปฏิบัติและการละเว้นที่จะไม่กระทำในสิ่งซึ่งกำหนดไว้ตามพุทธบัญญัติ ได้แก่ การรักษาศีล มีสติควบคุมตนโดยเฉพาะทางกายและวาจา แต่ละข้อคำถามมีมาตรวัด 4 หน่วย จาก "ไม่เลย" ถึง "สม่ำเสมอ" ผู้ที่ได้คะแนนสูงคือผู้ที่รักษาศีล มีสติ และควบคุมตนได้มาก ผู้วิจัยได้รายงานถึงลักษณะของพระสงฆ์สามเณรที่มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาต่างกัน (หรือที่เรียกในการศึกษาครั้งนั้นว่า "ประสบการณ์ชณะบวช") ไว้ว่า คุณภาพทางพุทธของชุมชน (ได้แก่ ละแวกบ้านที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์สามเณรซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดนั่นเอง) เกี่ยวข้องกับคุณภาพและปริมาณการฝึกอบรมที่พระสงฆ์สามเณรบวชใหม่ได้รับอย่างชัดเจน กล่าวคือ พบว่าพระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนที่มีคุณภาพทาง

พุทธสูง ได้รับการศึกษาอบรมจากพระและผู้ใหญ่มาก ได้รับการฝึกปฏิบัติตามมรรคมาก และได้รับการอบรมบทบาทหน้าที่ของผู้บวชเรียนมากกว่าพระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนที่มีคุณภาพทางพุทธต่ำ นอกจากอิทธิพลจากชุมชนแล้ว ลักษณะทางจิตเชิงพุทธของพระสงฆ์สามเณรเองก็มีส่วนก่อให้เกิดการแสวงหาและการยอมรับที่จะฝึกปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดขณะบวชเรียนได้ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความตั้งใจปฏิบัติกิจของสงฆ์ในพระบวชใหม่เป็นตัวทำนายสำคัญที่สุดของปริมาณการมีประสบการณ์ขณะบวช 3 ใน 4 ด้าน นั่นคือ ด้านการศึกษาอบรมที่ได้รับ การฝึกปฏิบัติตามมรรค และการทำบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสมในวัด ส่วนพระสงฆ์ที่มีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธมากจะรับการศึกษาอบรมจากพระเถระผู้ใหญ่มาก ทำบทบาทหน้าที่ในวัดอย่างเหมาะสมมาก และฝึกปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปดมากด้วย นอกจากอิทธิพลสองประเภทดังกล่าวแล้ว อิทธิพลของครอบครัวก็มีส่วนร่วมในการกำหนดปริมาณประสบการณ์ขณะบวชของพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้ อิทธิพลจากครอบครัวในที่นี้เป็นอิทธิพลโดยทางอ้อม กล่าวคือ พบว่าพระสงฆ์ที่มีบิดาและมารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธมาก และมาจากครอบครัวที่อบอุ่นมาก เป็นผู้ที่มีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจของสงฆ์และมีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธมากด้วย ผู้วิจัยได้สรุปว่าอิทธิพลของครอบครัวช่วยกำหนดปริมาณการรับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาของพระสงฆ์ขณะบวช โดยผ่านจิตลักษณะเชิงพุทธของผู้บวชอย่างน้อยสองประการดังกล่าว

สรุปจากการประมวลผลการวิจัยการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทยประเภทต่าง ๆ ได้ว่า เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ตอนกลางและตอนปลาย (ผู้สูงอายุ) เป็นคนไทยที่มีการปฏิบัติทางพุทธ-ศาสนามากกว่าผู้ใหญ่ตอนต้น เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาตามประเพณี พบว่าชายและหญิงมีปริมาณการปฏิบัติดังกล่าวไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยของบุญกอบ วิสมิตะนันต์ พบว่า เด็กหญิงที่เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษามีการปฏิบัติตามศีลห้ามากกว่าเด็กชาย และเด็กหญิงจากครอบครัวฐานะสูงและโรงเรียนอยู่ในเขตวัดมีการปฏิบัติศีลห้าสูงสุดและมากกว่านักเรียนชายที่ครอบครัวมีฐานะปานกลางแต่โรงเรียนอยู่ในเขตวัดเช่นเดียวกัน สำหรับผลส่วนที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของครอบครัวต่อการถ่ายทอดทางศาสนานั้น ปรากฏว่า บุคคลวัยรุ่นตอนปลายหรือผู้ใหญ่ตอนต้น เช่น นิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดามากเท่าใด มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากเท่านั้น ผลเช่นนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในกลุ่มนิสิตหญิงมากกว่านิสิตชาย และปรากฏใน

กลุ่มนิสิตที่บิดามีการศึกษาระดับปานกลางมากกว่านิสิตที่บิดามีการศึกษาระดับสูงและต่ำ นอกจากนี้ ครอบครัวยังมีอิทธิพลในการกำหนดปริมาณการฝึกปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ขณะบวชเรียนโดยทางอ้อม อีกด้วย นั่นคือ พบว่าพระสงฆ์ที่มีบิดาและมารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธมากและรับรู้ว่าครอบครัว ให้ความอบอุ่นมาก เป็นผู้ที่มีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธมาก และมีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจของสงฆ์มาก และพบผลที่ต่อเนื่องกันอีกว่า พระสงฆ์ที่มีความตั้งใจปฏิบัติกิจของสงฆ์และมีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธสูง เป็นผู้ที่สนใจเข้ารับการศึกษาอบรมจากพระผู้ใหญ่มาก มีการฝึกปฏิบัติมรรคมีองค์แปดมาก และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในวัดได้เหมาะสมมาก แม้ผลการวิจัยทั้งหมดที่ประมวลมานี้จะเป็นผลจากการรายงานของผู้รับการถ่ายทอดทางศาสนา แต่ในแง่ของผู้ให้การถ่ายทอดทางศาสนา เช่น บิดามารดา ผลเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า บิดามารดาน่าจะมีบทบาทอย่างสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อมในการถ่ายทอดการปฏิบัติทางพุทธศาสนาให้แก่ผู้เป็นบุตร

วิถีชีวิตแบบพุทธ

โดยทั่วไปวิถีชีวิต (Life style) หมายถึง การที่บุคคลเลือกดำเนินชีวิตประจำวันตามความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม หรือแบบแผนพฤติกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ ในเชิงสังคมวิทยา นักวิชาการมักใช้วิถีชีวิตของบุคคลเป็นเครื่องชี้วัดระดับชั้นทางสังคม (social class) ของบุคคลในกรณีที่ไม่อาจทราบถึงระดับรายได้หรือระดับการศึกษาที่แน่นอน (Federico and Schwartz, 1985 : 245) ตัวอย่างวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของบุคคลที่มีช่วงชั้นทางสังคมต่างกัน เช่น การใช้จ่ายเงินในการบริโภค อาทิ อาหารและโภชนาการที่ดีมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับระดับการศึกษาและรายได้ของบุคคล การใช้เวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ นับตั้งแต่สถานที่พักผ่อน ประเภทของกีฬาที่เลือกเล่นและประเภทของหนังสือที่อ่าน พบว่าแตกต่างกันไปในกลุ่มชนที่มีระดับชั้นทางสังคมต่างกัน อาทิ ชนชั้นสูงซึ่งเป็นผู้มีรายได้มากอาจใช้เวลาในการพักผ่อนตามสถานที่ตากอากาศนอกเมือง ขณะที่ชนชั้นกรรมาชีพหรือผู้มีรายได้น้อยมักใช้เวลาพักผ่อนตามสวนสาธารณะในเมือง เป็นต้น กีฬาที่ชนชั้นสูงนิยมเล่น มีอาทิ กอล์ฟ เทนนิส แต่ชนชั้นกรรมาชีพมักจะเล่นกีฬาประเภทโบว์ลิ่ง บาสเกตบอล หรือใช้เวลาว่างชมโทรทัศน์อยู่ที่บ้าน และชนชั้นสูงชอบอ่านหนังสือประเภทที่มีเนื้อหาเป็นงานเป็นการ ขณะที่ชนชั้นรายได้น้อยชอบอ่านหนังสือประเภทบันเทิง เบาสมอง นอกจากนี้กลุ่มชนชั้นสูงยังมีความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยม

ทางเศรษฐกิจและการเมืองในแนวอนุรักษ์นิยม ขณะที่กลุ่มชนชั้นกรรมาชีพมีทัศนคติและค่านิยมในแนวเสรีนิยม เป็นต้น (Hess et al., 1982 : 176, 182) อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลเลือกกระทำในการดำเนินชีวิตประจำวันสามารถสะท้อนให้ทราบถึงกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ได้

การยึดถือศาสนาทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจและมีความสุขในชีวิตหรือไม่ ในการสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างชาวอเมริกัน อายุตั้งแต่ 18 ถึง 75 ปี ผู้ถูกศึกษากลุ่มนี้เป็นตัวแทนของประชากรทั้งประเทศ พบว่า ศาสนามีอิทธิพลน้อยต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคล และไม่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว (Spilka et al., 1985 : 111 citing in Campbell et al., 1981) อย่างไรก็ตาม การวิจัยก่อนหน้านี้ได้พบว่ากลุ่มบุคคลวัยกลางคนที่มีความมั่นคงกับการนับถือศาสนา มีความพึงพอใจในชีวิตส่วนตัวมากกว่ากลุ่มบุคคลที่มีความมั่นคงน้อยในเรื่องศาสนา และบุคคลในกลุ่มที่กล่าวถึงเป็นกลุ่มแรกเป็นผู้ไม่หวั่นไหวหวาดกลัวต่อสถานการณ์เกษียณอายุที่จะมาถึง (Spilka, 1985 : 111 citing in Maves, 1971) นอกจากนี้ยังมีการวิจัยพบว่า ศาสนาและความพึงพอใจในชีวิตเกี่ยวข้องกับการมีชีวิตยืนยาวของผู้สูงอายุซึ่งอยู่ในสถานพักฟื้นคนชราที่ป่วยเรื้อรังด้วย กล่าวคือ พบว่าผู้สูงอายุที่เสียชีวิตไปหลังจากให้ข้อมูลเป็นครั้งแรกภายในช่วงเวลา 1 ปี เป็นผู้สูงอายุที่ยึดถือศรัทธาในศาสนาน้อย เป็นที่น่าสังเกตจากผลการวิจัยดังกล่าวว่า ความพึงพอใจในชีวิตซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในคุณภาพชีวิตของบุคคลเกี่ยวข้องกับการนับถือศาสนาของกลุ่มผู้มีอายุอยู่ในวัยกลางคน และวัยสูงอายุอย่างเด่นชัด แต่ยังไม่ชัดเจนในวัยอื่น ๆ

พุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมไทย จนมีผู้กล่าวว่าถ้าหากนำพุทธศาสนาออกไปจากวัฒนธรรมไทยแล้ว ก็คงไม่มีอะไรเหลืออยู่ (Bodhisit, 1965) พุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เป็นชาวพุทธตั้งแต่เกิดจนตาย (แสง มนวิทูร 2531 : 27 - 28) จึงคาดได้ว่า คนไทยที่มีความเชื่อถือศรัทธาในหลักธรรมทางพุทธและมีปริมาณการปฏิบัติตามหลักธรรมต่างกันจะมีวิถีดำเนินชีวิตที่ต่างกัน หลักความเชื่อทางพุทธที่สำคัญ ได้แก่ ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม อเนกชาติ นรก-สวรรค์ ความสำคัญของชีวิตปัจจุบัน และความเชื่อเรื่องนิพพานซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนิกชน ตัวอย่างเช่น ความเชื่อถือศรัทธาในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ นับเป็นคุณธรรมที่เด่นชัดของพุทธศาสนิกชน และเป็นเครื่อง

แสดงการเข้าถึงพุทธศาสนา (พระราชธรรมนิเทศ 2531 : 16 - 23) นอกจากมีความเชื่อตามหลักธรรมดังกล่าวแล้ว แนวการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตแบบพุทธควรเป็นเช่นไร คำตอบจากนักวิชาการด้านพุทธศาสนาท่านหนึ่งคือ ต้องดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์แปด (อันได้แก่ มีความเห็นชอบ ดำริชอบ วาจาชอบ ประพฤติชอบ อาชีพชอบ เพียรชอบ ตั้งสติไว้ชอบ และมีสมาธิชอบ) หรืออาจตอบให้สั้นกว่านี้ว่า ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา (วศิน อินทสระ 2526 : 113) หลักไตรสิกขานี้ได้กล่าวถึงไปแล้วในส่วนของการประมวลเอกสารด้านการปฏิบัติทางพุทธศาสนาว่า เป็นหลักการปฏิบัติธรรมอย่างเต็มรูปแบบจัดไว้สำหรับภิกษุสงฆ์ และหลักบุญสิกขา คือ ทาน ศีล และภาวนา ถือเป็นหลักปฏิบัติธรรมอย่างเดียวกัน แต่จัดไว้ให้เหมาะสมสำหรับผู้ครองเรือนหรือชาวบ้านทั่วไปได้ยึดถือเป็นแนวทาง เพื่อให้วิถีชีวิตประจำวันเป็นไปอย่างเหมาะสมวิถีชีวิตแบบพุทธ ในที่นี้หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีความสอดคล้องตามหลักความเชื่อและการปฏิบัติของพุทธศาสนา เช่น นำหลักความเชื่อและการปฏิบัติมาประกอบการตัดสินใจเลือกอาชีพ เลือกคบเพื่อน เลือกกระทำกิจกรรมในยามว่าง เลือกวิธีพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมผิดศีลธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย

ในประเทศไทยยังขาดหลักฐานการวิจัยที่ชัดเจนว่า คนไทยที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนามากน้อยต่างกัน จะประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตประจำวันแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตามหลักของศีลห้า ซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญเพื่อควบคุมการแสดงออกทางกายและวาจาให้เป็นระเบียบและเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของหมู่ชนในสังคม ในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์ พฤติกรรมการละเมิดประเพณีความสัมพันธ์ทางเพศ พฤติกรรมการเสพของมึนเมาและการใช้ยาเสพติดอยู่บ้าง ผู้วิจัยขอเสนอหลักฐานงานวิจัยบางส่วนที่ประมวลไว้โดย สปิลก้า และคณะ (Spilka et al., 1985) เพื่อแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการนับถือศาสนาที่มีส่วนช่วยยับยั้งการกระทำผิดหลักศีลธรรมต่าง ๆ ดังนี้

ในการศึกษาพฤติกรรมทุจริตในการสอบของนักศึกษามหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาที่ตระหนักถึงคุณค่าภายในของศาสนา (intrinsic religious orientation) มีการกระทำทุจริตน้อยหรือยอมรับว่าตนทำทุจริตน้อยกว่านักศึกษาที่ตระหนักถึงคุณค่าภายนอกของศาสนา (extrinsic

religious orientation) (Spilka et al., 1985 : 280 citing in Spilka and Loffredo, 1982) จากหลักฐานการวิจัยทำให้เชื่อได้ว่าบุคคลที่กล้ากระทำผิดหลักศีลธรรม เช่น กล่าวเท็จหรือกระทำทุจริต อาจมีความรู้สึกว่าเขาคงจะไม่ถูกจับได้หรือไม่มีใครล่วงรู้ถึงการกระทำผิดของเขาได้ ดังนั้นการนับถือศาสนาจึงไม่ได้มีผลในการต่อต้านหรือยับยั้งการกระทำผิดโดยตรง แต่หลักธรรมทางศาสนาอาจทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกสำนึกผิดที่รุนแรงขึ้นได้ (Spilka et al., 1985 : 280)

คริสต์ศาสนาได้กำหนดบรรทัดฐานไว้อย่างชัดเจนเพื่อปรามมิให้มีการกระทำผิดประเพณีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ โดยเฉพาะการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลนอกสมรส จากการวิจัยก่อนปี ค.ศ. 1970 พบว่า จำนวนผู้หญิงที่ไม่นับถือศาสนามีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลที่ไม่ใช่สามีมากเป็น 4 เท่าของผู้หญิงที่อ้างว่ามีความใกล้ชิดศาสนา และในการวิจัยเชิงสำรวจในปี ค.ศ. 1981 ก็พบว่า ร้อยละ 17 ของผู้หญิงที่ใกล้ชิดศาสนารายงานว่าตนอาจมีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายอื่นที่ไม่ใช่สามี ขณะที่ร้อยละ 53 ของผู้หญิงที่ไม่ได้นับถือศาสนาหรือต่อต้านการนับถือศาสนารายงานในลักษณะเดียวกันนี้ (Spilka et al., 1985 : 264 citing Hunt, 1971; Hassett, 1981)

จากการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการนับถือศาสนากับการใช้ยาเสพติด พบว่า ความเข้มแข็งของความเชื่อและพฤติกรรมทางศาสนามีความสัมพันธ์ทางลบกับการใช้ยาเสพติดทุกประเภท วัยรุ่นซึ่งเข้าร่วมพิธีทางศาสนาบ่อยครั้ง น้อยรายที่มีการใช้ยาเสพติดประเภทกัญชาและเฮโรอีน (Spilka et al., 1985 : 264 - 265 citing in Melmash, Fitch, Wilson, and Nyberg, 1981) ผลการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยในระยะต่อมา ซึ่งศึกษากลุ่มวัยรุ่นเป็นจำนวนมากประมาณ 10,000 คน ตามโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ในรัฐมินีโซต้า คณะผู้วิจัยพบผลว่า ยิ่งวัยรุ่นเหล่านั้นรายงานว่าศาสนาเป็นส่วนสำคัญในชีวิตของเขามากเท่าใด ก็ยิ่งมีการใช้ยาเสพติดน้อยลงเท่านั้น จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสถาบันทางศาสนาเป็นกลไกทางสังคมประเภทหนึ่งที่มีส่วนช่วยควบคุมการใช้ยาเสพติดของวัยรุ่นได้

จากผลการวิจัยข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าความเคร่งครัดหรือความใกล้ชิดกับศาสนามีส่วนช่วยทำให้บุคคลวัยกลางคนและวัยสูงอายุเกิดความพึงพอใจในชีวิต ทำให้บุคคลวัยรุ่นและวัยครองเรือนเกิดความรู้สึกผิดและยับยั้งตนเองมิให้กระทำในสิ่งที่ผิดต่อหลักคุณธรรมหรือศีลธรรมอันดีงามของสังคม จึงเป็นที่คาดหมายได้ว่า บุคคลผู้มีความเชื่อถือศรัทธาและมีการปฏิบัติตามหลัก

คำสอนทางพุทธศาสนา จะนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประกอบในการเลือกตัดสินกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับหลักความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย เช่น การเลือกอาชีพ เลือกใช้เวลาว่างและวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ และเลือกคบเพื่อน เป็นต้น

ความเชื่อทางศาสนากับการปฏิบัติทางศาสนา

ประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่นักพฤติกรรมศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต้องการทราบคือ บุคคลที่มีความเชื่อ ทัศนคติหรือค่านิยมทางศาสนาในปริมาณแตกต่างกัน จะมีการปฏิบัติทางศาสนาต่างกันหรือไม่ ในต่างประเทศมีนักวิชาการทางจิตวิทยาสังคมให้ความสนใจในเรื่องนี้กันมาก เช่น กลุ่มของฟิชเบนและไอเซน (Gorsuch, 1988 : 206 - 209) ตัวอย่างงานวิจัยในระยะหลัง ๆ ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับการปฏิบัติโดยตรง มีเช่น งานวิจัยของคอร์นวอลล์ (Cornwall, 1989) ซึ่งต้องการตรวจสอบปัจจัยทางศาสนาที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางศาสนาของบุคคล ปัจจัยที่ศึกษามี 5 ประการ ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่อยู่อาศัย (2) ความเชื่อตามคัมภีร์ทางศาสนา (3) ความผูกพันทางจิตใจต่อศาสนา (4) การได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว กลุ่มเพื่อน และโบสถ์ และ (5) ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ-สมรส และถิ่นที่อยู่ เป็นต้น พฤติกรรมทางศาสนาที่ศึกษา ได้แก่ การไหว้พระสวดมนต์ตามลำพัง การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในโบสถ์ และการสวดมนต์ร่วมกับสมาชิกของครอบครัวที่บ้านในตอนค่ำตามคำแนะนำของนักบวชประจำโบสถ์ ตัวอย่างที่ศึกษาสุ่มจากผู้ที่เป็นสมาชิกของโบสถ์มอร์มอนทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 1,874 คน มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ผลการวิจัยพบว่าปริมาณความเชื่อตามคัมภีร์ทางศาสนา และความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อศาสนาเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางศาสนาของบุคคลทั้ง 3 ด้านดังกล่าวอย่างเด่นชัดมากกว่าปัจจัยด้านอื่น ๆ และพบว่ากลุ่มตัวแปรความผูกพันกับศาสนาสามารถทำนายพฤติกรรมทางศาสนาได้มากที่สุด โดยทำนายพฤติกรรมการสวดมนต์ส่วนบุคคลได้ร้อยละ 42 พฤติกรรมการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาที่โบสถ์ได้ร้อยละ 50 และทำนายการสวดมนต์ร่วมกับครอบครัวได้ร้อยละ 34 และกลุ่มตัวแปรความเชื่อทางศาสนาสามารถทำนายพฤติกรรมทางศาสนาได้เป็นอันดับรองลงมาคือ ทำนายพฤติกรรมการสวดมนต์ตามลำพังได้ร้อยละ 24 พฤติกรรมการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาในโบสถ์ได้ร้อยละ 44 และทำนายพฤติกรรม

การสวดมนต์กับครอบครัวได้ร้อยละ 20 ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความผูกพันทางจิตใจกับศาสนาและความเชื่อตามคำสอนของศาสนาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางศาสนาของบุคคลโดยตรงและมากที่สุด โดยเฉพาะพฤติกรรมการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาในโบสถ์

สำหรับการวิจัยในประเทศไทยนั้น ในอดีตได้ทำการศึกษาความเชื่อกับการปฏิบัติทางพุทธศาสนาคู่ขนานกันไป โดยไม่ได้พิจารณาความเกี่ยวข้องหรือความขึ้นต่อกันระหว่างลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของผู้ถูกศึกษา อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในระยะต่อมาได้รายงานผลในเรื่องนี้ สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ (2522 : 137) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาค่านิยมและระบบค่านิยมของคนไทยทั่วประเทศ จำนวนประมาณ 2,500 คน ร้อยละ 95 ของคนไทยในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานับถือศาสนาพุทธ จากการให้ผู้ถูกศึกษาเรียงลำดับค่านิยม (จำนวน 20 ตัว ซึ่งผู้วิจัยจัดมาให้) ตามลำดับความสำคัญสำหรับเขาเอง จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด และสอบถามการปฏิบัติกิจกรรมด้านศาสนาในรอบหนึ่งปี ปรากฏว่า ผู้ถูกศึกษาที่รายงานว่าไม่ได้ฟังเทศน์เลยกับผู้ที่มีพฤติกรรมนี้มากกว่า 20 ครั้งในหนึ่งปีให้ความสำคัญแก่ค่านิยม "ด้านการมีหลักธรรมของศาสนาเป็นที่พึ่ง" แตกต่างกันอย่างเด่นชัดที่สุด กล่าวคือ กลุ่มผู้ที่ไปฟังเทศน์มากกว่า 20 ครั้งในหนึ่งปีให้ความสำคัญแก่ค่านิยมด้านดังกล่าวเป็นอันดับที่ 2 ในขณะที่ผู้ไม่ฟังเทศน์เลยให้ความสำคัญแก่ค่านิยมด้านเดียวกันนี้เป็นอันดับที่ 14 ส่วนผู้ที่ฟังเทศน์ 1-10 ครั้งในหนึ่งปีให้ความสำคัญแก่ค่านิยมด้านนี้เป็นอันดับที่ 7

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่มีผลสนับสนุนประเด็นความเกี่ยวข้องระหว่างความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา คืองานวิจัยของ วันชัย มีกลาง (2530) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ (การเห็นประโยชน์และพอใจ) ต่อพุทธศาสนา ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา กับการปฏิบัติทางศาสนาในชีวิตประจำวันของนิสิตจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งในกรุงเทพฯ จำนวน 510 คน ผู้วิจัยได้พบผลอย่างชัดเจนว่า ผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากเท่าใดก็มีการปฏิบัติทางศาสนามากขึ้นเท่านั้น ผลนี้ปรากฏชัดในกลุ่มนิสิตชายมากกว่านิสิตหญิง (ค่าอาร์ = .46 และ .40 ตามลำดับ) ปริมาณเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนาและการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัว ถ้ามีมากในบุคคลใดบุคคลนั้นก็จะมีการปฏิบัติทางศาสนามากด้วย ส่วนความรู้กับการปฏิบัตินั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกันเพียงเล็กน้อย เมื่อนำเอาปริมาณเจตคติ การรับการถ่ายทอด และความรู้ทางศาสนามาร่วมกันทำนายปริมาณการปฏิบัติทางศาสนา ปรากฏว่าสามารถทำนายได้ในปริมาณแตกต่างกันในนิสิตประเภท

ต่าง ๆ ตั้งแต่ร้อยละ 23 ถึงร้อยละ 63 โดยทำนายได้ปริมาณสูงในกลุ่มนิสิตที่บิดามารดามีการศึกษาระดับกลาง (ม.3-ม.6) และบิดามารดามีอาชีพใช้แรงงานชั้นสูง อนึ่ง เจตคติต่อศาสนากับการปฏิบัติทางศาสนามีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดในกลุ่มนิสิตที่มาจากครอบครัวระดับเศรษฐกิจและสังคมสูง (บิดามีการศึกษาระดับสูงและทำงานวิชาชีพ)

นอกจากนี้ความเชื่อทางศาสนากับการปฏิบัติทางศาสนายังปรากฏอย่างเด่นชัดในหมู่พระสงฆ์บวชใหม่ (ประมาณ 1 พรรษา) ในภาคใต้ ซึ่งเป็นการวิจัยของฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ด้วย ในส่วนของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละตัวในชุดจิตลักษณะเชิงพุทธกับประสบการณ์ขณะบวชของพระสงฆ์ พบว่า ความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ขณะบวช 3 ด้านคือ การศึกษาอบรมที่ได้รับขณะบวช การฝึกปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปด และการทำบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสมขณะบวช (ค่าอาร์ = .23, .34 และ .33) และเมื่อนำจิตลักษณะเชิงพุทธที่ศึกษาทั้ง 7 ด้านมาร่วมกันทำนายประสบการณ์ที่พระสงฆ์ได้รับขณะบวชแต่ละด้าน 4 ด้าน ผลปรากฏว่า สามารถทำนายการทำบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสมได้มากที่สุด (ร้อยละ 20) และจิตลักษณะเชิงพุทธด้านความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธเป็นตัวแปรที่เข้าสู่สมการทำนายการปฏิบัติตามมรรคเป็นอันดับที่ 1 และยังเข้าสู่สมการทำนายการทำบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสมของพระสงฆ์เป็นอันดับที่ 2 จึงอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามมรรคมาก และทำบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสมมากขณะบวช เป็นผู้ที่มีความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธสูงอย่างเด่นชัด นอกจากนี้ในการเปรียบเทียบจิตลักษณะของพระสงฆ์กับฆราวาสยังพบว่าพระสงฆ์มีจิตลักษณะ 2 ด้านใน 7 ด้านสูงกว่าฆราวาสอย่างชัดเจน คือ ความเชื่อและค่านิยมทางพุทธ และจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมในการบวช จึงทำให้ผู้วิจัยเข้าใจว่า การที่ชายไทยในภาคใต้บวชเรียนในพุทธศาสนานั้น ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากมีความเชื่อ ค่านิยม และมีเป้าหมายต่าง ๆ ที่บุคคลอาจบรรลุได้ด้วยการบวช เช่น ประโยชน์ทางจิตใจ ทางการศึกษา ฯลฯ จนถึงประโยชน์สูงสุดคือ นิพพาน

* สรุปว่า ประเด็นสำคัญทางพฤติกรรมศาสตร์ในการศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาคือ ต้องการทราบว่าความเชื่อทางศาสนาของบุคคลมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติทางศาสนามากน้อยเพียงใด เพื่อประโยชน์ในการทำนายพฤติกรรมของบุคคลต่อไป จากการประมวลผลการวิจัยทั้งต่างประเทศและในประเทศไทยซึ่งศึกษากับตัวแปรหลายวัย ทั้งฆราวาสและพระสงฆ์

สามเณร (บวชใหม่) ปรากฏผลอย่างเชื่อมั่นได้ว่า บุคคลที่มีความเชื่อและให้ความสำคัญกับหลักคำสอนทางศาสนามากเท่าใด ก็จะประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันตามแนวทางของศาสนามากเท่านั้น ทำให้คาดได้ว่าบิดามารดาไทยที่มีความเชื่อตามหลักคำสอนของพุทธศาสนามาก จะปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนามากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อน้อย และมีผลเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทางศาสนาสู่เยาวชนผู้เป็นบุตรด้วย

การถ่ายทอดทางศาสนา

กล่าวโดยทั่วไป การถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) คือ กระบวนการจัดประสบการณ์ทางสังคมแก่บุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งจะมีผลต่อความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม แรงจูงใจ และบุคลิกภาพของบุคคลโดยรวม โดยผ่านกระบวนการนี้ บุคคลแต่ละคนจะเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ การถ่ายทอดทางสังคมจะหล่อหลอมให้บุคคลมีลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมสอดคล้องกับลักษณะที่สังคมปรารถนาและเห็นว่าเหมาะสมกับบทบาทของบุคคล ทั้งบทบาทที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันและที่จะมีมาในอนาคต ในความซับซ้อนของกระบวนการนี้ สังคมเป็นแหล่งที่กำหนดรางวัล ข้อห้ามหรือบทลงโทษสำหรับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำหน้าที่ให้การอบรมแก่สมาชิกของสังคมจะสามารถนำรางวัลและข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมต่อไป (Watson and Lindgren, 1979 : 95-96; Hetherington and Parke, 1979 : 415) การถ่ายทอดทางศาสนา (religious socialization) เป็นงานชิ้นสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมโดยทั่วไปการถ่ายทอดทางศาสนาเป็นไปเพื่อถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติต่อศาสนา ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติตามหลักศาสนาแก่บุคคลและกลุ่มบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคม ในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม งานขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม คือ การเผยแพร่หลักจริยธรรมซึ่งมีความหมายครอบคลุมความประพฤติและการดำเนินชีวิตที่ดีงามของบุคคลให้แก่สมาชิกในสังคมกล่อมเกลา และควบคุมบังคับเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในวัยที่กำลังพัฒนาให้ได้เรียนรู้และประพฤติในสิ่งที่ดีงาม ถึงแม้ว่าในแต่ละวัฒนธรรมจะมีค่านิยมและพฤติกรรมเป็นของตนโดยเฉพาะแห่ง แต่ทุกวัฒนธรรมจะวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความถูกผิดของพฤติกรรมแต่ละประเภทไว้อย่างเป็นระบบ

โดยปกติเด็กและเยาวชนได้รับการคาดหมายให้เรียนรู้กฎระเบียบต่าง ๆ เหล่านี้ตั้งแต่ยังเล็ก จนเกิดอารมณ์ความรู้สึกไม่สบายใจหรือรู้สึกผิดเมื่อกระทำฝ่าฝืนกฎระเบียบ และรู้สึกพึงพอใจเมื่อได้ปฏิบัติตามระเบียบ

ครอบครัวกับการถ่ายทอดทางศาสนา

ใครคือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการถ่ายทอดทางศาสนาสู่เด็กและเยาวชน จากการประมวลผลการวิจัย ซึ่งเน้นการศึกษาตัวแทนในการถ่ายทอดทางศาสนา ได้แก่ ครอบครัว สถาบันศาสนา และกลุ่มเพื่อน คอร์นวอลล์ (Cornwall, 1989 : 577) ได้สรุปผลการศึกษาว่า ครอบครัวเป็นตัวแทนของสังคมที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการถ่ายทอดทางศาสนา ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับแนวความคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมของนักจิตวิทยาพัฒนาการที่มีชื่อเสียง เช่น อีริคสัน และฟรอยด์ (Cornwall, 1989 : 577 citing in Erikson, 1950; Freud, 1933) ส่วนกลุ่มเพื่อนและสถาบันทางศาสนานั้นถือเป็นตัวแทนของสังคมในอันดับรอง และจากการประมวลเอกสารวิจัยหลายเรื่องในอดีต แบทสัน และเวนทีส (Batson and Ventis, 1982 : 46-47) ได้สรุปว่า ความเกี่ยวข้องผูกพันกับศาสนาของบิดามารดาเป็นลักษณะภูมิหลังทางสังคมที่สำคัญ สามารถทำนายปริมาณความเกี่ยวข้องกับศาสนาของเยาวชนได้มาก (ค่าอาร์อยู่ระหว่าง .58 ถึง .69) และเยาวชนจะได้รับอิทธิพลจากศาสนามากยิ่งขึ้น ถ้าทั้งบิดาและมารดานับถือศาสนาเดียวกัน เยาวชนอาศัยอยู่กับบิดามารดาและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบิดามารดา ข้อสรุปเหล่านี้สอดคล้องกับผลการวิจัยในระยะต่อมาโดย ฮันสเบอร์เจอร์ และบราวน์ (Hunsberger and Brown, 1984) ซึ่งศึกษาผลกระทบของภูมิหลังทางครอบครัวที่มีต่อการถ่ายทอดทางศาสนาและการละทิ้งศาสนาของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในออสเตรเลีย จำนวน 878 คน ด้วยการให้นักศึกษาเหล่านี้รายงานเกี่ยวกับตนเองในแบบสอบถามที่ประกอบด้วยข้อคำถามหลายแง่มุมเกี่ยวกับภูมิหลังทางครอบครัว ศาสนาที่นักศึกษานับถือและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับบิดามารดา ปรากฏว่านักศึกษาทั้งหมดนับถือศาสนาคริสต์จากหลายนิกาย ในข้อคำถามที่ว่า ใครคือผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการทำให้นักศึกษาเกิดความเชื่อทางศาสนา มากกว่าร้อยละ 40 ของนักศึกษาทั้งหมดในทุกนิกายที่ศึกษาตอบว่าบิดามารดาของเขาเอง และมากกว่าหนึ่งในสี่ของผู้ตอบระบุว่ามารดาเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางศาสนาของเขามากกว่าบิดา ในประเด็นการ

ละทิ้งศาสนา ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า ปัจจัยด้านการเน้นเรื่องศาสนาในครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยับยั้งการละทิ้งศาสนาของนักศึกษาเหล่านี้ได้ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มนักศึกษาที่แสดงตัวว่าเป็นผู้ละทิ้งศาสนาดั้งเดิมของตนมีแนวโน้มที่จะรายงานว่ามีความสัมพันธ์ไม่ดีกับบิดามารดา ทั้งในปัจจุบันและในอดีตเมื่อยังเป็นเด็ก และมีความเห็นขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ หลายประเด็น เช่น การเมือง การศึกษา เป็นต้น

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่มีผลสนับสนุนงานวิจัยในอดีตในประเด็นที่ว่า บุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมารดาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดทางศาสนาสู่บุตร ดัดลี่ย์ และดัดลี่ย์ (Dudley and Dudley, 1986) ได้ศึกษาการถ่ายทอดค่านิยมทางศาสนาจากบิดา-มารดาสู่บุตรวัยรุ่น โดยขอให้บิดามารดาและบุตรวัยรุ่นในครอบครัวเดียวกัน จำนวน 247 ครอบครัว ตอบแบบสอบถามเพื่อแสดงปริมาณความเห็นที่สอดคล้องกันกับค่านิยมทางศาสนา 22 ค่านิยม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและพฤติกรรมทางศาสนาของกลุ่มสมาชิกของโบสถ์คาทอลิคนิกายที่ถือเอาวันเสาร์เป็นวันทำพิธีกรรมทางศาสนา (Seventh-day Adventists) ในสหรัฐอเมริกา ปรากฏผลว่า ค่าความสอดคล้องของคะแนนค่านิยมโดยรวมระหว่างมารดากับบุตรสูงกว่าระหว่างบิดากับบุตร (ค่าเบต้า = .45 และ .35 ตามลำดับ) และในการวิเคราะห์แยกแต่ละค่านิยม ก็พบว่า ค่านิยมทางศาสนาของบุตรสอดคล้องกับของบิดา 15 ค่านิยม (12 ค่านิยมสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ .01) ในขณะที่ค่านิยมทางศาสนาของบุตรสอดคล้องกับของมารดา 16 ค่านิยม (15 ค่านิยมสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01) ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามารดามีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดค่านิยมทางศาสนามากกว่าบิดา อีกประการหนึ่งในการศึกษาทัศนคติต่อค่านิยม 22 ประการของบิดา มารดา และบุตร ยังพบว่าทัศนคติต่อค่านิยมของมารดาและของบิดาร่วมกันสามารถทำนายทัศนคติต่อค่านิยมของบุตรได้ร้อยละ 27 และเมื่อประมาณ 6 ปีก่อน พาร์คเกอร์ และเกียร์เออร์ (Parker and Gaier, 1980) ก็ได้วิจัยกลุ่มวัยรุ่นเชื้อสายยิว ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางศาสนาของบิดามารดาสามารถทำนายปริมาณความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของวัยรุ่นกลุ่มนี้ได้ถึงร้อยละ 60

สรุปจากการประมวลเอกสารในต่างประเทศในส่วนนี้ได้ว่า บิดามารดาเป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างเด่นชัดในการถ่ายทอดศาสนาไปสู่เยาวชน และผลการวิจัยบ่งชี้ว่ามารดาเป็นผู้ที่มีอิทธิพลใน

ด้านนี้มากกว่าบิดา การให้ความสำคัญกับศาสนาในครอบครัว และการมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างบิดามารดากับบุตรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้การถ่ายทอดศาสนาไปสู่บุตรได้ผลมากขึ้น

ในประเทศไทย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทางศาสนาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาจากตัวบุคคลผู้รับการถ่ายทอดคือเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยเท่าที่ปรากฏก็ได้แสดงให้เห็นว่า ผู้ใหญ่ในครอบครัวอันมีบิดามารดาเป็นหลักคือผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการถ่ายทอดทัศนคติและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2524) ซึ่งได้ศึกษานักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งชายและหญิงในกรุงเทพฯ จำนวน 979 คน เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจ (ในที่นี้หมายถึงการปฏิบัติตามคำสั่งสอนหรือปฏิบัติตามแบบอย่างบิดามารดาเกี่ยวกับคุณธรรมทางพุทธศาสนาห้าประการ ได้แก่ การมีความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อ การยึดบาปบุญ และการเคารพต่อผู้อาวุโส) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่รายงานว่าได้รับการถ่ายทอด (หมายถึงได้รับการอบรมสั่งสอน และบิดามารดาทำตัวเป็นแบบอย่างให้เห็น) คุณธรรมทางพุทธศาสนาห้าประการดังกล่าวในปริมาณมากเป็นผู้ที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจสูงกว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในปริมาณน้อยอย่างเด่นชัด ต่อมาวันชัย มีกลาง (2530) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนากับทัศนคติต่อศาสนา ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธ-ศาสนา โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ จำนวน 510 คน ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนา ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึง ปริมาณการได้รับการอบรมสั่งสอนเห็นเป็นแบบอย่าง และได้รางวัลเมื่อปฏิบัติได้ตามที่คาดหวังจากบิดามารดา ในเรื่องนี้เกี่ยวกับความเชื่อ หลักธรรม และประเพณีบางอย่างของพุทธศาสนา พบผลการวิจัยในทำนองเดียวกับผลของลัดดาวัลย์ และวิลาสลักษณ์ (2524) ว่า นิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดาในปริมาณมากมีเจตคติ (ทัศนคติ) ที่ดีต่อพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาสูงกว่านิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดน้อยอย่างเชื่อมั่นได้ ผลการวิจัยสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การที่เยาวชนไทยยึดถือคุณธรรมทางพุทธศาสนา มีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนา และมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้น มีผลมาจากการได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาเป็นประการสำคัญ ผลที่พบนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยในต่างประเทศ

หลักฐานที่ปรากฏจากการประมวลผลการวิจัยครอบครัวกับการถ่ายทอดทางศาสนา บ่งชี้อย่างชัดเจนว่า สถาบันครอบครัวซึ่งโดยปกติมีบิดามารดาเป็นหลักนั้น มีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการถ่ายทอดความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมทางศาสนาให้แก่บุตร คำถามต่อไปคือ บิดามารดาที่มีลักษณะและพฤติกรรมทางศาสนาต่างกัน (คือมีความเชื่อ การประพฤติปฏิบัติทางศาสนา และยึดศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันมากน้อยต่างกัน) จะใช้วิธีการอบรมสั่งสอนเพื่อถ่ายทอดศาสนาสู่บุตรแตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด งานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางศาสนาทั้งที่ปรากฏอยู่ในต่างประเทศและภายในประเทศไทย โดยทั่วไปมักศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น โดยมุ่งความสนใจไปที่ความสอดคล้องระหว่างความเชื่อและพฤติกรรมทางศาสนาของเยาวชนกับของบิดามารดาจากการรับรู้ของผู้เป็นบุตร (ตัวอย่างเช่น Cornwall, 1987, 1989; Ozorak, 1987, 1989; Willits and Crider, 1989; ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชัววัลลี 2524; และวันชัย มีกลาง 2530) แต่ก็มีงานวิจัยบางเรื่องที่พยายามศึกษาความสอดคล้องกันระหว่างความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของบุตรกับของบิดามารดา จากคำรายงานจากบิดามารดาและบุตรโดยตรง (ตัวอย่างเช่น Dudley and Dudley, 1986; Strayhorn et al., 1990) จะเห็นได้ว่างานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งความสนใจไปที่ผลซึ่งเกิดแก่เยาวชนผู้รับการถ่ายทอด ประเด็นหนึ่งที่นักวิจัยยังไม่ได้ให้ความสนใจศึกษากันคือ การปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรในการฝึกอบรมทางศาสนา และจากการประมวลผลการวิจัยเพื่อศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างความเคร่งครัดในการนับถือศาสนากับตัวแปรทางสุขภาพจิตของบิดามารดาและบุตร สเทรฮอร์น และคณะ (Strayhorn et al., 1990 : 35) ก็ได้ระบุไว้ว่ายังไม่มีการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการเป็นบิดามารดาว่าจะต่างกันอย่างไรระหว่างบิดามารดาที่มีความเคร่งศาสนามากน้อยแตกต่างกัน สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย เท่าที่มีรายงานออกมาแล้ว เช่น งานวิจัยของวันชัย มีกลาง (2530) และงานวิจัยที่กำลังอยู่ระหว่างดำเนินการตามเค้าโครงปริญญานิพนธ์ที่ผ่านการพิจารณาแล้วของ วรรณะ บรรจง (2535) และหรรษา เลาหเสรีกุล (2535) ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ มุ่งศึกษาลักษณะและพฤติกรรมทางศาสนาของเยาวชนและการรับรู้ของเยาวชนเกี่ยวกับการปฏิบัติของบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนบุตรด้านพุทธศาสนา ยัง

ขาดการศึกษาวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และเป็นการรายงานจากผู้ที่เป็นบิดามารดาโดยตรง

วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อปลูกฝังลักษณะทางศาสนา

เซียร์ส และคณะ (Sears et al., 1957 : 450-457) ได้กล่าวไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบิดามารดากับบุตร ซึ่งหมายรวมถึงการแสดงออกถึงทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจ และความเชื่อ ควบคู่ไปกับการเลี้ยงดูและฝึกพฤติกรรมต่าง ๆ การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องทุกขณะที่เด็กใช้ชีวิตร่วมกับบิดามารดา มีผลต่อพฤติกรรมในปัจจุบันและสะสมเป็นศักยภาพที่จะแสดงออกในอนาคต จากผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรชาวอเมริกันจำนวนมาก ทำให้เซียร์สและคณะเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญที่สุดต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็ก เด็กจะมีพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่เหมาะสมหรือไม่ เพียงใด ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับจากบิดามารดาเป็นสำคัญ

อนึ่ง ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมตามแนวของแบนดูร่า (Bee, 1989 : 17-19, 330 citing Bandura, 1977) นับเป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมต่าง ๆ แบนดูร่ายืนยันว่าเด็กสามารถเรียนรู้เหตุการณ์ทางสังคมได้มากมายโดยอาศัยการสังเกตและการเลียนแบบจากผู้อื่น เขาเชื่อว่าการให้แรงเสริมไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เสมอไป การเฝ้าดูบุคคลอื่นกระทำพฤติกรรมและเลียนแบบจากตัวแบบถือเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น เด็กเรียนรู้พฤติกรรมก้าวร้าวด้วยวิธีการทำลายสิ่งของจากการเลียนแบบบุคคลอื่นในชีวิตจริงหรือจากตัวแบบในโทรทัศน์ เด็กเรียนรู้พฤติกรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จากการสังเกตเห็นคนอื่นบริจาคเงินหรือสิ่งของ เป็นต้น นอกจากนี้เด็กยังคาดหวังถึงสิ่งที่ตนจะได้รับ ไม่ว่าจะเป็นรางวัลหรือการลงโทษจากการสังเกตสิ่งที่ผู้อื่นได้รับอีกด้วย อนึ่ง แบนดูร่าได้ให้ข้อเสนอที่สำคัญว่า การเรียนรู้จากการได้รับแรงเสริมและจากตัวแบบนั้น เด็กไม่ได้เรียนรู้เพียงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ภายนอกเท่านั้น แต่ยังเรียนรู้เกี่ยวกับความคิด ความคาดหวัง และรับเอามาตรฐานของสังคมเข้ามาไว้เป็นส่วนหนึ่งในตัวเขาด้วย เด็กเรียนรู้มาตรฐานสำหรับพฤติกรรมของตน และความคาดหวัง

เกี่ยวกับสิ่งที่เขาสามารถทำได้หรือไม่ได้ จากการได้รับแรงเสริมและจากตัวแบบ และเมื่อเด็กรับเอามาตรฐานความคาดหวังและความเชื่อต่าง ๆ เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งในจิตใจของเขาแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ความเชื่อและความคาดหวังจากสังคมที่เขาเรียนรู้จะรวมตัวกันเข้าเป็นแกนของบุคลิกภาพ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นในรูปของการกระทำ

โดยอาศัยหลักของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 ค : 35) ได้สรุปความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า เป็นการปฏิบัติของผู้ใหญ่ต่อเด็กในชีวิตประจำวัน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทคือ การให้รางวัล การลงโทษ การทำตัวเป็นแบบอย่างแก่เด็ก และการควบคุมเด็ก การปฏิบัติทั้ง 4 ประการของผู้ใหญ่ ทำให้เด็กมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมแตกต่างกันไปได้มากมาย นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2533 : 16) ยังได้กล่าวถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูเพื่อถ่ายทอดทางศาสนาแก่เยาวชนว่าอาจกระทำได้หลายวิธีด้วยกัน วิธีแรก คือการพูดอบรมสั่งสอนเด็กในเรื่องศาสนาโดยตรง วิธีที่สองคือ การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กในการนับถือศาสนา และวิธีที่สามคือ การส่งเสริมให้เด็กปฏิบัติตามหลักศาสนา และให้รางวัลหรือให้การสนับสนุนเมื่อเด็กกระทำตามที่ต้องการ วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กทั้งสามแบบนี้จะให้ผลแตกต่างกันไปตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้ข้อเสนอไว้ว่า ถ้าฝึกเด็กให้กระทำและให้แรงเสริมจะเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ได้ผลมากที่สุด รองลงมาคือการทำให้เด็กดูเป็นแบบอย่าง ส่วนการพูดอบรมสั่งสอนโดยตรงอาจได้ผลน้อย โดยเฉพาะถ้าผู้ใหญ่ผู้ให้การอบรมไม่ได้กระทำตามอย่างที่พูดสั่งสอนไว้หรือกระทำในทางตรงข้าม

จากการประมวลเอกสารวิจัยด้านพัฒนาการทางจริยธรรมจำนวน 17 เรื่องที่มีในสมัยนั้น ฮอฟแมน (Hoffman, 1970) ได้พบว่าคะแนนพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กซึ่งได้จากการวัดด้วยเครื่องมือวัดจริยธรรมเชิงพฤติกรรมหลายรูปแบบ มีความสัมพันธ์ทางลบกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบใช้อำนาจบีบบังคับ แต่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับวิธีการแบบโน้มน้าวด้วยเหตุผลแก่เด็ก เช่น ให้เหตุผลเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้เด็กกระทำ ชี้ให้เด็กเห็นถึงอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ ใช้วิธีพูดชักจูงให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในการกระทำบางอย่าง และร่วมอภิปรายกับเด็กถึงความหมายหรือความเกี่ยวข้องของพฤติกรรมที่เด็กกระทำสำหรับผู้อื่น

สปิลก้า (Spilka, 1985 : 84) ได้รวบรวมผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านที่มุ่งตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กกับความผูกพันทางศาสนาของเด็กในช่วงปี ค.ศ. 1970-1980 ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลจากการรับรู้ของเยาวชนผู้เป็นบุตร สรุปผลได้ว่า มีตัวแปรหลายตัวที่เกี่ยวข้องในการอบรมเลี้ยงดูเพื่อปลูกฝังความผูกพันกับศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ปริมาณการพูดคุยเรื่องศาสนากับเด็ก การแสดงออกอย่างจริงใจในการนับถือศาสนาของบิดามารดา ความสนใจเอาใจใส่และเป็นกันเองกับบุตร ความสามัคคีปรองดองกันภายในครอบครัว และการให้อิสระในการเลือกนับถือศาสนา ผลการวิจัยเหล่านี้ได้มาจากข้อมูลซึ่งเป็นการรับรู้ของวัยรุ่นผู้เป็นบุตรแต่เพียงฝ่ายเดียว พฤติกรรมบางประเภท เช่น การแสดงความจริงใจในการนับถือศาสนาและความปรองดองในครอบครัว เป็นพฤติกรรมที่ควรมีต่อการติดต่อสอบถามจากผู้เป็นบิดามารดาโดยตรง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

จากหลักฐานทางทฤษฎีและผลการวิจัยที่มีผู้ประมวลไว้อย่างกว้างขวาง อาจกล่าวได้ว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาใช้เพื่อการปลูกฝังศาสนาแก่บุตรนั้น อาจกระทำได้หลายรูปแบบ การฝึกให้เด็กกระทำและให้รางวัลเป็นแรงเสริม และการที่บิดามารดาปฏิบัติตนตามหลักศาสนาเพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุตรเป็นวิธีการที่ให้ผลดีอย่างยิ่งตามหลักการเรียนรู้ การชักจูงหรือโน้มน้าวให้เด็กกระทำในสิ่งที่ต้องการด้วยการชี้แจงเหตุผลที่เหมาะสม และอธิบายถึงผลดีผลเสียที่อาจเกิดขึ้นแก่ตนและผู้อื่น เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมพัฒนาการทางคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก การใกล้ชิดกับเด็ก พูดคุยเรื่องศาสนา และให้อิสระไม่บังคับเด็กในเรื่องการปฏิบัติทางศาสนา นับเป็นอีกแนวทางหนึ่งเช่นกันที่จะทำให้เด็กเกิดความผูกพันกับศาสนาที่บิดามารดานับถืออยู่ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นแนวทางในการสร้างแบบวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนา

การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามแนวพุทธศาสนา : ความหมายและวิธีวัด

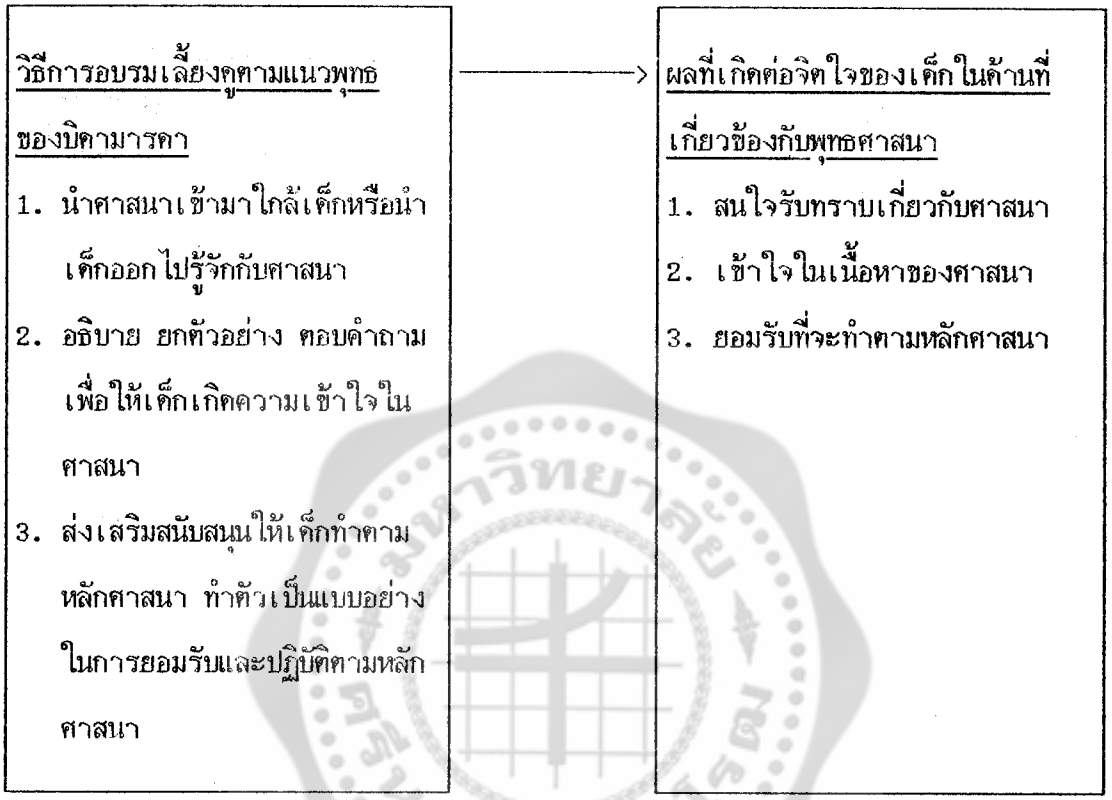
การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามแนวพุทธศาสนาในการวิจัยนี้หมายถึง การปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตรในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อฝึกอบรมให้บุตรเกิดความรู้ความเชื่อ และยอมรับการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานในระบบบุญสิกขา 3 ประการ ได้แก่

การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า ซึ่งถือเป็นเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำสุดในความประพฤติของมนุษย์ และการปฏิบัติสมาธิภาวนา หลักปฏิบัติ 3 ประการนี้ถูกจัดไว้ให้เหมาะสมสำหรับสอนคฤหัสถ์หรือชาวบ้านทั่วไป (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติในระบบบุญสิกขา 3 ประการ ในหน้า 21-23)

ในการวัดปริมาณการปฏิบัติของบิดามารดาเพื่ออบรมสั่งสอนบุตรตามแนวพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นตัวแปรตามของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำความรู้ในทฤษฎีของแมคไกว (McGuire, 1969) ว่าด้วยกระบวนการสื่อสารเพื่อชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งมีผลการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน มาใช้เป็นกรอบทางความคิดในการกำหนดโครงสร้างของแบบวัดการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามแนวพุทธ เพื่อเป็นหลักประกันทางวิชาการว่า ถ้าบิดามารดาให้การฝึกอบรมทางพุทธศาสนาแก่บุตรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เริ่มตั้งแต่การชักจูงให้บุตรเกิดความสนใจพุทธศาสนา อธิบายให้บุตรเกิดความเข้าใจเนื้อความตามหลักพุทธศาสนา และทำให้บุตรเกิดการยอมรับและเปลี่ยนตามหลักปฏิบัติเบื้องต้นของพุทธศาสนาได้มากเพียงใด ก็เชื่อมั่นได้ว่าบิดามารดาจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาบุตรให้มีทัศนคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากเพียงนั้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การอบรมสั่งสอนโดยตรง การให้รางวัล การลงโทษ และการทำตัวเป็นแบบอย่างมาใช้เป็นหลักในการสร้างข้อคำถามเพื่อวัดปริมาณการใช้วิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวในการฝึกอบรมบุตรทางพุทธศาสนาอีกมิติหนึ่งด้วย

ต่อไปนี้จะได้กล่าวในรายละเอียดเกี่ยวกับการวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นสร้างความสนใจและเปิดโอกาสให้รับทราบหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ขั้นสร้างความเข้าใจในเนื้อหาทางพุทธศาสนา และขั้นสร้างการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา

ขั้นสร้างความสนใจและเปิดโอกาสให้รับทราบหลักปฏิบัติเบื้องต้นทางพุทธศาสนา เมื่อมีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนทัศนคติของบุคคล ข้อความหรือสารเพื่อชักจูงใจจะถูกส่งออกไปยังบุคคลคนนั้น แต่ก่อนที่เขาจะเกิดความเข้าใจและมีปฏิกิริยาตอบสนอง เขาจะต้องให้ความสนใจหรือเอาใจใส่รับทราบสารนั้นก่อน ดังนั้นสิ่งที่ผู้ทำหน้าที่ชักจูงจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกคือ การทำให้ผู้รับสื่อสนใจสารที่ส่งออกไป ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธนั้น ขั้นแรกบิดามารดาควรเริ่มด้วยการชักจูงบุตรให้เกิดความสนใจและต้องการรับทราบเกี่ยวกับแนวการปฏิบัติตนเยี่ยงชาวพุทธที่ดี ในที่นี้ ได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า และการปฏิบัติสมาธิภาวนาเป็นประจำ

ภาพ 1 แสดงหลักการสื่อสารเพื่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ 3 ขั้นตอนในผู้รับสื่อตามทฤษฎีของแมคไกว (McGuire, 1969)

ด้วยการให้ข้อมูล ข่าวสาร หรือเปิดโอกาสให้บุตรได้มีประสบการณ์ตรงกับพุทธศาสนา เช่น พูดคุยเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า นำไปเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางศาสนา เอาใจใส่แนะนำและส่งเสริมให้ทำบุญตักบาตร เปิดเทปธรรมะให้บุตรฟังตามโอกาสอันควร ชี้นำให้บุตรชมรายการปฏิบัติธรรมทางโทรทัศน์ที่มีเด็กและเยาวชนเข้าร่วมด้วย นำบุตรรักษาศีลห้าในวันสำคัญทางพุทธศาสนา นำบุตรสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้านอน และชวนบุตรให้ลองนั่งภาวนา สังเกตลมหายใจเข้าออก เป็นต้น ข้อคำถามในส่วนแรกของแบบวัดจะมีรายละเอียดดังกล่าว

ขั้นสร้างความเข้าใจในเนื้อหาทางพุทธศาสนา ตามหลักการเรียนรู้เมื่อบุคคลเกิดความสนใจและใส่ใจในเนื้อความของสารที่ส่งออกไปแล้ว จึงจะสามารถเข้าใจความหมายของเนื้อความนั้น อย่างไรก็ตาม ปริมาณความเข้าใจเนื้อความของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันไปได้มาก ตัวอย่าง

เช่น เมื่อครูสอนวิชาหนึ่ง ๆ ในชั้นเรียน นักเรียนบางคนเข้าใจได้มากบ้าง น้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ลักษณะของเนื้อหาวิชานั้นสามารถดึงความสนใจของนักเรียนได้มากน้อยเพียงใด นักเรียนมีระดับสติปัญญาเพียงพอที่จะเข้าใจหรือไม่ มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง มีทัศนคติบางอย่างที่เอื้อหรือขัดขวางการเรียนรู้นั้นหรือไม่ เป็นต้น นอกจากนี้ เด็กกับผู้ใหญ่ก็อาจมีความเข้าใจเนื้อความหนึ่ง ๆ ได้แตกต่างกัน เด็กอาจเข้าใจได้เพียงผิวเผินหรือเข้าใจได้เพียงบางส่วน แต่ผู้ใหญ่ที่ฉลาดสามารถเข้าใจได้อย่างละเอียดถูกต้องมากกว่า ดังกล่าวมานี้เป็นเรื่องที่ผู้ให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กต้องตระหนักด้วย เพราะเนื้อความเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาที่บิดา-มารดาตั้งใจปลูกฝังแก่บุตรนั้น เป็นสิ่งที่มีความละเอียดลึกซึ้ง และมีความเป็นนามธรรมมาก เมื่อบิดามารดาสามารถทำให้เด็กเกิดความสนใจ อยากรับทราบเรื่องเหล่านี้แล้ว ขั้นต่อไปบิดามารดาจะต้องพยายามหาวิธีชี้แจง อธิบายให้บุตรได้เข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างสมเหตุสมผล ตลอดจนชี้แจงให้ทราบถึงคุณค่าของการปฏิบัติตามด้วย มีบิดามารดาบางท่านชักจูงบุตรให้ไปวัดได้แล้ว ทำบุญถวายสังฆทาน เสร็จพิธีก็พาบุตรกลับบ้าน โดยมิได้อธิบายถึงความหมาย เหตุผล หรือคุณค่าของการปฏิบัติดังกล่าวแก่บุตรเลย จากตัวอย่างนี้ เด็กเกิดความสนใจกิจกรรมทางศาสนา แต่ไม่สามารถเข้าใจถึงความหมายและคุณค่าของการปฏิบัติได้ การสนใจรับทราบการปฏิบัติเช่นนี้จึงไม่มีผลต่อเนื่องไปถึงขั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจได้ ในการวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนานั้น เมื่อผ่านขั้นตอนการจูงใจให้เด็กสนใจรับทราบเรื่องแล้ว ขั้นตอนต่อไปบิดามารดาต้องควบคุมให้เด็กเข้าใจเนื้อหาของการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ข้อคำถามที่ผู้วิจัยใช้ในการสอบถามถึงปริมาณการควบคุมให้เข้าใจเนื้อความ มีอาทิ บิดามารดาได้ชี้แจงหรืออธิบายเหตุผล หรือศึกษาหาหลักฐานประกอบคำอธิบายในการสอนบุตรให้บริจาคทาน รักษาศีลห้าและทำสมาธิภาวนามากน้อยเพียงใด บิดามารดาได้พูดคุย เปิดโอกาสให้บุตรแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่สอนมากน้อยเพียงใด และได้พยายามยกตัวอย่างบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมในพุทธศาสนา จากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ เพื่อช่วยให้บุตรเกิดความเข้าใจในเนื้อหาศาสนามากน้อยเพียงใด

ขั้นสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม แม้จะมีความสนใจรับทราบ และเข้าใจเนื้อหาเกิดขึ้นแล้ว การจูงใจให้เปลี่ยนตามจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับการยอมรับของผู้รับสื่อ การเกิดการยอมรับขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจอีกทีหนึ่ง สิ่งจูงใจอาจเป็นรางวัลในรูปของวัตถุสิ่งของหรือคำชมเชย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการยอมรับมีหลายประการ ที่สำคัญคือตัวผู้ชักจูง ซึ่งในที่นี้ได้แก่บิดามารดาของเด็กนั่นเอง โดยทั่วไปบิดามารดาเป็นผู้ชักจูงที่มีคุณลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ (1) เป็นผู้ที่มีอำนาจ สามารถออกคำสั่งให้เด็กทำตาม ให้รางวัลและลงโทษเด็กได้ และ (2) เป็นผู้ที่มีลักษณะน่าดึงดูดใจ เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดคุ้นเคยกับเด็กมาเป็นเวลานาน รักเด็ก และเด็กก็รักบิดามารดามากด้วย ยิ่งบิดามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นบิดามารดาที่มีลักษณะน่าดึงดูดใจมากเท่านั้น เมื่อเด็กรักใคร่และศรัทธาในตัวบิดามารดาก็จะเกิดการเลียนแบบและยอมรับเอาเอกลักษณ์ต่าง ๆ และทัศนคติของบิดามารดามาเป็นของตนโดยไม่รู้ตัวและอาจมิได้จงใจให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ ถ้าบิดามารดาเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในด้านการงานและสังคม ก็ยิ่งช่วยเสริมให้บุตรเกิดความเชื่อถือ ไว้วางใจ ยอมรับและเปลี่ยนตามได้ง่ายขึ้น ดังนั้นการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองมาก่อน และทำตัวเป็นแบบอย่างแก่บุตรผู้รับการชักจูงอย่างเหมาะสม ให้รางวัลเมื่อบุตรทำตามสิ่งที่สั่งสอน ตักเตือนเมื่อบุตรทำผิดพลาด วิธีการเหล่านี้เป็นองค์ประกอบร่วมกับความรักใคร่ศรัทธาในตัวบิดามารดาที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการชักจูงบุตรให้ยอมรับและเปลี่ยนตามความเชื่อและการปฏิบัติต่าง ๆ ของบิดามารดาได้มาก ในการวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในขั้นสร้างการยอมรับและการเปลี่ยนตามนี้ ผู้วิจัยได้สอบถามบิดามารดาด้วยคำถามต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น บิดามารดาได้ส่งเสริม สนับสนุนให้บุตรยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักการขั้นพื้นฐานทางพุทธศาสนาด้วยวิธีให้รางวัล (ทางจิตใจ) เมื่อเด็กปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง ห้ามปรามขู่จะลงโทษเมื่อกระทำไม่เหมาะสม และลงมือปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีร่วมกับบุตรมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะทำการวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธโดยแบ่งการวัดออกเป็นสามขั้นตอนดังรายละเอียดดังกล่าวข้างต้นนี้ การวัดการอบรมเลี้ยงดูตามขั้นตอนการสื่อสารเพื่อชักจูงให้เปลี่ยนทัศนคตินี้ นับเป็นการประกันทางทฤษฎีว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจิตใจของเด็กในแนวที่ปรารถนา และมีผลสืบเนื่องไปถึงการเกิดพฤติกรรมได้เมื่อมีสถานการณ์ที่เอื้ออำนวย ซึ่งขณะปัจจุบันนี้นิสิตระดับปริญญาโทของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์กำลังดำเนินการวิจัยทางฝ่ายเยาวชน (ระดับประถมศึกษาตอนปลายและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) ผู้รับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธดังกล่าว โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธที่เยาวชนได้รับจากครอบครัว สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน กับลักษณะทางพุทธศาสนา

(ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธ) และลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ (ลักษณะทางจิตสังคมบางด้านและพฤติกรรมการคบเพื่อน) ในเยาวชนประเภทต่าง ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด

อย่างไรก็ตาม แม้ขณะนี้จะยังขาดหลักฐานจากการวิจัยในสภาพธรรมชาติยืนยันเกี่ยวกับผลของการถ่ายทอดทางศาสนาด้วยวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามขั้นตอนการสื่อสารเพื่อการชักจูงให้เปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม แต่ด้วยความรู้ตามทฤษฎี ทำให้ผู้วิจัยมั่นใจว่าการวัดการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามแนวพุทธในลักษณะนี้จะให้ผลที่ต้องการ อีกประการหนึ่ง ในการวิจัย "การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย" โดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2529) ซึ่งเป็นการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ประกอบด้วยนักเรียนหญิงและชาย ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1,600 คน และผู้ปกครองของนักเรียนเหล่านี้ทุกคน เป็นการศึกษาทั้งตัวแปรเชิงสาเหตุและผล กล่าวคือศึกษาทั้งลักษณะของผู้ปกครอง วิธีที่ผู้ปกครองใช้ในการควบคุมการรับสื่อมวลชนเป็นตัวแปรอิสระหรือตัวแปรเชิงสาเหตุ และศึกษาลักษณะทางจิตที่น่าปรารถนาในตัวเยาวชนเป็นตัวแปรตามหรือตัวแปรผล คณะผู้วิจัยได้ใช้ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้สารชักจูงสามขั้นตอนเป็นกรอบทางความคิดในการวัดตัวแปรการควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของผู้ปกครองนักเรียน ได้แก่ การควบคุมการเปิดรับสื่อมวลชน (การสนใจรับทราบ) การควบคุมการเข้าใจเนื้อความในสื่อมวลชนอย่างถูกต้องเหมาะสม และการควบคุมการให้การยอมรับและเปลี่ยนตาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ยิ่งผู้ปกครองรายงานว่าได้ควบคุมเด็กในสามด้านดังกล่าวมากเท่าใด เด็กในปกครองก็รายงานว่าได้อ่านสิ่งตีพิมพ์ที่มีประโยชน์ ชมรายการโทรทัศน์หรือฟังรายการวิทยุ (ที่นักวิชาการจัดว่า) มีประโยชน์มากเท่านั้น และยังพบด้วยว่าการควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของผู้ปกครองในสามด้านดังกล่าวข้างต้นมีบทบาทเป็นตัวแปรอันดับแรก ๆ ในการทำนายลักษณะทางจิตที่น่าปรารถนา อาทิ ลักษณะมุ่งอนาคตของเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มนักเรียนที่อยู่ในตัวเมืองและต่างจังหวัด และกลุ่มที่ไม่ได้ดูโทรทัศน์กับผู้ปกครอง นอกจากนั้นการควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของผู้ปกครองยังมีบทบาทเป็นตัวแปรอันดับรองในการทำนายลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและความเชื่ออำนาจในตนของเยาวชนในกลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะภูมิหลังกลุ่มต่าง ๆ อีกหลายกลุ่ม

จากผลการวิจัยการควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวไทยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยคาดหมายว่าบิดามารดาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนา (ด้วยวิธีการชักจูงให้สนใจรับทราบ

เรื่องราวและการปฏิบัติตามหลักขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนา ควบคุมให้บุตรเข้าใจเนื้อหาสาระอย่างถูกต้อง ชี้แจงเหตุผลของการปฏิบัติและคุณค่าในการปฏิบัติ และควบคุมให้บุตรยอมรับและเปลี่ยนตาม) มากเท่าใด บุตรก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักพุทธศาสนามากขึ้นเท่านั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมทางศาสนาของบิดามารดาผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อตรวจสอบว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนามาก จะฝึกอบรมบุตรตามแนวพุทธมากด้วยหรือไม่ และยังมีลักษณะทางจิตใจและบรรยากาศในครอบครัวลักษณะใดบ้าง ที่มีส่วนส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาไทยอย่างเด่นชัด

ลักษณะทางศาสนาของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา

ในคำถามที่ว่า บิดามารดาที่มีลักษณะและพฤติกรรมทางศาสนาต่างกัน เช่น มีระดับความเชื่อถือศรัทธาในศาสนาต่างกัน และมีการยึดถือปฏิบัติตามหลักศาสนาในการดำเนินชีวิตประจำวันต่างกัน จะให้การฝึกอบรมบุตรตามหลักศาสนาแตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด ยังไม่มีการวิจัยที่ตอบคำถามในเรื่องนี้โดยตรง อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานจากการวิจัยทั้งจากต่างประเทศและในประเทศไทยแสดงผลที่เกี่ยวข้องหรือพาดพิงถึงอยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของสเทรฮอร์นและคณะ (Strayhorn et al., 1990) ซึ่งศึกษาครอบครัวชาวอเมริกันจำนวน 199 ครอบครัว ที่ส่งบุตรในวัยก่อนเข้าเรียนมารับการศึกษาในโครงการให้การศึกษาอบรมแก่เด็กที่ด้อยโอกาส (Head Start Project) ครอบครัวเหล่านี้ส่วนใหญ่ (179 ครอบครัว) เป็นครอบครัวชาวผิวดำที่ยากจน และร้อยละ 59 นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะตอบคำถามว่า ความเคร่งครัดในศาสนาของบิดามารดาเกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคมและสุขภาพจิต (เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ความสามารถในการใช้ถ้อยคำ การทำตนเป็นปรปักษ์กับผู้อื่น ความเศร้าหมองและความเชื่ออำนาจภายในตน เป็นต้น) อย่างไร และส่งผลกระทบต่อวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรและพฤติกรรมของบุตรในครอบครัวที่ศึกษาอย่างไร ผู้ถูกศึกษาคือผู้แทนของครอบครัวที่มีความใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ซึ่งปรากฏว่าร้อยละ 90 เป็นมารดาของเด็ก ผู้ถูกศึกษาทั้งหมด

ตอบแบบวัดเดียวกัน 2 ครั้ง โดยมีระยะห่างจากครั้งแรกถึงครั้งที่สองรวมประมาณ 7 เดือน เพื่อตรวจสอบปัจจัยที่อาจเกิดแทรกซ้อน และตรวจความคงที่ของเครื่องมือวัด แบบวัดความเคร่งทางศาสนามี 12 ข้อคำถาม ทั้งหมดเป็นคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทางศาสนาของบุคคลในความหมายเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทวนิยม คือ การนับถือว่าพระผู้เป็นเจ้าคือผู้ครอบครองสากลโลก แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าในการวัดครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สองในระดับใกล้เคียงกันคือ ในการวัดกับผู้ถูกศึกษา 159 รายในครั้งที่หนึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ 0.882 และในการวัดกับผู้ถูกศึกษา 101 รายในครั้งที่สองได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ 0.889 ค่าความคงที่ของแบบวัดระหว่างการวัดครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สอง (ห่างกัน 6 เดือน) อยู่ในระดับสูง (ค่าอาร์ = .85) สำหรับตัวแปรลักษณะทางสังคม สุขภาพจิตและพฤติกรรมการปฏิบัติต่อบุตรต่าง ๆ คณะผู้วิจัยได้อาศัยแบบวัดที่มีผู้จัดสร้างไว้แล้ว และเป็นแบบวัดที่มีคุณภาพระดับมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า มารดาที่มีความเคร่งในศาสนามากเท่าใด ก็ยิ่งมีลักษณะทางสังคมและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อบุตรมากเท่านั้น กล่าวคือ มารดาที่เคร่งศาสนามากเป็นผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่า (ค่าอาร์ = .28) เมื่อศึกษาในกลุ่มตัวอย่างผิวดำ ยากจน ใช้วิธีการอบรมสั่งสอนบุตรในทางบวกมาก (ค่าอาร์ = .35) และได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและเพื่อนมาก (ค่าอาร์ = .19 และ .27 ตามลำดับ) ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะที่แสดงถึงความเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตเสื่อมน้อย กล่าวคือ มารดาที่เคร่งศาสนามากเป็นผู้ที่แสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อบุตรน้อย (ค่าอาร์ = -.20) มีอาการเศร้าหมองน้อย (ค่าอาร์ = -.16) ผลการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนหน้าที่หลักของศาสนาที่มีต่อสังคมในประเด็นที่ช่วยส่งเสริมให้บิดามารดาอบรมสั่งสอนบุตรอย่างเหมาะสม ตัวอย่างผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นนี้คือ พบว่าบิดามารดาที่เคร่งศาสนามากมักใช้วิธีการปฏิบัติในการอบรมสั่งสอนบุตรทางด้านที่น่าพึงพอใจมากกว่า และแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อบุตรน้อยกว่า (เช่น ให้อภัยและไม่โกรธง่าย) มารดาที่เคร่งศาสนาน้อย

โอโซรัค (Ozorak 1987, 1989) ได้ทำการศึกษาพัฒนาการทางศาสนาของวัยรุ่นในด้านความเชื่อและความผูกพันกับศาสนา วัยรุ่นที่ศึกษามีทั้งวัยรุ่นตอนต้น (นักเรียนมัธยมระดับ 9) วัยรุ่นตอนกลาง (ระดับ 11-12) และวัยรุ่นตอนปลาย (นักศึกษามหาวิทยาลัย) จำนวนผู้ถูกศึกษาทั้งสิ้น 390 คน ผลการวิจัยพบว่า ความเคร่งครัดในศาสนาของบิดามารดามีความสัมพันธ์

ทางบวกกับลักษณะและพฤติกรรมทางศาสนาของบุตร ความสัมพันธ์ดังกล่าวพบอย่างเด่นชัดในกลุ่มวัยรุ่นตอนต้นและตอนกลาง ในการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ พบว่าความเลื่อมใสในศาสนาที่มีอยู่ดั้งเดิมในอดีต และความเคร่งศาสนาของครอบครัวเป็นตัวแปรที่ทำนายการมีส่วนร่วมทางศาสนาของกลุ่มวัยรุ่นตอนต้นได้มากที่สุด โดยสามารถร่วมกันทำนายปริมาณการทำกิจกรรมทางศาสนาโดยลำพัง (เช่น อ่านหนังสือธรรมะ สวดมนต์) ได้ร้อยละ 25 ทำนายการรายงานโดยตนเองว่าเป็นผู้เคร่งศาสนาได้ร้อยละ 38 และทำนายการเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อสักการะบูชาได้ร้อยละ 55 สำหรับกลุ่มวัยรุ่นตอนกลางนั้น พบผลในทำนองเดียวกับที่พบในวัยรุ่นตอนต้น คือ ตัวแปรความเลื่อมใสศาสนาในอดีต คะแนนจากการสอบ SAT และความเคร่งศาสนาของครอบครัวเป็นตัวทำนายการมีส่วนร่วมในศาสนาของวัยรุ่นกลุ่มนี้ได้ดีที่สุด โดยร่วมกันทำนายการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาได้ร้อยละ 47 และตัวแปรความเคร่งศาสนาของครอบครัวตัวแปรเดียวสามารถทำนายความเคร่งศาสนาจากการรายงานของวัยรุ่นเองได้ร้อยละ 34 ส่วนในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย (นักศึกษามหาวิทยาลัย) พบว่าความเคร่งศาสนาของครอบครัวและความเลื่อมใสศาสนาในอดีตไม่สามารถร่วมกันทำนายลักษณะและพฤติกรรมทางศาสนาของวัยรุ่นกลุ่มนี้ได้อย่างเด่นชัด เหมือนที่เคยทำนายได้ในสองกลุ่มแรก มีตัวแปรเดียวที่ทำนายได้ในทางบวก คือ การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา (ร้อยละ 25) ผลในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าความเคร่งศาสนาในครอบครัว และความเลื่อมใสศรัทธาต่อศาสนาในอดีตมีอิทธิพลลดน้อยลงเมื่อบุคคลมีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย อย่างไรก็ตามได้พบผลอีกว่าความใกล้ชิดกับครอบครัวและความเลื่อมใสในศาสนาแต่เดิมมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนา (ค่าอาร์ = -.32 และ -.31 ตามลำดับ) ทำให้ผู้วิจัยสรุปว่า ความใกล้ชิดกับครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถต้านทานการเปลี่ยนศาสนาที่อาจเกิดขึ้นได้ ผลการวิจัยในส่วนท้ายนี้สอดคล้องกับผลของฮันสเบอร์เจอร์และบราวน์ (Hunsberger and Brown, 1984) ซึ่งทำวิจัยกับกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยประมาณ 800 คน ผู้วิจัยพบว่าการที่บุคคลได้อยู่ในครอบครัวที่ให้ความสำคัญในเรื่องศาสนามาก และบุคคลมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามารดาทั้งในปัจจุบันและในอดีตเมื่อยังเป็นเด็ก เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยับยั้งการละทิ้งศาสนาของนักศึกษาเหล่านี้ได้

สำหรับในประเทศไทย นักวิชาการได้ให้ความสนใจศึกษาการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาในครอบครัวมาเป็นเวลานับ 10 ปีแล้ว มีงานวิจัยอยู่สามเรื่องที่แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับ

ปรากฏการณ์นี้อย่างชัดเจนว่า ปริมาณการถ่ายทอดทางศาสนาที่เยาวชนได้รับจากบิดามารดาของตน ไม่ว่าจะโดยวิธีการอบรมสั่งสอนโดยตรง ให้รางวัลเป็นแรงเสริม หรือบิดามารดาทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีก็ตาม ถ้าเยาวชนได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีดังกล่าวมาก จะทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อศาสนา และยอมปฏิบัติตามหลักศาสนามาก เมื่อเปรียบเทียบกับเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดน้อย ผลในลักษณะนี้พบในงานวิจัยเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2524) และในงานวิจัยระยะต่อมาโดยวันชัย มีกลาง (2530) ซึ่งศึกษากับกลุ่มนิสิตจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งในกรุงเทพฯ และเมื่อไม่นานมานี้ ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533 : 46-47) ก็ได้ทำการศึกษาลักษณะชุมชน ครอบครัว และลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของพระสงฆ์และสามเณรบวชใหม่ในภาคใต้ จำนวน 887 รูป และฆราวาสที่เป็นเพื่อนชายของพระสงฆ์อีกจำนวน 541 คน ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามว่าลักษณะของครอบครัว (ได้แก่ ความอบอุ่นจากครอบครัว และบิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีทางพุทธ) มีส่วนเกี่ยวข้องกับจิตลักษณะทางพุทธของผู้ถูกศึกษาแต่ละกลุ่มอย่างไร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบถดถอยพหุคูณ พบชัดเจนในกลุ่มพระสงฆ์ กล่าวคือ พระสงฆ์ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนที่มีคุณลักษณะทางพุทธสูง มีบิดาเป็นแบบอย่างทางพุทธมาก และครอบครัวมีความอบอุ่นมาก เป็นผู้ที่มีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธสูง ตัวแปรทั้งสามสามารถร่วมกันทำนายจิตลักษณะด้านนี้ได้ร้อยละ 19.41 นอกจากนี้ยังพบอีกว่า การเป็นแบบอย่างทางพุทธของมารดา (คือ มารดามีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา ปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนามาก) เกี่ยวข้องกับความตั้งใจปฏิบัติกิจของสงฆ์ของพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่างด้วย และจากการวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางครอบครัวกับผลดีของการบวชเรียนทางพุทธศาสนาสำหรับผู้บวชเพียงพรรษาเดียว พบว่า พระสงฆ์และฆราวาสผู้ซึ่งมาจากครอบครัวที่อบอุ่นมาก มีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรมมาก ตัวแปรนี้คือตัวแปร 1 ใน 3 ด้านของกลุ่มตัวแปรผลดีของการบวชเรียนที่ศึกษาในครั้งนี้ ผลดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยของ สำรวย วรเตชะคงคา (2534) ซึ่งได้ทำการศึกษาผลของการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายที่เข้าร่วมในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดม่วง กรุงเทพฯ แบ่งเป็นผู้ที่เข้าร่วมและผู้ที่ไม่เข้าร่วมกลุ่มละ 50 คน ปรากฏผลว่า ผู้ที่เข้ารับการฝึกซึ่งได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวมาก (บิดามารดาอบรมสั่งสอน ให้การสนับสนุน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง และสร้าง

ความรู้สึกที่ดีต่อพุทธศาสนาให้กับบุตร) มีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมและได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากครอบครัวน้อย ผลนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดเฉพาะกลุ่มสามเณรที่มาจากครอบครัวระดับเศรษฐกิจสูง ผลนี้แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนา (บวชเป็นสามเณรในช่วงปิดภาคฤดูร้อน) ซึ่งมีความพร้อมทางด้านศาสนามาก เนื่องจากได้รับการอบรมสั่งสอนด้านหลักธรรม ความเชื่อและการปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธศาสนาจากครอบครัวมาก่อนแล้ว เป็นนักเรียนกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรมมากอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสามารถรับรู้การละเมิดศีลห้าได้มากขึ้น

เป็นที่แน่ชัดว่า บุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะบิดามารดามีบทบาทอย่างสำคัญในการถ่ายทอดความเชื่อ ความผูกพันทางอารมณ์ที่มีต่อศาสนา และการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาแก่เยาวชน และอิทธิพลนี้ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มเยาวชนวัยรุ่นตอนต้นและตอนกลาง จากการประมวลผลวิจัยข้างต้นนี้ พบว่าเยาวชนได้รายงานถึงวิธีการที่บิดามารดาใช้ในการฝึกอบรมทางศาสนาไว้หลายรูปแบบ แต่ยังขาดการวิจัยทางฝ่ายบิดามารดาที่จะบ่งชี้ว่า บิดามารดาที่มีระดับความเคร่งในการนับถือศาสนาต่างกัน จะใช้วิธีการอบรมสั่งสอนบุตรทางด้านศาสนาแตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด เท่าที่พบมีงานวิจัยในต่างประเทศเพียงเรื่องเดียวที่แสดงผลว่า แม้ในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนและมีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่มาก เช่น ครอบครัวชาวผิวดำในสหรัฐอเมริกา ความเคร่งครัดในการนับถือศาสนาของมารดาก็ยังสามารถช่วยให้มารดามีสุขภาพจิตดีกว่า และใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่เหมาะสมกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับมารดาที่เคร่งศาสนาน้อย ทำให้คาดได้ว่าบิดามารดาไทยในกลุ่มตัวอย่างนี้ซึ่งส่วนใหญ่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางถึงค่อนข้างสูง ถ้าเป็นผู้ที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธมาก จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสมตามแนวพุทธมากกว่าผู้ที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธน้อย

สืบเนื่องจากมีผลวิจัยในต่างประเทศจำนวนหนึ่งได้แสดงให้เห็นว่า อิทธิพลทางศาสนาของบิดามารดาที่มีต่อบุตรไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยมหรือการประพฤติปฏิบัติทางศาสนา จะปรากฏอย่างชัดเจนในผู้เป็นบุตรที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้นและตอนกลาง และอิทธิพลทางศาสนาของบิดามารดาจะเริ่มลดน้อยลงเมื่อบุตรมีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Dudley and Dudley, 1986; Ozorak, 1987, 1989; Willits and Crider, 1989) ส่วนสเทรฮอร์น และคณะ (Strayhorn et al., 1990) ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างความเคร่ง

ทางศาสนาของมารดากับการแสดงพฤติกรรมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน (เช่น ติดผู้ใหญ่ ไม่ชอบโรงเรียน เฉื่อยชา แสดงความรู้สึกผิด หลบหลีก เป็นต้น) ผลวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลวิจัยในประเทศไทยโดย เพ็ญแข ประจนปัจจนึก และอ้อมเดือน สดมณี (2529) ซึ่งศึกษาประชาชนในจังหวัดระยองที่มีอายุตั้งแต่ 9 ถึง 61 ปี พบว่า กลุ่มเด็กและวัยรุ่นมีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก แต่ผู้ใหญ่ตอนต้นมีความเชื่อและการปฏิบัติน้อยลง ส่วนผู้ใหญ่ตอนกลางนั้นกลับมีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธเพิ่มสูงขึ้นอีก หลักฐานจากการวิจัยดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลของการเลือกศึกษาการถ่ายทอดทางศาสนาของบิดาหรือมารดาจากครอบครัวที่มีบุตรคนใดคนหนึ่งอายุระหว่าง 8 ถึง 15 ปี ในการวิจัยครั้งนี้

ลักษณะทางจิตสังคมของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา

จุดมุ่งหมายประการหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คือ ต้องการตอบคำถามว่าบิดามารดาที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาได้มากนั้น นอกจากจำเป็นต้องมีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธมากแล้ว ยังควรต้องมีความพร้อมทางจิตใจที่สำคัญประการใดบ้าง ในการสืบค้นจากเอกสารวิจัยพบว่า ลักษณะทางจิตสังคม 3 ประการอันได้แก่ ทัศนคติที่ดีต่อบุตร ความมีสุขภาพจิตดี และความเชื่ออำนาจภายในตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรมีความเกี่ยวข้องกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสมหลายวิธี ซึ่งอาจรวมถึงการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธด้วย ดังหลักฐานที่ปรากฏจากการประมวลเอกสารวิจัยต่อไปนี้

ทัศนคติต่อบุตรกับการอบรมเลี้ยงดูตามหลักศาสนา

ทัศนคติที่ดีต่อบุตรในที่นี้หมายถึง ปริมาณความรู้สึกรักใคร่พอใจในตัวบุตร ซึ่งอาจเกิดจากการมองเห็นว่าบุตรมีลักษณะที่ดี นำความสุขความสบายใจมาสู่ตนและครอบครัว และยังหมายรวมถึงความพร้อมในอันที่จะส่งเสริมสนับสนุนบุตรด้วย การอบรมเลี้ยงดูตามหลักศาสนาในการวิจัยนี้หมายถึงการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนา ให้บุตรเกิดความรู้ ความเข้าใจ และยอมรับการปฏิบัติตามหลักศาสนา ซึ่งได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีลห้า และการปฏิบัติสมาธิภาวนา โดยวิธีการชักจูง

ให้บุตรเกิดความสนใจ ชี้แจงให้เข้าใจเนื้อหาสาระที่รับทราบและสนใจและควบคุมให้เกิดการยอมรับด้วยการทำเป็นแบบอย่าง ห้ามปรามมิให้กระทำผิด และชมเชยเมื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง เป็นต้น

การที่บิดามารดามีทัศนคติต่อบุตรแตกต่างกันได้นั้นอาจเกิดจากสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ ลักษณะนิสัยและลักษณะทางกายภาพของเด็กเอง มีนักวิจัยกลุ่มหนึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ลักษณะของบุตรที่เป็นผลจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวนั้น น่าจะมีปริมาณน้อยกว่าลักษณะของตัวเด็กเองที่เป็นสาเหตุทำให้บิดามารดาเลือกใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรคนนั้นในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ลักษณะของเด็กอาจกระตุ้นให้บิดามารดามีอารมณ์ ทัศนคติ และการปฏิบัติต่อบุตรแตกต่างกันไปได้มาก เด็กบางคนเป็นลูกรักของพ่อแม่ ในขณะที่บางคนก็เป็นลูกที่พ่อหรือแม่เกลียดชัง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2528 : 47 อ้างจาก Bell, 1968; Yarrow and Waxler, 1971) และจากการวิจัยของคองเกอร์ และคณะ (Conger et al., 1984) ซึ่งศึกษาการรับรู้ลักษณะของเด็กกับการปฏิบัติต่อเด็กเล็กอายุโดยเฉลี่ย 5 ขวบครึ่งของมารดาชาวอเมริกันจำนวน 74 คน ปรากฏผลว่า มารดาที่รับรู้ว่าบุตรของตนมีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมมากเท่าใด ก็ตอบสนองต่อเด็กในทางบวก (เช่น แสดงความรักใคร่สนับสนุน) น้อยลง (ค่าอาร์ = -.26) และตอบสนองในทางลบ (เช่น ดุว่า เฆี่ยนตี และฉุดกระชากเด็ก) มากขึ้นเท่านั้น (ค่าอาร์ = .23)

ในประเทศไทย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของที่พักอาศัย ลักษณะทางจิตของบิดามารดา กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรของผู้ปกครองนักเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมในกรุงเทพฯ รวมจำนวนผู้ปกครอง 662 คน เป็นมารดา 386 คน บิดา 145 คน และผู้ปกครองอื่น ๆ 131 คน คณะผู้วิจัยได้พบว่าทัศนคติของบิดามารดาต่อบุตรเป็นตัวแปรที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ ที่ศึกษาได้มากกว่าตัวแปรทางจิตด้านอื่น ๆ กล่าวคือ ทัศนคติที่ดีต่อบุตรเป็นลักษณะทางจิตที่สำคัญที่สุดในการทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย และยังสามารถทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์และแบบควบคุมได้เป็นอันดับที่สอง จะเห็นได้ว่าทัศนคติที่ดีต่อบุตรมีความสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร 4 แบบ จาก 5 แบบที่ทำการศึกษาในครั้งนั้น และเมื่อพิจารณาปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติที่ดีต่อบุตรกับการอบรมเลี้ยงดูแต่ละแบบ ปรากฏว่า ในผู้ตอบที่เป็นบิดา ทัศนคติที่ดีต่อบุตรเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากที่สุด (ค่าอาร์ = .46) เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลและแบบ

ลงโทษทางกายเป็นอันดับรอง (ค่าอาร์ = .34 และ -.33 ตามลำดับ) ในกลุ่มมารดา ทัศนคติที่ดีต่อบุตรเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากที่สุด (ค่าอาร์ = .43) และเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบลงโทษทางกายเป็นอันดับรองลงมา (ค่าอาร์ = .35 และ -.22 ตามลำดับ) อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก ใช้เหตุผลมาก และลงโทษทางกายน้อย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลที่พบในต่างประเทศโดยคองเกอร์และคณะ (Conger et al., 1984)

อาจกล่าวได้ว่า ครูคือบิดามารดาคนที่สองของเด็ก การอบรมสั่งสอนของครูมีความสำคัญมากโดยเฉพาะเด็กในวัยประถมศึกษา เพราะวิสัยของเด็กวัยนี้จะเชื่อฟังครูมาก ถ้ายิ่งรักครูมากก็ยิ่งเลียนแบบมาก บุญกอบ วิสมิตะนันท์ (2527) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างธรรมจริยา (ในการวิจัยนี้หมายถึงปริมาณการรับรู้เกี่ยวกับศีลห้า สติ-สัมปชัญญะ และหิริ-โอตตัปปะ) ของครูกับของศิษย์ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เขตภาคกลาง จำนวนครูที่ศึกษาทั้งสิ้น 593 คน และนักเรียนของครูเหล่านี้อีกจำนวน 2,654 คน พบผลวิจัยส่วนที่เกี่ยวกับครูว่า ถ้าครูมีธรรมจริยาสูง ศิษย์จะมีธรรมจริยาสูงด้วยเช่นกัน ครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์สูงทั้งสั่งสอนฝึกอบรมศิษย์อย่างเหมาะสมมาก กับครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์ต่ำทั้งสั่งสอนอบรมศิษย์อย่างเหมาะสมน้อย ศิษย์ของครูทั้งสองประเภทนี้มีธรรมจริยาสูงกว่าศิษย์ของครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์ต่ำแต่อบรมสั่งสอนมาก หรือมีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์สูงแต่อบรมสั่งสอนน้อย ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ครูที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างเสริมธรรมจริยาให้แก่เด็กนั้น เป็นครูที่มีธรรมจริยาสูง ให้การสั่งสอนฝึกอบรมศิษย์ได้อย่างเหมาะสมมาก และยังต้องเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์ คือ มีความรักใคร่ ชอบพอและยอมรับศิษย์ ดังนั้น ทัศนคติของครูต่อศิษย์จึงนับเป็นตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญควบคู่ไปกับการสั่งสอนฝึกอบรมศิษย์ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

จากหลักฐานการวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตร (มีความรักใคร่ พอใจ พร้อมที่จะสนับสนุนส่งเสริม) เป็นบิดามารดาที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีการที่เหมาะสม เช่น รักสนับสนุนและใช้เหตุผลมาก ครู (ซึ่งเปรียบได้กับบิดามารดาคนที่สองของเด็ก) ที่สอนธรรมจริยาแก่ศิษย์ได้ผลดี ต้องมีธรรมจริยาสูง ฝึกอบรมศิษย์มากและมีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์มากด้วย จึงคาดหมายได้ว่า บิดามารดาที่จะฝึกอบรมบุตรตามแนวพุทธได้มากนั้น นอกจากต้องมีความ

เชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างแก่บุตรแล้ว ยังต้องมีความรักใคร่พอใจและยอมรับบุตรที่ให้การอบรมด้วย

สุขภาพจิตของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา

ในการวิจัยนี้ บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีคือบิดามารดาที่รายงานว่าตนมีลักษณะดังต่อไปนี้ในปริมาณน้อยคือ รู้สึกวิตกกังวลโดยไม่ทราบสาเหตุ มีอารมณ์รุนแรง ขาดความอดทน ตื่นเต้นง่าย นอนไม่หลับ เป็นต้น สุขภาพจิตของบิดามารดามีความเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างไร งานวิจัยที่ให้คำตอบในเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจนและเป็นงานวิจัยในประเทศไทยด้วย คืองานวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ซึ่งส่วนหนึ่งของการศึกษาได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตของบิดามารดากับวิธีการที่บิดามารดาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร 5 แบบ (ได้แก่ แบบรักสนับสนุน แบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ แบบลงโทษทางกายมากกว่าทางจิต แบบควบคุม และแบบให้พึ่งตนเองเร็ว) ปรากฏว่า สุขภาพจิตของบิดาและมารดามีความสัมพันธ์ทางบวกกับปริมาณการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในปริมาณสูง (ค่าอาร์ = .54 และ .51 ตามลำดับ) นอกจากนี้ยังพบว่าสุขภาพจิตของมารดาที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าประถมศึกษาและมาจากครอบครัวปกติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนด้วย (ค่าอาร์ = .28 และ .13 ตามลำดับ) กล่าวได้ว่า ผู้ปกครองที่มีสุขภาพจิตดีเท่าใด จะอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างมีเหตุผลมากกว่าอารมณ์มากเท่านั้น และมารดาที่มีการศึกษาสูงจะอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมากด้วย ในการใช้ตัวแปรลักษณะทางจิต 5 ลักษณะ (ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต ความรู้ด้านการปฏิบัติต่อบุตร ความรู้สึกแออัด และความเชื่ออำนาจใน-นอกตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก) เพื่อทำนายการอบรมเลี้ยงดูแต่ละแบบใน 5 แบบ พบว่า สุขภาพจิตมีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจากทัศนคติต่อบุตร โดยตัวแปรสุขภาพจิตเข้าสู่สมการทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลเป็นอันดับหนึ่งในกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนทั้งระดับมัธยมและระดับประถม และทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมและแบบให้พึ่งตนเองเร็วเป็นอันดับที่หนึ่งเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนระดับประถม จึงกล่าวได้ว่า สุขภาพจิตของผู้ปกครองในกรุงเทพฯ มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะสุขภาพจิตของผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษา

เมื่อไม่นานมานี้ สเทรฮอร์น และคณะ (Strayhorn et al., 1990) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเคร่งในศาสนาของบิดามารดากับสุขภาพจิตและการปฏิบัติต่อบุตร บิดามารดาที่ถูกศึกษาในครั้งนี้เป็นชาวอเมริกันฐานะยากจนที่ส่งบุตรเข้าเรียนในโครงการให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส (Head Start Project) จำนวน 199 คน ผลปรากฏว่า ความเคร่งศาสนาของบิดามารดามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับตัวแปรด้านสุขภาพจิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ (ค่าอาร์ = .16 และ .20 ตามลำดับ) กล่าวได้ว่าบิดามารดาที่เคร่งศาสนามากเท่าใดก็ยิ่งมีสุขภาพจิตดีมากขึ้นเท่านั้น (เช่น มีความเครียหมองน้อย และแสดงความเป็นปรปักษ์กับบุตรน้อย) ในทำนองเดียวกันก็พบว่า บิดามารดาที่เคร่งศาสนามากเท่าใด จะใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรในทางที่เหมาะสมมากเท่านั้น (ให้ความสำคัญกับการให้อภัยและไม่โกรธง่าย) ปริมาณความสัมพันธ์ของตัวแปรชุดหลังอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าอาร์ = .35)

พิจารณาจากผลการวิจัยทั้งในและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ความเคร่งในศาสนาทำให้ผู้เป็นบิดามารดามีสุขภาพจิตดีและการมีสุขภาพจิตดีทำให้บิดามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสม ซึ่งอาจหมายรวมถึงให้การอบรมสั่งสอนทางด้านศาสนาแก่บุตรด้วย ในกรณีที่บิดามารดาเห็นความสำคัญของศาสนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ความเชื่ออำนาจในตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา

ความเชื่ออำนาจในตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรในที่นี้คือ ปริมาณความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ความเชื่ออำนาจภายในตน หมายถึง การที่บิดามารดามีความเชื่อว่าตนเองสามารถให้การอบรมปลูกฝังนิสัยที่ดีให้แก่บุตรได้มาก ไม่จำเป็นต้องพึ่งอำนาจจากภายนอก ลักษณะที่ตรงข้ามคือ ความเชื่ออำนาจภายนอกตน ซึ่งหมายถึงการที่บิดามารดามีความเชื่อว่าบุตรจะเติบโตเป็นคนเช่นใดนั้นขึ้นกับโชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรืออำนาจภายนอกอื่น ๆ และเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูของตนมีส่วนส่งเสริมให้บุตรเป็นคนดีหรือคนเก่งได้ไม่มากนักหรือไม่ได้เลย

สำหรับความเกี่ยวข้องระหว่างความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดากับวิธีการอบรมเลี้ยงดูนั้น งานวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528)

ได้แสดงผลไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน กล่าวคือ พบว่าความเชื่ออำนาจภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรมีความสัมพันธ์ทางลบกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบใช้เหตุผลในปริมาณสูง (ค่าอาร์ = -.48) และยังสัมพันธ์ในทางลบกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบควบคุมน้อยด้วย (ค่าอาร์ = -.18 และ -.17 ตามลำดับ) และในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบถดถอยพหุคูณก็พบอีกว่า ความเชื่ออำนาจภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นตัวแปรทางด้านจิตใจที่เข้าสู่สมการในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายได้เป็นอันดับที่สองรองจากสุขภาพจิตในกลุ่มผู้ปกครองฐานะสูง มารดามีการศึกษาสูง มารดาทำงาน และยังเข้าสู่สมการในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลได้เป็นอันดับสามรองจากสุขภาพจิตและทัศนคติต่อบุตรในกลุ่มร่วม และเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองฐานะสูง ครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรอยู่ในระดับมัธยมศึกษา อาจกล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนมาก (เชื่ออำนาจภายในตนน้อย) มักจะอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบใช้เหตุผลน้อย รักสนับสนุนน้อย ควบคุมมาก ผลเช่นนี้พบเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองฐานะค่อนข้างสูง มารดามีการศึกษาสูงกว่าระดับประถม และมารดาทำงานอาชีพ และผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลที่ได้จากการศึกษาของ ทัศนา ทองภักดี (2528) ซึ่งศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากโรงเรียนในกรุงเทพฯ จำนวน 759 คน พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่รายงานว่าตนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน้อยเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนมากกว่าผู้ที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก

จากหลักฐานดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยคาดหมายว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงจะสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสมได้มาก และคาดว่าความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะปรากฏชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก เพราะน่าจะเป็นกลุ่มที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพึ่งตนเองในการปฏิบัติภาระหน้าที่ด้านต่าง ๆ รวมทั้งการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วย

นอกจากลักษณะทางจิตทั้ง 3 ด้านจะมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบต่าง ๆ หลายแบบแล้ว ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ยังพบอีกว่า ลักษณะทางจิตทั้งสามมีความสัมพันธ์ต่อกันด้วย โดยสุขภาพจิตที่ดีของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเชื่ออำนาจภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรในระดับสูง (ค่าอาร์ = -.47) และสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติที่ดีต่อบุตรในระดับที่ยอมรับได้ (ค่าอาร์ = .19) นอกจากนี้ ทัศนคติที่ดีต่อบุตรยังสัมพันธ์ทางลบ

กับความเชื่ออำนาจภายนอกตน (ค่าอาร์ = -.24) อีกด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนที่พบนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศที่พบว่าบุคคลที่มีสุขภาพจิตดีมักเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจนอกตนต่ำ (เชื่ออำนาจในตนสูง) สำหรับความเกี่ยวข้องระหว่างสุขภาพจิตกับทัศนคติต่อบุตรที่พบในกลุ่มผู้ปกครองไทยก็สอดคล้องกับผลวิจัยของคองเกอร์และคณะ (Conger et al., 1984) ที่พบว่า มารดาชาวอเมริกันที่มีอารมณ์เศร้าหมองมากเพียงใดก็จะรับรู้ลักษณะของบุตรในทางลบมากขึ้นเท่านั้น (ค่าอาร์ = .28) อาจกล่าวได้ว่าในหมู่บิดามารดาไทย ผู้ที่มีสุขภาพจิตดี จะเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนน้อย (เชื่ออำนาจภายในตนมาก) และมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรมากด้วย

จากการประมวลเอกสารวิจัยความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางจิตใจของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา พบว่างานวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ซึ่งศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองไทยกว่า 600 คน เป็นงานวิจัยชิ้นสำคัญที่รายงานผลที่เกี่ยวข้องได้อย่างละเอียดและสอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศหลายประเด็น ทัศนคติที่ดีต่อบุตรเป็นลักษณะทางจิตที่สำคัญที่สุดในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบลงโทษทางกาย นอกจากนี้ยังสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลและแบบควบคุมได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ปกครองของนักเรียนวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษา สุขภาพจิตเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุดในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และยังทำนายการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมและแบบฝึกให้พึ่งตนเองเร็วได้ดีที่สุดเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษา อาจกล่าวได้ว่า สุขภาพจิตของผู้ปกครองนักเรียนประถมศึกษามีบทบาทเด่นชัดในการกำหนดการอบรมเลี้ยงดูบุตร ส่วนความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร พบว่า มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลในปริมาณสูง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ปกครองที่มีฐานะดี มารดามีการศึกษาสูงและมารดาทำงานอาชีพ นอกจากนี้ยังพบว่า ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยพบความเกี่ยวข้องระหว่างสุขภาพจิตกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในระดับสูง เป็นที่แน่ชัดว่าบิดามารดาไทยที่มีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าวในระดับสูงจะสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรได้อย่างเหมาะสมมาก และจากการประมวลเอกสารความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนากับลักษณะทางจิตใจก็ได้พบเค้าเงื่อนว่าบุคคลที่ใกล้ชิดศาสนา โดยเฉพาะผู้ที่เข้าร่วมหรือเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนามาก

เป็นผู้ที่ให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรได้มาก มีสุขภาพจิตดี และเชื่อมั่นในตนเองสูง ฉะนั้นจึงคาดได้ว่าลักษณะทางศาสนากับลักษณะทางจิตใจของบิดามารดา จะเป็นปัจจัยที่เอื้อซึ่งกันและกัน และอาจร่วมกันในการกำหนดบริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อปลูกฝังพุทธศาสนาได้ด้วย

การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา

การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดารายงานว่า ให้การปฏิบัติต่อบุตรด้วยความรักใคร่ เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขในบุตรของตนมากน้อยเพียงใด มีความใกล้ชิดกับบุตร โดยได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับบุตรมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความสนิทสนม การสนับสนุนช่วยเหลือ และการให้ความสำคัญแก่บุตรด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนนี้ เป็นการให้ในสิ่งที่บุตรต้องการทั้งสิ้น ฉะนั้นบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีการนี้ จึงเป็นบุคคลที่บุตรรัก และบุตรเห็นความสำคัญ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการที่บิดามารดาจะอบรมสั่งสอนหรือถ่ายทอดลักษณะต่าง ๆ สู่บุตรได้โดยง่าย และบุตรจะยอมรับบิดามารดาเป็นแบบอย่างโดยไม่รู้ตัว (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2528 : 5)

จากการวิจัยในประเทศไทย ซึ่งมีการศึกษาเยาวชนเกือบทุกช่วงอายุ ตั้งแต่เด็กในวัยก่อนเข้าเรียนจนถึงนิสิตในมหาวิทยาลัย ผลปรากฏว่า เยาวชนที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากเป็นผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อย ผลวิจัยในลักษณะนี้ปรากฏเด่นชัดในระดับที่ยอมรับได้ในกลุ่มเยาวชนตั้งแต่วัยรุ่นตอนต้นจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น แต่ไม่ชัดเจนในวัยเด็ก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2528 : 6)

นอกจากเหตุผลเชิงจริยธรรมแล้ว การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนยังเกี่ยวข้องกับค่านิยมและคุณธรรมเชิงพุทธศาสนาอีกด้วย ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2524) ได้ศึกษาพบว่า นักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพฯ ที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจ อาทิ ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ และยึดถือเรื่องบาปบุญในระดับสูงกว่านักเรียนที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อย ในทำนองเดียวกัน สมศรี ทองนุช (2528) ได้ศึกษาทัศนคติต่อค่านิยมที่พึงประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ ความรักชาติ การปฏิบัติตามคุณธรรมในพุทธศาสนา และการมีวินัย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ตอนปลาย ในจังหวัดสกลนคร จำนวน 282 คน พบผลการวิจัยว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากมีทัศนคติที่ดีต่อค่านิยมที่พึงประสงค์ 3 ประการสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อย

ส่วนหนึ่งในการศึกษาลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้ ฉกาจ ช่วยไต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533 : 44, 46) มีจุดมุ่งหมายที่จะตอบคำถามที่ว่า พระสงฆ์บวชใหม่ และเพื่อนที่เป็นฆราวาสผู้ซึ่งรายงานว่าได้รับความอบอุ่นจากครอบครัวมาก มีลักษณะทางพุทธด้านต่าง ๆ สูงกว่าผู้ที่รายงานว่าได้รับความอบอุ่นจากครอบครัวน้อยหรือไม่ ปรากฏผลว่า พระสงฆ์ที่รู้สึกว่าครอบครัวของท่านให้ความรักความอบอุ่นมาก เป็นพระที่มีความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธสูงกว่า มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในการบวชในขั้นที่สูงกว่า ระยะเวลาที่ตั้งใจจะบวชยาวนานกว่า มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติกิจของสงฆ์มากกว่า และคาดถึงสภาพที่ดีในการบวชมากกว่าพระสงฆ์ที่รู้สึกว่าครอบครัวให้ความรักและความอบอุ่นน้อย สำหรับเพื่อนพระซึ่งเป็นฆราวาสนั้นก็พบผลในทำนองเดียวกันว่า ฆราวาสที่มาจากครอบครัวอบอุ่นมากมีจิตลักษณะเชิงพุทธ 3 ด้านสูงกว่าฆราวาสที่มาจากครอบครัวอบอุ่นน้อย จิตลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธ ความตั้งใจปฏิบัติกิจอย่างสงฆ์ และการคาดถึงสภาพที่ดีในการบวช และในการทำนายจิตลักษณะเชิงพุทธของพระสงฆ์ 7 ด้าน (ได้แก่ ความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธ เหตุเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจบวช จุดมุ่งหมายในการบวช เหตุผลเชิงจริยธรรมในการบวช ระยะเวลาที่ตั้งใจบวช ความตั้งใจปฏิบัติกิจของสงฆ์ และความคาดถึงสภาพที่ดีในการบวช) ด้วยตัวทำนายที่เป็นลักษณะชุมชนและครอบครัวของผู้บวช ปรากฏว่า ตัวแปร "มารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธ" เป็นตัวแปรที่เข้าสู่สมการทำนายความตั้งใจในการปฏิบัติกิจของสงฆ์เป็นอันดับแรก และตัวแปร "บิดาเป็นแบบอย่างทางพุทธ" เข้าสู่สมการในการทำนายความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธ และความคาดหมายถึงสภาพที่ดีในการบวชได้เป็นอันดับแรกเช่นกัน สรุปได้ว่าการมาจากครอบครัวที่อบอุ่นมาก การมีบิดาและมารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธมาก เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์บวชใหม่มีจิตลักษณะที่เหมาะสมต่อการบวชหลายประการ เช่น มีความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธสูง มีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจของสงฆ์มาก เป็นต้น

จากหลักฐานการวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงว่าการที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรด้วยความรักให้ความอบอุ่น และเป็นแบบอย่างทางพุทธแก่บุตร มีผลดีต่อการถ่ายทอดลักษณะที่พึงประสงค์หลายประการ ที่เด่นชัดคือ คุณธรรม จริยธรรม และจิตลักษณะเชิงพุทธหลายประการ ดังนั้นจึงคาดได้ว่า

บิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักศาสนามาก และให้ความรักและการสนับสนุนแก่บุตรได้มาก จะเป็นบิดามารดาที่อบรมสั่งสอนบุตรทางด้านศาสนามากด้วย

สัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักศาสนา

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในการวิจัยนี้ให้ความหมายครอบคลุมสัมพันธภาพ 2 ด้านคือ 1) ความใกล้ชิดที่บิดามารดามีต่อบุตร ได้แก่ จำนวนเวลาและความถี่ที่บิดามารดาปฏิสัมพันธ์กับบุตรของตนในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกครอบครัว และ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ซึ่งหมายถึงปริมาณการรับรู้ของสามีหรือภรรยาเกี่ยวกับความผูกพันที่สามีและภรรยามีต่อกันในด้านการสนับสนุนทางอารมณ์ การสนับสุนนด้านที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน และการสนับสนุนด้านข่าวสารข้อมูล

จากการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทางศาสนาในครอบครัวที่พบในอดีตหลายเรื่อง สปิลก้า (Spilka, 1985 : 79) ได้กล่าวถึงผลการวิจัยในราวปี ค.ศ. 1930 ซึ่งระบุว่ามารดามีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางศาสนาของบุตรมากกว่าบิดา แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไป มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ไม่มีเวลาอยู่กับบุตรมากเหมือนในอดีต งานวิจัยในระยะหลัง ๆ จึงพบว่าบิดาและมารดามีบทบาทในการพัฒนาทางศาสนาของบุตรเท่าเทียมกัน สปิลก้าได้แสดงความเห็นว่าอิทธิพลของบิดามารดาที่มีต่อการนับถือศาสนาของบุตรเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ควรนำตัวแปรอื่น ๆ มาร่วมศึกษาด้วย เช่น เวลาที่บิดาและมารดาใช้ในการปฏิสัมพันธ์กับบุตรแต่ละคน ในปัจจุบันยังไม่พบผลการวิจัยความเกี่ยวข้องระหว่างเวลาที่บิดาหรือมารดาใช้ในการปฏิสัมพันธ์กับบุตรกับพัฒนาการทางศาสนาของบุตร แต่จากการรวบรวมเอกสารวิจัยด้านภูมิหลังทางสังคมที่มีผลต่อการนับถือศาสนาของบุคคล แบทสัน และเวนทีส (Batson and Ventis, 1982 : 47) ได้พบงานวิจัยหลายเรื่องระบุว่าศาสนาที่บิดามารดานับถือจะมีความสำคัญต่อบุตร ถ้าบุตรรายงานว่ามีความรักใคร่ ต้องการเทียบแบบและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบิดามารดาของเขา และอิทธิพลทางศาสนาของบิดามารดาจะลดน้อยลง ถ้าบุตรไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดา นอกจากนี้ในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการละทิ้งศาสนาของนักศึกษามหาวิทยาลัย (Hunsberger, 1980 : 1983) ยังพบว่า ในบรรดานักศึกษาที่ระบุว่า ตนเองนับถือศาสนาน้อย มักจะรายงาน

ถึงการมีความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นกับบิดามารดา ทั้งในปัจจุบันและในอดีตที่ผ่านมา และมักมีความเห็นไม่สอดคล้องกับบิดามารดาในหลายประเด็น เช่น ประเด็นทางการเมือง การศึกษา เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การมีความเห็นที่สอดคล้องกันในประเด็นต่าง ๆ น่าจะเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมให้เห็นอิทธิพลทางศาสนาที่บิดามารดามีต่อบุตรได้ชัดเจนขึ้น จึงคาดได้ว่าบิดามารดาที่มีโอกาสใกล้ชิดกับบุตรมาก เช่น ช่วยสอนการบ้าน ดูโทรทัศน์ร่วมกัน มีเวลาสนทนาซักถามถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ได้ทำกิจกรรมในครอบครัวร่วมกัน ในโอกาสเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้บิดามารดามีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุตร และเป็นช่องทางให้บิดามารดาสอดแทรกการอบรมสั่งสอนตามแนวศาสนาให้แก่บุตรได้มาก

นอกจากการให้เวลากับบุตรแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสม ในต่างประเทศ เนลเซน (Nelsen, 1981) ได้ทำการวิจัยผลของความไม่ลงรอยกันระหว่างคู่สมรสที่มีต่อการอบรมสั่งสอนบุตร พบว่า ยิ่งสามีและภรรยาทะเลาะวิวาทกันบ่อยครั้งเท่าใด ก็ยิ่งอบรมสั่งสอนทางศาสนาแก่บุตรได้ผลน้อยลงเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสามีและภรรยาตกลงกันไม่ได้เกี่ยวกับแนวทางการอบรมสั่งสอนบุตร หรือบุตรได้ตัวแบบที่ขัดแย้งกันและไม่สามารถตัดสินใจเลือกฝ่ายใดได้ ในทางตรงข้าม ความเชื่อถือในศาสนาของเยาวชนจะมีมากที่สุดถ้ามีบิดามารดาที่มีความศรัทธาในศาสนามาก และมีความรักใคร่ปรองดองกันมาก ซึ่งผลวิจัยนี้สอดคล้องกับผลวิจัยในอดีตของ โทมัส และคณะ (Thomas et al., 1974) ที่พบว่า ถ้าบิดามารดา (ผู้ซึ่งต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน) ร่วมกันสนับสนุนและเข้มงวดเรื่องศาสนากับบุตรวัยรุ่น บุตรของบิดามารดาที่มีพฤติกรรมเช่นนี้ จะเกิดความผูกพันกับศาสนาที่ยึดถือขนบธรรมเนียมดั้งเดิมเช่นเดียวกับบิดามารดาของเขา จากผลการวิจัยดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้คาดได้ว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันหรือมีความขัดแย้งกันน้อย และยังเป็นผู้ที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนามาก จะเป็นผู้ที่ให้การอบรมสั่งสอนตามหลักศาสนาได้มาก

สมมติฐาน

จากการประมวลแนวคิดทฤษฎีและผลวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ ประกอบกับความรู้เกี่ยวกับหลักความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่คฤหัสถ์หรือประชาชนทั่วไป

พึงยึดถือและปฏิบัติตามในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังรายละเอียดที่กล่าวไปแล้วทำให้ทราบถึงความเกี่ยวข้องของตัวแปรทั้งหลายกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดา ซึ่งสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดสมมติฐานสำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ได้แสดงไว้ในภาพ 2 และอาจประมวลเป็นสมมติฐานได้ 6 ข้อด้วยกันดังนี้

1. บิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา อันได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงพร้อมกันทั้งสามด้าน เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่ำทั้งสามด้านพร้อมกัน

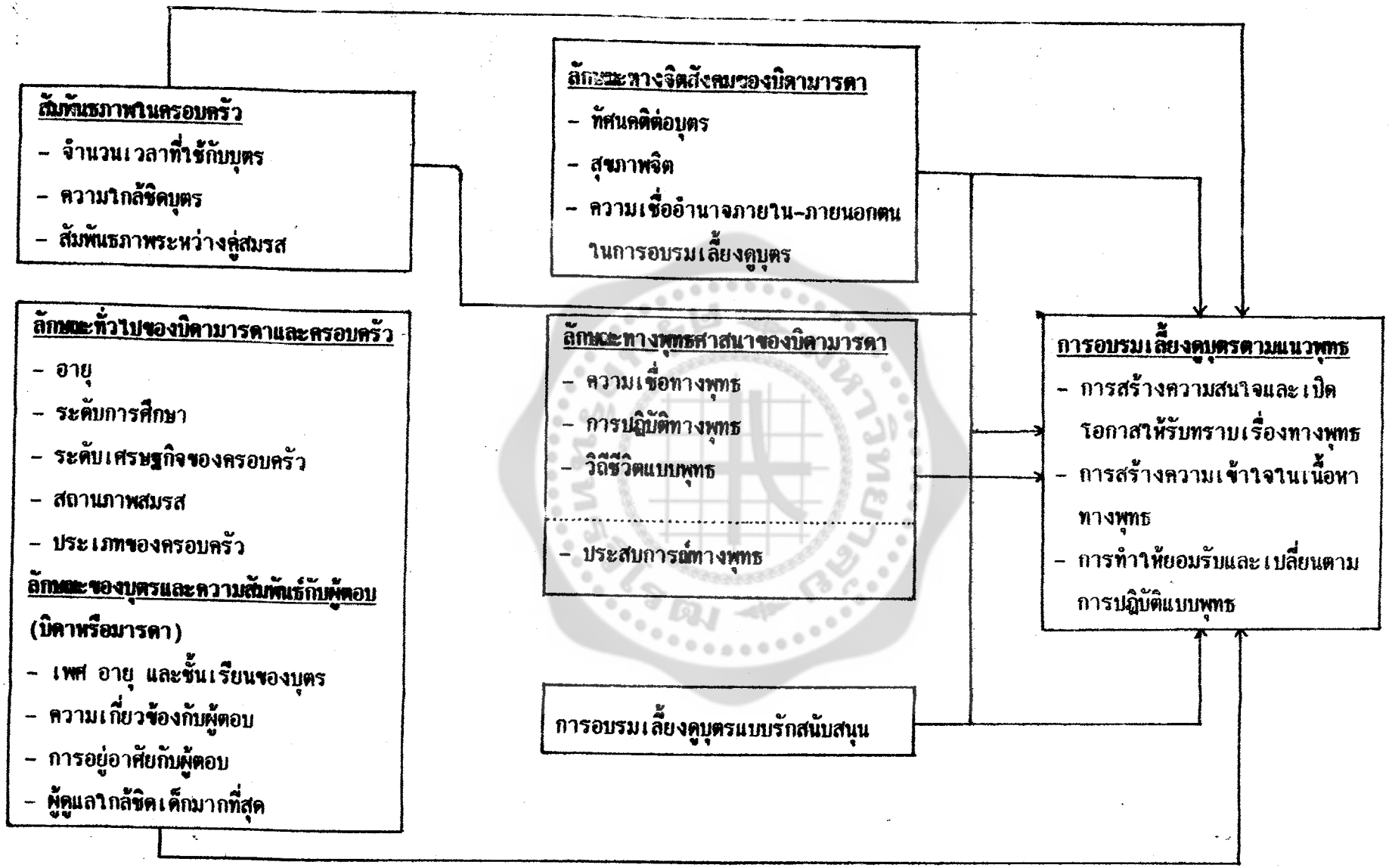
2. บิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมซึ่งได้แก่ ทัศนคติที่ดีต่อบุตร สุขภาพจิตดี และความเชื่ออำนาจภายในตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรสูงพร้อมกันทั้งสามด้าน เป็นผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำทั้งสามด้านพร้อมกัน

3. บิดาหรือมารดาที่มีสัมพันธภาพภายในครอบครัว (ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และการใช้เวลากับบุตร) สูงพร้อมกันทั้งสามด้าน เป็นผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดาหรือมารดาที่มีสัมพันธภาพภายในครอบครัวต่ำทั้งสามด้านพร้อมกัน

4. ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และตัวแปรชุดที่สองคือลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านได้สูงกว่าตัวแปรชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียว

5. ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และตัวแปรชุดที่สองคือสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านได้สูงกว่าตัวแปรชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียว

6. ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ตัวแปรชุดที่สองคือลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ตัวแปรชุดที่สามคือสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอีก 1 ตัวแปร รวมทั้งหมด 10 ตัวแปร สามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธพร้อมกันทั้ง 3 ด้านได้สูงในกลุ่มมารดากว่ากลุ่มบิดา

ภาพ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทต่าง ๆ ตามสมมติฐานของการวิจัยนี้

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาตัวแปรที่อาจเป็นสาเหตุทำให้บิดามารดาอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาในปริมาณมากน้อยแตกต่างกัน ตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งตัวแปรด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา จึงอาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวัดตัวแปร และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ประกอบด้วย บิดาและมารดาที่มีบุตรอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 8 ถึง 15 ปี จำนวน 545 คน เป็นบิดา 233 คน และมารดา 289 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 และ 53.7 ตามลำดับ และผู้ปกครองประเภทอื่น ๆ อีก 23 คน อายุของบิดาและมารดาอยู่ระหว่าง 27 ถึง 64 ปี อายุโดยเฉลี่ย 41.22 ปี บิดามารดาทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ และประมาณร้อยละ 90 อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ตัวอย่างบิดามารดาในการวิจัยนี้มิใช่ตัวอย่างที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากผู้วิจัยมีเป้าหมายที่จะได้ตัวอย่างบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธในระดับสูง ปานกลาง และต่ำ เป็นจำนวนใกล้เคียงกัน จึงได้ทำการสำรวจสถานที่ฝึกปฏิบัติธรรมหลายแห่ง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากผู้เป็นบิดามารดา (ที่มีบุตรตามเกณฑ์) ที่สนใจเข้าร่วมฝึกปฏิบัติธรรม ณ สถานที่นั้น ๆ โดยผู้วิจัยคาดหมายว่าบิดามารดากลุ่มนี้จะมีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาในระดับสูงและปานกลางเป็นส่วนใหญ่ และบิดามารดาอีกจำนวนหนึ่งเป็นบิดามารดาของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าบิดามารดากลุ่มหลังนี้จะมีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธในระดับปานกลางและต่ำเป็นส่วนใหญ่

เครื่องมือวัดตัวแปร

จากภาพ 2 จะเห็นได้ว่าตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 5 ประเภทด้วยกันคือ (1) ตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะทางศาสนาของบิดามารดา 3 ตัวแปร (2) ตัวแปรลักษณะทางจิตสังคมของบิดามารดา 3 ตัวแปร (3) ตัวแปรสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร (4) ตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของบิดาหรือมารดาและครอบครัว ลักษณะของบุตรและความสัมพันธ์กับเด็กรวมประมาณ 12 ตัวแปร และ (5) ตัวแปรเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร 2 ประเภทรวม 4 ตัวแปร รวมตัวแปรที่ศึกษาโดยประมาณ 25 ตัวแปร ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนิยามปฏิบัติการของตัวแปร ลักษณะของแบบวัดตัวแปรที่สำคัญ ๆ ความหมายของคะแนน และคุณภาพของแบบวัดนั้น ๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะทางพุทธศาสนาของบิดามารดา หมายถึง ลักษณะความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธ ของผู้ตอบที่เป็นบิดาหรือมารดา ลักษณะทางศาสนาดังกล่าวจะทำการวัดโดยแบบวัดที่สร้างขึ้นใช้ในโครงการวิจัย "ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต การทำงานและจริยธรรมของคนไทย" ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะเป็นผู้ดำเนินการวิจัย ตามเค้าโครงการวิจัยที่เสนอเพื่อขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2533)

1. <u>ความเชื่อทางพุทธศาสนา</u> หมายถึง ปริมาณการรับรู้และยอมรับของผู้ตอบเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด (อเนกชาติ) นรก-สวรรค์ การให้ความสำคัญแก่ชีวิตในปัจจุบัน และความเชื่อว่านิพพานคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพุทธศาสนา วัดโดยแบบวัดความเชื่อทางพุทธของ ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ (2533) แบบวัดประกอบด้วยประโยคคำถาม 10 ประโยค แต่ละประโยคมีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีความเชื่อทางพุทธสูง ประโยคคำถามทั้ง 10 ประโยคเป็นประโยคที่คัดเลือกไว้จากการนำประโยคคำถามจำนวน 25 ประโยค ไปทดลองใช้กับกลุ่มฆราวาสจำนวน 159 คน แต่ละประโยคมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 5.28 ถึง 11.87 ค่าความเชื่อมั่นได้แบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .78 แบบวัดนี้ได้ถูกนำไปให้พระสงฆ์จำนวน 121 รูปตอบด้วย และได้นำคะแนนที่ได้จากกลุ่มพระสงฆ์มาเปรียบเทียบกับคะแนนของกลุ่มฆราวาสเพื่อหาค่าความเที่ยงตรง

เชิงสังกรณ์ (Construct Validity) ด้วยวิธีการแบบรู้กลุ่ม (Known-group Technique) ได้ค่าทีเท่ากับ 13.29 อนึ่ง เมื่อนำแบบวัดนี้มาใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ .79

2. การปฏิบัติทางพุทธศาสนา หมายถึง การรายงานเกี่ยวกับตนเองของผู้ตอบที่สะท้อนให้เห็นถึงปริมาณความเป็นไปได้ที่เขาจะกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดในการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ภายใต้กรอบของ การให้ทาน การรักษาศีลห้า และการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา วัดโดยแบบวัดการปฏิบัติทางพุทธของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2533) ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ประโยค มีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่าเป็นผู้มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูง ประโยคคำถามทั้ง 10 ประโยคในแบบวัดนี้ เป็นประโยคที่คัดเลือกไว้ได้จากการนำประโยคจำนวน 27 ประโยคไปทดลองใช้กับกลุ่มฆราวาสจำนวน 159 คน แต่ละประโยคมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 4.55 ถึง 11.06 ค่าความเชื่อมั่นได้แบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .77 ผู้วิจัยได้นำแบบวัดนี้ไปให้พระสงฆ์ 121 รูปตอบด้วย และนำคะแนนจากการตอบของกลุ่มพระสงฆ์มาเปรียบเทียบกับคะแนนที่ได้ในกลุ่มฆราวาสเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงเชิงสังกรณ์ (Construct Validity) ด้วยวิธีการแบบรู้กลุ่ม (Known-group Technique) ได้ค่าทีเท่ากับ 6.02 เมื่อนำแบบวัดดังกล่าวมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ .74

3. วิถีชีวิตแบบพุทธ หมายถึง การรายงานเกี่ยวกับตนเองของผู้ตอบที่สะท้อนให้เห็นถึงปริมาณความเป็นไปได้ที่เขาจะเลือกประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสอดคล้องตามหลักคำสอนขั้นพื้นฐานทางพุทธศาสนา (อันได้แก่ การให้ทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนา) ในเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่การเลือกอาชีพ การคบเพื่อน การใช้เวลาว่าง และวิธีการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ตอบชาวพุทธ วัดโดยแบบวัดวิถีชีวิตแบบพุทธที่สร้างโดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2533) ประกอบด้วยประโยคคำถาม 10 ประโยค แต่ละประโยคมีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนจาก 10 ถึง 60 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการดำเนินชีวิตแบบพุทธสูง ประโยคคำถามทั้ง 10 ประโยคเป็นประโยคที่คัดเลือกได้จากการนำประโยคจำนวน 30 ประโยคไปทดลองใช้กับกลุ่มฆราวาสจำนวน 159 คน แต่ละประโยค

มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 6.41 ถึง 10.87 ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .85 และเมื่อนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .83

ลักษณะทางจิตสังคมของบิดามารดา ในการวิจัยครั้งนี้วัดตัวแปรลักษณะทางจิตสังคมของบิดาหรือมารดา 3 ประเภทด้วยกันคือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิตของบิดามารดา และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร การวัดตัวแปรทางจิตทั้ง 3 ตัวแปรนี้ ได้อาศัยแบบวัดที่นักวิชาการไทยได้สร้างไว้ และมีการหาคุณภาพของแบบวัดแล้วอยู่ในเกณฑ์ดี

1. <u>ทัศนคติต่อบุตร</u> หมายถึง ปริมาณความรู้สึกรักใคร่พอใจและความพร้อมที่ผู้ตอบจะส่งเสริมหรือสนับสนุนบุตรคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียวที่ผู้ตอบเลือกที่จะระลึกและกล่าวถึงตลอดการตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ทัศนคติต่อบุตรวัดโดยแบบวัดทัศนคติต่อบุตรของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ประโยค มีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" แบบวัดนี้มีพิสัยของคะแนน 10 ถึง 60 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรมาก แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .67 จากการใช้กับกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน 51 คน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ 2528) และมีค่าความเชื่อมั่นได้ในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ .82

2. <u>สุขภาพจิตของบิดามารดา</u> สุขภาพจิตดี หมายถึง อาการทางกายและอารมณ์บางประการที่ผู้ตอบรายงานว่าตนมีในปริมาณน้อยหรือไม่มีเลย ได้แก่ ความวิตกกังวลโดยไม่ทราบสาเหตุ การมีอารมณ์รุนแรง ขาดความอดทน ขาดความกล้า นอนไม่หลับ เป็นต้น วัดโดยแบบวัดสุขภาพจิตของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ซึ่งประกอบด้วยประโยคคำถาม 15 ประโยค มีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 15 ถึง 90 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีสุขภาพจิตดี แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .94 จากการวัดกับผู้ปกครองนักเรียน 51 คน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ 2528 : 67) และมีค่าความเชื่อมั่นจากการวัดกับบิดามารดาในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ .87

3. <u>ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร</u> หมายถึง ปริมาณความเชื่อของผู้ตอบใน 2 ลักษณะคือ ถ้าผู้ตอบเชื่อว่าเขาสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโตเป็นคนดีและคนเก่งได้ตามปรารถนาด้วยตนเอง ผู้ตอบเช่นนี้แสดงว่าเป็นผู้มีความเชื่ออำนาจภายในตน ส่วนผู้ตอบที่เชื่อว่าโชคชะตาราศี เคราะห์กรรม ความบังเอิญ เป็นตัวกำหนดการเป็นคนดีคนเก่ง

ของบุตรตามากกว่าตนเอง เรียกว่าเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน วัดโดยแบบวัดของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) แบบวัดนี้มีประโยคคำถาม 10 ประโยค มีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน คะแนนสูงแสดงว่าผู้ตอบมีความเชื่ออำนาจภายในตน คะแนนต่ำแสดงว่ามีความเชื่ออำนาจภายนอกตน ในการวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .72 เมื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .63

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ปริมาณเวลาและโอกาสที่สมาชิกในครอบครัวได้พบปะพูดคุยกับบุตร การปฏิสัมพันธ์กันในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ และสัมพันธภาพที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อกัน แบ่งวัดเป็น 3 ตัวแปรคือ (1) จำนวนเวลาเป็นชั่วโมง นาที โดยประมาณที่บิดามารดาใช้อยู่กับบุตรในแต่ละวัน (2) ความใกล้ชิดกับบุตร และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ทั้งสามตัวแปรมีความหมายและวิธีการวัดดังต่อไปนี้

1. <u>เวลาที่ใช้กับบุตร</u> หมายถึง จำนวนเวลาที่บิดาหรือมารดาใช้ในการพบปะพูดคุยกับบุตรในเรื่องต่าง ๆ โดยประมาณแต่ละวัน (คิดเป็นชั่วโมงและนาที) วัดโดยขอให้ผู้ตอบระบุจำนวนเวลาเป็นชั่วโมงนาทีต่อวันที่ผู้ตอบใช้อยู่กับบุตรในระหว่างวันจันทร์ถึงวันศุกร์ โดยกำหนดว่าไม่ควรเกิน 6 ชั่วโมงต่อวันเพราะเด็กไปโรงเรียน และจำนวนเวลาเป็นชั่วโมงนาทีต่อวันที่ผู้ตอบใช้อยู่กับบุตรในระหว่างวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จำนวนเวลาที่ใช้แต่ละวันจากวันจันทร์ถึงวันศุกร์ถูกคูณด้วย 5 วัน และจำนวนเวลาแต่ละวันในวันเสาร์ อาทิตย์คูณด้วย 2 วัน หลังจากนั้นนำมารวมกันและหารด้วย 7 วัน เป็นจำนวนเวลาที่บิดามารดาใช้ในการพบปะพูดคุยกับบุตรในแต่ละวัน ค่าเฉลี่ยของจำนวนเวลาที่บิดาหรือมารดาในกลุ่มตัวอย่างใช้กับบุตรแต่ละวันเท่ากับ 482.37 นาที หรือประมาณวันละ 8 ชั่วโมง

2. <u>ความใกล้ชิดกับบุตร</u> หมายถึง ปริมาณความถี่ที่บิดาหรือมารดาปฏิสัมพันธ์กับบุตรของตนในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกครอบครัว เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนของบุตร ร่วมเล่นเกมและกีฬาต่าง ๆ ภายในบ้าน ทำงานอดิเรกร่วมกัน พาบุตรไปซื้อของใช้จำเป็น พาไปทัศนศึกษาและพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน เป็นต้น ตัวแปรนี้วัดโดยใช้แบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใช้เอง แบบวัดนี้ประกอบด้วยข้อความ 10 ประโยค มีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "ทำประจำ" ถึง "ไม่เคยทำเลย" พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูงคือผู้ที่มี

ความใกล้ชิดกับบุตรมาก ประโยคคำถามทั้ง 10 ประโยคเป็นประโยคที่คัดเลือกไว้จากการนำประโยคคำถามจำนวน 20 ประโยคไปทดลองใช้กับกลุ่มบิดาหรือมารดา 147 คน แต่ละประโยคมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 6.98 ถึง 9.32 ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .83 และเมื่อนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .83

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส หมายถึง ปริมาณการรับรู้ถึงความเกี่ยวข้องผูกพันที่สามีและภรรยามีต่อกันใน 3 ด้านคือ (1) การสนับสนุนทางอารมณ์ ได้แก่ การให้ความรัก ความเอื้ออาทร และการเห็นคุณค่าของกันและกัน เป็นต้น (2) การสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การพึ่งพาด้านเงินทอง เป็นต้น และ (3) การสนับสนุนด้านข้อมูล ได้แก่ การให้ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น วัดโดยแบบวัดความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสที่ผู้วิจัยเป็นผู้สร้าง แบบวัดนี้มีประโยคคำถาม 10 ประโยค มีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูงคือผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคู่สมรส ประโยคคำถาม 10 ประโยคนี้คัดเลือกจากประโยคคำถามจำนวน 21 ประโยคที่นำไปทดลองใช้กับกลุ่มบิดาหรือมารดาจำนวน 123 คน แต่ละประโยคมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 5.46-8.38 แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .86 และเมื่อนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .92

ลักษณะทั่วไปของบิดามารดาและครอบครัว ลักษณะของบุตรและความสัมพันธ์กับเด็ก

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทั่วไปของบิดามารดาและครอบครัว ได้แก่ ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทางครอบครัวและสังคมของผู้ตอบ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายตัวแปร เช่น อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส การนับถือศาสนา ประเภทของครอบครัว ระดับการศึกษาของผู้ตอบ ระดับเศรษฐกิจของครอบครัว และประสบการณ์ทางพุทธของผู้ตอบ ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้จัดเตรียมข้อคำถามไว้ในช่วงแรกและช่วงสุดท้ายของแบบสอบถามทั้งหมด เพื่อให้ผู้ตอบได้รายงานเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ในที่นี้จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับนิยามปฏิบัติการของตัวแปรและวิธีการวัดตัวแปรบางตัวที่มีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ระดับการศึกษา หมายถึง จำนวนปีที่ผู้ตอบได้รับการศึกษาจากสถานศึกษา จัดเป็น 5 ระดับด้วยกัน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา (6 ปี) จนถึงระดับสูงกว่าปริญญาตรี (18 ปีขึ้นไป) ผู้ถูกศึกษาในกลุ่มตัวอย่างนี้มีคะแนนเฉลี่ยการศึกษาเท่ากับ 15 ปี

2. ระดับเศรษฐกิจของครอบครัว พิจารณาจากคำตอบเกี่ยวกับปริมาณรายได้ทั้งหมดของครอบครัวต่อเดือนร่วมกับจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ใช้จ่ายจากเงินรายได้ดังกล่าว ครอบครัวที่มีปริมาณรายได้น้อยแต่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวใช้จ่ายเงินรายได้มาก จัดเป็นครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจต่ำ ครอบครัวที่มีปริมาณรายได้มากแต่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวใช้จ่ายเงินรายได้น้อย จัดเป็นครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจสูง ระดับเศรษฐกิจต่ำสุดมีคะแนนเป็น 1 และระดับเศรษฐกิจสูงสุดมีคะแนนเป็น 9 ดังรายละเอียดแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 แสดงเกณฑ์การให้คะแนนระดับเศรษฐกิจของครอบครัวผู้ตอบ

รายได้รวมต่อเดือน	จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
	1-4 คน	5-8 คน	≥ 9 คน
น้อยกว่า 6,000 บาท ถึง 12,000 บาท	3	2	1
12,001 บาท ถึง 30,000 บาท	6	5	4
30,000 บาทขึ้นไป	9	8	7

3. ประเภทของครอบครัว แบ่งเป็นครอบครัวประเภทเดี่ยวหรือขยาย ครอบครัวประเภทที่สมาชิกในครอบครัวคือผู้ตอบและคู่สมรสอาศัยอยู่กับบุตรธิดา เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว แต่ถ้ามีสมาชิกอื่น ๆ เช่น ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา มาอาศัยอยู่ด้วย เรียกว่าเป็นครอบครัวขยาย ส่วนคนอื่น ๆ ที่มิใช่ญาติ คนรับใช้ ผู้ขออาศัย ไม่ได้นำมาพิจารณาร่วมด้วย ผู้ตอบซึ่งเป็นบิดาหรือมารดาจะเป็นผู้รายงานเกี่ยวกับประเภทของสมาชิกที่อาศัยอยู่ภายในครอบครัวของตน

4. ประสบการณ์ทางพุทธ หมายถึง ประสบการณ์ที่ผู้ตอบได้รับจากการได้มีโอกาสถือศีลแปด เข้ารับการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา และรับฟังการบรรยายธรรมะ วัดโดยการให้ผู้ตอบระบุจำนวนครั้งของการได้รับประสบการณ์ดังกล่าวนี้ในรอบ 1 ปี ผู้วิจัยได้พิจารณาให้น้ำหนักแก่

ประสบการณ์ในการถือศีลแปดและการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาเป็น 5 เท่าของการฟังบรรยายธรรมะ ดังนั้นถ้าผู้ตอบถือศีลแปดหรือฝึกปฏิบัติสมาธิ 1 ครั้งจะได้คะแนนเท่ากับ 5 x 1 เท่ากับ 5 หน่วย ขณะที่รับฟังธรรมะ 1 ครั้งจะได้คะแนนเท่ากับ 1 x 1 เท่ากับ 1 หน่วย จากนั้นจึงนำคะแนนที่ได้จากการมีประสบการณ์ทั้ง 3 ประเภทมารวมกัน ผู้ตอบที่มีประสบการณ์รวมน้อยกว่า 5 หน่วย ถือว่ามีประสบการณ์ทางพุทธน้อย มีประสบการณ์รวมอยู่ระหว่าง 5 ถึง 10 หน่วย เรียกว่ามีประสบการณ์ทางพุทธปานกลาง และมีประสบการณ์รวมมากกว่า 10 หน่วย ถือว่ามีประสบการณ์ทางพุทธมาก

การอบรมเลี้ยงดูบุตร หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ปฏิบัติต่อเด็กในชีวิตประจำวัน เพื่อเลี้ยงดูและฝึกอบรมลักษณะและพฤติกรรมของเด็กทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ในการวิจัยนี้มุ่งศึกษาตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูเด็ก 2 ประเภทคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธ

1. <u>การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน</u> หมายถึง ปริมาณการปฏิบัติของผู้เป็นบิดามารดาของเด็กในด้านการแสดงความรัก ความสนใจเอาใจใส่ ใกล้ชิด และยอมรับเด็ก วัดโดยให้ผู้ตอบรายงานในแบบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ซึ่งมีข้อคำถาม 10 ประโยค มีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน คะแนนสูงแสดงว่าบิดามารดาอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .70 จากการใช้วัดกับผู้ปกครองนักเรียน 120 คน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ 2528) และมีค่าความเชื่อมั่นได้ในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ .69

2. <u>การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ</u> หมายถึง ปริมาณการฝึกอบรมของบิดามารดาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อกระตุ้นบุตรให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า และการฝึกสมาธิภาวนา ด้วยวิธีการตามขั้นตอนการชักจูงให้บุคคลเปลี่ยนทัศนคติ 3 ขั้นตอน คือ (1) สร้างความสนใจและให้โอกาสรับทราบหลักปฏิบัติเบื้องต้นทางพุทธศาสนา (2) สร้างความเข้าใจในเนื้อความของหลักปฏิบัติทางพุทธ และ (3) สร้างการยอมรับและการเปลี่ยนตามหลักปฏิบัติทางพุทธ แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธเป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นใช้เป็นครั้งแรก

ประกอบด้วยประโยคคำถามเกี่ยวกับปริมาณการใช้วิธีการตามขั้นตอน 3 ขั้นดังกล่าว เพื่อฝึกอบรมเด็กในเนื้อความของการปฏิบัติตามหลักเบื้องต้นทางพุทธศาสนา จำนวนทั้งหมด 33 ประโยค แบ่งเป็นประโยคคำถามเกี่ยวกับขั้นสร้างความสนใจรับทราบ 10 ประโยค ขั้นตอนการสร้างความเข้าใจเนื้อความ 10 ประโยค และขั้นตอนสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม 13 ประโยค แต่ละประโยคมีมาตรวัด 6 หน่วย จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของคะแนนในขั้นตอนแรกอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน ในขั้นตอนที่สองอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน และในขั้นตอนที่สามอยู่ระหว่าง 13 ถึง 78 คะแนน พิสัยของคะแนนรวม 3 ขั้นตอนอยู่ระหว่าง 33 ถึง 198 คะแนน คะแนนสูงแสดงว่าบิดาหรือมารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธมาก ประโยคคำถามการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้งหมดได้ผ่านการทดลองใช้กับกลุ่มบิดามารดาจำนวน 151 คน ประโยคคำถาม 10 ประโยคของขั้นตอนการสร้างความสนใจมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 3.46 ถึง 8.08 ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .70 ประโยคคำถาม 10 ประโยคของขั้นตอนการสร้างความเข้าใจเนื้อความมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 3.59 ถึง 8.64 ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .77 ประโยคคำถาม 13 ประโยคของขั้นตอนการสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 3.79 ถึง 11.14 ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .82 และข้อคำถามทั้งหมด 33 ประโยคมีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .77 เมื่อนำแบบวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านดังกล่าวมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟ่าเท่ากับ .75, .81 และ .82 ตามลำดับ

เครื่องมือวัดตัวแปรทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้นำไปใส่ไว้ในภาคผนวก ก.

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม เพื่อศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม ลักษณะส่วนบุคคลและครอบครัวของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลคือ บิดาหรือมารดาจากครอบครัวที่มีบุตรคนใดคนหนึ่งอายุระหว่าง 8 ถึง 15 ปี ในกรณีที่มีบุตรอายุระหว่าง 8 ถึง 15 ปี มากกว่า 1 คน ผู้วิจัยได้ชี้แจงให้

บิดาหรือมารดาผู้ตอบเลือกระลึกถึงบุตรคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียว แล้วตอบคำถามทั้งหมดเกี่ยวกับตนเองและบุตรคนนั้นเท่านั้น

ผู้วิจัยได้จัดรวบรวมแบบวัดทั้งหมดตามรายละเอียดในหัวข้อเครื่องมือวัดตัวแปรเข้าเป็นเล่มเดียวกัน ให้ชื่อว่า "แบบสอบถามการปฏิบัติต่อกันในครอบครัวไทย" แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก เป็นแบบวัดความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ส่วนที่สอง เป็นแบบวัดการปฏิบัติต่อบุตร ซึ่งประกอบด้วยแบบวัดทัศนคติต่อบุตร แบบวัดความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธทั้ง 3 ขั้นตอน แบบวัดความใกล้ชิดบุตร และแบบสอบถามประสบการณ์ทางพุทธของบิดามารดา ลักษณะของบุตร ตลอดจนความสัมพันธ์กับบุตร และในส่วนที่สาม เป็นแบบวัดความรู้สึกเกี่ยวกับตัวผู้ตอบและครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยแบบวัดสุขภาพจิต แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส และแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้ตอบและครอบครัว

การเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ มิได้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างในลักษณะที่เป็นสัดส่วนกับจำนวนประชากร เพราะงานวิจัยนี้มิได้ต้องการทราบลักษณะของประชากร แต่มีจุดมุ่งหมายหลักที่จะเปรียบเทียบลักษณะทางพุทธศาสนาของบิดาหรือมารดา เพื่อพิสูจน์ว่าบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางพุทธสูงจะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากกว่าผู้ที่มีลักษณะทางพุทธต่ำหรือไม่ เพียงใด ในการวิจัยนี้จึงจำเป็นต้องมีการจัดหาตัวอย่างบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางพุทธแตกต่างกันจากสูงปานกลางถึงต่ำ มาในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน เพื่อป้องกันความลำเอียงทางสถิติที่อาจเกิดขึ้นจากการนำกลุ่มที่มีจำนวนคนต่างกันมากมาเปรียบเทียบกัน

บิดาหรือมารดาที่คาดว่าจะมีลักษณะทางพุทธอยู่ในระดับสูงและปานกลางนั้น คือ บิดาหรือมารดาที่มีประสบการณ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนามาก ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อขอความร่วมมือจากเจ้าอาวาสวัดและหัวหน้าฝ่ายฝึกอบรมการปฏิบัติธรรม ณ วัดที่มีการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกวันเสาร์หรืออาทิตย์ เช่น วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี และวัดที่มีการจัดอบรมวิปัสนากรรมฐานเป็นระยะ ๆ เช่น ที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี และวัดพุทธโคดม จังหวัดชลบุรี เป็นต้น ซึ่งผู้ที่ไปร่วมปฏิบัติธรรม ณ วัดดังกล่าวเป็นพุทธศาสนิกชนที่เดินทางไปจากกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ เมื่อผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากทางวัดแล้ว จึงเดินทางไปตามวันและเวลาที่กำหนดพร้อมผู้ช่วยวิจัย เพื่อนำ

แบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากผู้เข้ารับการอบรม เฉพาะที่เป็นบิดาหรือมารดาของบุตรอายุระหว่าง 8 ถึง 15 ปี ได้จำนวนราว 350 คน

สำหรับบิดาหรือมารดาที่คาดว่าจะมีลักษณะทางพุทธอยู่ในระดับปานกลางและต่ำนั้น คือ กลุ่มที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลมาจากแหล่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่วัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรม ส่วนหนึ่งประมาณ 200 คน เป็นผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากผู้อำนวยการโรงเรียน ช่วยประกาศชี้แจงและขอความร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียนที่มาเข้าร่วมประชุมผู้ปกครองที่โรงเรียน แต่มิอาจเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ปกครองได้โดยตรง เนื่องจากทางโรงเรียนมีกำหนดการประชุมหลายรายการ อย่างไรก็ตาม แบบสอบถามของการวิจัยนี้ได้ถูกส่งผ่านนักเรียนไปยังผู้ปกครองทันทีหลังวันประชุม จำนวนที่ได้รับตอบกลับคืนมาสูงประมาณร้อยละ 90 ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากนิสิตระดับปริญญาโทของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์หลายคน ได้ช่วยนำแบบสอบถามไปติดต่อขอเก็บข้อมูลจากเพื่อนร่วมงาน (ที่เป็นบิดาหรือมารดาของบุตรอายุ 8 ถึง 15 ปี) ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่แต่ละคนสังกัดอยู่ภายในกรุงเทพฯ ผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาค่อนข้างดี จึงมักไม่มีปัญหาในการตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ทดลองตรวจสอบคะแนนประสบการณ์ทางพุทธของบิดาหรือมารดากลุ่มที่ผู้วิจัยได้รับข้อมูลผ่านทางวัดที่จัดอบรมการปฏิบัติธรรม ปรากฏว่าบิดาหรือมารดาส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้มีประสบการณ์ทางพุทธ (ประเมินจากจำนวนครั้งในการถือศีลแปด จำนวนครั้งในการเข้ารับการฝึกปฏิบัติธรรม และจำนวนครั้งในการฟังบรรยายธรรม) อยู่ในระดับสูงและปานกลาง ส่วนตัวอย่างบิดามารดาจากแหล่งข้อมูลนอกเหนือจากวัด พบว่า ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทางพุทธอยู่ในระดับปานกลางและต่ำ จากการวิเคราะห์ลักษณะเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีจำนวนผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง 177 คน (คิดเป็นร้อยละ 34.3 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด) ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธปานกลาง 82 คน (ร้อยละ 15.9) และผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ 257 คน (ร้อยละ 49.8)

ข้อมูลเกี่ยวกับบิดามารดาในการวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมในช่วงปลายปี 2534 ถึงต้นปี 2535 ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากบิดาหรือมารดา โดยเฉพาะกลุ่มที่เดินทางไปปฏิบัติธรรม ณ วัดต่าง ๆ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาค่อนข้างดี (คะแนนเฉลี่ยจำนวนปีที่รับการศึกษา

เท่ากับ 15 ปี) ปัญหาในเรื่องการอ่านและการเข้าใจจึงมีน้อย แต่ยังปรากฏว่ามีผู้ตอบจำนวนหนึ่ง ประมาณ 50 ฉบับ ตอบคำถามไม่ครบถ้วน เพราะมีบางแห่งที่ผู้วิจัยมิได้ออกเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จึงเกิดความบกพร่องในการตรวจสอบก่อนรับแบบสอบถามคืนมา และเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมาจากหลายแหล่ง การติดตามเก็บข้อมูลที่ขาดหายไปเพิ่มเติมจึงเป็นเรื่องไม่คุ้มค่า

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง "ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร" เป็นการวิจัยภาคสนาม มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาปัจจัย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้บิดามารดาไทยอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาแตกต่างกัน ปัจจัยเชิงสาเหตุหรือตัวแปรอิสระที่ศึกษาในครั้งนี้คือ ลักษณะทางศาสนาของบิดามารดา 3 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดา ได้แก่ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน และสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว 3 ด้าน นอกจากนี้ยังศึกษาลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทางครอบครัวของบิดามารดาและบุตรอีกรวม 12 ด้าน ส่วนลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาที่ศึกษาเป็นตัวแปรตามมี 3 ด้าน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูด้านสร้างความสนใจหรือเปิดโอกาสให้บุตรได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความทางพุทธศาสนา และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแนวทางที่อบรมสั่งสอน

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีจุดเน้นที่การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ และจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในกลุ่มตัวอย่างรวมและกลุ่มที่แยกตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทางครอบครัวของผู้ถูกศึกษา นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ข้อมูลบางประการเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกลุ่มต่าง ๆ ที่ศึกษาอีกด้วย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์มีหลายประเภทคือ สถิติค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวน 3 ทาง การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น การหาค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอล และการหาค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 7 หัวข้อดังนี้ (1) ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (2) เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาต่างกัน (3) เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในบิดามารดาที่มีลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ต่างกัน (4) เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในบิดามารดาประเภทต่าง ๆ (5) หาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์

รวม 9 ด้าน กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนาแต่ละด้านในบิดามารดาประเภทต่าง ๆ (6) หาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ พิจารณาพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ในบิดามารดาประเภทต่าง ๆ และ (7) หาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาแต่ละด้าน ระหว่างลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้าน และระหว่างการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน และสุดท้ายหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาแต่ละด้านกับลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์แต่ละด้านในบิดามารดาประเภทต่าง ๆ

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทางครอบครัว

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาตัวอย่างที่เป็นบิดามารดาเป็นสำคัญ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีผู้ปกครองนักเรียนตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 545 คน มีผู้ระบุเป็นมารดา 289 คน เป็นบิดา 233 คน (ร้อยละ 53.7 และ 43.3 ตามลำดับ) นอกจากนั้นเป็นการตอบของญาติผู้ใหญ่และคนอื่น ๆ (ไม่ระบุความสัมพันธ์กับนักเรียน) รวม 23 คน (ร้อยละ 2.9) กล่าวได้ว่าบิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีลักษณะพื้นฐานทั่วไปดังนี้ มีอายุอยู่ระหว่าง 27-64 ปี อายุเฉลี่ย 41.22 ปี แบ่งเป็นกลุ่มอายุน้อย 306 คน (ร้อยละ 56.9) และกลุ่มอายุมาก 239 คน (ร้อยละ 43.1) บิดามารดามีการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 (6 ปี) 47 คน (ร้อยละ 8.7) มีระดับการศึกษาถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 (12 ปี) 72 คน (ร้อยละ 13.4) มีระดับการศึกษาถึงระดับอนุบริญญา (14 ปี) 52 คน (ร้อยละ 9.7) มีระดับการศึกษาถึงระดับบริญญาตรี (16 ปี) 206 คน (ร้อยละ 38.1) และมีระดับการศึกษาสูงกว่าบริญญาตรี (18 ปีขึ้นไป) 162 คน (ร้อยละ 30) ผู้ปกครองกลุ่มนี้มีระดับการศึกษาคิดเป็นจำนวนปีที่ศึกษาโดยเฉลี่ย 15 ปี แบ่งเป็นผู้มีการศึกษาระดับปานกลาง 171 คน (ร้อยละ 31.8) และกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง 374 คน (ร้อยละ 68.2) บิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการหรือทำงานในหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจจำนวน 300 คน (ร้อยละ 56) นอกจากนั้นมีธุรกิจเป็นส่วนบุคคล 95 คน (ร้อยละ 17.7) ทำงานองค์กรเอกชน 79 คน (ร้อยละ 14.7) และอาชีพอื่น ๆ 62 คน (ร้อยละ 11.6) อีก 9 คนไม่ระบุอาชีพ ระดับ

เศรษฐกิจของครอบครัวในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการพิจารณาร่วมกันระหว่างบริมาณรายได้ต่อเดือนของครอบครัวกับจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ใช้จ่ายเงินจำนวนดังกล่าว เกณฑ์ในการพิจารณาให้คะแนนแสดงในตาราง 1 พิสัยของคะแนนสำหรับการประเมินระดับเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ระหว่าง 1-9 หน่วย บิดามารดากลุ่มนี้มีระดับเศรษฐกิจโดยเฉลี่ย 5.96 หน่วย จัดเป็นผู้ที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง 199 คน (ร้อยละ 37.6) และกลุ่มระดับเศรษฐกิจสูง 346 คน (ร้อยละ 62.4) เป็นบิดามารดาที่มาจากครอบครัวบกติ (สามีภรรยาอยู่ร่วมกันในครอบครัว) 490 คน (ร้อยละ 91.2) และเป็นผู้ที่มาจากครอบครัวแตกแยก (สามีภรรยาแยกกันอยู่ หย่าร้างหรือเป็นหม้าย) 55 คน (ร้อยละ 8.8) บิดามารดากลุ่มนี้มาจากครอบครัวที่มีโครงสร้างทางครอบครัวประเภทเดี่ยว (คือมีสมาชิกในครอบครัวเพียงบิดา มารดาและบุตร) จำนวน 319 คน (ร้อยละ 60.1) และเป็นผู้มาจากครอบครัวประเภทขยาย (หมายถึงครอบครัวที่บิดา มารดา บุตร และญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ร่วมกัน) จำนวน 212 คน (ร้อยละ 39.9)

สำหรับลักษณะของบุตรคนที่บิดามารดาระลึกถึงในการตอบแบบสอบถามและความสัมพันธ์กับบุตรคนดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้ บุตรคนที่เกี่ยวข้องได้รับการระบุว่า เป็นชาย 192 คน (ร้อยละ 35.2) เป็นหญิง 190 คน (ร้อยละ 34.9) ไม่ได้ระบุเพศ 163 คน (ร้อยละ 29.9) บุตรเหล่านี้มีอายุอยู่ระหว่าง 8-15 ปี อายุโดยเฉลี่ย 10.63 ปี กำลังเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษา 304 คน (ร้อยละ 55.8) และเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา 123 คน (ร้อยละ 22.6) ไม่ได้ระบุระดับการศึกษาของบุตร 118 คน (ร้อยละ 21.7) มีผู้ตอบแบบสอบถาม 347 รายระบุว่ามารดาเป็นผู้ให้การดูแลอบรมบุตร (คนที่กล่าวถึงในแบบสอบถาม) อย่างใกล้ชิดมากที่สุด (ร้อยละ 63.7) และมี 144 รายระบุว่าบิดาเป็นผู้ให้การดูแลอบรมบุตรคนที่กล่าวถึงมากที่สุด (ร้อยละ 26.4) อีก 42 รายระบุว่าเป็นญาติผู้ใหญ่ที่ดูแลอบรมบุตรมากที่สุด (ร้อยละ 7.7) และไม่ได้ระบุผู้ดูแลอบรม 12 ราย (ร้อยละ 2.2)

ตามรายงานเกี่ยวกับประสบการณ์ที่บิดามารดาได้รับจากการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การถือศีลแปด บุญบัติธรรม พังธรรมะ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นสำหรับการวิจัยครั้งนี้ (ดูหน้า 71) และได้แบ่งบิดามารดาออกเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำจำนวน 257 คน (ร้อยละ 49.8) และผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง 259 คน (ร้อยละ 50.2)

ลักษณะทางพุทธศาสนา

ลักษณะทางศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ หมายความถึงลักษณะความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธของบิดามารดา วัดโดยแบบวัด 3 ฉบับ แต่ละฉบับมีข้อคำถาม 10 ข้อ มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10-60 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีลักษณะทางศาสนาแต่ละด้านสูง จากการนำแบบวัดลักษณะทางศาสนาทั้ง 3 ฉบับไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏผลว่า

ด้านความเชื่อทางพุทธ ซึ่งหมายถึง บริมาณการรับรู้และยอมรับของผู้ตอบเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานบางด้าน ได้แก่ ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด นรก-สวรรค์ และความเชื่อเรื่องนิพพาน เป็นต้น ผลการวัดพบว่า ผู้ตอบได้คะแนนความเชื่อทางพุทธอยู่ระหว่าง 22-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 43.84

ด้านการปฏิบัติทางพุทธ หมายถึง ปริมาณ ความเป็นไปได้ที่ผู้ตอบจะกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดในการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักพุทธศาสนาที่สำคัญบางด้าน ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีลห้า และการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบได้คะแนนการปฏิบัติทางพุทธอยู่ระหว่าง 26-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 48.08

ด้านวิถีชีวิตแบบพุทธ หมายถึง ปริมาณความเป็นไปได้ที่ผู้ตอบจะเลือกประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสอดคล้องตามหลักคำสอนขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่การเลือกอาชีพ การคบเพื่อน การใช้เวลาว่าง และวิธีการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ตอบชาวพุทธ ผลการวัดบรากฏว่า ผู้ตอบได้คะแนนวิถีชีวิตแบบพุทธอยู่ระหว่าง 19-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 44.15

ลักษณะทางจิตสังคม

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร วัดโดยแบบวัด 3 ฉบับ สำหรับแบบวัดทัศนคติต่อบุตร และแบบวัดความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร มีข้อคำถาม 10 ข้อในแต่ละแบบวัด มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10-60 คะแนน ส่วนแบบวัดสุขภาพจิตของบิดามารดามีข้อคำถาม 15 ข้อ มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 15-90 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนมากแสดงว่าเป็นผู้มีทัศนคติที่ดีต่อบุตร มีสุขภาพจิตดี และมีความเชื่ออำนาจภายในตนมากกว่าภายนอก

ตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร จากการนำแบบวัดทั้ง 3 ฉบับดังกล่าวไปใช้วัดกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ ปรากฏผลว่า

ทัศนคติต่อบุตร หมายถึง ปริมาณความรู้สึกรักใคร่ พอใจ และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนและส่งเสริมบุตร ผลการวัดปรากฏว่า ผู้ตอบได้คะแนนทัศนคติต่อบุตรอยู่ระหว่าง 30-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 51.10

สุขภาพจิต หมายถึง อาการทางกายและอารมณ์บางประการที่ผู้ตอบรายงานว่าตนมีอาการอยู่บ้างในปริมาณน้อยหรือไม่มีเลย ได้แก่ ความวิตกกังวลโดยไม่มีสาเหตุ การมีอารมณ์รุนแรง ขาดความอดทน ขาดความกล้า นอนไม่หลับ เป็นต้น ผลการวัดปรากฏว่า บิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างนี้มีคะแนนสุขภาพจิตอยู่ระหว่าง 20-90 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 64.88

ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร หมายถึง ปริมาณความเชื่อใน 2 ลักษณะ คือ ถ้าผู้ตอบเชื่อว่าตนสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีและคนเก่งได้ด้วยความสามารถของตนเอง เรียกว่าเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน ส่วนผู้ที่เชื่อว่าโชคชะตาราศีเป็นตัวกำหนดความเป็นคนดีและคนเก่งของบุตรตน เรียกว่ามีความเชื่ออำนาจภายนอกตน ผู้ตอบที่ได้คะแนนในแบบวัดนี้สูง แสดงว่าเป็นผู้ตอบที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนมากกว่าความเชื่ออำนาจภายนอกตน ผลการใช้แบบวัดนี้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้ ปรากฏว่า ผู้ตอบมีคะแนนอยู่ระหว่าง 28-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 45.51

สัมพันธภาพในครอบครัว

ในการวิจัยนี้ หมายถึง ปริมาณเวลาและโอกาสที่สมาชิกในครอบครัวได้พบปะ พูดคุย ปรึกษาหารือกัน หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน สัมพันธภาพในครอบครัว แบ่งวัดเป็น 3 ตัวแปร คือ (1) จำนวนเวลาเป็นชั่วโมงและนาทีโดยประมาณที่บิดามารดาใช้อยู่กับบุตรแต่ละวันใน 1 สัปดาห์ (2) ความใกล้ชิดกับบุตร และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ผลการวัดกับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้ ปรากฏว่า

จำนวนเวลาโดยประมาณที่บิดามารดาใช้กับบุตร หมายถึง จำนวนเวลาคิดเป็นนาทีที่บิดามารดาใช้ในการพบปะพูดคุยในเรื่องต่าง ๆ แต่ละวันใน 1 สัปดาห์ ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์

จากการรายงานของบิดามารดา พบว่า บิดามารดาใช้เวลาอยู่กับบุตรเป็นจำนวนเวลาตั้งแต่ 20 นาที ถึง 999 นาทีต่อวัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 482.37 นาทีต่อวัน หรือประมาณ 8 ชั่วโมงต่อวัน

ความใกล้ชิดกับบุตร หมายถึง ปริมาณความถี่ที่บิดามารดาเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับบุตรทั้งภายในและภายนอกครอบครัว วัดโดยข้อคำถาม 10 ข้อ ที่มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10-60 คะแนน เมื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 9-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 40.83

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส หมายถึง ปริมาณการรับรู้ถึงความผูกพันที่สามีและภรรยามีต่อกันใน 3 ด้าน คือ การสนับสนุนทางอารมณ์ การสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม และการสนับสนุนด้านข้อมูล แบบวัดนี้มีข้อคำถาม 10 ข้อ มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10-60 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูง แสดงว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีกับสามีหรือภรรยา เมื่อนำมาใช้วัดในกลุ่มตัวอย่างนี้ ปรากฏผลว่าผู้ตอบมีคะแนนอยู่ระหว่าง 11-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 46.35

การอบรมเลี้ยงดูบุตร

ตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธมี 3 ด้าน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน หมายถึง ปริมาณการปฏิบัติของบิดามารดาในการแสดงความรัก ดูแลเอาใจใส่ ใกล้ชิดเด็ก และยอมรับเด็ก วัดโดยใช้แบบวัด 10 ข้อ มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10-60 คะแนน เมื่อนำแบบวัดนี้มาใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ ปรากฏว่าผู้ตอบมีคะแนนอยู่ระหว่าง 23-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 46.72

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ หมายถึง ปริมาณการฝึกอบรมของบิดามารดาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อกระตุ้นให้บุตรเกิดความสนใจ ความเข้าใจ และการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนทางพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีล และการฝึกสมาธิภาวนา แบ่งวัดเป็น 3 ด้านดังกล่าวข้างต้น การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านแรกและด้านที่สองมีข้อคำถาม 10 ข้อ มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10-60 คะแนน ส่วนการอบรมเลี้ยงดู

บุตรตามแนวพุทธด้านที่สามมีข้อคำถาม 13 ข้อ มีพิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 13-78 คะแนน เมื่อนำแบบวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านมาใช้วัดในกลุ่มตัวอย่างนี้ ปรากฏว่า แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความมั่นใจรับทราบมีคะแนนอยู่ระหว่าง 24-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 46.05 แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความมีคะแนนอยู่ระหว่าง 26-60 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 44.01 และแบบวัดการอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมีคะแนนอยู่ระหว่าง 33-78 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 57.85

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบขึ้นด้วยผู้ที่เป็นบิดาและมารดาของเยาวชนอายุระหว่าง 8-15 ปี ในส่วนแรกที่มีการพิจารณาลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จึงควรมีการเปรียบเทียบลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน (ซึ่งจัดเป็นตัวแปรอิสระที่สำคัญของการวิจัยนี้) ระหว่างบิดากับมารดาดูว่าจะแตกต่างกันอย่างเด่นชัดในด้านใดบ้าง จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยใช้สถิติค่าที พบผลดังต่อไปนี้

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน (คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) และบระสบการณ์ทางพุทธระหว่างบิดากับมารดาปรากฏว่า (ดูตาราง 91 ภาคผนวก ข.) มารดามีลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านแตกต่างจากบิดาอย่างเชื่อมั่นได้ ส่วนคะแนนบระสบการณ์ทางพุทธนั้น พบว่ามารดามีมากกว่าบิดาเพียงเล็กน้อยไม่ถึงเกณฑ์ที่ยอมรับได้

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนลักษณะทางพฤติกรรม-ศาสตร์ ซึ่งในที่นี้แบ่งศึกษาเป็น 2 กลุ่มตัวแปร คือ กลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะภายในตัวบุคคล เรียกรวมว่าลักษณะทางจิตสังคม มี 3 ด้าน (ได้แก่ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) และกลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะภายนอกตัวบุคคล เรียกรวมว่าสัมพันธภาพในครอบครัว (ประกอบด้วยตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และจำนวนเวลาที่ใช้กับบุตร) ปรากฏผลดังนี้ (1) พบว่าบิดามีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้าน จาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพจิต และด้านความเชื่ออำนาจภายในตนสูงกว่ามารดาอย่างเด่นชัด (ตาราง 91 ภาคผนวก ข.) และ (2) พบว่าผู้ตอบฝ่ายบิดามีคะแนน

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงกว่าฝ่ายมารดาอย่างเด่นชัด ขณะที่ผู้ตอบฝ่ายมารดามีจำนวนเวลาที่อยู่กับบุตรสูงกว่าฝ่ายบิดาอย่างเด่นชัด ส่วนความใกล้ชิดบุตรนั้นมารดามีสูงกว่าบิดาเล็กน้อย ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (ตาราง 91 ภาคผนวก ข.)

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนระหว่างบิดากับมารดา ปรากฏว่า มารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมากกว่าบิดาเล็กน้อย ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

สรุปผลในส่วนนี้ได้ว่า มารดาในกลุ่มตัวอย่างนี้มีลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ มากกว่าฝ่ายบิดาอย่างเด่นชัด ขณะที่ฝ่ายบิดามีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านคือ สุขภาพจิตดี และความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูงกว่ามารดา

ลักษณะทางพุทธศาสนากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะพิจารณาว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาแตกต่างกัน 3 ด้าน คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน (คือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม) แตกต่างกันหรือไม่ โดยนำเอาคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านของผู้ตอบมาวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบแฟคทอเรียล 3 ทาง

ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

ด้านสร้างความสนใจรับทราบ

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างความสนใจ-รับทราบเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ทั้งในกลุ่มกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและกลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทางครอบครัวของผู้ตอบ 6 ตัวแปร ตัวแปรละ 2 ระดับ และลักษณะ

ของบุตรผู้ตอบ (เฉพาะบุตรคนที่กล่าวถึงในการตอบแบบสอบถาม) อีก 2 ตัวแปร ตัวแปรละ 2 ระดับเช่นกัน รวมเป็นกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม พบผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังแสดงในตาราง 2 กล่าวคือ

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน	ค่าเอฟ				% ทำนาย
	ความเชื่อ (ก)	การปฏิบัติ (ข)	วิถีชีวิตแบบพุทธ (ค)	คน	ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	รวม
กลุ่มรวม	22.75***	29.34***	54.97***	535	<1	<1	<1	<1	38
เป็นมารดา	11.00***	14.30***	15.87***	283	2.16	<1	<1	<1	32
เป็นบิดา	8.44**	11.66***	41.32***	229	<1	<1	<1	1.29	44
อายุมาก	16.93***	9.74**	17.90***	228	<1	<1	<1	<1	38
อายุน้อย	5.86*	20.75***	37.55***	301	<1	<1	<1	<1	39
การศึกษาสูง	9.50**	20.36***	43.14***	363	<1	<1	<1	<1	35
การศึกษาปานกลาง	16.03***	7.99**	12.00***	167	<1	<1	<1	<1	47
ระดับเศรษฐกิจสูง	12.76***	16.04***	38.70***	327	1.41	<1	<1	<1	41
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	8.19**	13.21***	21.67***	194	<1	2.07	1.33	<1	39
ครอบครัวเดี่ยว	13.68***	23.64***	27.39***	314	<1	<1	<1	<1	42
ครอบครัวขยาย	8.82**	7.12**	26.54***	209	<1	<1	<1	<1	34
มีบุตรชาย	3.47	8.98**	17.30***	189	<1	1.10	<1	<1	34
มีบุตรหญิง	12.65***	12.59***	20.90***	186	<1	<1	<1	2.14	41
บุตรเรียนชั้นประถม	11.70***	14.10***	36.59***	298	<1	<1	<1	<1	38
บุตรเรียนชั้นมัธยม	3.61	10.23**	7.52**	120	<1	1.59	1.08	<1	38

ตาราง 2 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ ความเชื่อ (ก)	ค่าเอฟ การปฏิบัติ (ข)	ค่าเอฟ วิถีชีวิตแบบพุทธ (ค)	จำนวน คน	ค่าเอฟ ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	% ทำนาย รวม
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	17.17***	12.61***	30.12***	255	<1	<1	<1	<1	38
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	3.67	17.27***	10.73***	252	<1	<1	<1	<1	27

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระทีละตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรความเชื่อทางพุทธส่งผลทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 13 จาก 16 กลุ่ม สำหรับการปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธนั้น ก็พบว่าตัวแปรดังกล่าวแต่ละตัวส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย (ตาราง 1 ภาคผนวก ข.) พบว่า บิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณสูง มีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณต่ำ

จากการวิเคราะห์ผลในส่วนนี้ สรุปได้ว่า บิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธน้อย พบผลในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง กลุ่มอายุมาก และกลุ่มการศึกษาระดับบานกลาง บิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธน้อย พบผล

ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มครอบครัวเดี่ยว กลุ่มอายุน้อย กลุ่มการศึกษาระดับสูง และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธน้อย พบผลในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มการศึกษาระดับสูง กลุ่มที่เป็นบิดา กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสูง และกลุ่มที่บุตรเรียนชั้นประถมศึกษา เป็นต้น

ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ โดยพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ทั้งในกลุ่มรวมและในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อีก 16 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตาราง 3 พบว่า คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน คน	ค่าเอฟ				ร้อยละทำนาย
	ความเชื่อ (ก)	การปฏิบัติ (ข)	วิถีชีวิตแบบพุทธ (ค)		ก x ข	ก x ค	ข x ค	ก x ข x ค	รวม
กลุ่มรวม	18.22***	32.13***	67.92***	535	<1	1.08	<1	4.82*	40
เป็นมารดา	10.58***	9.93**	27.95***	283	2.06	<1	<1	3.86*	34
เป็นบิดา	9.14**	20.69***	41.08***	229	<1	1.62	<1	1.27	48
อายุมาก	3.85	13.45***	39.72***	228	<1	<1	<1	<1	42
อายุน้อย	13.52***	18.24***	29.61***	301	<1	<1	<1	5.01*	39

ตาราง 3 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ ความเชื่อ (ก)	ค่าเอฟ การปฏิบัติวัฒธรรมแบบพุทธ (ข)	ค่าเอฟ (ค)	จำนวน คน	ค่าเอฟ ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	% ทำนาย รวม
การศึกษาสูง	10.96***	26.07***	45.96***	363	<1	<1	<1	4.37*	38
การศึกษาปานกลาง	6.79**	4.78*	21.28***	167	1.26	1.13	1.15	<1	43
ระดับเศรษฐกิจสูง	4.01*	22.67***	42.18***	327	<1	<1	<1	3.47	39
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	16.48***	10.15**	24.07***	194	1.66	1.14	3.10	1.97	43
ครอบครัวเดี่ยว	7.79**	27.35***	46.76***	314	<1	1.66	<1	3.49	46
ครอบครัวขยาย	9.33**	5.79*	19.81***	209	1.65	<1	<1	1.11	30
มีบุตรชาย	3.97*	8.89**	22.65***	189	<1	<1	<1	<1	37
มีบุตรหญิง	13.36***	5.88*	27.08***	186	<1	<1	<1	1.40	40
บุตรเรียนชั้นประถม	10.97***	10.58***	54.96***	298	<1	<1	<1	1.76	40
บุตรเรียนชั้นมัธยม	3.75	13.34***	4.02*	120	4.35*	3.33	3.10	<1	35
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	14.16***	16.53***	33.35***	255	<1	5.06*	<1	2.75	39
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	2.38	15.28***	29.78***	252	<1	<1	<1	<1	34

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

เนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร ในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อีก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นมารดา กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย และกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อนำค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวของบิดามารดา 8 กลุ่มมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 2-5 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลดังนี้ (1) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะ

ทางศาสนาสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้านอย่างเด่นชัด ผลนี้พบในกลุ่มรวม กลุ่มผู้ตอบที่เป็นมารดา กลุ่มบิดามารดาที่มีอายุน้อย และกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับสูง (2) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูง ถ้ามีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยอีก 3 กลุ่มดังกล่าวแล้วข้างต้น (ตาราง 2-5 ภาคผนวก ข.) พบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธสูง ถ้ามีการปฏิบัติทางพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 กลุ่มดังกล่าวเช่นเดียวกัน และยังพบอีกว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธสูง ถ้ามีความเชื่อทางพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยอีก 3 กลุ่มเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาสูงพร้อมกัน 3 ด้าน สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนา 2 ใน 3 ด้านในปริมาณสูง แต่มีด้านที่เหลืออีกด้านหนึ่งในปริมาณต่ำ และ (3) พบผลว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธต่ำ แต่ถ้ามีวิถีชีวิตแบบพุทธสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวมและในกลุ่มย่อย 3 กลุ่มคือกลุ่มมารดา กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย และกลุ่มบิดามารดาการศึกษาสูง (ตาราง 2-5 ภาคผนวก ข.) พบผลต่อไปว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ แต่ถ้ามีการปฏิบัติทางพุทธสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวได้มากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 2 กลุ่มคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีอายุน้อย และกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง (ตาราง 2, 4 และ 5 ภาคผนวก ข.) และยังพบอีกว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ถ้ายังมีความเชื่อทางพุทธสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยอีก 2 กลุ่มดังกล่าวเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าแม้บิดามารดาจะมีลักษณะทางศาสนา 2 ใน 3 ด้านต่ำ แต่ถ้ายังมีลักษณะทางศาสนาด้านใดด้านหนึ่งในปริมาณสูงอยู่ ก็

สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวแปร ปรากฏผลดังนี้ พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ ความเชื่อกับการปฏิบัติทางพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา (ดูตาราง 3) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 6 ภาคผนวก ข.) พบว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธต่ำทั้ง 2 ด้านอย่างเด่นชัด และพบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูง ถ้ามีการปฏิบัติทางพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ และในทำนองเดียวกันในกลุ่มบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธสูง ถ้ามีความเชื่อทางพุทธสูงด้วย ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ หรืออาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาสูง 2 ด้าน (คือมีความเชื่อและการปฏิบัติสูง) ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาด้านใดด้านหนึ่งใน 2 ด้านสูง แต่อีกด้านหนึ่งต่ำ และยังมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาทั้ง 2 ด้านต่ำด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับวิถีชีวิตแบบพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ดูตาราง 3) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 7 ภาคผนวก ข.) พบว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำทั้ง 2 ด้าน พบต่อไปว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูง ถ้ามีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ในทำนองเดียวกัน ในกลุ่มบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูง ถ้ามีความเชื่อทางพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ถ้ายังคงมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดา-

มารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนา 2 ด้านสูง (คือ ความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธ) ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาหนึ่งในสองด้านสูง แต่อีกด้านหนึ่งต่ำ และยังมากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาทั้งสองด้านดังกล่าวต่ำพร้อมกันด้วย และแม้ในกรณีที่บิดามารดามีความเชื่อทางพุทธต่ำ แต่ถ้ายังคงมีวิถีชีวิตแบบพุทธในปริมาณสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีทั้งความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำพร้อมกัน

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแบรบรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัวอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยเกือบทุกกลุ่ม (ตาราง 3) โดยตัวแปรความเชื่อทางพุทธส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแบรบรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 13 จาก 16 กลุ่ม ตัวแปรการปฏิบัติทางพุทธและตัวแปรวิถีชีวิตแบบพุทธ แต่ละตัวแปรส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้แปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่มที่ศึกษา เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย (ตาราง 8 ภาคผนวก ข.) พบว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณต่ำ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ สรุปได้ดังนี้ 1) บิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงทั้ง 3 ด้าน เป็นกลุ่มบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากที่สุด พบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม คือกลุ่มเฉพาะมารดา กลุ่มอายุน้อยและกลุ่มการศึกษาสูง 2) บิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูงทั้งสองด้านเป็นผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากที่สุด ผลนี้พบในกลุ่มที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยม 3) บิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงทั้งสองด้านเป็นผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากที่สุด ผลนี้พบในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง 4) บิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ซึ่งปรากฏผลทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือกลุ่มที่มีระดับ

เศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และกลุ่มการศึกษาสูง 5) บิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่ปฏิบัติทางพุทธต่ำ ปรากฏผลในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือกลุ่มครอบครัวเดี่ยว กลุ่มการศึกษาสูง กลุ่มระดับเศรษฐกิจสูง และกลุ่มเฉพาะบิดา และ 6) บิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ผลดังกล่าวปรากฏเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถม กลุ่มครอบครัวเดี่ยว กลุ่มการศึกษาสูงกลุ่มระดับเศรษฐกิจสูง และกลุ่มบิดา

ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม โดยพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ทั้งในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและในกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 4 กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน คน	ค่าเอฟ				% ทำนาย
	ความเชื่อ (ก)	การปฏิบัติ (ข)	วิถีชีวิตแบบพุทธ (ค)		ก x ข	ก x ค	ข x ค	ก x ข x ค	รวม
กลุ่มรวม	12.10***	25.19***	63.20***	535	<1	1.66	<1	4.93*	35
เป็นมารดา	7.22**	10.37***	33.34***	283	<1	<1	<1	2.73	34
เป็นบิดา	5.03*	11.57***	25.49***	229	2.34	2.60	<1	2.48	35

ตาราง 4 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ ความเชื่อ (ก)	ค่าเอฟ การปฏิบัติวิถีชีวิตแบบพุทธ (ข)	ค่าเอฟ (ค)	จำนวน คน	ค่าเอฟ ก x ข	ค่าเอฟ ก x ค	ค่าเอฟ ข x ค	ค่าเอฟ กxขxค	% ทำนาย รวม
อายุมาก	4.53*	9.82**	27.61***	228	<1	<1	1.76	1.34	35
อายุน้อย	6.90**	15.14***	35.57***	301	<1	2.46	1.63	2.41	36
การศึกษาสูง	7.19**	20.66***	42.44***	363	<1	<1	<1	3.06	34
การศึกษาปานกลาง	3.37	4.86*	17.80***	167	<1	<1	1.30	3.58	37
ระดับเศรษฐกิจสูง	2.82	18.93***	33.20***	327	<1	<1	<1	3.23	34
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	11.63***	7.30**	26.55***	194	<1	1.63	1.76	2.15	39
ครอบครัวเดี่ยว	3.88*	17.11***	46.66***	314	1.79	<1	<1	4.34*	39
ครอบครัวขยาย	7.82**	7.88**	17.56***	209	<1	<1	<1	<1	29
มีบุตรชาย	3.31	10.11**	20.52***	189	<1	<1	<1	<1	36
มีบุตรหญิง	12.96***	3.10	21.15***	186	<1	<1	<1	2.98	34
บุตรเรียนชั้นประถม	7.44**	11.95***	37.32***	298	1.96	1.22	<1	2.29	34
บุตรเรียนชั้นมัธยม	3.73	3.76	10.84***	120	4.27*	<1	<1	<1	35
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	9.95**	15.38***	40.56***	255	<1	1.19	<1	1.22	40
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	2.27	8.68**	17.65***	252	<1	<1	<1	3.41	24

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มบิดา-มารดาโดยรวม และกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวประเภทเดี่ยว เมื่อนำค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวจากบิดามารดา 8 กลุ่มมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่

ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 9-10 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลดังต่อไปนี้ (1) พบว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน มีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้านอย่างเด่นชัด ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มบิดามารดาที่มาจากครอบครัวประเภทเดี่ยว (2) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน ถ้ามีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน ถ้ามีการปฏิบัติทางพุทธสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ และพบอีกว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีการปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน ถ้ามีความเชื่อทางพุทธสูงด้วย ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ผลทั้งหมดนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (ตาราง 9-10 ภาคผนวก ข.) อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาสูง 2 ใน 3 ด้าน แต่มีด้านที่สามที่เหลือต่ำ (3) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูงแต่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ ถ้ายังมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ผลดังกล่าวนี้พบในกลุ่มรวม (ตาราง 9 ภาคผนวก ข.) และ (4) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธต่ำทั้ง 2 ด้าน ถ้ายังมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำทั้ง 2 ด้าน แต่ถ้ายังมีการปฏิบัติทางพุทธสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ และในกลุ่มบิดามารดาที่มีการปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำทั้ง 2 ด้าน แต่ถ้ายังมีความเชื่อทางพุทธสูงอยู่ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว (ตาราง 9-10 ภาคผนวก ข.) อาจกล่าวได้ว่า แม้บิดามารดาบางกลุ่มจะมีลักษณะทางศาสนาต่ำ 2 ด้าน แต่ถ้ายังมีด้านหนึ่งด้านใดสูงอยู่หนึ่งด้านก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตร

ตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวแปร พบว่า คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรบรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับการปฏิบัติทางพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา (ดูตาราง 4) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 11 ภาคผนวก ข.) พบว่า กลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธต่ำทั้ง 2 ด้าน และยังพบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูง ถ้ามีการปฏิบัติทางพุทธสูงด้วย ก็อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ และในกลุ่มบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเหมือนกัน ถ้ามีความเชื่อทางพุทธสูงด้วย ก็จะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูงพร้อมกันทั้ง 2 ด้าน เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาดังกล่าว ด้านหนึ่งสูงแต่อีกด้านหนึ่งต่ำ และยังมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาต่ำทั้งสองด้านอีกด้วย

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรบรวนไปตามตัวแปรความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละตัวแปรอย่างเชื่อมั่นได้ทางสถิติในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยเกือบทุกกลุ่ม (ดูตาราง 4) โดยตัวแปรความเชื่อทางพุทธส่งผลต่อความแปรบรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 11 จาก 16 กลุ่ม ตัวแปรการปฏิบัติทางพุทธส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวแปรบรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 15 จาก 16 กลุ่ม และตัวแปรวิถีชีวิตแบบพุทธส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้แปรบรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย พบว่า บิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณสูง มีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้าง

การยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณต่ำ (ตาราง 12 ภาคผนวก ข.)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ อาจสรุปได้ดังนี้ 1) บิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน เป็นผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากที่สุด ปรากฏผลเช่นนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว 2) บิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน เป็นกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากที่สุด ผลนี้พบในกลุ่มที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา 3) บิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ปรากฏผลนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีบุตรหญิง และกลุ่มระดับเศรษฐกิจปานกลาง 4) บิดามารดาที่ปฏิบัติทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่ปฏิบัติทางพุทธต่ำ พบผลนี้ในกลุ่มรวมและและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มการศึกษาสูง กลุ่มระดับเศรษฐกิจสูง กลุ่มครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และ 5) บิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ ปรากฏผลเช่นนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มครอบครัวเดี่ยว กลุ่มการศึกษาสูง กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยน-ตามแต่ละด้าน โดยพิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ สรุปผลที่สำคัญได้เป็น 3 ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก แบ่งกล่าวได้เป็น 3 ส่วน คือ (1) บิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน เป็นบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากที่สุด ผลการวิจัยนี้พบในกลุ่มรวม กลุ่มตัวอย่างเฉพาะมารดา กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มบิดามารดาการศึกษาระดับสูง และกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว ผลในส่วนนี้เป็นไปตามความคาดหมายอย่างเด่นชัด และ

(2) สำหรับกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนา 2 ใน 3 ด้านต่ำเหมือนกัน ถ้ายังมีด้านที่เหลือด้านใดด้านหนึ่งในปริมาณสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มบิดามารดาประเภทเดียวกันกับที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ ยกเว้นในกลุ่มที่เป็นมารดา นอกจากนี้ ในกรณีที่ผู้ปกครองมีลักษณะทางศาสนา 2 ด้านในปริมาณที่ขัดแย้งกัน คือ มีความเชื่อทางพุทธสูงแต่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ ถ้ายังมีวิถีชีวิตแบบพุทธในปริมาณสูง ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าผู้ปกครองที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธในปริมาณต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวม แสดงว่าลักษณะทางศาสนาด้านวิถีชีวิตแบบพุทธมีบทบาทอย่างสำคัญต่อความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

ประเด็นที่สอง แบ่งเป็น 2 ส่วน (1) พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยม โดยกลุ่มที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธในปริมาณสูง เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 2 ด้านดังกล่าวข้างต้นมากที่สุด และ (2) พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความยังแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับวิถีชีวิตแบบพุทธในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง โดยพบในทำนองเดียวกันว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาทั้ง 2 ด้านดังกล่าวในปริมาณสูงเป็นกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากที่สุด อนึ่ง พบอีกด้วยว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อต่ำ ถ้ายังคงมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ

ประเด็นที่สาม พบว่า (1) บิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง กลุ่มอายุมากและกลุ่มที่มีบุตรหญิง (2) บิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ที่สำคัญคือ กลุ่มครอบครัวเดี่ยว กลุ่มการศึกษาสูง กลุ่มระดับเศรษฐกิจสูง กลุ่มอายุน้อย และกลุ่มบิดา และ (3) บิดา-

มารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ พบผลทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มการศึกษาสูง กลุ่มครอบครัวเดี่ยว กลุ่มบิดา กลุ่มระดับเศรษฐกิจสูง และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง

ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

การศึกษาลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ในการวิจัยครั้งนี้ หมายรวมถึงการศึกษาลักษณะทางจิตสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล และสัมพันธภาพในครอบครัวอันเป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคลหรือสภาพแวดล้อม การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการพิจารณาว่าบิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ มีทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแต่ละด้านใน 3 ด้านดังกล่าวต่างกันหรือไม่ อย่างไร และตอนที่สองเป็นการตรวจสอบว่าสัมพันธภาพกับสมาชิกภายในครอบครัว 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร จะส่งผลให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านดังกล่าวแปรเปลี่ยนไปอย่างไร

ตอนที่หนึ่ง : ลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

ด้านสร้างความสนใจรับทราบ

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ โดยพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ทั้งในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและ

ในกลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของครอบครัวของผู้ตอบ 6 ตัวแปร ตัวแปรละ 2 ระดับ และลักษณะของบุตรผู้ตอบ (เฉพาะบุตรคนที่เลือกกล่าวถึงในการตอบแบบสอบถาม) อีก 2 ตัวแปร ตัวแปรละ 2 ระดับ รวมเป็นกลุ่มย่อยทั้งหมด 16 กลุ่ม ปรากฏผลว่า คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 3 ตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยอีก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบิดา-มารดาอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มาจากครอบครัวประเภทเดี่ยว (ดูตาราง 5) เมื่อนำค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจ-

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มรวมและในกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน คน	ค่าเอฟ				% ทำนาย
	ทัศนคติต่อบุตร (ก)	สุขภาพจิต (ข)	ความเชื่ออำนาจภายใน-นอกตน (ค)		ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	รวม
กลุ่มรวม	8.99**	20.34***	4.37*	534	<1	1.17	1.48	4.50*	7
เป็นมารดา	<1	20.06***	<1	282	<1	<1	2.44	<1	8
เป็นบิดา	9.58**	8.07**	2.89	229	<1	1.17	1.24	3.19	9
อายุมาก	4.95*	6.24*	1.25	228	1.29	<1	3.59	<1	6
อายุน้อย	4.74*	11.93***	2.35	300	2.35	1.48	<1	3.85*	6
การศึกษาสูง	4.82*	13.34***	2.82	363	<1	<1	3.72	2.10	6
การศึกษาปานกลาง	4.61*	7.37**	<1	166	<1	1.24	<1	1.86	9

ตาราง 5 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ: ทัศนคติต่อบุตร (ก)	ค่าเอฟ: สุขภาพจิต (ข)	ค่าเอฟ: ความเชื่ออำนาจภายใน-นอกตน (ค)	จำนวนคน	ค่าเอฟ: ก x ข	ค่าเอฟ: ก x ค	ค่าเอฟ: ข x ค	ค่าเอฟ: กxขxค	% ทำนาย: รวม
ระดับเศรษฐกิจสูง	11.82***	6.46*	4.29*	326	<1	<1	4.66*	1.30	7
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	<1	16.56***	<1	194	3.62	1.85	<1	6.44*	9
ครอบครัวเดี่ยว	5.21*	25.17***	2.53	313	<1	4.67*	<1	4.73*	10
ครอบครัวขยาย	4.50*	1.05	2.62	209	<1	<1	2.33	<1	4
มีบุตรชาย	<1	5.54*	<1	188	<1	<1	<1	<1	4
มีบุตรหญิง	3.46	16.76***	1.45	186	<1	<1	1.22	3.42	10
บุตรเรียนชั้นประถม	2.54	16.16**	3.30	297	2.25	<1	2.29	1.58	8
บุตรเรียนชั้นมัธยม	1.18	5.80*	<1	120	<1	<1	1.71	<1	9
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	6.36*	10.75***	2.11	254	<1	1.01	<1	<1	9
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	6.95**	7.03**	1.07	252	1.16	<1	5.34*	1.02	6

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

รับทราบของบิดามารดาจำนวน 8 กลุ่ม มาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 13-16 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลดังนี้ (1) กลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงทั้ง 3 ด้านพร้อมกัน (คือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูง มีปริมาณสุขภาพจิตดีสูง และมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงกว่าภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) มีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมทั้ง 3 ด้าน

ดังกล่าวต่ำพร้อมกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (2) พบผลว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยเป็นบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (ตาราง 13-16 ภาคผนวก ข.) และยังพบอีกว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำและมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ แต่ถ้ายังคงมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ พบผลนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลาง (ตาราง 13, 15 ภาคผนวก ข.) นอกจากนี้ยังปรากฏว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านขัดแย้งกัน คือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำแต่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ายังมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงอยู่ ก็อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ พบผลนี้ในกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว (ตาราง 16 ภาคผนวก ข.) และ (3) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงและความเชื่ออำนาจภายในตนมาก ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย ก็เป็นผู้ที่อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (ตาราง 13-16 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวแปร ปรากฏผลว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ ทัศนคติต่อบุตรกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (ดูตาราง 5) เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 17 ภาคผนวก ข.) พบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณต่ำ และบิดามารดากลุ่มดังกล่าวยังมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดากลุ่มที่มีลักษณะ

ทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้งสองด้าน (คือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำและมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ) นอกจากนี้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบยังแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดา-มารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ดูตาราง 5) เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ (ตาราง 18-19 ภาคผนวก ข.) พบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ผลส่วนนี้ไม่เป็นไปตามความคาดหมาย ผลทั้งสองประการนี้พบทั้งในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัวแปร พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัวใน 3 ตัวอย่างเชื่อมั่นได้ ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม (ดูตาราง 5) กล่าวคือ ตัวแปรทัศนคติต่อบุตรมีผลทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 10 กลุ่มจาก 16 กลุ่ม ตัวแปรสุขภาพจิตส่งผลทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวแปรปรวนไปอย่างเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 15 จาก 16 กลุ่ม และตัวแปรความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้แปรปรวนไปอย่างเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยเพียงกลุ่มเดียวจาก 16 กลุ่ม คือ กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูง เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย (ตาราง 20 ภาคผนวก ข.) ปรากฏว่า บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงแต่ละด้านต่างมีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำและมีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ส่วนบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงมีคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้ใกล้เคียงกับบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ อาจสรุปได้ดังนี้ (1) ในกลุ่มบิดามารดาโดยรวม กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจบานกลาง และกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว พบว่าบิดามารดาที่มีลักษณะ

ทางจิตสังคมสูงทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ และยังพบอีกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้านให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้านอีกด้วย (2) ในกลุ่มบิดามารดารวมและกลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจบานกลาง พบว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรและมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำทั้งสองด้าน แต่ถ้ายังมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงอยู่ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ และยังพบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยวอีกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำแต่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงถ้ามีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ (3) ในกลุ่มครอบครัวเดี่ยว พบว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ และ (4) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูงและกลุ่มที่มีบระสบการณ์ทางพุทธต่ำ ก็พบว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ และยังพบผลตรงข้ามกับที่คาดหมายอีกว่า บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำและมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง

ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ โดยพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ทั้งในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและกลุ่มบิดามารดาที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของครอบครัวจำนวน 16 กลุ่ม

ปรากฏผลว่า คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มรวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรหญิง (ดูตาราง 6) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของบิดา-มารดา 8 กลุ่มเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 21-23 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลดังนี้ (1) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงทั้ง 3 ด้าน (คือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง มีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงกว่าภายนอกตน) มีคะแนนเฉลี่ยการอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดากลุ่มที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้านอย่างเด่นชัด ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรหญิง (ตาราง 21-23 ภาคผนวก ข.) (2) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง และมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในบริมาณสูงด้วย อบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในบริมาณต่ำ ผลเช่นนี้พบทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย และกลุ่มที่มีบุตรหญิง (ตาราง 21-23 ภาคผนวก ข.) และ (3) ยังพบอีกด้วยว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในบริมาณสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง ก็อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ พบผลนี้ในกลุ่มรวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย และกลุ่มที่มีบุตรหญิงเช่นกัน

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวแปร ปรากฏผลดังนี้ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัวอย่างเชื่อมั่นได้ คือ ทัศนคติต่อบุตรกับสุขภาพจิตในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ตอบที่เป็นบิดา กลุ่มที่มีอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูง กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางและกลุ่มที่มีบุตรเป็นหญิง (ดูตาราง 6) เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 24-29 ภาคผนวก ข.) พบผลว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีสุขภาพจิตดีในบริมาณสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความมากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำและมีสุขภาพจิตดีในบริมาณต่ำอย่างเชื่อมั่นได้ ผลนี้ปรากฏในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทั้ง 5 กลุ่มดังกล่าว พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในบริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความ

ตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน	ค่าเอฟ				%
	ทัศนคติต่อบุตร (ก)	สุขภาพจิต (ข)	ความเชื่ออำนาจภายใน-นอกตน (ค)	คน	ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	ทำนายรวม
กลุ่มรวม	11.31***	11.21***	4.56*	534	5.29*	<1	1.90	4.50*	5
เป็นมารดา	<1	10.73***	<1	282	<1	<1	6.54*	1.53	5
เป็นบิดา	13.32***	4.20*	2.05	229	4.84*	<1	<1	<1	8
อายุมาก	8.99**	1.85	1.22	228	<1	<1	4.48*	<1	6
อายุน้อย	4.21*	8.87**	2.46	300	9.50**	1.97	<1	4.41*	5
การศึกษาสูง	4.33*	4.27*	<1	363	4.94*	<1	1.68	3.04	3
การศึกษาปานกลาง	10.64***	9.50**	2.45	166	1.57	3.96*	<1	2.80	14
ระดับเศรษฐกิจสูง	13.91***	4.94*	2.55	326	1.54	<1	2.13	2.20	7
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	<1	9.17**	1.13	194	4.62*	<1	<1	3.02	6
ครอบครัวเดี่ยว	6.26*	8.86**	1.58	313	3.09	<1	<1	3.55	6
ครอบครัวขยาย	5.12*	2.27	3.61	209	1.59	<1	2.93	1.67	5
มีบุตรชาย	3.70	1.17	<1	188	<1	1.23	<1	<1	4
มีบุตรหญิง	1.34	20.16***	2.77	186	4.50*	<1	1.16	4.37*	11
บุตรเรียนชั้นประถม	4.07*	10.26**	1.67	297	3.30	<1	<1	1.27	6
บุตรเรียนชั้นมัธยม	1.57	3.97*	<1	120	<1	1.77	2.08	<1	5

ตาราง 6 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ ทัศนคติต่อบุตร (ก)	สุขภาพจิต (ข)	ความเชื่ออำนาจภายใน-นอกตน (ค)	จำนวนคน	ค่าเอฟ ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	% ทำนาย รวม
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	5.94*	9.44**	2.84	254	1.90	<1	<1	<1	8
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	9.62**	1.36	<1	252	2.66	<1	3.04	3.14	5

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

เข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยอีก 5 กลุ่มดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้ยังพบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทั้ง 5 กลุ่มเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมด้านทัศนคติที่ดีต่อบุตรและสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงทั้งสองด้านให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่ากลุ่มที่มีลักษณะทางจิตสังคมดังกล่าวสูงด้านหนึ่งแต่ต่ำอีกด้านหนึ่ง และยังมากกว่ากลุ่มที่มีลักษณะทางจิตสังคมทั้งสองด้านนี้ต่ำอีกด้วย พบต่อมาว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความแปรรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อบุตรกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ดูตาราง 6) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 30 ภาคผนวก ข.) พบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ และยัง

มากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมทั้งสองด้านนี้ต่ำ (คือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ และมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ) ในทางกลับกัน พบว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำและยังมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ซึ่งเป็นผลที่กลับกับความคาดหมาย และยังพบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มผู้ตอบที่เป็นมารดาและกลุ่มผู้ตอบอายุมาก (ดูตาราง 6) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 31-32 ภาคผนวก ข.) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ และยังมากกว่ากลุ่มที่มีลักษณะทางจิตสังคมทั้งสองด้านต่ำพร้อมกัน (คือ มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ และมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ) ในทิศทางกลับกัน พบว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำอยู่แล้ว ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย ก็ยังสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงอย่างเด่นชัด ผลดังกล่าวนี้กลับกับความคาดหมายของการวิจัยนี้

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัวอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม (ดูตาราง 6) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตัวแปรทัศนคติต่อบุตรส่งผลทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 11 จาก 16 กลุ่ม ตัวแปรสุขภาพจิตส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวแปรปรวนไปในระดับที่เชื่อถือได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 12 จาก 16 กลุ่ม และตัวแปรความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้แปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย (ตาราง 33 ภาคผนวก ข.) ปรากฏว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงมีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงมีคะแนนเฉลี่ยการอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ แต่กลับพบว่า

บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำมีคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง

ผลวิจัยในส่วนนี้ สรุปได้ว่า (1) ในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มอายุน้อย และกลุ่มที่มีบุตรหญิง พบว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง ความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยเป็นผู้สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีและความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้านอีกด้วย (2) ในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มเฉพาะบิดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มระดับการศึกษาสูง กลุ่มระดับเศรษฐกิจชานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง พบว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากที่สุด (3) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับบานกลาง พบว่า บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ แต่กลับพบอีกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง และ (4) ในกลุ่มเฉพาะมารดาและกลุ่มบิดามารดาอายุมาก พบว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ และยังพบผลตรงข้ามกับที่คาดหมายว่า บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วยยังสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง

ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม โดยพิจารณาตามตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม พบผลว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มบิดามารดาที่มีอายุน้อย (ดูตาราง 7) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของบิดามารดา 8 กลุ่มเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 34 ภาคผนวก ข.) พบผลว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ก็จะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำอย่างเด่นชัด และยังพบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำอย่างเชื่อมั่นได้อีกด้วย

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้ตอบที่เป็นมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีอายุมาก (ดูตาราง 7) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 35-36 ภาคผนวก ข.) ผลปรากฏว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มย่อยทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวข้างต้น พบว่ากลุ่มที่มีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านนี้ คือ สุขภาพจิตดีและความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ากลุ่มที่มีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านดังกล่าวในปริมาณต่ำพร้อมกัน ผลนี้พบเฉพาะในกลุ่มผู้ตอบที่เป็นมารดา (ตาราง 35 ภาคผนวก ข.) ในทางกลับกันพบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย ก็ยังสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้าน

เดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงอย่างเชื่อมั่นได้ ผลนี้พบในกลุ่มบิดามารดาอายุมาก (ตาราง 36 ภาคผนวก ข.) เป็นผลที่ตรงข้ามกับความคาดหมาย

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม (ดูตาราง 7) โดยตัวแปรทัศนคติต่อบุตรส่งผลทำให้คะแนนการ

ตาราง 7 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มรวมและในกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ ทัศนคติต่อบุตร (ก)	สุขภาพจิต (ข)	ความเชื่ออำนาจภายใน-นอกตน	จำนวนคน	ค่าเอฟ ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	% ทำนายรวม
			(ค)						
กลุ่มรวม	5.24*	8.05**	6.21*	534	2.09	<1	1.54	2.13	3
เป็นมารดา	<1	6.07*	<1	282	<1	<1	4.07*	<1	3
เป็นบิดา	4.15*	5.80*	4.53*	229	2.25	<1	<1	1.40	5
อายุมาก	3.10	<1	1.08	528	<1	<1	5.08*	<1	2
อายุน้อย	2.64	8.91**	4.37*	300	3.15	<1	<1	3.95*	5
การศึกษาสูง	3.27	2.40	1.00	363	1.62	<1	1.25	2.60	2
การศึกษาปานกลาง	3.32	9.77**	4.19*	166	<1	<1	<1	<1	10
ระดับเศรษฐกิจสูง	7.36**	3.88*	2.73	326	<1	<1	1.71	<1	5
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	<1	7.92**	2.54	194	3.12	<1	<1	3.12	6

ตาราง 7 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ: ทัศนคติต่อบตร (ก)	ค่าเอฟ: สุขภาพจิต (ข)	ค่าเอฟ: ความเชื่ออำนาจภายใน-นอกตน (ค)	จำนวน คน	ค่าเอฟ: ก x ข	ค่าเอฟ: ก x ค	ค่าเอฟ: ข x ค	ค่าเอฟ: กxขxค	% ทำนาย รวม
ครอบครัวเดี่ยว	1.68	10.46***	1.22	313	1.25	<1	<1	1.89	5
ครอบครัวขยาย	5.41*	<1	8.99**	209	1.14	<1	<1	1.58	5
มีบตรชาย	3.01	<1	<1	188	2.16	<1	<1	<1	3
มีบุตรหญิง	<1	17.15***	1.22	186	3.53	1.77	1.33	2.43	9
บตรเรียนชั้นประถม	<1	9.12**	3.34	297	1.90	<1	1.28	<1	4
บตรเรียนชั้นมัธยม	1.89	3.14	<1	120	<1	3.02	2.75	1.88	5
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	2.97	9.28**	1.27	254	<1	<1	<1	<1	6
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	5.10*	<1	3.79	252	1.99	1.10	2.49	1.07	3

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 4 กลุ่มจาก 16 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบิดา กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง กลุ่มจากครอบครัวขยาย และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ตัวแปรสุขภาพจิตส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 11 กลุ่มจาก 16 กลุ่ม และตัวแปรความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรส่งผลทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้แปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบิดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มการศึกษาปานกลาง และกลุ่ม

บิดามารดาจากครอบครัวประเภทขยาย เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย (ตาราง 37 ภาคผนวก ข.) พบว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรและมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงแต่ละด้านต่างก็มีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ากลุ่มที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรและมีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ แต่กลับพบว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำมีคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง

ผลในส่วนนี้ สรุปได้ว่า (1) ในกลุ่มบิดามารดาอายุน้อย พบว่าบิดามารดาซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ และพบอีกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีและมีความเชื่ออำนาจภายในตนปริมาณสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ (2) ในกลุ่มผู้เป็นมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีอายุมาก บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ และยังพบผลที่ตรงข้ามกับความคาดหมายในกลุ่มบิดา-มารดาอายุมาก ว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง

จากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยน-ตามแต่ละด้าน พิจารณาตามตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน สรุปผลได้เป็น 3 ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก แบ่งผลออกเป็น 3 ส่วน (1) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้งด้านที่ 1 และ 2 (คือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ) มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย พบต่อไปว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธเฉพาะด้านที่ 1 มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ผลนี้พบในกลุ่มบิดามารดาที่มี

ระดับเศรษฐกิจปานกลางและบิดามารดาที่มาจากครอบครัวประเภทเดี่ยว และยังพบอีกว่า บิดา-มารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธเฉพาะด้านที่ 2 มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ผลนี้พบในกลุ่มบิดา-มารดาที่มีบุตรหญิง ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดในส่วนนี้เป็นไปตามความคาดหมายอย่างเด่นชัด (2) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลลักษณะนี้พบในกลุ่มบิดามารดาอายุน้อยเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้าน พบผลในทำนองเดียวกันในกลุ่มรวมเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 1 และด้านที่ 2 พบผลลักษณะเดียวกันในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 1 และสุดท้ายพบผลเช่นเดียวกันนี้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเป็นหญิง เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 2 ต่อไปพบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านในปริมาณต่ำ (คือมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำและมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ) ถ้ายังมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูง ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และยังพบอีกว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านขัดแย้งกัน (คือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำแต่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง) ถ้ายังเป็นผู้มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูง ก็สามารถอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ พบผลนี้ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่าบิดามารดาโดยรวมที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรและความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ นอกจากนี้ในกลุ่มบิดามารดาบางประเภทที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรและความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำทั้งสองด้านหรือมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำแต่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ายังมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในบริมาณต่ำ และ (3) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงทั้งสอง

ด้าน ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ ผลลักษณะนี้ปรากฏในกลุ่มบิดามารดาที่มีอายุน้อยจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้าน ผลเช่นเดียวกันนี้ปรากฏในกลุ่มรวมจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 1 และด้านที่ 2 และผลในทำนองเดียวกันยังปรากฏในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มบิดามารดาที่มาจากครอบครัวประเภทเดี่ยวเมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่าในกลุ่มบิดามารดาอายุน้อยที่มีสุขภาพจิตดีและความเชื่ออำนาจภายในตนสูงทั้ง 2 ด้าน ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ

ประเด็นที่สอง พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน แปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่มและเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพบผลที่อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วนดังนี้ (1) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลลักษณะนี้พบในกลุ่มที่เป็นมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีอายุมากจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 2 และด้านที่ 3 (ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม) และพบผลเช่นเดียวกันนี้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 1 (ด้านสร้างความสนใจรับทราบ) นอกจากนี้ยังพบผลว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 2 (ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ) มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มบิดามารดาโดยรวม กลุ่มที่เป็นบิดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีการศึกษาสูง กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง อาจกล่าวได้ว่าในหมู่บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรหรือความเชื่ออำนาจภายในตนด้านใดด้านหนึ่งสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ (2) พบผลว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย ให้การ

อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 1 และด้านที่ 2 (ด้านสร้างความมั่นใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ) มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มบิดามารดาที่มาจากครอบครัวประเภทเดี่ยวและกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 2 (ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ) มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มที่เป็นมารดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มการศึกษาสูง กลุ่มเศรษฐกิจระดับปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในหมู่บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีหรือมีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านใดด้านหนึ่งในปริมาณสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูงด้วย ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณต่ำ และ (3) ในทางกลับกันพบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ผลลักษณะนี้พบในกลุ่มบิดามารดาที่อายุมากสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 2 และด้านที่ 3 (ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม) พบผลเช่นเดียวกันนี้เฉพาะในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 1 (ด้านสร้างความมั่นใจรับทราบ) และพบผลทำนองเดียวกันในกลุ่มมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านที่ 2 (ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ) อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย ยังสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ผลวิจัยส่วนนี้ตรงข้ามกับความคาดหมาย

ประเด็นสุดท้าย พบว่า (1) บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน มากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรบริมาณต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มเฉพาะบิดา กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (2) บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่า

บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีบริมาณต่ำ พบผลในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มบิดา-มารดาที่มีบุตรหญิง กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง กลุ่มที่บุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา และกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว และ (3) บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มจากครอบครัวขยาย กลุ่มเฉพาะบิดา และกลุ่มอายุน้อย ผลในส่วนนี้ตรงข้ามกับความคาดหมายของการวิจัยนี้

ตอนที่สอง : สัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ โดยพิจารณาตามตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปรคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ทั้งในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของครอบครัวจำนวน 16 กลุ่ม ปรากฏผลว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสกับความใกล้ชิดบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้ที่เป็นบิดา กลุ่มบิดามารดาที่อายุมาก และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย (ดูตาราง 8) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 38-40 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลดังนี้ พบว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงและมีความใกล้ชิดบุตรสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทั้ง 2 ด้านดังกล่าวต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มบิดา กลุ่มบิดามารดาอายุมาก และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย (ตาราง 38-40 ภาคผนวก ข.) และยังพบอีกว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูง ถ้ามีความใกล้ชิดบุตรสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามตัวแปรสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน คน	ค่าเอฟ				% ทำนาย
	ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ก)	ความใกล้ชิดบุตร (ข)	เวลาที่ใช้กับบุตร (ค)		ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	
กลุ่มรวม	*1.65*	*28.07****	*<1*	*377*	*2.38*	*<1*	*<1*	*2.58*	*9*
เป็นมารดา	<1	11.85***	<1	196	<1	<1	<1	1.36	7
เป็นบิดา	1.18	14.10***	<1	165	4.50*	1.65	1.19	1.49	10
อายุมาก	<1	13.29***	<1	156	5.30*	<1	<1	<1	9
อายุน้อย	1.72	18.82***	<1	219	<1	<1	1.12	2.79	11
การศึกษาสูง	1.10	14.07***	<1	251	1.15	<1	<1	<1	7
การศึกษาปานกลาง	<1	14.94***	<1	124	1.70	<1	<1	1.67	15
ระดับเศรษฐกิจสูง	3.06	11.06***	<1	236	1.43	<1	<1	2.99	7
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	<1	17.39***	<1	132	<1	1.05	1.04	<1	13
ครอบครัวเดี่ยว	1.72	8.05**	<1	229	<1	<1	<1	1.20	6
ครอบครัวขยาย	1.32	22.28***	<1	141	3.17	<1	<1	<1	16
มีบุตรชาย	<1	25.32***	<1	142	4.34*	<1	<1	<1	19
มีบุตรหญิง	<1	3.01	<1	126	<1	<1	1.27	1.13	4
บุตรเรียนชั้นประถม	1.60	22.82***	<1	218	3.10	1.61	<1	<1	11
บุตรเรียนชั้นมัธยม	1.32	3.64	<1	82	1.15	2.57	<1	<1	10

ตาราง 8 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ: ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ก)	ค่าเอฟ: ความใกล้ชิดบุตร (ข)	ค่าเอฟ: เวลาที่ใช้กับบุตร (ค)	จำนวนคน	ค่าเอฟ: ก x ข	ก x ค	ข x ค	ก x ข x ค	ร้อยละทำนายรวม
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	1.87	13.01***	<1	178	2.36	<1	1.95	<1	9
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	2.92	12.54***	<1	185	<1	<1	<1	1.20	11

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

มากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ ผลเช่นนี้พบในกลุ่มบิดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย (ตาราง 38, 40 ภาคผนวก ข.) สำหรับในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ ถ้ายังมีความใกล้ชิดบุตรสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำอย่างเด่นชัด ผลเช่นนี้พบในกลุ่มบิดา กลุ่มบิดา-มารดาที่อายุมากและกลุ่มที่มีบุตรชาย (ตาราง 38-40 ภาคผนวก ข.) นอกจากนี้ในกลุ่มบิดา-มารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ ถ้ายังมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าผู้ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ ผลนี้พบเฉพาะในกลุ่มบิดากลุ่มเดียว (ตาราง 38 ภาคผนวก ข.) จากผลในส่วนนี้ อาจกล่าวได้ว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและความใกล้ชิดบุตรสูงทั้ง 2 ด้าน สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านที่ 1 สูง แต่ด้านที่ 2 ต่ำ และยังมากกว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำทั้ง 2 ด้านด้วย นอกจากนี้ในกรณีที่บิดามารดามีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านที่ 1 ต่ำ ถ้าสัมพันธภาพด้านที่ 2 ยังสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดู

บุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านที่ 2 ต่ำ

เมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระทีละตัว (ตาราง 8) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรบรวนไปตามตัวแปรความใกล้ชิดบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงด้านเดียวในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 14 จาก 16 กลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย กลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษา กลุ่มจากครอบครัวขยาย และกลุ่มอายุน้อย โดยกลุ่มบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรสูงมีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่ากลุ่มที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ (ตาราง 41 ภาคผนวก ข.)

สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยต่าง ๆ 16 กลุ่ม ปรากฏผลดังนี้ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวแปร คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสกับความใกล้ชิดบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มมารดาและกลุ่มบิดามารดาอายุมาก (ดูตาราง 9) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 43 ภาคผนวก ข.) พบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและความใกล้ชิดบุตรสูงทั้ง 2 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทั้ง 2 ด้านดังกล่าวต่ำ พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ ถ้ายังมีความใกล้ชิดกับบุตรสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ และพบอีกว่าในกลุ่มบิดา-มารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ ถ้ายังมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงอยู่ ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ อาจกล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว (คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส และความใกล้ชิดบุตร) สูงทั้ง 2 ด้านและบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านใดด้านหนึ่งสูงแต่อีกด้านหนึ่งต่ำ

ต่างสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำทั้ง 2 ด้าน ผลนี้พบเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาที่มีอายุมาก พบต่อมาว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสกับเวลาที่ใช้กับบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มที่เป็นมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 9) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ (ตาราง 45 ภาคผนวก ข.) พบเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำว่า บิดา-มารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและเวลาที่ใช้กับบุตรสูงทั้ง 2 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทั้ง 2 ด้านดังกล่าวต่ำอย่างเด่นชัด พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ ถ้ายังมีเวลาที่ใช้กับบุตรสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีเวลาที่ใช้กับบุตรต่ำ และพบอีกว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีเวลาที่ใช้กับบุตรต่ำ ถ้ายังมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว 2 ด้านสูง (คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและเวลาที่ใช้กับบุตร) และบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านใดด้านหนึ่งสูงแต่มีอีกด้านหนึ่งต่ำ ต่างให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวทั้ง 2 ด้านต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างความใกล้ชิดบุตรกับเวลาที่ใช้กับบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มที่เป็นมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 9) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ (ตาราง 46-47 ภาคผนวก ข.) พบว่าในหมู่บิดามารดาที่ใช้เวลากับบุตรมาก ถ้ามีความใกล้ชิดบุตรสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และในหมู่บิดามารดาที่ใช้เวลากับบุตรมากถ้ามีความใกล้ชิดบุตรสูงด้วย ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทั้ง 2 ด้านดังกล่าวต่ำอีกด้วย ผลนี้พบเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 47 ภาคผนวก ข.) อีกประการหนึ่งพบว่าในหมู่บิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรมากแต่ใช้เวลากับบุตรน้อย และในหมู่ที่มีความใกล้ชิดกับบุตรน้อยและใช้เวลากับบุตรน้อยด้วย

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามตัวแปรสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน คน	ค่าเอฟ				% ทำนาย
	ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ก)	ความใกล้ชิดบุตร (ข)	เวลาที่ใช้กับบุตร (ค)		ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	รวม
กลุ่มรวม	3.59	19.65***	<1	377	<1	1.87	1.75	2.36	7
เป็นมารดา	<1	9.40**	1.96	196	4.31*	4.32*	5.32*	1.34	5
เป็นบิดา	8.15**	10.07**	<1	165	2.62	<1	<1	1.33	13
อายุมาก	<1	3.85	<1	156	5.82*	<1	<1	<1	4
อายุน้อย	3.13	18.49***	<1	219	2.84	<1	1.04	<1	11
การศึกษาสูง	3.53	7.63**	<1	251	<1	1.51	2.43	<1	5
การศึกษาปานกลาง	<1	17.91***	1.04	124	<1	<1	<1	2.74	16
ระดับเศรษฐกิจสูง	4.82*	9.12**	1.03	236	<1	3.41	1.19	1.35	7
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	<1	11.91***	<1	132	<1	<1	<1	1.10	10
ครอบครัวเดี่ยว	1.59	5.94*	<1	229	3.33	3.12	1.47	<1	4
ครอบครัวขยาย	2.99	15.89***	1.92	141	3.26	<1	1.40	<1	14
มีบุตรชาย	1.73	11.41***	<1	142	<1	2.90	2.29	2.31	11
มีบุตรหญิง	2.77	2.73	1.81	126	1.34	<1	<1	<1	5
บุตรเรียนชั้นประถม	4.04	11.90***	1.86	218	<1	<1	1.11	1.65	8
บุตรเรียนชั้นมัธยม	2.16	5.27*	<1	82	<1	2.85	<1	<1	12

ตาราง 9 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ: ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ก)	ค่าเอฟ: ความใกล้ชิดบุตร (ข)	ค่าเอฟ: เวลาที่ใช้กับบุตร (ค)	จำนวนคน	ค่าเอฟ: ก x ข	ก x ค	ข x ค	ก x ข x ค	% ทำนายรวม
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	4.36*	12.27***	5.76*	178	<1	<1	<1	<1	11
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	2.45	6.39*	<1	185	1.02	9.54**	6.19*	<1	7

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

ยังสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่ใกล้ชิดบุตรน้อยแต่ใช้เวลากับบุตรมากอย่างเด่นชัด ผลนี้พบเฉพาะในกลุ่มมารดา (ตาราง 46 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระที่ละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแบรปรวนไปตามตัวแปรอิสระด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและด้านความใกล้ชิดบุตรแต่ละตัวแปรอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม (ตาราง 9) กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวแบรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม จาก 16 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบิดา กลุ่มบิดา-มารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และความใกล้ชิดบุตรก็ส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแบรปรวนไปอย่างเชื่อถือได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 14 กลุ่มจาก 16 กลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย (ตาราง 48 ภาคผนวก ข.) พบว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและมีความใกล้ชิดบุตรแต่ละด้านสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและความใกล้ชิดบุตรแต่ละด้านในปริมาณต่ำ

ผลในส่วนนี้อาจสรุปได้ว่า (1) ในกลุ่มบิดามารดาที่อายุมาก พบว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว (ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสกับความใกล้ชิดบุตร) สูงทั้ง 2 ด้าน และบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านใดด้านหนึ่งสูงแต่อีกด้านหนึ่งต่ำต่างให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว 2 ด้านดังกล่าวต่ำ (2) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบว่า บิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว (ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและจำนวนเวลาที่ใช้กับบุตร) สูงทั้ง 2 ด้าน และบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านใดด้านหนึ่งสูงแต่อีกด้านหนึ่งต่ำต่างให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว 2 ด้านดังกล่าวต่ำ และ (3) ในกลุ่มที่เป็นมารดาและในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบผลว่าบิดามารดาที่ใช้เวลากับบุตรมากและมีความใกล้ชิดกับบุตรมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่ใกล้ชิดบุตรน้อย นอกจากนี้ยังพบผลเฉพาะในกลุ่มมารดาว่า มารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย ถ้าหากใช้เวลากับบุตรมากจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้น้อยที่สุด

สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ปรากฏผลว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านนี้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ดูตาราง 10) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ ปรากฏผลดังนี้ (1) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว 2 ด้านสูง (คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและเวลาที่ใช้กับบุตร) แต่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำและยังมากกว่ากลุ่มที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำทั้ง 3 ด้านอีกด้วย ผลนี้พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูง

และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (2) พบว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำและใช้เวลากับบุตรน้อย ถ้ายังมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ ผลนี้พบเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวคือ ความใกล้ชิดบุตรและเวลาที่ใช้กับบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มมารดา (ดูตาราง 10) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ (ตาราง 51 ภาคผนวก ข.) พบผลว่า ในหมู่บิดามารดาที่ใช้เวลากับบุตรมาก ถ้ามีความใกล้ชิดบุตรมากด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ และพบว่าในหมู่บิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรมากแต่มีเวลากับบุตรน้อย และในหมู่บิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำถ้าหากใช้เวลากับบุตรน้อยด้วยจะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าบิดามารดาใกล้ชิดบุตรน้อยแต่ใช้เวลากับบุตรมากอย่างเด่นชัด

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัว คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและความใกล้ชิดบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตาราง 10) โดยตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชายและกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา และตัวแปรความใกล้ชิดบุตรส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้แปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 15 จาก 16 กลุ่ม กล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงและให้ความใกล้ชิดกับบุตรมากต่างมีคะแนนเฉลี่ยการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำและให้ความใกล้ชิดกับบุตรน้อย (ตาราง 52 ภาคผนวก ข.)

ผลส่วนนี้สรุปได้ว่า (1) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับสูงและในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงและใช้เวลากับบุตรมาก ถ้ามีความใกล้ชิดบุตรมาก ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

ตาราง 10 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามตัวแปรสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 กลุ่ม

กลุ่ม	ค่าเอฟ			จำนวน	ค่าเอฟ				% ทำนาย
	ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ก)	ความใกล้ชิดบุตร (ข)	เวลาที่ใช้กับบุตร (ค)	คน	ก x ข	ก x ค	ข x ค	กxขxค	รวม
กลุ่มรวม	1.97	28.26***	<1	377	<1	<1	<1	2.53	9
เป็นมารดา	<1	10.11**	<1	196	2.90	<1	4.21*	1.39	6
เป็นบิดา	3.39	18.95***	<1	165	3.39	1.73	<1	1.65	15
อายุมาก	<1	5.67*	1.39	156	3.22	<1	<1	2.35	5
อายุน้อย	1.18	27.41***	1.46	219	1.52	<1	<1	<1	15
การศึกษาสูง	2.16	18.47***	<1	251	<1	<1	<1	3.88*	9
การศึกษาปานกลาง	<1	15.17***	<1	124	1.85	<1	<1	<1	14
ระดับเศรษฐกิจสูง	3.83	15.25***	<1	236	<1	<1	<1	<1	10
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	<1	13.65***	<1	132	<1	1.25	<1	2.61	11
ครอบครัวเดี่ยว	1.39	14.89***	<1	229	<1	<1	<1	3.43	8
ครอบครัวขยาย	1.49	12.67***	<1	141	<1	<1	<1	<1	12
มีบุตรชาย	4.95*	10.09**	<1	142	<1	<1	<1	3.56	13
มีบุตรหญิง	<1	7.25**	<1	126	<1	<1	<1	<1	8
บุตรเรียนชั้นประถม	1.10	23.43***	<1	218	<1	<1	<1	<1	12
บุตรเรียนชั้นมัธยม	6.81*	2.45	<1	82	<1	<1	<1	<1	15

ตาราง 10 (ต่อ)

กลุ่ม	ค่าเอฟ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ก)	ความใกล้ชิดบุตร (ข)	เวลาที่ใช้กับบุตร (ค)	จำนวนคน	ค่าเอฟ ก x ข	ก x ค	ข x ค	ก x ข x ค	% ทำนาย รวม
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	1.93	12.09***	2.33	178	<1	<1	<1	<1	9
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	2.04	14.47***	2.38	185	<1	2.70	3.10	4.90*	13

* ค่านัยสำคัญที่ระดับ .05 ** ที่ระดับ .01 *** ที่ระดับ .001

มากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย และยังมากกว่าบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวทั้ง 3 ด้านดังกล่าวในปริมาณน้อย (2) ในกลุ่มเฉพาะมารดา พบว่ามารดาที่ใช้เวลากับบุตรมาก ถ้าใกล้ชิดบุตรมากด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ามารดาที่ใกล้ชิดบุตรน้อย และในกรณีที่มารดามีความใกล้ชิดบุตรน้อย หากใช้เวลากับบุตรมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้น้อยกว่ากลุ่มเปรียบเทียบทั้งหมด

จากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม โดยพิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และจำนวนเวลาที่ใช้กับบุตร อาจสรุปผลได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ ๆ

ประเด็นที่หนึ่ง บิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงทั้ง 3 ด้าน (คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูง ให้ความใกล้ชิดบุตรมากและใช้เวลากับบุตรมาก) ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวสูง 2 ด้าน (ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและเวลาที่ใช้กับบุตรสูง) แต่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ และยังมากกว่ากลุ่มที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำทั้ง 3 ด้านด้วย พบผลลักษณะนี้ในกลุ่มบิดามารดาที่มี

การศึกษาสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ นอกจากนี้ ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำและใช้เวลากับบุตรน้อย ถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสยังมีสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำด้วย ผลนี้พบเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

ประเด็นที่สอง พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้าน แปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ ปรากฏผลซึ่งอาจกล่าวได้เป็น 3 ส่วน คือ (1) ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูง ถ้ามีความใกล้ชิดบุตรสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มที่เป็นบิดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเป็นชาย และยังพบอีกว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ แต่ถ้ายังให้ความใกล้ชิดบุตรสูง ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มที่เป็นบิดา กลุ่มบิดามารดาที่มีอายุมาก และกลุ่มที่มีบุตรชาย ผลวิจัยนี้แสดงว่าความใกล้ชิดบุตรมากมีความสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ไม่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาจะดีหรือไม่ดีก็ตาม (2) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรต่ำ ถ้ายังคงมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงอยู่ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ พบผลนี้ในกลุ่มที่เป็นบิดาและในกลุ่มบิดามารดาอายุมาก และยังพบอีกว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่ใช้เวลากับบุตรน้อย ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสยังมีอยู่สูง ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และ (3) ในกลุ่มที่เป็นมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำนั้น ถ้าใช้เวลาอยู่กับบุตรได้มาก ก็ควรต้องใกล้ชิดบุตรมากด้วย (ซึ่งหมายถึงการได้ร่วมกันทำกิจกรรมตามโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ) จึงจะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย และในกลุ่ม

เฉพาะมารดา ถ้าใกล้ชิดบุตรน้อยแต่ใช้เวลากับบุตรมาก ก็เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้น้อยที่สุด

ประเด็นที่สาม พบว่า บิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยเกือบทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษา กลุ่มครอบครัวขยาย กลุ่มเฉพาะบิดา และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และพบอีกว่า บิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านคือ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ พบผลนี้ในกลุ่มย่อยเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ที่สำคัญได้แก่ กลุ่มเฉพาะบิดา กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสูง และกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของผู้ปกครองกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

เท่าที่ผ่านมาผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของผู้ปกครอง (บิดามารดา) ที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ต่างกัน ในส่วนนี้จะเป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือสมมติฐาน เพื่อให้ภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธมากน้อยแตกต่างกันนั้นมีลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของครอบครัวเช่นใดบ้าง

ปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านของผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางครอบครัว อายุ และระดับการศึกษาต่างกัน

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ สถานภาพทางครอบครัว อายุและระดับการศึกษา ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม พบผลดังแสดงในตาราง 61 ภาคผนวก ข. กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตาม

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัวคือ อายุกับระดับการศึกษาของผู้ปกครองในกลุ่มผู้ปกครองที่มาจากครอบครัวขยายและกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดมารดาอย่างเชื่อมั่นได้ เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่โดยวิธีของนิวแมน-คูลส์ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเฉพาะในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดมารดาเท่านั้น กล่าวคือ ในหมู่ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาสูงผู้ที่มีอายุมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย (ตาราง 62 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่า คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรบรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัวอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม (ตาราง 63 ภาคผนวก ข.) โดยตัวแปรสถานภาพทางครอบครัวส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรบรวนไปอย่างเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยต่าง ๆ 9 จาก 12 กลุ่ม ตัวแปรอายุส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรบรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยต่าง ๆ 6 จาก 12 กลุ่ม และตัวแปรระดับการศึกษาส่งผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรบรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มย่อย 1 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย พบว่า กลุ่มผู้ปกครองที่มีสถานภาพเป็นมารดา กลุ่มผู้ปกครองที่มีอายุมากและกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาสูงแต่ละกลุ่มให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นบิดา อายุน้อย และมีระดับการศึกษาปานกลาง

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ สถานภาพทางครอบครัว อายุ และระดับการศึกษา ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางประเภทต่าง ๆ อีก 12 กลุ่ม ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 64 ภาคผนวก ข. กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรบรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัว คือ อายุกับระดับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางและกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา และเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ พบความแตกต่างอย่างเด่นชัดเฉพาะการเปรียบเทียบในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา กล่าวคือ ในหมู่ผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับสูง ผู้ที่อายุมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้าง

ความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย และพบอีกว่าในหมู่ผู้ปกครองที่มีอายุน้อย ผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง (ตาราง 65 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัว ได้แก่ สถานภาพทางครอบครัวและอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม แต่ไม่แปรปรวนไปตามตัวแปรระดับการศึกษา และเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกัน พบว่า ผู้ปกครองที่มีสถานภาพเป็นมารดาและเป็นผู้ที่มีอายุมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นบิดาและเป็นผู้ที่มีอายุน้อยอย่างเด่นชัด (ตาราง 66 ภาคผนวก ข.)

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามสถานภาพทางครอบครัว อายุ และระดับการศึกษาทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยประเภทต่าง ๆ 12 กลุ่ม ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 67 ภาคผนวก ข. กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 3 ตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้ปกครองโดยรวมและในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ ในกลุ่มผู้ปกครองรวม (ตาราง 68 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลที่สำคัญคือ ในหมู่ผู้ปกครองที่มีอายุมากและมีระดับการศึกษาสูง ในหมู่ผู้ปกครองที่อายุน้อยและมีระดับการศึกษาสูง และในหมู่ผู้ปกครองที่มีอายุน้อยและมีการศึกษาระดับปานกลาง เหล่านี้ถ้าเป็นมารดาสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดา และยังพบอีกว่าในหมู่ผู้ปกครองที่เป็นมารดาและมีอายุน้อย ผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง สำหรับผลในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับเศรษฐกิจสูงนั้น (ตาราง 69 ภาคผนวก ข.) ปรากฏว่าในหมู่บิดาที่มีอายุมาก ถ้ามีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง และในหมู่บิดาที่มีการศึกษาปานกลาง ถ้ามีอายุมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้ที่มีอายุน้อยอย่างเด่นชัด

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางครอบครัวกับระดับการศึกษาอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา และยังแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างอายุกับระดับการศึกษาของผู้ปกครองอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูงอีกด้วย (ตาราง 67 ภาคผนวก ข.) เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา (ตาราง 70 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลที่สำคัญคือ ถ้าเป็นมารดา ผู้มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง และในกลุ่มผู้มีการศึกษาระดับปานกลาง มารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดา สำหรับในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง ปรากฏผลว่า ในหมู่ผู้ปกครองที่มีอายุมาก ผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง (ตาราง 71 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัว ได้แก่ สถานภาพทางครอบครัว และระดับการศึกษาอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม แต่ไม่แปรปรวนไปตามตัวแปรอายุ เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกัน พบว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นมารดาและเป็นผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางแต่ละด้านให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่าผู้ปกครองที่มีสถานภาพเป็นบิดาและมีการศึกษาระดับสูงอย่างเด่นชัด (ตาราง 72 ภาคผนวก ข.)

ผลการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม โดยพิจารณาตามตัวแปรสถานภาพทางครอบครัว อายุ และระดับการศึกษาทีละ 3 ตัวแปร 2 ตัวแปร และทีละตัวแปรตามลำดับ สรุปผลได้ดังนี้

ปรากฏว่ามีคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามเพียงด้านเดียวที่แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปร โดยพบผลในกลุ่มรวมว่า มารดาที่มีการศึกษาระดับสูงทั้งผู้ที่มีอายุมากและน้อย ต่างเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตาม

แนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดาที่มีการศึกษาระดับสูงทั้งอายุมากและน้อย พบผลอีกว่า มารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางและมีอายุน้อยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับสูงแต่อายุน้อย และมากกว่าบิดาที่มีการศึกษาระดับบานกลางและอายุน้อย สำหรับในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับทางเศรษฐกิจของครอบครัวสูง ก็พบว่า บิดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางแต่มีอายุมาก สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางและอายุน้อย และมากกว่าบิดาที่มีการศึกษาระดับสูงและอายุมาก

พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านแปรบรวนไปตามอายุกับระดับการศึกษาอย่างเด่นชัดในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดมารดาและในกลุ่มผู้บกครองที่มีระดับเศรษฐกิจสูง โดยพบว่า ในหมู่ผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับสูง ผู้ที่มีอายุมากให้การอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย พบอีกว่า ในหมู่ผู้ปกครองที่อายุน้อย ถ้ามีการศึกษาระดับระดับปานกลางให้การอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูง ผลนี้พบในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา และในหมู่ผู้ปกครองที่อายุมาก ถ้ามีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง ผลนี้พบในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับเศรษฐกิจสูง นอกจากนี้ยังพบว่า มารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากที่สุด พบผลในกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษา

อีกประการหนึ่ง พบว่า มารดาเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากกว่าบิดาทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ที่สำคัญคือ กลุ่มจากครอบครัวประเภทเดี่ยว กลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ผู้ปกครองที่มีอายุมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ปกครองที่มีอายุน้อย ผลนี้ปรากฏในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ แต่พบว่าผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับบานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้บกครองที่มีการศึกษาระดับสูง ผลนี้พบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดมารดา

ปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านของผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางครอบครัว ประสบการณ์ทางพุทธ และระดับการศึกษาต่างกัน

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร คือ สถานภาพทางครอบครัว ประสบการณ์ทางพุทธ และระดับการศึกษา ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม พบผลดังแสดงในตาราง 73 ภาคผนวก ข. กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัว คือสถานภาพทางครอบครัวกับระดับการศึกษาอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา แต่เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ ไม่พบว่ามีคะแนนเฉลี่ยคู่ใดต่างกันอย่างเด่นชัด นอกจากนี้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบยังแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับประสบการณ์ทางพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มผู้ปกครองโดยรวม กลุ่มผู้ปกครองที่มีอายุน้อย มีระดับเศรษฐกิจบานกลาง มาจากครอบครัวเดี่ยว มีบุตรหญิง มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา และมีบุตรที่ใกล้ชิดบิดา เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ พบว่าในหมู่ผู้ปกครองที่มีการศึกษาทั้งระดับสูงและระดับบานกลาง ถ้าหากมีประสบการณ์ทางพุทธสูง ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผลลักษณะนี้พบในกลุ่มรวมและในกลุ่มย่อยประเภทต่าง ๆ 6 ประเภทดังกล่าวข้างต้น (ตาราง 74-80 ภาคผนวก ข.) พบอีกว่าในหมู่ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ถ้ามีการศึกษาระดับบานกลาง สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง พบผลเช่นนี้เฉพาะในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนอยู่ระดับประถมศึกษา (ตาราง 79 ภาคผนวก ข.) นอกจากนั้นยังพบว่า ในหมู่ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ถ้าหากเป็นผู้มีการศึกษาสูง ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ผลนี้พบในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับเศรษฐกิจบานกลางและในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ตาราง 76 และ 80 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัว ได้แก่ สถานภาพทางครอบครัว

อย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม และแปรปรวนไปตามประสบการณ์ทางพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม แต่ไม่แปรปรวนไปตามตัวแปรระดับการศึกษา และเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกัน พบว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นมารดาและเป็นผู้มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นบิดาและเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 81 ภาคผนวก ข.)

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร คือ สถานภาพทางครอบครัว ประสบการณ์ทางพุทธ และระดับการศึกษา ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 82 ภาคผนวก ข. กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวคือ สถานภาพทางครอบครัวกับระดับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้บกครองที่มีบุตรชาย และระดับการศึกษากับประสบการณ์ทางพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้บกครองที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ ปรากฏความแตกต่างอย่างเด่นชัดเฉพาะการเปรียบเทียบในกลุ่มผู้บกครองที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาเท่านั้น กล่าวคือ ในหมู่ผู้บกครองที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 83 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัวแปร พบว่า คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัว ได้แก่ สถานภาพทางครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม และยังแปรปรวนไปตามประสบการณ์ทางพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม แต่ไม่แปรปรวนไปตามระดับการศึกษา และเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกัน ปรากฏว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นมารดาและมีประสบการณ์ทางพุทธสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นบิดาและเป็นผู้มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 84 ภาคผนวก ข.)

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามสถานภาพทางครอบครัว ประสบการณ์ทางพุทธ และระดับ

การศึกษา ทั้งในกลุ่มผู้ปกครองรวมและกลุ่มผู้ปกครองประเภทต่าง ๆ 12 กลุ่ม ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 85 ภาคผนวก ข. กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามบฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 3 ตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ (ตาราง 86 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลว่า ในหมู่บิดาที่มีการศึกษาระดับสูง ในหมู่มารดาที่มีการศึกษาระดับสูง และในหมู่มารดาที่มีการศึกษาระดับบานกลาง ทั้ง 3 กลุ่มนี้ ถ้าเป็นผู้มีประสบการณ์ทางพุทธสูงแล้วจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ในหมู่ผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำแต่มีการศึกษาสูง ถ้าเป็นฝ่ายมารดาจะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าฝ่ายบิดา

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัว พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามบฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัว ได้แก่ สถานภาพทางครอบครัวกับระดับการศึกษาอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรชายและในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา และยังแปรปรวนไปตามบฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับประสบการณ์ทางพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาอีกด้วย (ตาราง 85 ภาคผนวก ข.) เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาเปรียบเทียบเป็นรายคู่ ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรชาย (ตาราง 87 ภาคผนวก ข.) พบว่า ในหมู่ผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับบานกลาง ผู้เป็นมารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้เป็นบิดาอย่างเด่นชัด ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา (ตาราง 88 ภาคผนวก ข.) พบว่า ในหมู่ผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับบานกลาง ผู้เป็นมารดาอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้เป็นบิดา และในหมู่มารดา ผู้มีการศึกษาระดับบานกลางสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าผู้มีการศึกษาสูง สำหรับในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดกับบิดา (ตาราง 89 ภาคผนวก ข.) ก็พบว่าในหมู่ผู้ปกครองที่มีการศึกษาทั้งระดับสูงและระดับบานกลาง ถ้าหากมีประสบการณ์ทางพุทธสูงก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำอย่างเด่นชัด

เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่า คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามตัวแปรอิสระแต่ละตัวคือ สถานภาพทางครอบครัว และระดับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้ปกครองรวมและในกลุ่มย่อยบางกลุ่ม และยังแปรปรวนไปตามตัวแปรประสบการณ์ทางพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย พบว่ากลุ่มที่มีสถานภาพเป็นมารดา มีการศึกษาระดับบานกลาง และมีประสบการณ์ทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ากลุ่มผู้ที่มีสถานภาพเป็นบิดา มีการศึกษาระดับสูง และมีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 90 ภาคผนวก ข.)

จากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามพิจารณาตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทีละ 3 ตัวแปร 2 ตัวแปร และทีละตัวแปร ตามลำดับ สรุปผลได้ดังนี้

ในหมู่บิดาและมารดาที่มีการศึกษาระดับสูง และในหมู่มารดาที่มีการศึกษาระดับบานกลาง บิดามารดาเหล่านี้ถ้าเป็นผู้มีประสบการณ์ทางพุทธสูงก็จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำอย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีการศึกษาระดับสูงแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผู้ที่เป็นมารดาจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้มากกว่าผู้เป็นบิดา ผลลักษณะนี้พบในกลุ่มที่ระบุว่ามารดาเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างใกล้ชิด

จากการพิจารณาตามตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ ระดับการศึกษากับประสบการณ์ทางพุทธ ปรากฏว่า ผู้ปกครองที่มีการศึกษาทั้งระดับสูงและระดับบานกลาง ถ้ามีประสบการณ์ทางพุทธสูงเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยประเภทต่าง ๆ อีก 6 กลุ่มคือ กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจบานกลาง กลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว กลุ่มที่มีบุตรหญิง กลุ่มที่มีบุตรเรียนอยู่ระดับประถมศึกษา และกลุ่มที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดกับบิดา และยังพบอีกว่า

ในหมู่ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับสูง ผลนี้ปรากฏในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาเท่านั้น จากผลในส่วนนี้จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงและมีการศึกษาระดับปานกลางเป็นกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่ากลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงเช่นกันแต่มีการศึกษาระดับสูง มากกว่ากลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำแต่มีการศึกษาระดับสูง และยังพบมากกว่ากลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำและมีการศึกษาระดับปานกลางด้วย นอกจากนั้นยังพบผลอย่างเด่นชัดในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลางและในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดกับบิดาว่า ในหมู่ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ถ้าหากเป็นผู้มีการศึกษาระดับสูงอยู่ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลาง

และถ้าพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัวแปร พบว่ามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากกว่าบิดา พบผลเช่นนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่ม ที่สำคัญ คือ กลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มอายุน้อย และกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษา และพบดีกว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ แต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากกว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบผลเช่นนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญคือ กลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษา กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว

สรุปผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้าน โดยให้ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังเป็นตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์ทั้งหมด 3 ตัว ได้แก่ สถานภาพทางครอบครัว ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทางพุทธ สรุปผลที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. *ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากคือ* ผู้เป็นมารดาเมื่อเปรียบเทียบกับบิดา ซึ่งผลนี้พบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ที่สำคัญได้แก่ กลุ่มจากครอบครัวประเภทเดี่ยว กลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และกลุ่มอายุน้อย

2. ผู้ปกครองที่มีอายุมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ใน 3 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ และด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ปกครองที่อายุน้อย พบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

3. ผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธเฉพาะด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับสูง พบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ที่สำคัญคือกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดมารดา ผลส่วนนี้กลับกับที่คาดหมายไว้

4. ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากคือ ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบผลทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ที่สำคัญได้แก่ กลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา และกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง

5. มารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นอีก 3 กลุ่ม พบเฉพาะในกลุ่มที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา

6. ในกลุ่มตัวอย่างรวม มารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางและอายุน้อยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับสูงแต่อายุน้อยเช่นกัน และยังมากกว่าบิดาที่มีการศึกษาและอายุในระดับเดียวกันด้วย และพบในกลุ่มที่ครอบครัวมีระดับเศรษฐกิจสูงว่า บิดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางและอายุมาก ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดาที่มีการศึกษาระดับเดียวกันแต่อายุน้อย และมากกว่าบิดาที่มีการศึกษาระดับสูงและอายุมาก

7. ในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดกับมารดานั้น มารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธสูงสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับเดียวกันแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และในหมู่บิดาที่มีการศึกษาระดับสูงและมีประสบการณ์ทางพุทธสูง สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้มากกว่าฝ่ายบิดาที่มีการศึกษาระดับเดียวกันแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์กับการอบรมเลี้ยงดู-บุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน

ต่อมาผู้วิจัยได้นำคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านจาก 3 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSSX โดยใช้ตัวทำนาย 2 ชุดเข้าทำนายทีละชุด การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน <u>ตอนแรก</u> : ใช้ลักษณะทางพุทธศาสนาจำนวน 3 ตัวแปรเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง และลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร (หนึ่งในสองลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้) เป็นตัวทำนายชุดที่สอง รวม 6 ตัวทำนาย โดยมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านเป็นตัวถูกทำนาย และ<u>ตอนที่สอง</u> : ใช้ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปรเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร (ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์อีกลักษณะหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้) เป็นตัวทำนายชุดที่สอง รวม 6 ตัวทำนาย โดยมีคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านเป็นตัวถูกทำนาย การวิเคราะห์ผลในแต่ละตอน นอกจากมุ่งที่จะศึกษาว่า ตัวทำนายชุดที่หนึ่งและชุดที่สองแยกจากกัน จะสามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแต่ละด้านได้มากเพียงใดแล้ว ผู้วิจัยยังต้องการศึกษาเปรียบเทียบดูด้วยว่าปริมาณการทำนายของตัวทำนายชุดที่ 3 (ประกอบด้วยตัวทำนายชุดที่หนึ่งและชุดที่สองรวมกันเป็น 6 ตัวทำนาย) จะสามารถร่วมกันทำนายการอบรม-*เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาแต่ละด้านใน 3 ด้านได้เพิ่มมากขึ้นกว่าที่ตัวทำนายชุดที่หนึ่ง* หรือชุดที่สองเคยร่วมกันทำนายได้เป็นปริมาณสูงสุดอยู่เดิมเพียงใด และปรากฏในกลุ่มตัวอย่างรวมหรือกลุ่มย่อยประเภทใดบ้างจาก 24 ประเภท อนึ่ง ในการเปรียบเทียบบริมาณการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกันนั้น ผู้วิจัยถือเอาความแตกต่างของปริมาณการทำนายที่ร้อยละ 5 เป็นเกณฑ์ขั้นต่ำที่ยอมรับได้ในการวิจัยครั้งนี้

ตอนที่หนึ่ง : ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน

ในการใช้ตัวแปร 2 ชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา (ประกอบด้วยความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธและลักษณะทางจิตสังคม (ประกอบด้วยทัศนคติต่อบุตร อุปภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) ทีละชุดและ 2 ชุดร่วมกันเพื่อทำนายความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ปรากฏดังแสดงในตาราง 11

ตาราง 11 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างความสนใจรับทราบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น

กลุ่ม	จำนวน คน	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	จำนวน คน	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	รวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
กลุ่มรวม	541	51	3,2,1	535	9	4,5,6	52	3,2,1,4	1
เป็นมารดา	287	41	2,3,1	283	9	4	43	2,3,1,4	2
เป็นบิดา	232	56	3,2	230	13	5,4	56	3,2	-
อายุมาก	231	46	3,2,1	229	5	5	48	3,2,1,6	2
อายุน้อย	304	55	3,2,1	301	8	4	55	3,2,1	-
การศึกษาสูง	366	47	3,2,1	364	6	4	47	3,2,1	-
การศึกษาปานกลาง	170	60	3,2,1	167	13	4,5,6	63	3,2,4,1	3
ระดับเศรษฐกิจสูง	330	54	3,2,1	327	13	4,5,6	54	3,2,1	-
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	197	49	3,2,1	195	4	4	51	3,2,1,6	2
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	258	56	3,2,1	255	10	4,5	57	3,2,1,5	1
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	255	37	3,2	253	9	4,5	39	2,3,4	2

ตาราง 11 (ต่อ)

กลุ่ม	จำนวน คน	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	จำนวน คน	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	รวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
ข้าราชการ	300	49	2,3,1	299	10	4,5	50	2,3,1,6	1
อาชีพอื่น ๆ	234	54	3,1,2	230	9	4,6,5	56	3,1,4	2
ครอบครัวปกติ	488	49	3,2,1	485	8	4,5	50	3,2,1,6	1
ครอบครัวแตกแยก	47	64	3,2	45	18	4	71	3,4,2	7
ครอบครัวเดี่ยว	318	55	3,2,1	314	14	4,6,5	57	3,2,4,1	2
ครอบครัวขยาย	211	45	3,2,1	210	4	5	45	3,2,1	-
มีบุตรชาย	190	48	2,3	189	7	4	48	2,3	-
มีบุตรหญิง	190	53	3,2,1	187	8	4	53	3,2,1	-
บุตรเรียนชั้นประถม	302	54	3,2,1	298	8	4	54	3,2,1,4	-
บุตรเรียนชั้นมัธยม	122	46	3,2	121	8	4	48	3,2,6	2
บุตรใกล้ชิดมารดา	346	45	2,3,1	341	7	4,6	47	2,3,1,4	2
บุตรใกล้ชิดบิดา	143	64	3,2	142	23	5,4	67	3,5	3
อบรมแบบรักน้อย	257	48	2,3,1	254	4	4	50	2,3,1,4	2
อบรมแบบรักมาก	282	52	3,2,1	281	8	4,6	52	3,2,1	-
ค่าเฉลี่ย % ทำนาย		51.12%			9.4%		52.52%		1.40%

1 = ความเชื่อทางพุทธ 2 = การปฏิบัติทางพุทธ

3 = วิถีชีวิตแบบพุทธ 4 = สุขภาพจิต

5 = ทัศนคติต่อบุตร 6 = ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ลักษณะทางพุทธศาสนากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ

จากตาราง 11 พบว่า เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ผลปรากฏว่า ในกลุ่มตัวอย่างรวมนั้นตัวทำนายทั้ง 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ร้อยละ 51 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธ ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .67, .64 และ .56 ตามลำดับ ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) จากการพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยบระเภทต่าง ๆ อีก 24 กลุ่มนั้น ก็พบผลว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ระหว่างร้อยละ 37 ถึง 64 (ค่าเฉลี่ยของบริมาณการทำนายในกลุ่มบิดามารดาบระเภทต่าง ๆ เท่ากับร้อยละ 51.12) โดยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกและกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 64 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) ตัวแปรลักษณะทางพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญเด่นชัดในการทำนายคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธเหมือนกันทั้งสองกลุ่ม ซึ่งตัวทำนาย 2 ตัวนี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .77 และ .74 ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก และค่าอาร์ .79 และ .68 ในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดา ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มบิดามารดาที่พบว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 37) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธและการปฏิบัติทางพุทธ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .56 เท่ากันทั้งสองตัวทำนาย ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) สำหรับกลุ่มตัวอย่างย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบระสบการณ์ทางพุทธสูงมีบริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีบระสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 56 และ 37 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดบิดามีบริมาณการทำนายมากกว่ากลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 64 และ 45 ตามลำดับ) กลุ่มบิดามีบริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 56 และ 41 ตามลำดับ) และกลุ่ม

บิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มจากครอบครัวปกติ (ทำนายได้ร้อยละ 64 และ 49 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่า ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 19 จาก 24 กลุ่ม พบว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด และมีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด ก็มีการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบสูงเท่านั้น

ลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ

เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ผลปรากฏดังแสดงในตาราง 11 ว่า ในกลุ่มบิดามารดารวม ตัวทำนาย 3 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ร้อยละ 9 โดยมีตัวทำนายสำคัญเป็นอันดับแรกคือ สุขภาพจิต รองลงมาคือทัศนคติต่อบุตรและความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ตามลำดับ ซึ่งตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .26, .19 และ .01 ตามลำดับ ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาตามกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อีก 24 กลุ่ม ก็พบว่าลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปรร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ระหว่างร้อยละ 4 ถึง 23 (บริมาณการทำนายได้โดยเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 9.4) โดยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดกับบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 23) มีตัวทำนายที่เด่นชัดคือ ทัศนคติต่อบุตรและสุขภาพจิต ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .42 และ .38 ตามลำดับ ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) ส่วนกลุ่มบิดามารดาที่ลักษณะทางจิตสังคมร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มจากครอบครัวขยาย และกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อย (ทำนายได้ร้อยละ 4 เท่ากันทุกกลุ่ม) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ สุขภาพจิต พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .21 และ .20 ตามลำดับ) และทัศนคติต่อบุตรเป็นตัวทำนายที่สำคัญอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .20 ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) สำหรับกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่า

บุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่ระบุว่าใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 23 และ 7 ตามลำดับ) รองลงมาคือกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มจากครอบครัวปกติ (ทำนายได้ร้อยละ 18 และ 8 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยวมีปริมาณการทำนายมากกว่ากลุ่มจากครอบครัวขยาย (ทำนายได้ร้อยละ 14 และ 4 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยนั้น บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงเท่าใด และมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงเท่าใด ก็มีการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากเท่านั้น

ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ เมื่อนำตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และตัวแปรชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร รวม 6 ตัวแปร มาร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 11 ว่า ในกลุ่มตัวอย่างรวมนั้น ตัวทำนาย 6 ตัว สามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ร้อยละ 52 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ การปฏิบัติทางพุทธ ความเชื่อทางพุทธ และสุขภาพจิต ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .67, .64, .56 และ .26 ตามลำดับ ดูตาราง 53 และ 54 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างที่แยกย่อยตามลักษณะภูมิหลัง 24 กลุ่ม พบว่า ตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ระหว่างร้อยละ 39 ถึง 71 (ค่าเฉลี่ยของการทำนายเท่ากับร้อยละ 52.52) โดยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (ทำนายได้ร้อยละ 71) มีตัวทำนายที่เด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ สุขภาพจิต และการปฏิบัติทางพุทธ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .77, .43 และ .74 ตามลำดับ ดูตาราง 53 และ 54 ภาคผนวก ข.) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคม รวม 6 ตัวแปรร่วมกันทำนายได้ต่ำสุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 39) มีตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ การปฏิบัติทางพุทธ วิถีชีวิตแบบพุทธและสุขภาพจิต ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .56, .56 และ .26 ตามลำดับ ดูตาราง 53 และ 54 ภาคผนวก ข.) ในการพิจารณากลุ่มย่อยลองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน

แต่พบว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจ-รับทราบได้แตกต่างกันมากที่สุดนั้น พบว่า กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มจากครอบครัวปกติ (ทำนายได้ร้อยละ 71 และ 50 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 67 และ47 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 57 และ 39 ตามลำดับ) จึงกล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด มีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใดและมีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากเท่านั้น

เปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ในส่วนนี้ต้องการศึกษาจากข้อมูลว่า ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่สอง และตัวทำนายชุดที่สามคือ ตัวทำนายชุดที่หนึ่งและชุดที่สองรวมกันเป็น 6 ตัวทำนาย จะสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบของบิดามารดาได้ต่างกันเพียงใด และต้องการศึกษาว่าตัวทำนายชุดที่สามจะทำนายได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่งหรือชุดที่สอง ที่มีปริมาณการทำนายสูงที่สุดอยู่เดิมเพียงใด ในกลุ่มตัวอย่างประเภทใดบ้าง

จากการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบด้วยวิธีถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นโดยใช้ตัวแปรชุดที่สาม ในกลุ่มตัวอย่างรวม พบผลดังแสดงในตาราง 11 ว่า ตัวทำนายชุดที่สามทั้ง 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ร้อยละ 52 เพิ่มจากชุดที่หนึ่งที่ทำนายได้ร้อยละ 51 อีกเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น และพบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่มว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว) ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่สอง (ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว) เมื่อเพิ่มตัวทำนายจากชุดที่หนึ่ง 3 ตัวเป็น 6 ตัว สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายได้ระหว่างร้อยละ 1 ถึง 7 ในกลุ่มย่อย โดยมีกลุ่มย่อยเพียงกลุ่มเดียวที่ปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 ตามเกณฑ์ความต่างที่กำหนดไว้ ได้แก่ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (เพิ่มขึ้นร้อยละ 7) สำหรับกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นเมื่อใช้ตัวทำนายรวม 6 ตัว โดยในแต่ละกลุ่มต่างกันตั้งแต่

ร้อยละ 5 ขึ้นไป บรากฏว่ามีเพียงคู่เดียวคือ ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกทำนายเพิ่มได้มากกว่ากลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 6)

ในการใช้ตัวแปร 2 ชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา (ประกอบด้วยความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) และลักษณะทางจิตสังคม (ประกอบด้วยทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) ทีละชุดและ 2 ชุดรวมกัน เพื่อทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ บรากฏผลดังแสดงในตาราง 12

ตาราง 12 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความของบิดามารดาในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น

กลุ่ม	จำนวน คน	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	รวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
กลุ่มรวม	541	51	3,2,1	8	4,5,6	51	3,2,1,5	-
เป็นมารดา	287	40	3,2,1	4	4	40	3,2,1	-
เป็นบิดา	232	63	3,2	15	5,4	64	3,2,5,1	1
อายุมาก	231	50	3,2	6	5	53	3,2,6,1	2
อายุน้อย	304	50	3,2,1	6	4	50	3,2,1	-
การศึกษาสูง	366	47	3,2,1	5	4	48	3,2,1,6	1
การศึกษาปานกลาง	170	58	3,2	13	5,4,6	60	3,2,5	2
ระดับเศรษฐกิจสูง	330	48	3,2	14	4,5,6	48	3,2	-
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	197	56	3,1,2	3	4	57	3,1,6	1
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	258	53	3,2,1	10	4,5,6	54	3,2,1,4	1
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	255	41	3,2	5	5	41	3,2	-

ตาราง 12 (ต่อ)

กลุ่ม	จำนวน คน	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว % ทำนาย	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว ตัวทำนาย	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว % ทำนาย	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว ตัวทำนาย	รวม 6 ตัว % ทำนาย	รวม 6 ตัว ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
ข้าราชการ	300	51	3,2	13	4,5	52	3,2,4	1
อาชีพอื่น ๆ	234	50	3,2,1	4	5,6	50	3,1,2	-
ครอบครัวปกติ	488	51	3,2,1	8	4,5,6	52	3,2,1,5	1
ครอบครัวแตกแยก	47	52	3	0	-	52	3	-
ครอบครัวเดี่ยว	318	57	3,2	7	4	58	3,2,6,1	1
ครอบครัวขยาย	211	37	3,2	4	5	37	3,2	-
มีบุตรชาย	190	49	3,2	3	4	52	3,2,6,1	3
มีบุตรหญิง	190	45	3,1	8	4	46	3,1,4	1
บุตรเรียนชั้นประถม	302	53	3,2,1	6	4	54	3,1,2,5	1
บุตรเรียนชั้นมัธยม	122	43	3,2	5	5	43	3,2	-
บุตรใกล้ชิดมารดา	346	45	3,2,1	4	4,6	45	3,2,1	-
บุตรใกล้ชิดบิดา	143	66	3,2	18	4,5	66	3,2	-
อบรมแบบรักน้อย	257	48	3,2,1	3	4	49	3,2,1,4	1
อบรมแบบรักมาก	282	50	3,2	4	4	50	3,2	-
ค่าเฉลี่ย % ทำนาย		50.16%		7.04%		50.88%		0.72%

1 = ความเชื่อทางพุทธ 2 = การปฏิบัติทางพุทธ

3 = วิถีชีวิตแบบพุทธ 4 = สุขภาพจิต

5 = ทัศนคติต่อบุตร 6 = ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ลักษณะทางพุทธศาสนากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความ จากตาราง 12 พบว่าเมื่อใช้ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ผลปรากฏว่าในกลุ่มตัวอย่างรวม ตัวทำนายทั้ง 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ร้อยละ 51 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธ ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .68, .61 และ .54 ตามลำดับ ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยประเภทต่าง ๆ 24 กลุ่ม ก็พบผลว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ระหว่างร้อยละ 37 ถึง 66 (ค่าเฉลี่ยของปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 50.16) โดยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 66) รองลงมาคือกลุ่มบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 63) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัด คือ วิถีชีวิตแบบพุทธและการปฏิบัติทางพุทธเหมือนกันทั้งสองกลุ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .80 และ .70 ในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา และค่าอาร์ .77 และ .68 ในกลุ่มที่เป็นบิดา ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มบิดามารดาที่พบว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (ทำนายได้ร้อยละ 37) ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญเด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธและการปฏิบัติทางพุทธ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .69 และ .58 ตามลำดับ ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) สำหรับกลุ่มตัวอย่างย่อยสองกลุ่มซึ่งแบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าลักษณะทางพุทธ-ศาสนา 3 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านนี้ได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 63 และ 40 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายมากกว่ากลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 66 และ 45 ตามลำดับ) และกลุ่มครอบครัวเดี่ยวมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มครอบครัวขยาย (ทำนายได้ร้อยละ 57 และ 37 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่าในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 11 จาก 24 กลุ่ม พบว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีการปฏิบัติ

ทางพุทธสูงเท่าใด และมีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากเท่านั้น

ลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ เมื่อใช้ตัวแบรชุดที่สองคือลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ผลปรากฏดังแสดงในตาราง 12 ว่า ในกลุ่มตัวอย่างรวม ตัวทำนาย 3 ตัว ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ร้อยละ 8 โดยมีตัวทำนายสำคัญเป็นอันดับแรกคือ สุขภาพจิต รองลงมาคือ ทัศนคติต่อบุตร และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .22 และ .19 ตามลำดับ ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) ส่วนความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนนั้นมีความสัมพันธ์ทางลบกับตัวถูกทำนายในปริมาณเล็กน้อยมาก (ค่าอาร์ -.01 ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) จากการพิจารณาในกลุ่มบิดามารดาระเภทต่าง ๆ อีก 24 กลุ่ม พบว่าลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ระหว่างร้อยละ 3 ถึง 18 (ค่าเฉลี่ยของปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 7.04) โดยทำนายได้สูงที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 18) รองลงมาคือ กลุ่มบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 15) มีตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ สุขภาพจิตและทัศนคติต่อบุตร เหมือนกันทั้งสองกลุ่ม ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .36 และ .35 ในกลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา และค่าอาร์ .27 และ .36 ในกลุ่มบิดา ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) ส่วนกลุ่มบิดามารดาที่ลักษณะทางจิตสังคมร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดา-มารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย และกลุ่มที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนน้อย (ปริมาณการทำนายได้ร้อยละ 3 เท่ากันทุกกลุ่ม) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดคือ สุขภาพจิต เหมือนกันทั้งสามกลุ่ม ซึ่งตัวทำนายนี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .16 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง ค่าอาร์ .19 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย และค่าอาร์ .18 ในกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนน้อย ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) สำหรับกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแบรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ

ได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 18 และ 4 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 15 และ 4 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูงมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง (ทำนายได้ร้อยละ 14 และ 3 ตามลำดับ) จากผลที่พบในส่วนนี้ สรุปได้ว่า บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงเท่าใด และมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงเท่าใด ก็มีปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากเท่านั้น

ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และตัวแปรชุดที่สองคือลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร รวม 6 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ดังแสดงในตาราง 12 ปรากฏผลว่า ในกลุ่มรวมตัวทำนาย 6 ตัวสามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านนี้ได้ร้อยละ 51 โดยมีตัวทำนายสำคัญเด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ ความเชื่อทางพุทธ และทัศนคติต่อบุตร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .68, .61, .54 และ .19 ตามลำดับ ดูตาราง 53-54 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อย 24 กลุ่ม พบว่าตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ระหว่างร้อยละ 37 ถึง 66 ค่าเฉลี่ยในการทำนายเท่ากับร้อยละ 50.88) โดยทำนายได้สูงที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 66) รองลงมาคือกลุ่มบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 64) และกลุ่มการศึกษาระดับปานกลาง (ทำนายได้ร้อยละ 60) ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธ ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ ทัศนคติต่อบุตร และความเชื่อทางพุทธ ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มการศึกษาระดับปานกลางคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และทัศนคติต่อบุตร ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .80 และ .70 ในกลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา ค่าอาร์ .77, .68, .36 และ .57 ในกลุ่มบิดา ค่าอาร์ .74, .66 และ .27 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาปานกลาง ดูตาราง 53-54 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มตัวอย่างที่พบว่าตัวทำนาย 6 ตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตาม

แนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ต่ำสุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (ทำนายได้ร้อยละ 37) รองลงมาคือ กลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 40) ตัวทำนายสำคัญเด่นชัดในกลุ่มครอบครัวขยายคือ วิถีชีวิตแบบพุทธและการปฏิบัติทางพุทธ ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มมารดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธ ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .69 และ .58 ในกลุ่มจากครอบครัวขยาย และค่าอาร์ .59, .54 และ .51 ในกลุ่มมารดา ดูตาราง 53 ในภาคผนวก ข.) สำหรับการพิจารณาในกลุ่มย่อยสองกลุ่มซึ่งแบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้แตกต่างกันมากที่สุดนั้น พบว่ากลุ่มบิดามีบริมาณการทำนายได้สูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 64 และ 40 ตามลำดับ) กลุ่มครอบครัวเดี่ยวมีบริมาณการทำนายมากกว่ากลุ่มครอบครัวขยาย (ทำนายได้ 58 และ 37 ตามลำดับ) และกลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดามีบริมาณการทำนายได้สูงกว่ากลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 66 และ 45 ตามลำดับ) จากผลในส่วนนี้กล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงเท่าใด และมีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากเท่านั้น

เปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ในส่วนนี้ต้องการศึกษาจากข้อมูลว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่สอง และตัวทำนายชุดที่สามซึ่งประกอบด้วยตัวทำนายชุดที่หนึ่งและชุดที่สองรวม 6 ตัวแปร จะสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความของบิดามารดาได้ต่างกันเพียงใด และต้องการศึกษาว่าตัวทำนายชุดที่สามจะทำนายได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่งหรือชุดที่สองที่มีบริมาณการทำนายสูงสุดอยู่เดิมเพียงใดในกลุ่มตัวอย่างประเภทใดบ้าง

จากการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น โดยใช้ตัวแปรชุดที่สาม ในกลุ่มตัวอย่างรวม พบผลดังแสดงในตาราง 12 ว่า ตัวทำนายชุดที่สามทั้ง 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ร้อยละ 51 ซึ่งเป็นบริมาณการทำนายเท่ากับที่ตัวทำนายชุดที่หนึ่งเคยทำนายได้ และพบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่มว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธ-

ศาสนา 3 ด้าน) ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่สอง (ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน) เมื่อเพิ่มตัวทำนายชุดที่หนึ่งจาก 3 ตัวเป็น 6 ตัว ปรากฏว่าสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายได้ระหว่างร้อยละ 1 ถึง 2 ในกลุ่มย่อย โดยไม่มีกลุ่มย่อยใดที่ปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 ตามเกณฑ์ความต่างของปริมาณการทำนายที่ยอมรับได้ในการวิจัยนี้ และไม่ปรากฏมีกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกันคู่ใดที่ปริมาณการทำนายได้เพิ่มขึ้น (เมื่อใช้ตัวทำนาย 6 ตัว) แต่ละกลุ่มต่างกันถึงร้อยละ 5

ในการใช้ตัวแปร 2 ชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา (ประกอบด้วย ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) และลักษณะทางจิตสังคม (ประกอบด้วย ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) ทีละชุด และ 2 ชุดร่วมกัน เพื่อทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 13

ลักษณะทางพุทธศาสนากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม จากตาราง 13 พบว่า เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ผลปรากฏว่า ในกลุ่มบิดามารดารวม ตัวทำนายทั้ง 3 ตัวร่วมกันทำนายตัวถูกทำนายได้ร้อยละ 47 ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .60, .58 และ .51 ตามลำดับ ดูตาราง 53 ภาคผนวก ช.) จากการพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยประเภทต่าง ๆ 24 กลุ่ม พบว่าลักษณะทางพุทธศาสนาทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ระหว่างร้อยละ 34 ถึง 62 (ค่าเฉลี่ยของการทำนายเท่ากับร้อยละ 46.16) โดยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 62) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ทำนายได้ร้อยละ 52) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และความเชื่อทางพุทธ และตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่สองคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธ ซึ่งตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวก

ตาราง 13 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามของบิดามารดาในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น

กลุ่ม	จำนวน คน	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว % ทำนาย	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว ตัวทำนาย	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว % ทำนาย	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว ตัวทำนาย	รวม 6 ตัว % ทำนาย	รวม 6 ตัว ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
กลุ่มรวม	541	47	3,2,1	6	4,6,5	47	3,2,1	-
เป็นมารดา	287	41	3,2,1	3	4	41	3,2,1	-
เป็นบิดา	232	50	3,2	11	4,5,6	50	3,2	-
อายุมาก	231	44	3,2	4	5,6	44	3,2,	-
อายุน้อย	304	48	3,2	5	4	48	3,2	-
การศึกษาสูง	366	43	3,2,1	2	4	43	3,2,1	-
การศึกษาปานกลาง	170	52	3,2	7	4	54	3,4,2	2
ระดับเศรษฐกิจสูง	330	44	3,2	10	5,4,6	44	3,2	-
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	197	50	3,2	0	-	51	3,2	1
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	258	51	3,2	7	4	53	3,2,4	2
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	255	34	3,2	3	5,6	35	3,2,4	1
ข้าราชการ	300	44	3,2	8	4,5	44	3,2	-
อาชีพอื่น ๆ	234	51	3,1	6	6,5	51	3,1	-
ครอบครัวปกติ	488	47	3,2,1	5	5,6,4	47	3,2,1	-
ครอบครัวแตกแยก	47	51	3	11	4	51	3	-
ครอบครัวเดี่ยว	318	50	3,2	5	4	50	3,2	-
ครอบครัวขยาย	211	40	3,2	6	5,6	40	3,2	-
มีบุตรชาย	190	44	3	3	5	44	3	-
มีบุตรหญิง	190	43	3,1	6	4	43	3,1	-

ตาราง 13 (ต่อ)

กลุ่ม	จำนวน คน	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว % ทำนาย	ลักษณะทางพุทธ 3 ตัว ตัวทำนาย	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว % ทำนาย	ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัว ตัวทำนาย	รวม 6 ตัว % ทำนาย	รวม 6 ตัว ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
บตรเรียนชั้นประถม	302	47	3,2,1	4	4	47	3,2,1	-
บตรเรียนชั้นมัธยม	122	39	3	5	5	40	3	1
บตรกลัชิดมารดา	346	41	3,2	3	4,6	41	3,2	-
บตรกลัชิดบิดา	143	62	3,1	8	4	62	3,1	-
อบรมแบบรักน้อย	257	43	3,2	7	4,6,5	43	3,2	-
อบรมแบบรักมาก	282	48	3,1,2	0	-	48	3,1,2	
ค่าเฉลี่ย % ทำนาย		46.16%		5.4%		46.44%		0.28%

1 = ความเชื่อทางพุทธ 2 = การปฏิบัติทางพุทธ

3 = วิถีชีวิตแบบพุทธ 4 = สุขภาพจิต

5 = ทัศนคติต่อบุตร 6 = ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

กับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .77 และ .63 ในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา และค่าอาร์ .71 และ .60 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มตัวอย่างที่ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 34) ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญเด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .56 และ .50 ตามลำดับ ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) สำหรับกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าลักษณะทาง

พุทธศาสนา 3 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านนี้ได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 62 และ 41 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 51 และ 34 ตามลำดับ) จึงกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด และมีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากเท่านั้น

ลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ผลปรากฏดังแสดงในตาราง 13 ว่า ในกลุ่มบิดามารดารวม ตัวทำนาย 3 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ร้อยละ 6 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเป็นอันดับแรกคือ สุขภาพจิต รองลงมาคือ ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร และทัศนคติต่อบุตร ซึ่งวิถีชีวิตแบบพุทธและทัศนคติต่อบุตรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าว (ค่าอาร์ .16 และ .14 ตามลำดับ ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) ส่วนความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนมีความสัมพันธ์ทางลบกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ (ค่าอาร์ -.06 ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณากลุ่มตัวอย่างที่แยกย่อยประเภทต่าง ๆ 24 กลุ่ม พบว่าลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านสามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ระหว่างร้อยละ 2 ถึง 11 (ค่าเฉลี่ยของการทำนายเท่ากับร้อยละ 5.4) กลุ่มที่ลักษณะทางจิตสังคมทำนายได้สูงที่สุดคือ กลุ่มบิดาและกลุ่มจากครอบครัวแตกแยก (ทำนายได้ร้อยละ 11 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดาคือ สุขภาพจิต ทัศนคติต่อบุตร และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน และตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มาจากครอบครัวแตกแยกคือ สุขภาพจิต ตัวทำนายเหล่านี้ต่างมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .23 เท่ากันทั้งสองตัวทำนายในกลุ่มบิดา และค่าอาร์ .33 ในกลุ่มที่มาจากครอบครัวแตกแยก ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ลักษณะทางจิตสังคมทำนายได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับสูง (ทำนายได้ร้อยละ 2) ตัวทำนายสำคัญเด่นชัดคือ

สุขภาพจิต ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .14 ดูตาราง 54 ภาคผนวก ข.) สำหรับกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าลักษณะจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูงมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง (ทำนายได้ร้อยละ 10 และ 0 ตามลำดับ) รองลงมาคือกลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 11 และ 3 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงเท่าใด มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากเท่านั้น

ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และตัวแปรชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร รวม 6 ตัวแปร มาร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ผลปรากฏในตาราง 13 ดังนี้ ในกลุ่มตัวอย่างรวม ตัวทำนาย 6 ตัว สามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ร้อยละ 47 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ การปฏิบัติทางพุทธและความเชื่อทางพุทธ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .66, .58 และ .51 ตามลำดับ ดูตาราง 53 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อยประเภทต่าง ๆ 24 กลุ่ม พบว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัว ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ระหว่างร้อยละ 35 ถึง 62 (ค่าเฉลี่ยของการทำนายได้เท่ากับร้อยละ 46.44) โดยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดกับบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 62) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ทำนายได้ร้อยละ 54) และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ทำนายได้ร้อยละ 53) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดกับบิดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และความเชื่อทางพุทธ ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลางคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ สุขภาพจิต และการปฏิบัติทางพุทธ และตัวแปรที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และสุขภาพจิต ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .77 และ .63 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ค่าอาร์ .71, .25 และ .60 ในกลุ่มที่มีการศึกษา

ระดับปานกลาง และค่าอาร์ .70, .60 และ .27 ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ดูตาราง 53 และ 54 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มตัวอย่างที่พบว่าตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 35) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธและสุขภาพจิต ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .56, .50 และ .02 ตามลำดับ) เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อยลองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้แตกต่างกันมากที่สุดนั้น พบว่า กลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 62 และ 41 ตามลำดับ) รองลงมาคือกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 53 และ 35 ตามลำดับ) และกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลางมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง (ทำนายได้ร้อยละ 54 และ 43 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงเท่าใด และมีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด ก็มีการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากเท่านั้น

เปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ในส่วนนี้ ต้องการศึกษาจากข้อมูลว่า ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่สอง และตัวทำนายชุดที่สามคือ ตัวทำนายชุดที่หนึ่งและชุดที่สองรวมกันเป็น 6 ตัวทำนาย จะสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามของบิดามารดาได้ต่างกันเพียงใด และต้องการศึกษาว่าตัวทำนายชุดที่สามจะทำนายได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่งหรือชุดที่สองที่มีปริมาณการทำนายสูงที่สุดอยู่เดิมเพียงใด ในกลุ่มตัวอย่างประเภทใดบ้าง

จากการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นโดยใช้ตัวแปรชุดที่สาม ในกลุ่มตัวอย่างรวม พบผลดังปรากฏในตาราง 13 ดังนี้ ตัวแปรชุดที่สาม 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ร้อยละ 47 ซึ่งเป็นปริมาณการทำนายเท่ากับที่ตัวแปร

ชุดที่หนึ่งเคยทำนายได้ และพบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่มว่า ตัวทำนายชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา) ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเบลี่ยนตามได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่สอง (ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน) เมื่อเพิ่มตัวทำนายชุดที่หนึ่งจาก 3 ตัวเป็น 6ตัวแปร ปรากฏว่าสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายได้ระหว่างร้อยละ 1-2 ในกลุ่มย่อย โดยปรากฏว่าไม่มีกลุ่มย่อยกลุ่มใดที่ปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 และไม่ปรากฏมีกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแบรอิสระเดียวกันคู่ใดที่ปริมาณการทำนายที่เพิ่มขึ้น (เมื่อใช้ตัวทำนาย 6 ตัว) แต่ละกลุ่มต่างกันถึงร้อยละ 5

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อใช้ตัวทำนาย 2 ชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ทีละชุดและ 2 ชุดร่วมกันเพื่อทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน สรุปผลได้เป็น 4 ประเด็นใหญ่ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก เมื่อใช้ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ปรากฏว่า (1) ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากที่สุด รองลงมาคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเบลี่ยนตามได้น้อยที่สุด (2) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดเป็นอันดับแรกของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ อันดับรองลงมาคือ การปฏิบัติทางพุทธ และสุดท้ายคือ ความเชื่อทางพุทธ (3) ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดา-มารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดาและกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก รองลงมาคือ กลุ่มบิดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มบิดามารดาที่ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (4) เมื่อเปรียบเทียบบริมาณการทำนายในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่มีลักษณะตรงข้าม (4.1) พบผลในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดมารดา ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเบลี่ยนตามได้มากด้วย (4.2) พบใน

กลุ่มบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มมารดาว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมาก และ (4.3) พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนามากจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากด้วย (5) เมื่อพิจารณาตัวทำนายแต่ละตัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านของบิดามารดา พบว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมาก บิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมาก และบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากอย่างเด่นชัด

ประเด็นที่สอง เมื่อใช้ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ปรากฏผลดังนี้ (1) ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากที่สุด รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และสุดท้ายคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (2) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกคือ สุขภาพจิต รองลงมาคือ ทัศนคติต่อบุตร และสุดท้ายคือความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน (3) ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดกับบิดา รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก และกลุ่มบิดาตามลำดับ ส่วนกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับสูง กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนน้อย (4) เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่มีลักษณะตรงข้ามกัน (4.1) พบผลในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดมารดาว่า ถ้ามีลักษณะทางจิตสังคมสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากด้วย (4.2) พบในกลุ่มบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มมารดาว่า ถ้ามีลักษณะทางจิตสังคมสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากด้วย (4.3) พบผลในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูงเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจ

ปานกลางว่า ถ้ามีลักษณะทางจิตสังคมสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากด้วย และ (4.4) พบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกเด่นชัดกว่าในกลุ่มครอบครัวบกติว่า ถ้ามีลักษณะทางจิตสังคมสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากด้วย (5) เมื่อพิจารณาตัวทำนายแต่ละตัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านของบิดามารดาพบว่า บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมาก บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูง ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมาก บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมาก พบอย่างเด่นชัดเฉพาะในกลุ่มบิดาและกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา แต่บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงกลับให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้น้อย พบอย่างเด่นชัดเฉพาะในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดาและกลุ่มอาชีพอื่น ๆ

ประเด็นที่สาม เมื่อใช้ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านและลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน รวม 6 ด้าน ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ผลปรากฏดังนี้ (1) ตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากที่สุด รองลงมาคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และทำนายได้น้อยที่สุดคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (2) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ การปฏิบัติทางพุทธ ความเชื่อทางพุทธ และสุขภาพจิต ตามลำดับ (3) ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน รวม 6 ด้าน ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา กลุ่มบิดา กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง และกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่ตัวทำนายทั้ง 6 ตัว ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย กลุ่มมารดา และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา ตามลำดับ (4) เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่มีลักษณะตรงกันข้าม (4.1) พบผลในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุ

ว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดมารดาว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากด้วย (4.2) พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากด้วย (4.3) พบในกลุ่มบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มมารดาว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากด้วย และ (4.4) พบในกลุ่มครอบครัวแตกแยกเด่นชัดกว่าในกลุ่มครอบครัวปกติว่า ถ้าบิดา-มารดามีลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากด้วย และ (5) เมื่อพิจารณาตัวทำนายแต่ละตัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านของบิดามารดาพบว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมาก และบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านคือ สุขภาพจิตดีและทัศนคติที่ดีต่อบุตรในบริมาณสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากอย่างเด่นชัดแต่บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ให้การอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง3 ด้านได้น้อย ยกเว้นในกลุ่มบิดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ที่พบว่า บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากอย่างเด่นชัด

ประเด็นที่สี่ จากการเปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ผลปรากฏดังนี้ (1) ในกลุ่มรวม ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน รวม 6 ตัวทำนาย ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาได้สูงกว่าเมื่อใช้ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านทำนายเพียงร้อยละ 1 ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ แต่ไม่สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้เลยทั้งในกลุ่มตัวอย่างรวมและกลุ่มย่อยที่ศึกษาทุกกลุ่ม (2) ในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบโดยใช้ตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกัน พบว่าสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายจากเดิมที่ตัวทำนายชุดหนึ่งชุดใดเพียงชุดเดียวเคยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17)

(3) ในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่แบ่งตามตัวแบรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่ามีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นต่างกันเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 5 พบเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบเพิ่มมากกว่าในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ

ตอนที่สอง : ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน

ในการใช้ตัวทำนายลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร (ได้แก่ ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร (ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร) ทีละชุดและสองชุดร่วมกัน เพื่อทำนายความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ผลปรากฏแสดงในตาราง 14 ดังนี้

สัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ

จากตาราง 14 พบว่า เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ผลปรากฏว่า ในกลุ่มตัวอย่างรวม

ตาราง 14 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างความสนใจรับทราบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น

กลุ่ม	จำนวนคน	สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	ลักษณะทางศาสนากับสัมพันธภาพรวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
กลุ่มรวม	379	9	8	57	3,2,8,1	6
เป็นมารดา	198	6	8	46	2,3,8,1	5
เป็นบิดา	166	17	8,7	62	3,2,8,1	6

ตาราง 14 (ต่อ)

กลุ่ม	จำนวนคน	สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว % ทำนาย	สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว ตัวทำนาย	ลักษณะทางศาสนากับสัมพันธภาพรวม 6 ตัว % ทำนาย	ลักษณะทางศาสนากับสัมพันธภาพรวม 6 ตัว ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
อายุมาก	157	9	8	54	3,8,1	8
อายุน้อย	221	10	8	59	2,3,8,1	4
การศึกษาสูง	253	7	8	53	3,2,8,1	6
การศึกษาปานกลาง	125	12	8	65	3,2,8,1	5
ระดับเศรษฐกิจสูง	237	7	8	57	3,2,8,1	3
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	134	13	8	61	3,8,1,2	12
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	179	9	8	62	3,1,8,2	6
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	187	13	8	42	2,3,8	5
ข้าราชการ	205	10	8	58	2,3,8,1	9
อาชีพอื่น ๆ	173	8	8	56	3,1,8,2	2
ครอบครัวปกติ	350	10	8	55	3,8,1,2	6
ครอบครัวแตกแยก	28	0	-	67	2,8	3
ครอบครัวเดี่ยว	231	5	8	54	3,2,8,1	1
ครอบครัวขยาย	142	17	8	62	3,8,1,2	17
มีบุตรชาย	143	20	8	57	2,8,3	9
มีบุตรหญิง	128	3	8	56	3,2,8,1	3
บุตรเรียนชั้นประถม	220	10	8	58	3,2,8,1	4
บุตรเรียนชั้นมัธยม	83	11	8	55	3,8,2	9
บุตรใกล้ชิดมารดา	236	4	8	49	2,3,8,1	4
บุตรใกล้ชิดบิดา	103	30	8,7,9	67	3,8	3

ตาราง 14 (ต่อ)

กลุ่ม	จำนวนคน	สัมพันธภาพในครอบครัว ลักษณะทางศาสนากับ 3 ตัว % ทำนาย	3 ตัว ตัวทำนาย	สัมพันธภาพรวม 6 ตัว % ทำนาย	6 ตัว ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
อบรมแบบรักน้อย	171	13	8	57	2,8,1,3	9
อบรมแบบรักมาก	207	3	8	56	3,2,8,1	4
ค่าเฉลี่ย % ทำนาย		10.24%		57.00%		5.88%

1 = ความเชื่อทางพุทธ
2 = การปฏิบัติทางพุทธ
3 = วิถีชีวิตแบบพุทธ
7 = ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส
8 = ความใกล้ชิดบุตร
9 = เวลาที่ใช้กับบุตร

ตัวทำนายทั้ง 3 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ร้อยละ 9 โดยมีตัวทำนายสำคัญเด่นชัดคือ ความใกล้ชิดบุตร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .30 ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) จากการพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยประเภทต่าง ๆ อีก 24 กลุ่มนั้น พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ระหว่างร้อยละ 3 ถึง 30 (ค่าเฉลี่ยของปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 10.24) โดยทำนายได้สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 30) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ ความใกล้ชิดบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส และจำนวนเวลาที่ใช้อยู่กับบุตร ตัวทำนาย 2 ตัวแรกดังกล่าวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .48 และ .38 ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนจำนวนเวลาที่ใช้อยู่กับบุตรมีความสัมพันธ์ทางลบกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ -.09 ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) และกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายได้เป็นอันดับรองลงมาคือ

กลุ่มบิดาและกลุ่มจากครอบครัวขยาย (ซึ่งทำนายได้ร้อยละ 17 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญคือ ความใกล้ชิดบุตรและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .37 และ .29 ในกลุ่มบิดา และค่าอาร์ของความใกล้ชิดบุตรเท่ากับ .41 ในกลุ่มครอบครัวขยาย ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนกลุ่มที่สัมพันธภาพในครอบครัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรหญิง และกลุ่มที่บิดามารดาอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักมาก (ทำนายได้ร้อยละ 3 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญเด่นชัดคือ ความใกล้ชิดบุตร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .27 ในกลุ่มที่มีบุตรหญิง และค่าอาร์ .17 ในกลุ่มที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักมาก ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) สำหรับการพิจารณาในกลุ่มย่อยสองกลุ่มซึ่งแบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายได้สูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 30 และ 4 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชายมีปริมาณการทำนายได้สูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรหญิง (ทำนายได้ร้อยละ 20 และ 3 ตามลำดับ) กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยายมีปริมาณการทำนายได้สูงกว่ากลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (ทำนายได้ร้อยละ 17 และ 5 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายได้มากกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 17 และ 6 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรมากเท่าใด และมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสดีเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากเท่านั้น

ลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ เมื่อนำตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และตัวแปรชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร รวม 6 ตัวแปร มาร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ปรากฏผลในตาราง 14 ดังนี้ ในกลุ่มตัวอย่างรวมนั้น ตัวทำนาย 6 ตัว สามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ร้อยละ 57 โดยมีตัวทำนายสำคัญเด่นชัดเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ การปฏิบัติทางพุทธ ความใกล้ชิดบุตร และความเชื่อทางพุทธ ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .67, .64, .30 และ .56 ตามลำดับ

ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง 24 กลุ่ม พบว่าตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจจับทราบได้ระหว่างร้อยละ 42 ถึง 67 (ค่าเฉลี่ยของปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 57) โดยทำนายได้สูงที่สุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกและกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 67 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) รองลงมาคือ กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ทำนายได้ร้อยละ 65) และกลุ่มบิดา กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และกลุ่มจากครอบครัวขยาย (ทั้งสามกลุ่มหลังนี้ทำนายได้ร้อยละ 62 เท่ากันทุกกลุ่ม) ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มาจากครอบครัวแตกแยกคือ การปฏิบัติทางพุทธและความใกล้ชิดบุตร ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธและความใกล้ชิดบุตร ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มการศึกษาระดับปานกลาง ในกลุ่มบิดา และในกลุ่มจากครอบครัวขยายคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ ความใกล้ชิดบุตร และความเชื่อทางพุทธ เหมือนกันทั้ง 3 กลุ่ม และตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความเชื่อทางพุทธ ความใกล้ชิดบุตร และการปฏิบัติทางพุทธ ตามลำดับ ซึ่งตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .74 และ .18 ตามลำดับ ในกลุ่มจากครอบครัวแตกแยก ค่าอาร์ .79 และ .48 ตามลำดับ ในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ค่าอาร์ .72, .70, .35 และ .65 ตามลำดับ ในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ค่าอาร์ .73, .63, .37 และ .56 ตามลำดับ ในกลุ่มบิดา ค่าอาร์ .62, .55, .41 และ .50 ตามลำดับ ในกลุ่มจากครอบครัวขยาย และค่าอาร์ .70, .65, .30 และ .59 ตามลำดับ ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันทำนายได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 42) รองลงมาคือ กลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 46) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำคือ การปฏิบัติทางพุทธ วิถีชีวิตแบบพุทธ และความใกล้ชิดบุตร และตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มมารดาคือ การปฏิบัติทางพุทธ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความใกล้ชิดบุตร และความเชื่อทางพุทธ ตามลำดับ ซึ่งตัวทำนายเหล่านี้มีความสำคัญทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .56, .56 และ .36 ตามลำดับ ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และค่าอาร์ .59, .56, .24 และ .53 ตามลำดับ ในกลุ่มมารดา ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัว ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้แตกต่างกันมากที่สุด พบว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 62 และ 42 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่บุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 67 และ 49 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 62 และ 46 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย บิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด มีความใกล้ชิดบุตรมากเท่าใด และมีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากเท่านั้น

เปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ในส่วนนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่สอง และตัวทำนายชุดที่สามอันประกอบด้วยตัวทำนายชุดที่หนึ่ง 3 ตัวและชุดที่สอง 3 ตัว รวมเป็น 6 ตัวทำนาย จะสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบของบิดามารดาได้ต่างกันเพียงใด และต้องการศึกษาว่าตัวทำนายชุดที่สามจะทำนายได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่งหรือชุดที่สองที่มีปริมาณการทำนายสูงสุดอยู่เดิมเพียงใด ในกลุ่มตัวอย่างประเภทใดบ้าง

จากการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบด้วยวิธีถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นโดยใช้ตัวแปรชุดที่สาม ในกลุ่มตัวอย่างรวม พบผลดังแสดงในตารางที่ 11 และ 14 ดังนี้ ตัวทำนายชุดที่สามรวม 6 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้ร้อยละ 57 (ตาราง 14) สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายจากเดิมที่ตัวทำนายชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน) เคยทำนายได้ร้อยละ 51 (ตาราง 11) อีกร้อยละ 6 และพบว่าในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ตัวทำนายชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัว) ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าตัวแปรชุดที่สอง (สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว) เมื่อผนวกตัวทำนายจากชุดที่หนึ่ง 3 ตัว เข้ากับชุดที่สอง 3 ตัว รวมเป็น 6 ตัว สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายได้ระหว่างร้อยละ 1 ถึง 17 ในกลุ่มย่อย โดยมีกลุ่มย่อย 15 จาก 24 กลุ่ม ซึ่งปริมาณการทำนายที่เพิ่มขึ้นมากกว่าหรือ

เท่ากับร้อยละ 5 ตามเกณฑ์ความต่างที่ยอมรับได้ในการวิจัยนี้ กลุ่มย่อยที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นสูงที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง (เพิ่มขึ้นร้อยละ 12) ส่วนกลุ่มย่อยที่มีปริมาณการเพิ่มขึ้นต่ำสุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว (เพิ่มขึ้นร้อยละ 1) สำหรับการพิจารณาในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรคิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่ามีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นเมื่อใช้ตัวทำนายรวม 6 ตัว โดยในแต่ละกลุ่มมีปริมาณการทำนายต่างกันตั้งแต่ร้อยละ 5 ขึ้นไป ปรากฏว่ามี 6 คู่ ได้แก่ กลุ่มจากครอบครัวขยายกับกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 16) กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางกับกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสูง (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 9) กลุ่มที่มีอาชีพรับราชการกับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 7) กลุ่มที่มีบุตรชายกับกลุ่มที่มีบุตรหญิง (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 6) สุดท้ายกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษากับกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษาและกลุ่มที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนน้อยกับกลุ่มที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก (เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม)

ในการใช้ตัวทำนายลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร (ได้แก่ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธ) และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร (ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และจำนวนเวลาที่ใช้กับบุตร) ทีละชุดและสองชุดร่วมกัน 6 ตัวแปร เพื่อทำนายคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 15 ดังนี้

สัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความ จากตาราง 15 พบว่าเมื่อใช้ตัวแปรชุดที่ลองคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ผลปรากฏว่าในกลุ่มตัวอย่างรวม ตัวทำนายทั้ง 3 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ร้อยละ 7 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ ความใกล้ชิดบุตร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .27 ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) จากการพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยประเภทต่าง ๆ อีก 24 กลุ่มนั้น พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ระหว่างร้อยละ 4

ตาราง 15 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความของบิดามารดาในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น

กลุ่ม	จำนวน คน	สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	ลักษณะทางศาสนากับสัมพันธภาพรวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
กลุ่มรวม	379	7	8	56	3,8,1,2,9	5
เป็นมารดา	198	7	8,9	46	3,8,1,9	6
เป็นบิดา	166	15	8,7	68	3,2,1,8	5
อายุมาก	157	7	8,7	58	3,8,1	8
อายุน้อย	221	11	8	55	3,8,1,2,9	5
การศึกษาสูง	253	6	8	51	3,1,8,2	4
การศึกษาปานกลาง	125	13	8	66	3,8,1	8
ระดับเศรษฐกิจสูง	237	7	8	53	3,2,8,1,9	5
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	134	8	8	65	3,8,1	9
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	179	8	8,9	62	3,1,8,2,9	9
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	187	11	8	44	3,8,1	3
ข้าราชการ	205	6	8	56	3,8,1,9,2	5
อาชีพอื่น ๆ	173	10	8	56	3,1,8,2	6
ครอบครัวปกติ	350	8	8	56	3,8,1,2,9	5
ครอบครัวแตกแยก	28	0	-	62	3	10
ครอบครัวเดี่ยว	231	5	8	60	3,2,8,1,9	3
ครอบครัวขยาย	142	10	8	47	3,8,1	10
มีบุตรชาย	143	14	8	62	3,8,1,2	13
มีบุตรหญิง	128	0	-	45	3,1,8,9	-

ตาราง 15 (ต่อ)

กลุ่ม	จำนวนคน	สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	ลักษณะทางคาสนากับสัมพันธภาพรวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
บุตรเรียนชั้นประถม	220	7	8	59	3,1,8	6
บุตรเรียนชั้นมัธยม	83	13	8	45	3,8	2
บุตรใกล้ชิดมารดา	236	4	8	48	3,8,1,9	3
บุตรใกล้ชิดบิดา	103	19	8,9	69	3,1,2	3
อบรมแบบรักน้อย	171	6	8	54	3,2,1,8	6
อบรมแบบรักมาก	207	4	8	55	3,8,1,9	5
ค่าเฉลี่ย % ทำนาย		8.24%		55.92%		5.76%

1 = ความเชื่อทางพุทธ
2 = การบฏิบัติทางพุทธ
3 = วิถีชีวิตแบบพุทธ
7 = ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส
8 = ความใกล้ชิดบุตร
9 = เวลาที่ใช้กับบุตร

ถึง 19 (ค่าเฉลี่ยของปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 8.24) โดยทำนายได้สูงที่สุดในกลุ่มบิดา-มารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 19) รองลงมาคือกลุ่มบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 15) และกลุ่มที่มีบุตรชาย (ทำนายได้ร้อยละ 14) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาคือ ความใกล้ชิดบุตร และจำนวนเวลาที่ใช้กับบุตร ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดาคือ ความใกล้ชิดบุตร และความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส และตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดา-มารดาที่มีบุตรชายคือ ความใกล้ชิดบุตร ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .39 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ค่าอาร์ .33, .30 ในกลุ่มบิดา และ

ค่าอาร์ .38 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) ยกเว้นเวลาที่ใช้กับบุตรซึ่งมีความสัมพันธ์ทางลบกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ -.13 ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนกลุ่มที่สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา และกลุ่มที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก (ทำนายได้ร้อยละ 4 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดคือ ความใกล้ชิดบุตร เหมือนกันทั้งสองกลุ่ม ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .19 ในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา และค่าอาร์ .20 ในกลุ่มที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 19 และ 4 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชายทำนายได้สูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรหญิง (ทำนายได้ร้อยละ 14 และ 0 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 15 และร้อยละ 7 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรมากเท่าใดก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากเท่านั้น

ลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ เมื่อนำตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และตัวแปรชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร รวม 6 ตัวแปร มาร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ปรากฏผลในตาราง 15 ดังนี้ ในกลุ่มตัวอย่างรวม ตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ร้อยละ 52 โดยมีตัวทำนายที่เด่นชัดเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ ความใกล้ชิดบุตร ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และเวลาที่ใช้กับบุตร ตามลำดับ ตัวทำนาย 4 ตัวแรกมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .68, .27, .54, .61 ตามลำดับ ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนเวลาที่ใช้กับบุตรมีความสัมพันธ์ทางลบกับตัวถูกทำนาย(อาร์มีค่าต่ำกว่า -.01 จึงไม่ได้รายงานไว้ในตาราง 55 ภาคผนวก ข.) เมื่อ

พิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยอีก 24 กลุ่ม พบว่าตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ระหว่างร้อยละ 44 ถึง 69 (ค่าเฉลี่ยของปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 55.92) โดยทำนายได้สูงที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 69) รองลงมาคือ กลุ่มบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 68) และกลุ่มที่มีระดับการศึกษาปานกลาง (ทำนายได้ร้อยละ 66) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความเชื่อทางพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธ ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ ความเชื่อทางพุทธ และความใกล้ชิดบุตร และตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความใกล้ชิดบุตร และความเชื่อทางพุทธ ตามลำดับ ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .80, .61 และ .70 ตามลำดับ ในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ค่าอาร์ .77, .68, .57 และ .33 ในกลุ่มบิดา และค่าอาร์ .74, .36 และ .56 ในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มตัวอย่างย่อยที่ตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 44) รองลงมาคือกลุ่มที่มีบุตรหญิง และกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา (ทำนายได้ร้อยละ 45 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) และกลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 46) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความใกล้ชิดบุตร และความเชื่อทางพุทธ ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มีบุตรหญิงคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความเชื่อทางพุทธ ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และความใกล้ชิดบุตร และตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดในกลุ่มมารดาคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความใกล้ชิดบุตร ความเชื่อทางพุทธ และเวลาที่ใช้กับบุตร ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนายทุกตัว ยกเว้นเวลาที่ใช้กับบุตรซึ่งมีความสัมพันธ์ทางลบกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .63, .32, .43 ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ค่าอาร์ .65, .53, .11 และ .11 ในกลุ่มที่มีบุตรหญิง ค่าอาร์ .62 และ .26 ในกลุ่มที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยม และค่าอาร์ .59, .21, .51 และ -.09 ในกลุ่มมารดา ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) สำหรับการพิจารณาในกลุ่มย่อยสองกลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้แตกต่างกันมากที่สุดนั้น พบว่า กลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 68 และ 46 ตามลำดับ) กลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 69 และ 48 ตามลำดับ) และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีปริมาณการทำนายได้สูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 62 และ 44 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีความใกล้ชิดบุตรมากเท่าใด มีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด และมีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากเท่านั้น

เปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่สอง และตัวทำนายชุดที่สามซึ่งประกอบด้วยตัวทำนายชุดที่หนึ่ง 3 ตัวและชุดที่สอง 3 ตัว รวมเป็น 6 ตัวทำนาย จะสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความของบิดามารดาได้ต่างกันเพียงใด และต้องการศึกษาว่า ตัวทำนายชุดที่สามจะทำนายได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่งหรือชุดที่สองที่มีปริมาณการทำนายสูงสุดอยู่เดิมเพียงใด ในกลุ่มตัวอย่างประเภทใดบ้าง

จากการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นโดยใช้ตัวแปรชุดที่สาม ในกลุ่มตัวอย่างรวม พบผลดังแสดงในตาราง 12 และ 15 ดังนี้ ตัวทำนายชุดที่สามรวม 6 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้ร้อยละ 56 (ตาราง 15) สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายจากเดิมที่ตัวแปรชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน) เคยทำนายได้ร้อยละ 51 (ตาราง 12) อีกร้อยละ 5 และพบว่าในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ตัวทำนายชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน) ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่สอง (สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน) เมื่อผนวกตัวทำนายชุดที่หนึ่งเข้ากับชุดที่สองรวม 6 ตัวทำนาย สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายในกลุ่มย่อยประเภทต่าง ๆ ได้ระหว่างร้อยละ 2 ถึง 13 โดยมีกลุ่มย่อย 17 จาก 24 กลุ่ม ซึ่งปริมาณการทำนายที่เพิ่มขึ้นมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 ตามเกณฑ์ความต่างที่ยอมรับได้ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มย่อยที่ปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นสูงที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 13) รองลงมาคือกลุ่มจาก

ครอบครัวแตกแยก และกลุ่มจากครอบครัวขยาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) ส่วนกลุ่มย่อยที่มีปริมาณการเพิ่มขึ้นต่ำที่สุดคือ กลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา (เพิ่มขึ้นร้อยละ 2) สำหรับการพิจารณาในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่ามีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นเมื่อใช้ตัวทำนายรวม 6 ตัว โดยในแต่ละกลุ่มมีปริมาณการทำนายต่างกันตั้งแต่ร้อยละ 5 ขึ้นไป ปรากฏว่ามี 4 คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีบุตรชายกับกลุ่มที่มีบุตรหญิง (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 13) กลุ่มที่มาจากครอบครัวขยายกับกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 7) กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงกับกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 6) และกลุ่มจากครอบครัวแตกแยกกับกลุ่มจากครอบครัวปกติ (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 5) ตามลำดับ

ในการใช้ตัวแปร 2 ชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา (ประกอบด้วยความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธ) และสัมพันธภาพในครอบครัว (ประกอบด้วยทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) ทีละชุดและ 2 ชุดร่วมกันเพื่อทำนายการอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 16

สัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม จากตาราง 16 พบว่า เมื่อใช้ตัวแปรชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ผลปรากฏว่าในกลุ่มตัวอย่างรวมนั้น ตัวทำนายทั้ง 3 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ร้อยละ 10 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ ความใกล้ชิดบุตร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .32 ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) จากการพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยประเภทต่าง ๆ อีก 24 กลุ่มนั้น พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ระหว่างร้อยละ 5 ถึง 19 (ค่าเฉลี่ยปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 10.4) โดยทำนายได้สูงที่สุดในกลุ่มบิดา-มารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 19) รองลงมาคือกลุ่มบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 17) และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 16) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือความใกล้ชิดบุตร เหมือนกันทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .43 ในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ค่าอาร์ .41 ในกลุ่มบิดา และค่าอาร์ .39 ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทาง

พุทธต่ำ ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้ต่ำที่สุดคือ กลุ่มมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีอายุมาก (ทำนายได้ร้อยละ 5 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ ความใกล้ชิดบุตรเหมือนกันทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .23 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม ดูตาราง 55 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้แตกต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 17 และ 5 ตามลำดับ) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 19 และ 7 ตามลำดับ) และกลุ่มจากครอบครัวปกติมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มจากครอบครัวแตกแยก (ทำนายได้ร้อยละ 11 และ 0 ตามลำดับ) จึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย พบว่า บิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรมากเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากเท่านั้น

ลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม เมื่อนำตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และตัวแปรชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน รวม 6 ตัวแปร มาร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ปรากฏผลในตาราง 16 ดังนี้ ในกลุ่มตัวอย่างรวม ตัวทำนาย 6 ตัว ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ร้อยละ 54 โดยมีตัวทำนายที่เด่นชัดเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ ความใกล้ชิดบุตร ความเชื่อทางพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธ ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .66, .32, .51 และ .58 ตามลำดับ ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) เมื่อพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างย่อยอีก 24 กลุ่ม พบว่าตัวทำนาย 6 ตัว ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ระหว่างร้อยละ 42 ถึง 70 (ค่าเฉลี่ยปริมาณการทำนายเท่ากับร้อยละ 54.48) โดยทำนายได้สูงสุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ทำนายได้ร้อยละ 70) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (ทำนายได้ร้อยละ 68) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาคือ

ตาราง 16 ปริมาณการทำนายและตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น

กลุ่ม	จำนวน คน	สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	ลักษณะทางศาสนากับสัมพันธภาพรวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
กลุ่มรวม	379	10	8	54	3,8,1,2	7
เป็นมารดา	198	5	8	42	3,8,1	1
เป็นบิดา	166	17	8	61	3,8,1	11
อายุมาก	157	5	8	51	3,8,1	7
อายุน้อย	221	15	8	58	3,8,2,1	10
การศึกษาสูง	253	10	8	51	3,8,1	8
การศึกษาปานกลาง	125	15	8	61	3,8,2	9
ระดับเศรษฐกิจสูง	237	12	8	52	3,8,1	8
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	134	8	8	62	3,8,1	12
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	179	8	8	59	3,8,1,2	8
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	187	16	8	44	3,8,1	10
ข้าราชการ	205	11	8	48	3,8,1	4
อาชีพอื่น ๆ	173	10	8	61	3,8,1	10
ครอบครัวปกติ	350	11	8	54	3,8,1,2	7
ครอบครัวแตกแยก	28	0	-	68	3	17
ครอบครัวเดี่ยว	231	10	8	53	3,8,1	3
ครอบครัวขยาย	142	11	8	56	3,8,1	16
มีบุตรชาย	143	12	8	55	3,8,1	11
มีบุตรหญิง	128	8	8	48	3,8,1	5

ตาราง 16 (ต่อ)

กลุ่ม	จำนวน คน	สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	ลักษณะทางศาสนากับสัมพันธภาพรวม 6 ตัว % ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนายเพิ่มขึ้น
บุตรเรียนชั้นประถม	220	12	8	54	3,8,1	7
บุตรเรียนชั้นมัธยม	83	11	8	48	3,8	9
บุตรใกล้ชิดมารดา	236	7	8	46	3,8,1	5
บุตรใกล้ชิดบิดา	103	19	8	70	3,1,8	8
อบรมแบบรักน้อย	171	9	8	51	3,8,2	8
อบรมแบบรักมาก	207	8	8	55	3,8,1	7
ค่าเฉลี่ย % ทำนาย		10.40%		54.48%		8.32%

1 = ความเชื่อทางพุทธ
2 = การปฏิบัติทางพุทธ
3 = วิถีชีวิตแบบพุทธ
7 = ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส
8 = ความใกล้ชิดบุตร
9 = เวลาที่ใช้กับบุตร

วิถีชีวิตแบบพุทธ ความเชื่อทางพุทธ และความใกล้ชิดบุตร และตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดในกลุ่มจากครอบครัวแตกแยกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .77, .63 และ .43 ตามลำดับ ในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา และค่าอาร์ .72 ในกลุ่มที่มาจากครอบครัวแตกแยก ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) ส่วนในกลุ่มตัวอย่างย่อยที่ตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้ต่ำสุดคือ กลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 42) รองลงมาคือกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 44) และกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 46) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ

ความใกล้ชิดบุตร และความเชื่อทางพุทธเหมือนกันทั้ง 3 กลุ่ม ตัวทำนายเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวถูกทำนาย (ค่าอาร์ .60, .23 และ .51 ในกลุ่มมารดา ค่าอาร์ .56, .39 และ .41 ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และค่าอาร์ .77, .43 และ .63 ในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา ดูตาราง 53 และ 55 ภาคผนวก ข.) สำหรับในกลุ่มตัวอย่างย่อย 2 กลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัวทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้แตกต่างกันมากที่สุดนั้น พบว่า กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 70 และ 42 ตามลำดับ) กลุ่มบิดามีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มมารดา (ทำนายได้ร้อยละ 61 และ 42 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีปริมาณการทำนายสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ทำนายได้ร้อยละ 59 และ 44 ตามลำดับ) อาจกล่าวได้ว่าทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย บิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด มีความใกล้ชิดบุตรมากเท่าใด มีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด และมีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากเท่านั้น

เปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่หนึ่ง สัมพันธภาพในครอบครัวซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่สอง และตัวทำนายชุดที่สามอันประกอบด้วยตัวทำนายชุดที่หนึ่ง 3 ตัว และชุดที่สอง 3 ตัว รวม 6 ตัวทำนาย จะสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามของบิดามารดาได้ต่างกันเพียงใด และต้องการศึกษาว่าตัวทำนายชุดที่สามจะสามารถทำนายได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่หนึ่งหรือสองที่มีปริมาณการทำนายสูงสุดอยู่เดิมเพียงใด ในตัวอย่างประเภทใด

จากการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ด้วยวิธีถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นโดยใช้ตัวแปรชุดที่สาม ในกลุ่มตัวอย่างรวม พบผลดังแสดงในตาราง 13 และ 16 ดังนี้ ตัวทำนายชุดที่สามรวม 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ร้อยละ 54 (ตาราง 16) สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายจากเดิมที่ตัวแปรชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน) เคยทำนายได้ร้อยละ 47 (ตาราง 16) อีกร้อยละ 7 และพบว่าในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่มตัวทำนาย

ชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน) ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าตัวทำนายชุดที่สอง (สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน) เมื่อผนวกตัวทำนายชุดที่หนึ่งและชุดที่สองรวม 6 ตัวทำนาย สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายในกลุ่มย่อยประเภทต่าง ๆ ได้ระหว่างร้อยละ 1 ถึง 17 โดยมีกลุ่มย่อย 21 จาก 24 กลุ่ม ซึ่งปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในการวิจัยนี้ กลุ่มย่อยที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นสูงที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 16) ส่วนกลุ่มย่อยที่มีปริมาณการทำนายต่ำที่สุดคือ กลุ่มมารดา (เพิ่มขึ้นร้อยละ 1) รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว (เพิ่มขึ้นร้อยละ 3) สำหรับการพิจารณาในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่าปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้น เมื่อใช้ตัวทำนายรวม 6 ตัว โดยในแต่ละกลุ่มมีปริมาณการทำนายต่างกันตั้งแต่ร้อยละ 5 ขึ้นไป ปรากฏว่ามี 5 คู่ ได้แก่ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยายกับครอบครัวเดี่ยว (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 13) กลุ่มบิดากับกลุ่มมารดาและกลุ่มจากครอบครัวแตกแยกกับกลุ่มจากครอบครัวปกติ (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 10 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม) กลุ่มอาชีพอื่น ๆ กับกลุ่มอาชีพรับราชการและกลุ่มที่มีบุตรชายกับกลุ่มที่มีบุตรหญิง (เพิ่มขึ้นต่างกันร้อยละ 6 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อใช้ตัวทำนายชุดคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านและสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน ทีละชุด และ 2 ชุดร่วมกันเพื่อทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน สรุปผลได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก เมื่อใช้สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ปรากฏผลว่า (1) สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากที่สุด รองลงมาคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ (2) ตัวทำนายที่สำคัญเด่นชัดเป็นอันดับแรกของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านคือ ความใกล้ชิดบุตร อันดับรองลงมาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส และเวลาที่ใช้อยู่กับบุตรเป็นอันดับสุดท้าย (3) สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา รองลงมาคือกลุ่มบิดา กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย และกลุ่มที่มี

ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ตามลำดับ ส่วนสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้ต่ำที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนและกลุ่มที่มีบุตรหญิง รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มมารดาและกลุ่มอายุมาก ตามลำดับ (4) เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่มีลักษณะตรงข้ามกัน (4.1) พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดาว่า ถ้ามีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากด้วย (4.2) พบในกลุ่มบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มมารดาว่า ถ้ามีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากด้วย (4.3) พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชายเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่มีบุตรหญิงว่า ถ้ามีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากด้วย และ (4.4) พบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติเด่นชัดกว่าในกลุ่มครอบครัวแตกแยกว่า ถ้ามีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากด้วย (5) เมื่อพิจารณาตัวทำนายแต่ละตัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านของบิดามารดาพบว่า บิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวด้านความใกล้ชิดบุตร และด้านสัมพันธภาพในครอบครัวแต่ละด้านสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมาก บิดามารดาที่ใช้เวลาอยู่กับบุตรมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมาก พบเด่นชัดเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักน้อย และบิดามารดาที่มีเวลาอยู่กับบุตรมากให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมาก พบเด่นชัดเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำและกลุ่มที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกจากรับราชการ

ประเด็นที่สอง เมื่อใช้ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านและสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน รวม 6 ด้าน ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ผลปรากฏดังนี้ (1) ตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากที่สุด รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและน้อยที่สุดคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราย (2) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเด่นชัดเป็นอันดับแรกคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือ ความใกล้ชิดบุตร ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และเวลาที่ใช้กับบุตร ตามลำดับ (3) ลักษณะทางพุทธศาสนาและ

สัมพันธภาพในครอบครัวรวม 6 ตัวทำนายร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา รองลงมาคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก กลุ่มบิดา กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ตามลำดับ ส่วนตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้น้อยที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ รองลงมาคือ กลุ่มมารดา และกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา ตามลำดับ (4) เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่มีลักษณะตรงข้าม (4.1) พบผลในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดาว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวสูง ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากด้วย (4.2) พบในกลุ่มบิดาเด่นชัดกว่าในกลุ่มมารดาว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากด้วย และ (4.3) พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงเด่นชัดกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนา และสัมพันธภาพในครอบครัวสูงให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากด้วย (5) เมื่อพิจารณาตัวทำนายแต่ละตัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านของบิดามารดาพบว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้าน (ได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) ในปริมาณสูง และมีสัมพันธภาพในครอบครัว 2 ด้าน (คือ ความใกล้ชิดบุตรและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส) ในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากอย่างเด่นชัด ส่วนสัมพันธภาพในครอบครัวด้านเวลาที่ใช้กับบุตรนั้น ถ้าบิดามารดามีมากจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมาก พบเด่นชัดเฉพาะกลุ่มบิดา-มารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักน้อย บิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และบิดามารดาในอาชีพอื่น ๆ นอกจากรับราชการ

ประเด็นที่สาม จากการเปรียบเทียบการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน ผลปรากฏดังนี้ (1) ในกลุ่มรวม ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน รวม 6 ด้าน ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดามารดาได้สูงกว่าเมื่อใช้ตัวทำนายชุดหนึ่งชุดใดเพียงชุดเดียว ร้อยละ 5 ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ร้อยละ 6 ในด้านสร้างความสนใจรับทราบ และร้อยละ 7 ในด้านสร้าง

การยอมรับและเปลี่ยนตาม (2) เมื่อพิจารณากลุ่มย่อยต่าง ๆ พบว่า (2.1) ในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ปรากฏว่ากลุ่มย่อยซึ่งตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายได้สูงขึ้นกว่าที่ตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวเคยทำนายได้เกินกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 มี 15 กลุ่ม จาก 24 กลุ่มที่ศึกษา กลุ่มที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นสูงสุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17) (2.2) ในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พบว่ากลุ่มย่อยซึ่งตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายได้สูงกว่าที่ตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งในสองชุดเคยทำนายได้มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 มี 17 จาก 24 กลุ่ม กลุ่มที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นสูงสุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเป็นชาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 13) (2.3) ในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พบว่ากลุ่มย่อยซึ่งตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายได้สูงขึ้นกว่าที่ตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวเคยทำนายได้มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 5 มี 21 จาก 24 กลุ่ม กลุ่มที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17) และกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 16) (3) ในการพิจารณากลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่แบ่งตามตัวแปรอิสระตัวเดียวกัน แต่พบว่ามีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นต่างกันเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 5 พบว่า (3.1) ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านเพิ่มมากกว่ากลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว (3.2) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านเพิ่มมากกว่ากลุ่มที่มีบุตรหญิง (3.3) ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามเพิ่มมากกว่ากลุ่มที่มาจากครอบครัวปกติ (3.4) ในกลุ่มบิดา ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามเพิ่มมากกว่าในกลุ่มมารดา และ (3.5) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความเพิ่มมากกว่าในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

จากผลการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้าน คือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

โดยวิธีถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น โดยใช้ตัวทำนาย 2 ชุด ชุดแรกคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และชุดที่ 2 คือลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ (ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน) ในการเข้าร่วมทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้าน ได้จัดให้ลักษณะทางพุทธศาสนาเข้าทำนายร่วมกับลักษณะทางจิตสังคมครั้งแรก และลักษณะทางพุทธศาสนาร่วมกับสัมพันธภาพในครอบครัวเป็นครั้งที่สอง ปรากฏผลว่า (1) ลักษณะทางพุทธ-ศาสนา 3 ด้านร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้ในระดับสูง และทำนายได้มากกว่าปริมาณที่ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านหรือสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านทำนายได้ (ตาราง 11-16) (2) เมื่อนำลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านเข้าร่วมกับลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านรวมเป็น 6 ตัวทำนาย พบเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่ตัวทำนาย 6 ตัวสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากขึ้นกว่าเดิมเกินร้อยละ 5 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (ตาราง 11) สำหรับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธอีก 2 ด้านนั้น ไม่ปรากฏในกลุ่มใดเลยว่าตัวทำนายทั้ง 6 ตัวดังกล่าวสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายมากขึ้นกว่าเดิมถึงเกณฑ์ที่กำหนดได้ (3) แต่เมื่อนำสัมพันธภาพในครอบครัวเข้าร่วมกับลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านรวม 6 ตัวทำนาย พบทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่มที่ตัวทำนายทั้ง 6 ตัวสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากขึ้นกว่าที่ตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งเคยทำนายได้อยู่เดิมเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 5 (ตาราง 14-16)

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้านกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านในบิดามารดาประเภทต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ผ่านมาเป็นการเสนอผลความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรอิสระชุดหนึ่งกับตัวแปรตามทีละตัวแปร สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล ซึ่งจะให้ภาพรวมของความเกี่ยวข้องและการแปรผันร่วมกันระหว่างตัวแปร

อิสระทั้งชุด (คือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ 7 ด้าน ได้แก่ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรัก-สนับสนุน) รวม 10 ด้าน กับตัวแปรตามทั้งชุดคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน พร้อม ๆ กัน การเสนอผลในส่วนนี้จะเสนอทั้งผลในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและกลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของครอบครัว และยังจะเสนอผลแยกเฉพาะกลุ่มมารดาและบิดาทั้งโดยรวมและที่แยกย่อยอีกด้วย

ในการเปรียบเทียบปริมาณการทำนายระหว่างกลุ่มบิดากับกลุ่มมารดา และระหว่างกลุ่มบิดามารดา 2 กลุ่มที่มีลักษณะตรงข้าม ผู้วิจัยถือเอาความแตกต่างที่ร้อยละ 10 เป็นเกณฑ์ขั้นต่ำที่ยอมรับได้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้

กลุ่มรวม

จากการวิเคราะห์ผลในกลุ่มรวม (ตาราง 17) พบผลว่าตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัวแปร (ได้แก่ ลักษณะทางศาสนา 3 ด้าน ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน) ร่วมกันทำนายตัวแปรตาม คือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน พร้อม ๆ กันได้ร้อยละ 68 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างในกลุ่มตัวแปรตาม 3 ตัว พบว่า ตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจ-รับทราบสามารถอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลในหมู่ตัวแปรตามได้มากที่สุด (ร้อยละ 85) รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอธิบายความแปรปรวนของค่าตัวแปรคาโนนิคอลได้ร้อยละ 83 และ 79 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างในกลุ่มตัวแปรอิสระ 10 ตัวแปร พบว่า ตัวแปรกลุ่มลักษณะทางศาสนามีบทบาทในการอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลในกลุ่มตัวแปรอิสระได้มากกว่าตัวแปรกลุ่มอื่น ๆ กล่าวคือ ตัวแปรด้านวิถีชีวิตแบบพุทธอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้มากที่สุด (ร้อยละ 80) รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติทางพุทธและด้านความเชื่อทางพุทธ (ร้อยละ 69 และ 58) สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ปรากฏว่า ตัวแปรกลุ่มสัมพันธภาพในครอบครัวด้านความใกล้ชิดกับบุตรอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้ร้อยละ 15.4 ตัวแปร

ตาราง 17 ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านด้วยลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน ในกลุ่มบิดามารดาโดยรวม 377 คน และกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 20 กลุ่ม โดยใช้วิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล

กลุ่มบิดามารดา	ปริมาณการทำนาย ร้อยละ	กลุ่มบิดามารดา	ปริมาณการทำนาย ร้อยละ
กลุ่มรวม	68	ครอบครัวปกติ	67
อายุมาก	70	ครอบครัวแตกแยก	88
อายุน้อย	69	ครอบครัวเดี่ยว	70
การศึกษาสูง	65	ครอบครัวขยาย	69
การศึกษาปานกลาง	77	มีบุตรชาย	72
ระดับเศรษฐกิจสูง	68	มีบุตรหญิง	62
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	77	บุตรเรียนชั้นประถม	68
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	72	บุตรเรียนชั้นมัธยม	66
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	57	มีบุตรใกล้ชิดกับมารดา	62
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	70	มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา	80
อาชีพอื่น ๆ	69		

การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 10 และตัวแปรกลุ่มลักษณะทางจิตสังคมด้านสุขภาพจิตอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 8 ตามลำดับ

สำหรับการวิเคราะห์ผลในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่มนั้น (ดูตาราง 17) ปรากฏว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัวแปร สามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (ร้อยละ 88) รองลงมาเป็นกลุ่ม

บิดามารดาที่ระบุว่าบิดาเป็นผู้ที่ดูแลอบรมบุตรคนที่กล่าวถึงในแบบสอบถามอย่างใกล้ชิดที่สุด (ร้อยละ 80) กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางและมีระดับเศรษฐกิจปานกลาง (ร้อยละ 77 เท่ากัน) และกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงและมีบุตรชาย (ร้อยละ 72 เท่ากัน) เรียงตามลำดับ จนถึงปริมาณที่ทำนายได้น้อยที่สุดปรากฏในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ร้อยละ 57) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างของกลุ่มตัวแปรตามในบิดามารดาต่าง ๆ อาจกล่าวโดยสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า ตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรตามได้มากที่สุด ตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้เป็นลำดับต่อ ๆ มา และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างของกลุ่มตัวแปรอิสระในบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ กลุ่มตัวแปรลักษณะทางศาสนาเป็นตัวแปรที่มีบทบาทในการอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรอิสระได้มากกว่าตัวแปรอิสระประเภทอื่น ๆ โดยภาพรวม วิถีชีวิตแบบพุทธสามารถอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลในหมู่ตัวแปรอิสระได้มากที่สุด การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธอธิบายได้เป็นลำดับที่สอง และที่สาม ส่วนตัวแปรอิสระอื่น ๆ นั้น พบว่าตัวแปรความใกล้ชิดกับบุตรอธิบายความแปรปรวนได้นับเป็นลำดับที่ 4 ลำดับที่ 5 คือ สุขภาพจิต ลำดับต่อ ๆ มา ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และทัศนคติต่อบุตร เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายระหว่างกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะตรงกันข้าม (ดูตาราง 17) พบปริมาณการทำนายที่แตกต่างกันอย่างเชื่อมั่นได้ (ตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ คือมีปริมาณการทำนายแตกต่างกันไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10) ระหว่างกลุ่มบิดามารดาบางประเภท ดังนี้ ในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลางกับกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง (ร้อยละ 77 และ 65) ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงกับกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ร้อยละ 72 และ 57) กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกกับกลุ่มครอบครัวปกติ (ร้อยละ 88 และ 67 ตามลำดับ) กลุ่มที่ระบุว่ามีบุตรชายกับกลุ่มที่ระบุว่ามีบุตรหญิง (ร้อยละ 72 และ 62 ตามลำดับ) และกลุ่มที่ระบุว่าบิดาเป็นผู้ดูแลอบรมบุตร (คนที่กล่าวถึงในแบบสอบถาม) ใกล้ชิดที่สุดกับกลุ่มที่ระบุว่ามารดาเป็นผู้ดูแลอบรมบุตรใกล้ชิดที่สุด (ร้อยละ 80 และ 62 ตามลำดับ)

เนื่องจากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลของทุกกลุ่มมีค่าเป็นบวก จึงอาจกล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนาสูงทั้ง 3 ด้าน โดยเฉพาะวิถีชีวิตแบบพุทธ มีสัมพันธภาพในครอบครัวดีโดยเฉพาะมีความใกล้ชิดบุตรสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก และมีลักษณะทางจิตสังคมสูงโดยเฉพาะด้านสุขภาพจิตดี เป็นบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านสูงด้วย การแปรปรวนตามกันของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม 2 ชุดนี้ปรากฏเด่นชัด โดยเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกมากกว่าจากครอบครัวปกติ ในกลุ่มที่ระบุว่าบิดาเป็นผู้ดูแลอบรมบุตรใกล้ชิดที่สุดมากกว่ากลุ่มที่ระบุว่ามารดาเป็นผู้ดูแลอบรมบุตรใกล้ชิดที่สุด ในกลุ่มที่บิดามารดามีการศึกษาระดับปานกลางมากกว่ากลุ่มที่บิดามารดามีการศึกษาระดับสูง ในกลุ่มที่บิดามารดามีประสบการณ์ทางพุทธสูงมากกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และในกลุ่มที่มีบุตรชายมากกว่ากลุ่มที่มีบุตรหญิง

กลุ่มมารดา

จากการวิเคราะห์ผลในกลุ่มมารดาโดยรวม (ดูตาราง 18) พบว่าตัวแปรอิสระ 10 ตัวแปร (ได้แก่ ลักษณะทางศาสนา 3 ด้าน ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพภายในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน) ร่วมกันสามารถทำนายตัวแปรตามคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านได้ร้อยละ 58 เมื่อพิจารณาจาก<u>ค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างในกลุ่มตัวแปรตาม 3 ตัวแปร</u> พบว่าตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบสามารถอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรตามได้มากที่สุด (ร้อยละ 84) รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (ร้อยละ 79 และ 74 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณา<u>ค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างในกลุ่มตัวแปรอิสระ 10 ตัวแปร</u> พบว่าตัวแปรกลุ่มลักษณะทางศาสนามีบทบาทสำคัญกว่าตัวแปรอิสระกลุ่มอื่น ๆ กล่าวคือ ตัวแปรด้านวิถีชีวิตแบบพุทธสามารถอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรอิสระได้มากที่สุด (ร้อยละ 65) ด้านการปฏิบัติทางพุทธอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 64 และด้านความเชื่อทางพุทธอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 53 ตามลำดับ สำหรับตัวแปรกลุ่มอื่น ๆ ก็พบว่า ตัวแปรกลุ่มลักษณะทางจิตสังคมด้านสุขภาพจิตอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้ร้อยละ 13.8 ตัวแปรกลุ่มสัมพันธภาพใน

ครอบครัวด้านความใกล้ชิดกับบุตรอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้ร้อยละ 11 และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอธิบายได้ร้อยละ 5.1 เป็นต้น

สำหรับการวิเคราะห์ผลในกลุ่มมารดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่ม (ดูตาราง 18) พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัวสามารถทำนายตัวแปรตามคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง

ตาราง 18 ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านด้วยลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน ในกลุ่มมารดาโดยรวม 196 คนและกลุ่มมารดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่ม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล

กลุ่มมารดา	ปริมาณการทำนาย ร้อยละ	กลุ่มมารดา	ปริมาณการทำนาย ร้อยละ
กลุ่มรวม	58	ครอบครัวปกติ	57
อายุมาก	57	ครอบครัวแตกแยก	92
อายุน้อย	64	ครอบครัวเดี่ยว	57
การศึกษาสูง	57	ครอบครัวขยาย	69
การศึกษาปานกลาง	68	มีบุตรชาย	65
ระดับเศรษฐกิจสูง	53	มีบุตรหญิง	60
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	76	บุตรเรียนชั้นประถม	63
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	62	บุตรเรียนชั้นมัธยม	57
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	52	มีบุตรใกล้ชิดกับมารดา	57
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	61	มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา	-
อาชีพอื่น ๆ	60		

3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มมารดาจากครอบครัวแตกแยก (ร้อยละ 92) กลุ่มมารดาจากครอบครัวระดับเศรษฐกิจปานกลาง (ร้อยละ 76) กลุ่มมารดาจากครอบครัวขยาย (ร้อยละ 69) กลุ่มมารดาการศึกษาระดับปานกลาง (ร้อยละ 68) กลุ่มมารดาที่มีบุตรชาย (ร้อยละ 65) เรียงตามลำดับ จนถึงกลุ่มที่มีปริมาณการทำนายน้อยที่สุดคือ กลุ่มมารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ร้อยละ 52) จากการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างของกลุ่มตัวแปรตามในมารดาประเภทต่าง ๆ อาจกล่าวเป็นภาพรวมได้ว่า ตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความทางพุทธอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรตามได้มากเป็นลำดับแรก การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามเป็นตัวแปรที่อธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้มากเป็นลำดับต่อ ๆ มา และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างของกลุ่มตัวแปรอิสระในมารดาประเภทต่าง ๆ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กลุ่มตัวแปรลักษณะทางศาสนาเป็นกลุ่มตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลมากกว่ากลุ่มตัวแปรอิสระกลุ่มอื่น ๆ โดยภาพรวม การปฏิบัติทางพุทธของมารดาเป็นตัวแปรที่อธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรได้มากเป็นลำดับแรก วิถีชีวิตแบบพุทธ และความเชื่อทางพุทธเป็นตัวแปรที่อธิบายความแปรปรวนได้เป็นลำดับที่สองและสาม สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ก็พบว่า ความใกล้ชิดกับบุตรสามารถอธิบายค่าคาโนนิคอลได้เป็นลำดับที่สี่ ลำดับที่ต่อ ๆ มาคือ ตัวแปรด้านสุขภาพจิตและการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายระหว่างกลุ่มมารดาที่มีลักษณะตรงกันข้าม (ดูตาราง 18) พบว่ามีปริมาณการทำนายที่แตกต่างกันอย่างเชื่อมั่นได้ (ตามที่กำหนดไว้เป็นเกณฑ์สำหรับการวิจัยครั้งนี้คือ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10) ระหว่างกลุ่มมารดาบางประเภทดังนี้คือ กลุ่มมารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางกับกลุ่มมารดาที่มีการศึกษาระดับสูง (ร้อยละ 68 และ 57) กลุ่มมารดาจากครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง กับกลุ่มมารดาจากครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจสูง (ร้อยละ 76 และ 53) กลุ่มมารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงกับกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ร้อยละ 62 และ 52) กลุ่มครอบครัวแตกแยกกับกลุ่มครอบครัวปกติ (ร้อยละ 92 และ 57) และกลุ่มมารดาจากครอบครัวขยายกับกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 69 และ 57)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลของทุกกลุ่มมีค่าเป็นบวก จึงอาจกล่าวได้ว่า มารดาที่มีลักษณะทางศาสนาทั้ง 3 ด้านสูง โดยเฉพาะการปฏิบัติทางพุทธ มีสัมพันธภาพ

ที่ดีระหว่างสมาชิกของครอบครัวโดยเฉพาะมีความใกล้ชิดกับบุตร มีลักษณะทางจิตสังคมสูงโดยเฉพาะมีสุขภาพจิตดี และให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก เป็นมารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านสูงด้วย การแปรผันตามกันของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม 2 ชุดนี้ปรากฏอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในกลุ่มมารดาจากครอบครัวแตกแยกมากกว่ากลุ่มครอบครัวปกติ ในกลุ่มมารดาระดับเศรษฐกิจปานกลางมากกว่ากลุ่มระดับเศรษฐกิจสูง กลุ่มมารดาจากครอบครัวขยายมากกว่ากลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว ในกลุ่มมารดาการศึกษาระดับปานกลางมากกว่ามารดาการศึกษาระดับสูง และในกลุ่มมารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมากกว่ามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

กลุ่มบิดา

จากการวิเคราะห์ผลในกลุ่มบิดาโดยรวม (ดูตาราง 19) ปรากฏว่าตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัวแปร (คือ ลักษณะทางศาสนา 3 ด้าน ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน) ร่วมกันทำนายตัวแปรตามคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านได้ร้อยละ 77 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างในกลุ่มตัวแปรตาม พบว่าตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ เป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลในหมู่ตัวแปรตามได้มากที่สุด (ร้อยละ 89.7) รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (ร้อยละ 81.9 และ 78 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างในกลุ่มตัวแปรอิสระ 10 ตัว พบว่า ตัวแปรกลุ่มลักษณะทางศาสนามีบทบาทสำคัญกว่าตัวแปรอิสระอื่น ๆ ในการอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอล กล่าวคือ ตัวแปรวิถีชีวิตแบบพุทธสามารถอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรอิสระได้มากที่สุด (ร้อยละ 89.7) ด้านปฏิบัติทางพุทธและด้านความเชื่อทางพุทธอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้ร้อยละ 69 และ 59 ตามลำดับ สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ก็พบว่า ตัวแปรกลุ่มสัมพันธภาพในครอบครัวด้านความใกล้ชิดกับบุตรและด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้ร้อยละ 20 และ 13 ตามลำดับ และการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนอธิบายได้ร้อยละ 18 เป็นต้น

สำหรับการวิเคราะห์ในกลุ่มบิดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่ม (ดูตาราง 19) พบผลว่าตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัวแปรสามารถทำนายตัวแปรตามคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง

ตาราง 19 ปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านด้วยลักษณะทางพุทธศาสนา และลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์รวม 10 ด้าน ในกลุ่มบิดาโดยรวม 166 คน และกลุ่มบิดาประเภทต่าง ๆ 20 กลุ่ม โดยใช้วิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล

กลุ่มบิดา	ปริมาณการทำนาย ร้อยละ	กลุ่มบิดา	ปริมาณการทำนาย ร้อยละ
กลุ่มรวม	77	ครอบครัวปกติ	76
อายุมาก	80	ครอบครัวแตกแยก	-
อายุน้อย	78	ครอบครัวเดี่ยว	81
การศึกษาสูง	73	ครอบครัวขยาย	75
การศึกษาปานกลาง	92	มีบุตรชาย	84
ระดับเศรษฐกิจสูง	79	มีบุตรหญิง	70
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	79	บุตรเรียนชั้นประถม	76
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	81	บุตรเรียนชั้นมัธยม	87
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	73	มีบุตรใกล้ชิดกับมารดา	73
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	84	มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา	80
อาชีพอื่น ๆ	77		

3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ร้อยละ 92) ในกลุ่มบิดาที่มีบุตรเรียนอยู่ระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 87) ในกลุ่มบิดาที่ทำงานรับราชการหรือหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจและกลุ่มที่มีบุตรเพศชายมีปริมาณการทำนายเท่ากัน (ร้อยละ 84) ในกลุ่มบิดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงและกลุ่มครอบครัวเดี่ยวมีปริมาณการทำนายเท่ากัน (ร้อยละ 81) และในกลุ่มบิดาอายุมากและกลุ่มบิดาที่ระบุว่าบิดาเป็นผู้ดูแลอบรมบุตร (คนที่กล่าวถึงในการตอบแบบสอบถาม) ใกล้ชิดที่สุด (มีปริมาณการทำนายเท่ากันคือ ร้อยละ 80) เรียงตามลำดับจนถึงกลุ่มที่มีปริมาณการทำนาย

น้อยที่สุดคือ กลุ่มบิดาที่มีบุตรหญิง (ร้อยละ 70) จากการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างของกลุ่มตัวแปรตามในบิดาประเภทต่าง ๆ อาจกล่าวโดยรวมได้ว่า ตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจในเนื้อความอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลในหมู่ตัวแปรตามได้มากที่สุด ลำดับรองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจ-รับทราบและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างของกลุ่มตัวแปรอิสระในบิดาประเภทต่าง ๆ ก็อาจกล่าวเป็นภาพรวมได้ว่า กลุ่มตัวแปรลักษณะทางศาสนาเป็นตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการอธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลสำหรับหมู่ตัวแปรอิสระได้มากกว่าตัวแปรอิสระอื่น ๆ กล่าวคือ ตัวแปรวิถีชีวิตแบบพุทธออธิบายความแปรปรวนของค่าคาโนนิคอลได้มากเป็นลำดับแรก การปฏิบัติทางพุทธและความเชื่อทางพุทธออธิบายความแปรปรวนเป็นลำดับที่ 2 และ 3 สำหรับตัวแปรอิสระอื่น ๆ ก็พบว่า ความใกล้ชิดกับบุตรและการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนสามารถอธิบายได้เป็นลำดับที่ 4 และ 5 ลำดับที่ 6 และ 7 ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและสุขภาพจิต เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายระหว่างกลุ่มบิดาที่มีลักษณะตรงกันข้าม (ดูตาราง 19) พบปริมาณการทำนายที่แตกต่างกันอย่างเชื่อมั่นได้ (ตามเกณฑ์ที่กำหนดในการวิจัยนี้) ระหว่างกลุ่มบิดาบางประเภท ได้แก่ กลุ่มบิดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางกับกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง (ร้อยละ 92 และ 73 ตามลำดับ) กลุ่มบิดาที่มีบุตรชายกับกลุ่มบิดาที่มีบุตรหญิง (ร้อยละ 84 และ 70 ตามลำดับ) และกลุ่มบิดาที่บุตรเรียนชั้นมัธยมกับกลุ่มที่บุตรเรียนชั้นประถม (ร้อยละ 87 และ 76 ตามลำดับ)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลของทุกกลุ่มมีค่าเป็นบวก จึงอาจกล่าวได้ว่า บิดาที่มีลักษณะทางศาสนาทั้ง 3 ด้านสูง มีสัมพันธภาพในครอบครัวดีโดยเฉพาะมีความใกล้ชิดกับบุตร ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาเป็นไปอย่างราบรื่นและมีสุขภาพจิตดี เป็นบิดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านสูงด้วย การแปรผันตามกันของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม 2 ชุดนี้ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดาบางกลุ่ม โดยเฉพาะในกลุ่มบิดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางมากกว่าบิดาการศึกษาระดับสูง ในกลุ่มบิดาที่บุตรเรียนอยู่ระดับมัธยมศึกษามากกว่ากลุ่มบิดาที่บุตรเรียนอยู่ระดับประถมศึกษา และในกลุ่มบิดาที่มีบุตรเป็นชายมากกว่าที่มีบุตรเป็นหญิง

สรุปผลจากการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอลได้ว่า ชุดตัวแปรอิสระซึ่งประกอบด้วย ลักษณะทางศาสนา 3 ด้าน ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน รวม 10 ตัวแปร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวแปรตามคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านทุกกลุ่มที่ทำการวิเคราะห์ในระดับสูง (ร้อยละ 68) อาจกล่าวได้ว่า ยิ่งบิดามารดามีลักษณะทางศาสนาทั้ง 3 ด้านสูง มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี มีลักษณะทางจิตสังคมสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมากเท่าใด ก็ยิ่งจะให้การอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธมากเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบปริมาณที่กลุ่มตัวแปรอิสระสามารถทำนายกลุ่มตัวแปรตามระหว่างกลุ่มบิดาและมารดาทั้งโดยรวมและที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของครอบครัว ปรากฏว่า ปริมาณการทำนายในกลุ่มบิดาโดยรวมสูงกว่ากลุ่มมารดาโดยรวม (ต่างกันร้อยละ 19) สำหรับปริมาณการทำนายในกลุ่มย่อยต่าง ๆ นั้น พบปริมาณการทำนายในกลุ่มบิดาหลายบระเภทสูงกว่าในกลุ่มมารดา 16 จาก 20 กลุ่ม กลุ่มที่มีปริมาณการทำนายต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดาและมารดาที่มีบุตรชาย (ต่างกันร้อยละ 30) รองลงมาคือ กลุ่มบิดาและมารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูง (ต่างกันร้อยละ 26) และกลุ่มบิดาและมารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ต่างกันร้อยละ 24) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ไม่เป็นไปตามความคาดหมายว่า ลักษณะทางศาสนา 3 ด้าน ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน รวม 10 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านพร้อมกันได้สูงในกลุ่มมารดากว่ากลุ่มบิดา

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

ในส่วนนี้เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนอกเหนือสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ ที่ผ่านมาเป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ (ได้แก่ ลักษณะทางศาสนา ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ จำนวน 10 ตัวแปร) กับกลุ่มตัวแปรเชิงผล

(ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธจำนวน 3 ตัวแปร) ด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณและการหาค่าสหสัมพันธ์แบบคาโนนิคอล เพื่อให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบภายในกลุ่มต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุด้วยกัน ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation) ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ทั้งหมด

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาทั้งสามด้าน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาอันประกอบด้วยความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธ ปรากฏผลว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสามมีค่าทางบวกอย่างเชื่อมั่นได้ทุกค่า โดยในกลุ่มรวมพบว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบพุทธสูงสุด (ค่าอาร์ = .71) รองลงมาคือความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับวิถีชีวิตแบบพุทธ (ค่าอาร์ = .65) และความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับการปฏิบัติ (ค่าอาร์ = .63) (ตาราง 56 ภาคผนวก ข.) สำหรับในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ นั้น พบว่ากลุ่มที่การปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบพุทธสูงสุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มาจากครอบครัวแตกแยก (ค่าอาร์ = .78) ส่วนค่าความสัมพันธ์ต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา (ค่าอาร์ = .66) กลุ่มที่พบว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบพุทธสูงสุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาปานกลาง กลุ่มบิดามารดาที่มีอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากรับราชการและทำงานในรัฐวิสาหกิจ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเป็นชาย (ค่าอาร์ = .68 ทุกกลุ่ม) ส่วนค่าความสัมพันธ์ต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (ค่าอาร์ = .57) และกลุ่มที่พบว่าความเชื่อมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติสูงสุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาปานกลาง (ค่าอาร์ = .69) ส่วนความสัมพันธ์มีค่าต่ำสุด พบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ค่าอาร์ = .56)

สรุปได้ว่า จากกลุ่มบิดามารดาที่นำมาศึกษาทั้ง 22 กลุ่ม ผู้ที่มีลักษณะทางศาสนาด้านใดด้านหนึ่งสูง ก็จะมีลักษณะทางศาสนาด้านอื่นสูงไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงจะมีการปฏิบัติทางพุทธและมีความเชื่อทางพุทธสูงด้วย ผลนี้ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก กลุ่มบิดามารดาที่รายงานว่าบุตร (คนที่กล่าวถึงในแบบสอบถาม) ใกล้ชิดกับ

บิดา กลุ่มที่มีบุตรเป็นชาย กลุ่มบิดามารดาที่มีอาชีพอื่น ๆ นอกจากอาชีพรับราชการและทำงานรัฐวิสาหกิจ และกลุ่มที่เป็นบิดา

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนากับลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์

ลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ คือ ลักษณะทางจิตสังคมของบิดามารดา 3 ด้าน ได้แก่ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรม-เลี้ยงดูบุตร และลักษณะที่เป็นสภาพแวดล้อมในครอบครัวคือ สัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนากับลักษณะทางจิตสังคมเป็นตอนแรก และความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนากับสัมพันธภาพในครอบครัวเป็นตอนที่สอง

ตอนที่หนึ่ง จากการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้านกับลักษณะทางจิตสังคมแต่ละด้านใน 3 ด้าน ปรากฏผลดังนี้

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพุทธกับลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านคือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน (ตาราง 57 ภาคผนวก ข.) ในกลุ่มรวม พบว่า ความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเชื่อมั่นได้ (ค่าอาร์ = -.21) ไม่พบว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์ในระดับที่เชื่อมั่นได้กับทัศนคติต่อบุตรและสุขภาพจิต สำหรับในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 22 กลุ่มที่นำมาศึกษานั้น พบว่า ความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียง 2 กลุ่มจาก 22 กลุ่มที่ศึกษา คือกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดกับบิดา ซึ่งมีค่าสูงสุด (ค่าอาร์ = .1 และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา ซึ่งมีค่าความสัมพันธ์ต่ำสุด (ค่าอาร์ = -.11) พบว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาพจิตอย่างมีนัยสำคัญ 9 กลุ่มจาก 22 กลุ่มที่ศึกษา ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดกับบิดา (ค่าอาร์ = .20) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูง (ค่าอาร์ = .09) แต่พบว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเชื่อมั่นได้ 17 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (ค่าอาร์ = -.31) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางพุทธกับลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน (ตาราง 57 ภาคผนวก ข.) ในกลุ่มรวมพบว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์กับสุขภาพจิตอย่างเชื่อมั่นได้ด้วยค่าสหสัมพันธ์สูงสุด (ค่าอาร์ = .30) รองลงมาคือความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางพุทธกับทัศนคติต่อบุตร (ค่าอาร์ = .20) และความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน (ค่าอาร์ = .02) ตามลำดับ สำหรับบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 22 กลุ่มที่ศึกษานั้น ปรากฏว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อบุตรอย่างเด่นชัด 20 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .38) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ค่าอาร์ = .10) พบว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาพจิตอย่างเด่นชัด 21 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา (ค่าอาร์ = .42) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาอายุมากและกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ค่าอาร์ = .21 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม) และพบอีกว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเด่นชัด 3 ใน 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .16) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่รับราชการ (ค่าอาร์ = .10)

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตแบบพุทธกับลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน (ตาราง 57 ภาคผนวก ข.) ในกลุ่มรวมพบว่าวิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาพจิตอย่างเชื่อมั่นได้ด้วยค่าสหสัมพันธ์สูงสุด (ค่าอาร์ = .18) รองลงมาคือความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตแบบพุทธกับทัศนคติต่อบุตร (ค่าอาร์ = .16) ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตแบบพุทธกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนนั้นอยู่ในทิศทางลบอย่างเชื่อมั่นได้ (ค่าอาร์ = -.12) สำหรับบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 22 กลุ่มที่ศึกษานั้น ก็ปรากฏว่าวิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อบุตรอย่างเชื่อมั่นได้ 17 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มผู้ตอบที่เป็นบิดา กลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูง และกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .30 ทุกกลุ่ม) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีอาชีพอื่น ๆ นอกจากรับราชการ (ค่าอาร์ = .11) พบว่าวิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาพจิตอย่างเชื่อมั่นได้ 18 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดกับบิดา (ค่าอาร์ = .36) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดา-มารดาที่มีอาชีพอื่น ๆ (ค่าอาร์ = .11) แต่พบว่าวิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์ทางลบกับความ

เชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนอย่างเชื่อมั่นได้ 8 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลาง (ค่าอาร์ = -.26) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ (ค่าอาร์ = -.10)

สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้านกับลักษณะทางจิตสังคมแต่ละด้านใน 3 ด้านได้ว่า ลักษณะทางศาสนาด้านการปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธต่างมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทางจิตสังคม 2 ด้านคือ ทัศนคติต่อบุตรและสุขภาพจิต กล่าวได้ว่า บิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด ต่างก็มีสุขภาพจิตดีสูงเท่านั้น ผลเช่นนี้ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดกับบิดากลุ่มที่มีอายุน้อย กลุ่มที่ระบุว่าเป็นมารดา กลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง กลุ่มที่มีบุตรเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษา และกลุ่มที่มีอาชีพรับราชการหรือทำงานรัฐวิสาหกิจ ตามลำดับ และกล่าวได้เช่นเดียวกันว่า บิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด ต่างก็มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรมากเท่านั้น ผลนี้ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดกับบิดา กลุ่มที่เป็นบิดา และกลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง อย่างไรก็ตาม พบว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงเท่าใด ต่างก็มีความเชื่ออำนาจภายในตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรน้อยลงเท่านั้น ผลเช่นนี้ปรากฏในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก กลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง ตามลำดับ

ตอนที่สอง จากการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้านกับสัมพันธภาพในครอบครัวแต่ละด้านใน 3 ด้าน ปรากฏผลดังนี้

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพุทธกับสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร (ตาราง 58 ภาคผนวก ข.) ในกลุ่มรวมไม่พบว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวแต่ละด้านใน 3 ด้านอย่างเด่นชัด สำหรับผลในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ที่นำมาศึกษารวม 22 กลุ่มนั้น ปรากฏว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอย่างเชื่อมั่นได้ 4 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .27) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาอายุมาก (ค่าอาร์ = -.15) และพบว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์กับความใกล้ชิดบุตรอย่างเชื่อมั่นได้เพียงกลุ่มเดียวจาก 22 กลุ่ม คือกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิด

กับบิดา (ค่าอาร์ = .22) แต่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพุทธกับเวลาที่ใช้กับบุตรอย่างเด่นชัด

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางพุทธกับสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน (ตาราง 58 ภาคผนวก ข.) ในกลุ่มรวม พบเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางพุทธกับความใกล้ชิดบุตรอย่างเด่นชัดเพียงคู่เดียว (ค่าอาร์ = .17) สำหรับผลในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ที่นำมาศึกษา 22 กลุ่มนั้น ปรากฏว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอย่างเชื่อมั่นได้ 9 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดา (ค่าอาร์ = .31) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ (ค่าอาร์ = .12) พบว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความใกล้ชิดบุตรอย่างเชื่อมั่นได้ 17 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .33) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงและกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ค่าอาร์ = .12 ทั้ง 2 กลุ่ม) และพบอีกว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเวลาที่ใช้กับบุตรอย่างเชื่อมั่นได้ 3 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ค่าอาร์ = .15)

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตแบบพุทธกับสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน (ตาราง 58 ภาคผนวก ข.) ในกลุ่มรวมพบเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตแบบพุทธกับความใกล้ชิดบุตรอย่างเด่นชัดเพียงคู่เดียว (ค่าอาร์ = .09) สำหรับผลในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ที่นำมาศึกษา 22 กลุ่มนั้น ปรากฏว่าวิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอย่างเชื่อมั่นได้ 5 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .31) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มมารดา (ค่าอาร์ = -.12) และพบว่า วิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์กับความใกล้ชิดบุตรอย่างเชื่อมั่นได้ 9 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .38) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มมารดา (ค่าอาร์ = -.14) แต่ไม่พบว่าวิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์กับเวลาที่ใช้กับบุตรในกลุ่มบิดามารดาประเภทใด ๆ อย่างเด่นชัด

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้านกับสัมพันธภาพในครอบครัวแต่ละด้านใน 3 ด้าน สรุปได้ว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติสูงเท่าใด ก็มีความใกล้ชิดบุตรสูงเท่านั้น ผลเช่นนี้พบอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบตรใกล้ชิดกับบิดา อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีการปฏิบัติสูงเท่าใด ก็มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงเท่านั้น ผลนี้พบอย่างเด่นชัด

ในกลุ่มที่เป็นบิดาเช่นกัน และท้ายสุดกล่าวได้เพียงส่วนเดียวว่า บิดามารดาที่มีการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด ก็ใช้เวลากับบุตรมากเท่านั้น ผลนี้พบอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา (อันประกอบด้วยความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน (ตาราง 59 ภาคผนวก ข.) ผลปรากฏอย่างเด่นชัดว่า ในกลุ่มรวม ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตแบบพุทธกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมีค่าสูงสุด (ค่าอาร์ = .21) รองลงมาคือความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางพุทธกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน (ค่าอาร์ = .16) ส่วนความเชื่อทางพุทธนั้นไม่พบว่าสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอย่างเชื่อมั่นได้ สำหรับบิดามารดาประเภทต่าง ๆ 22 กลุ่มที่ศึกษาครั้งนี้นั้นก็ปรากฏว่า วิถีชีวิตแบบพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอย่างเชื่อมั่นได้ 19 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .39) ค่ารองลงมาพบในกลุ่มผู้ที่เป็นบิดา (ค่าอาร์ = .38) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา (ค่าอาร์ = .10) พบว่าการปฏิบัติทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอย่างเชื่อมั่นได้ 17 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .33) ค่ารองลงมาพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาปานกลาง (ค่าอาร์ = .30) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาอายุน้อยและการศึกษาสูง (ค่าอาร์ = .11 ทั้ง 2 กลุ่ม) และพบอีกว่าความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอย่างเชื่อมั่นได้ 6 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดา-มารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .28) และค่ารองลงมาพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาปานกลาง (ค่าอาร์ = .23) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ (ค่าอาร์ = .09)

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติและความเชื่อทางพุทธแต่ละด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน กล่าวได้ว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติ

และความเชื่อทางพุทธแต่ละด้านในปริมาณสูงเท่าใด ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมากเท่านั้น ผลเช่นนี้พบเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ในกลุ่มที่เป็นบิดา และกลุ่มบิดา-มารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง อนึ่ง ยังพบอีกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่อทางพุทธสูงเท่าใด ก็อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนน้อยเท่านั้น ผลนี้พบอย่างเด่นชัดเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (ค่าอาร์ = -.31)

ความสัมพันธ์ระหว่างด้านต่าง ๆ ของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ และระหว่างด้านต่าง ๆ ของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสามมีค่าเป็นบวกอย่างเชื่อมั่นได้ทุกค่า โดยในกลุ่มรวมพบว่า การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมีความสัมพันธ์ทางบวกกับด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามสูงสุด (ค่าอาร์ = .77) รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความกับด้านสร้างความสนใจรับทราบ (ค่าอาร์ = .72) และสุดท้ายคือความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูด้านสร้างความสนใจรับทราบกับด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (ค่าอาร์ = .70) สำหรับในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ นั้น พบว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมีความสัมพันธ์ทางบวกกับด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่นำมาศึกษาทุกกลุ่มใน 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดปรากฏในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .82) ค่ารองลงมาพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง (ค่าอาร์ = .80) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา (ค่าอาร์ = .68) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมีสัมพันธ์ทางบวกกับด้านสร้างความสนใจรับทราบอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่นำมาศึกษาทุกกลุ่ม ค่าสูงสุดปรากฏในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรชาย (ค่าอาร์ = .78 ทั้งสามกลุ่ม) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

(ค่าอาร์ = .62) และพบด้วยว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมีความสัมพันธ์ทางบวกกับด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาทุกกลุ่ม ที่ศึกษาค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลางและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ค่าอาร์ = .75 ทั้งสองกลุ่ม) ค่ารองลงมาคือ กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลางและกลุ่มที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .74 ทั้งสองกลุ่ม) ค่าต่ำสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ค่าอาร์ = .62)

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ปรากฏผลว่า ในกลุ่มรวม การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความอย่างเชื่อมั่นได้ (ค่าอาร์ = .25 ทั้งสองค่า) และการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอย่างเชื่อมั่นได้ (ค่าอาร์ = .22) สำหรับในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ที่นำมาศึกษา 22 กลุ่ม ปรากฏว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบอย่างเด่นชัด 21 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .48) ค่ารองลงมาพบในกลุ่มที่เป็นบิดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ค่าอาร์ = .37) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความอย่างเด่นชัด 21 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ค่าอาร์ = .45) ค่ารองลงมาพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .41) และกลุ่มที่เป็นบิดา (ค่าอาร์ = .38) และพบอีกว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอย่างเด่นชัด 21 จาก 22 กลุ่ม ค่าสูงสุดพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ค่าอาร์ = .38) ค่ารองลงมาพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ค่าอาร์ = .36)

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ได้ว่า ด้านต่าง ๆ ของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างเด่นชัดทุกด้าน กล่าวได้ว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านหนึ่งด้านใดสูง ก็จะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านอื่น ๆ สูงด้วย

โดยเฉพาะการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ ถ้าปฏิบัติมาก ก็จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามและด้านสร้างความสนใจรับทราบมากไปด้วย ผลปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรมีความใกล้ชิดกับบิดา ในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และกลุ่มที่มีบุตรเป็นชาย นอกจากนี้ยังพบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านอย่างเด่นชัดทุกด้านอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมาก ก็จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านต่าง ๆ มากด้วย พบผลเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดบิดา กลุ่มบิดา-มารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง และกลุ่มที่เป็นบิดา

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรซึ่งเป็นองค์ประกอบของลักษณะทางศาสนาทั้ง 3 ด้าน ปรากฏว่าองค์ประกอบของลักษณะทางศาสนาทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ต่อกันทางบวกในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตแบบพุทธกับการปฏิบัติทางพุทธมีค่าความสัมพันธ์สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก ลักษณะทางศาสนาด้านวิถีชีวิตแบบพุทธและการปฏิบัติทางพุทธแต่ละด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาพจิตและทัศนคติต่อบุตรอย่างเด่นชัด แต่ลักษณะทางศาสนาด้านความเชื่อทางพุทธมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน นอกจากนี้ลักษณะทางศาสนาแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านยังมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและความใกล้ชิดบุตรในกลุ่มบิดามารดาบางประเภทอีกด้วย สำหรับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านนั้นก็พบว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันในทางบวกในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความกับด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมีค่าความสัมพันธ์สูงสุดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

ในบทที่ผ่านมาเป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 545 คน จากการตอบแบบวัดตัวแปรชุดต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 5 ประเภทด้วยกัน คือ (1) ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร (2) ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร (3) สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร (4) การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน 1 ตัวแปร และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ตัวแปร และ (5) ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของผู้ตอบ ของครอบครัว และของบุตรคนใดคนหนึ่งในครอบครัวซึ่งมีอายุระหว่าง 8-15 ปี จำนวน 12 ตัวแปร รวมเป็นตัวแปรที่ศึกษาทั้งสิ้น 25 ตัวแปร ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์หลายรูปแบบ ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มต่าง ๆ เป็นรายคู่ด้วยวิธีการของนิวแมน-คูลส์ การวิเคราะห์ด้วยวิธีถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น การวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มที่แยกย่อยตามประเภทของบิดามารดา การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำเพื่อศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรชุดต่าง ๆ และความเกี่ยวข้องในระหว่างตัวแปรชุดเดียวกัน เพื่อตรวจสอบสมมติฐานเป็นสำคัญ และเพื่อประโยชน์ในการสรุปและอภิปรายผล

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะทำการประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เป็นอันดับแรก เพื่อที่จะได้ทราบว่าข้อมูลจากการวิจัยนี้ให้การสนับสนุนการคาดหมายหรือทำนายที่ตั้งไว้ล่วงหน้ามากน้อยเพียงใด ต่อจากนั้นจะเป็นการอภิปรายผลในประเด็นอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาลักษณะต่าง ๆ ของบิดามารดา ตลอดจนสภาพความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่มีส่วนเอื้อต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนา

สรุปและอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐาน

จากการประมวลทฤษฎีและผลวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศในบทที่ 2 ทำให้ได้ข้อสรุปที่สามารถนำมาใช้เป็นรากฐานในการตั้งสมมติฐานได้ 6 ข้อ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 กล่าวว่า "บิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา (ได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) สูงพร้อมกันทั้งสามด้าน เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่ำพร้อมกันทั้งสามด้าน" สมมติฐานนี้ได้คาดหมายว่าลักษณะทางพุทธศาสนาทั้ง 3 ด้านของบิดามารดาจะมีบทบาทร่วมกัน ทำให้บิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านในปริมาณที่แตกต่างกันไปอย่างเด่นชัด โดยบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงทั้ง 3 ด้าน จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม แต่ละด้านมากกว่าบิดามารดาที่เป็นกลุ่มเปรียบเทียบอีก 7 กลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่ำทั้ง 3 ด้าน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบสมมติฐานนี้ ได้นำเอาคะแนนการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธแต่ละตัวแปรคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมาวิเคราะห์ความแปรปรวนโดยพิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนา คือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ทีละ 3 ด้าน 2 ด้าน และทีละด้านตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังแสดงในตาราง 2-4

เมื่อพิจารณาตามลักษณะทางพุทธศาสนาทีละ 3 ด้าน พบผลสนับสนุนสมมติฐานที่ 1 อย่างเด่นชัดบางส่วน กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านอย่างเชื่อมั่นได้ และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของบิดามารดาแต่ละกลุ่ม (ดูตาราง 2-5 และ ตาราง 9-10 ภาคผนวก ข.) ปรากฏผลอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อีก 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเฉพาะมารดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูง และกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว โดยพบว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตร

ตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากที่สุดคือ บิดามารดาที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ผลการวิจัยในส่วนนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 1 พบผลต่อไปว่า ในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มอายุน้อย กลุ่มการศึกษาระดับสูง และกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา 2 ใน 3 ด้านต่ำแต่ยังคงมีอีกด้านหนึ่งสูงอยู่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่ำทั้ง 3 ด้าน นอกจากนี้ยังพบผลในกลุ่มรวมว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางศาสนา 2 ด้านในปริมาณตรงข้ามคือ มีความเชื่อทางพุทธสูงแต่มีการปฏิบัติทางพุทธต่ำถ้ายังมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ (ตาราง 9 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามลักษณะทางศาสนาทีละ 2 ด้าน ปรากฏผลสอดคล้องกับสมมติฐานที่ 1 บางส่วนเช่นกัน คือ พบว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา 2 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา (ตาราง 6, 11 ภาคผนวก ข.) โดยพบว่า บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากที่สุดเป็นผู้ที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูงทั้งสองด้าน นอกจากนั้นยังพบอีกว่าคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับวิถีชีวิตแบบพุทธอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ตาราง 7 ภาคผนวก ข.) กล่าวคือ บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านดังกล่าวมากที่สุดเป็นบิดามารดาที่มีความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธสูงทั้ง 2 ด้าน และพบผลอีกประการหนึ่งคือ ในกรณีบิดามารดามีความเชื่อทางพุทธต่ำ ถ้ายังมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ

จากการวิเคราะห์ตามลักษณะทางพุทธศาสนาทีละด้าน พบว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแต่ละด้านมากเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธสูง ซึ่งพบทั้งในกลุ่มรวม

และกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแต่ละด้านใน 3 ด้านมาก เป็นผู้ที่มีการปฏิบัติทางพุทธสูง พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม และบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านมากเป็นผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูง พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม (ตาราง 1, 8 และ 12 ภาคผนวก ข.)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 1 ประมาณ 2 ใน 3 ส่วน กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านคือ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ มีผลให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านคือ ด้านสร้างความเข้าใจ-เนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปอย่างเด่นชัด ทั้งในกลุ่มบิดามารดารวมและกลุ่มบิดามารดาบางประเภท เช่น กลุ่มเฉพาะที่เป็นมารดา กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาระดับสูงและกลุ่มที่มีอายุน้อย โดยกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงทั้ง 3 ด้าน เป็นกลุ่มที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านดังกล่าวมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอีก 7 กลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาต่ำทั้ง 3 ด้าน ผลวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากการประมวลผลการวิจัยในต่างประเทศ (เช่น Batson and Ventis, 1982; Cornwall, 1989; Dudley and Dudley, 1986; Hunsberger and Brown, 1984) และผลการวิจัยภายในประเทศ (วันชัย มีกลาง 2530; ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน 2533) นั่นคือ พบว่าลักษณะทางพุทธศาสนาของบิดามารดามีอิทธิพลอย่างเด่นชัดต่อการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาสู่เยาวชน การที่เยาวชนยึดถือหลักคุณธรรม ค่านิยมทางศาสนา และการปฏิบัติทางศาสนา มีผลมาจากได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม (เช่น การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี) จากบิดามารดาเป็นสำคัญ ตัวอย่าง ผลการวิจัยในประเทศไทยกับกลุ่มพระสงฆ์ในภาคใต้ พบว่า พระสงฆ์ที่มีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจของสงฆ์มากเป็นพระสงฆ์ที่รายงานว่า มีมารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธมาก (ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน 2533) และผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของสเทรฮอร์นและคณะ (Strayhorn et al., 1990) ที่พบว่ามารดาที่มีความเคร่งศาสนาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสมกว่ามารดาที่ไม่เคร่งศาสนา เช่น มีการแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อบุตรน้อยกว่า (ให้อภัยและไม่โกรธง่าย) และการพบผลการวิจัยดังกล่าวอย่างเด่นชัดในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นมารดานั้นก็มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศ (Dudley and Dudley, 1986; Hunsberger and Brown, 1984) ที่พบว่า มารดามีบทบาทเด่นชัด

ในการอบรมสั่งสอนทางพุทธศาสนามากกว่าบิดา ประเด็นสำคัญที่ผลการวิจัยครั้งนี้บ่งชี้อย่างเด่นชัด คือ ลักษณะทางพุทธศาสนาด้านวิถีชีวิตแบบพุทธมีบทบาทอย่างสำคัญต่อความแปรปรวนของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม นั่นคือพบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสอดคล้องกัน (คือมีสูงทั้ง 2 ด้าน หรือมีต่ำทั้ง 2 ด้าน) หรือขัดแย้งกัน (คือมีความเชื่อสูงแต่มีการปฏิบัติต่ำ) ก็ตาม ถ้ายังมีวิถีชีวิตแบบพุทธในปริมาณสูงแล้ว ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 2 ด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธในปริมาณต่ำ สำหรับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบนั้น พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาด้านหนึ่งด้านใดเพียงด้านเดียวก็เพียงพอที่จะทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านนี้แปรปรวนไปได้ กล่าวคือบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา (คือความเชื่อ การปฏิบัติหรือวิถีชีวิตแบบพุทธ) ด้านหนึ่งด้านใดสูงเพียงด้านเดียวสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านนี้ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาด้านใดด้านหนึ่งต่ำ

สมมติฐานที่ 2 กล่าวว่า "บิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคม (ได้แก่ ทัศนคติที่ดีต่อบุตร สุขภาพจิตดี และความเชื่ออำนาจภายในตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร) สูงพร้อมกันทั้งสามด้าน เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำพร้อมกันทั้งสามด้าน" สมมติฐานนี้ได้คาดหมายว่าลักษณะทางจิตสังคมทั้ง 3 ด้านดังกล่าว จะมีบทบาทร่วมกันทำให้บิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านในปริมาณที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัด โดยทำนายว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงทั้ง 3 ด้าน จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแต่ละด้านมากกว่าบิดาหรือมารดาที่เป็นกลุ่มเปรียบเทียบอีก 7 กลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำทั้ง 3 ด้าน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานนี้ ได้นำเอาคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละตัวแปรมาวิเคราะห์ความแปรปรวน โดยพิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคม คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ทีละ 3 ตัวแปร ทีละ 2 ตัวแปร และทีละตัวแปร ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตาราง 5-7

เมื่อพิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคมทีละ 3 ด้าน พบผลสนับสนุนสมมติฐานที่ 2 เป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธแต่ละด้านได้แก่ ด้านสร้างความสนใจ-รับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ทั้ง 3 ด้าน . แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านอย่างเชื่อมั่นได้ เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของบิดามารดาแต่ละกลุ่ม พบผลซึ่งแบ่งกล่าวได้เป็น 3 ส่วนคือ (1) ในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง กลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มที่มีบุตรหญิง พบว่า บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตร สุขภาพจิตดี และมีความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูงทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ และด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมดังกล่าวต่ำทั้ง 3 ด้าน (ตาราง 13-16 และตาราง 21-23 ภาคผนวก ข.) ผลส่วนนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 อย่างเด่นชัด (2) ในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มอายุน้อย กลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง บิดามารดาในกลุ่มเหล่านี้ซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตร และมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ (ตาราง 13-16 และตาราง 21-23 และ 34 ภาคผนวก ข.) สำหรับในกลุ่มบิดามารดารวมและกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางก็พบต่อมาว่าหมู่บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำและมีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย แต่ถ้ายังมีสุขภาพจิตดีปริมาณสูงอยู่ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีปริมาณต่ำ (ตาราง 13, 15 ภาคผนวก ข.) นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ในกลุ่มบิดา-มารดาจากครอบครัวเดี่ยว บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำแต่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงก็อบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าบิดามารดาประเภทเดียวกันแต่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ (ตาราง 16 ภาคผนวก ข.) และ (3) ในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว บิดามารดาในกลุ่มเหล่านี้ซึ่งมีสุขภาพจิตดีและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงทั้ง 2 ด้าน ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ (ตาราง 13-16, 21-22 และ 34 ภาคผนวก ข.)

เมื่อพิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคมทีละ 2 ด้านปรากฏผลสอดคล้องกับสมมติฐานที่ 2 บางส่วน กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านแปรปรวนไปตามลักษณะทางจิตสังคมทีละ 2 ด้านอย่างเชื่อมั่นได้ ทั้งในกลุ่มตัวอย่างรวมและกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ หลายกลุ่มด้วยกัน แบ่งการรายงานผลได้เป็น 3 ส่วนดังนี้ (1) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูง กลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ กลุ่มเฉพาะมารดา และกลุ่มอายุมาก พบว่า บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีสุขภาพจิตในปริมาณสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ (ตาราง 18-19, 31-32, 35-36 ภาคผนวก ข.) และพบต่ออีกว่า ในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มเฉพาะบิดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มการศึกษาสูง กลุ่มระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง กลุ่มบิดามารดาเหล่านี้ซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูง ถ้ามีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ (ตาราง 24-29 ภาคผนวก ข.) อาจกล่าวสรุปในส่วนนี้ได้ว่า ในหมู่บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตร หรือมีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านใดด้านหนึ่งสูง หากเป็นผู้มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วยก็จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านได้มากกว่าบิดามารดาประเภทเดียวกันแต่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ พบผลลักษณะนี้ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม (2) ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง พบว่า บิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ (ตาราง 17, 30 ภาคผนวก ข.) และพบต่อไปว่า ในกลุ่มบิดามารดาโดยรวม กลุ่มเฉพาะบิดา กลุ่มที่มีอายุน้อย กลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรเป็นหญิง กลุ่มบิดามารดาเหล่านี้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูง หากมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วยให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ (ตาราง 24-29 ภาคผนวก ข.) จึงอาจกล่าวโดยสรุปในหมู่บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงหรือมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงด้านใดด้านหนึ่ง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงด้วย สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาประเภทเดียวกันแต่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรต่ำ และ (3) พบผลที่ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 ในกลุ่มเฉพาะมารดา กลุ่มบิดามารดาที่อายุมาก

กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจสูง และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ กล่าวคือ บิดามารดาเหล่านี้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ถ้ามีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง (ตาราง 18-19, 31-32, 36 ภาคผนวก ข.)

จากการพิจารณาตามลักษณะทางจิตสังคมทีละด้าน พบว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแต่ละด้านใน 3 ด้านนี้มาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและยังเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูงด้วย ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม แต่กลับพบว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านมาก เป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนต่ำ (หรืออีกนัยหนึ่งมีความเชื่ออำนาจภายนอกตนสูง) (ตาราง 20, 33 และ 37 ภาคผนวก ข.)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 ประมาณ 3 ใน 4 ส่วน กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน คือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร มีผลทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้าน ทั้ง 3 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปอย่างเชื่อมั่นได้ทั้งในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ เช่น กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรเป็นหญิง เป็นต้น โดยกลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงทั้ง 3 ด้านพร้อมกันให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีลักษณะทางจิตสังคมต่ำทั้ง 3 ด้านอย่างเด่นชัด และผลวิจัยส่วนนี้ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญในเรื่องสุขภาพจิตของบิดามารดาที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ กล่าวคือ บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูง ไม่ว่าจะมีลักษณะทางจิตสังคมอีก 2 ลักษณะในปริมาณสูงหรือต่ำ ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้าน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสร้างความสนใจรับทราบ) ได้มากกว่าบิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ ผลนี้พบอย่างเด่นชัดในกลุ่มรวม กลุ่มบิดาและกลุ่มมารดา กลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาสูง และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ เป็นต้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ที่พบว่า บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีเท่าใดก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อ

การพัฒนาบุคลิกภาพในเด็ก (นั่นคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์และการอบรม-เลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน) มากเท่านั้น พบผลเฉพาะกลุ่มมารดาที่มีการศึกษาสูง นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นว่า บิดามารดาที่มีสุขภาพจิตดีและ/หรือมีความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูง ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูงด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณต่ำ ผลเช่นนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดารวม กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่เป็นบิดา กลุ่มการศึกษาระดับสูง กลุ่มเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง เป็นต้น ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528) ที่พบว่าบิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรมากเท่าใด ก็อบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสม (แบบรักสนับสนุน ใช้เหตุผล ลงโทษทางกายน้อย) มากเท่านั้น และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญกอบ วิสมิตะนันท์ (2527) ที่พบว่า ครู (ซึ่งเปรียบได้กับบิดามารดาคนที่สองของเด็ก) ที่สอนธรรมจริยาได้ผลดีนั้น นอกจากตัวครูเองจะต้องมีธรรมจริยาสูงและฝึกอบรมศิษย์ได้อย่างเหมาะสมแล้ว ยังต้องมีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์ด้วย สำหรับผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรนั้น เป็นผลที่ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 2

สมมติฐานที่ 3 กล่าวว่า "บิดาหรือมารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว (ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร) สูงพร้อมกันทั้งสามด้าน เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านมากกว่าบิดาหรือมารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำทั้งสามด้านพร้อมกัน" สมมติฐานนี้คาดหมายว่าสัมพันธภาพในครอบครัวทั้ง 3 ด้านดังกล่าว จะมีบทบาทร่วมกันทำให้บิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านในปริมาณที่แตกต่างกันไปอย่างเด่นชัด โดยบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงทั้ง 3 ด้านจะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแต่ละด้านมากกว่าบิดามารดาที่เป็นกลุ่มเปรียบเทียบทั้ง 7 กลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำทั้ง 3 ด้าน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบสมมติฐานนี้ ได้นำเอาคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละตัวแปร คือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมาทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนโดยพิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัว คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิด

บุตร และเวลาที่ใช้กับบุตรทีละ 3 ด้าน 2 ด้าน และทีละด้าน ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังแสดงในตาราง 8-10

เมื่อพิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัวทีละ 3 ด้าน พบผลสนับสนุนสมมติฐานที่ 3 เพียงบางส่วน กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยน-ตามเพียงด้านเดียวแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของผู้ตอบแต่ละประเภท (ตาราง 49-50 ภาคผนวก ข.) พบว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงทั้ง 3 ด้าน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำทั้ง 3 ด้าน ผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 3 อย่างเด่นชัด พบผลในส่วนเดียวกันนี้อีกว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงและใช้เวลากับบุตรมาก ถ้าให้ความใกล้ชิดบุตรมากด้วย ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านเดียวกันนี้มากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย นอกจากนั้นยังพบเฉพาะในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำด้วยว่า ในหมู่บิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อยและใช้เวลากับบุตรน้อย ถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสยังดีอยู่ (มีปริมาณความสัมพันธ์สูง) ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสไม่ดี (ปริมาณความสัมพันธ์ต่ำ)

เมื่อพิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัวทีละ 2 ด้าน พบผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐานบางส่วน กล่าวคือ คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวทีละ 2 ด้านอย่างเชื่อมั่นได้ในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ หลายกลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย พบผลซึ่งอาจแบ่งรายงานผลได้เป็น 3 ส่วนดังนี้ (1) ในกลุ่มเฉพาะบิดา และกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย พบว่า หมู่บิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูง ถ้าใกล้ชิดกับบุตรมากด้วย สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบมากกว่าผู้ที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย และพบอีกว่าในกลุ่มเฉพาะบิดา กลุ่มบิดามารดาอายุมาก และกลุ่มที่มีบุตรชาย บิดามารดาเหล่านี้ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำแต่ถ้ายังคงมีความใกล้ชิดกับบุตรมากอยู่ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย

(ตาราง 38-40 และ 43 ภาคผนวก ข.) กล่าวสรุปในส่วนนี้ได้ว่า ไม่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสจะมีปริมาณสูงหรือต่ำก็ตาม ถ้าบิดามารดาให้ความใกล้ชิดบุตรมากก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาประเภทเดียวกันที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย (2) ในกลุ่มเฉพาะบิดา กลุ่มบิดามารดาที่อายุมาก และกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ กลุ่มบิดามารดาเหล่านี้ที่มีความใกล้ชิดกับบุตรน้อยหรือใช้เวลากับบุตรน้อยด้านใดด้านหนึ่ง ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสยังมีอยู่ในระดับสูงก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ และด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาประเภทเดียวกันที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำ (ตาราง 38, 43 และ 45 ภาคผนวก ข.) และ (3) ในกลุ่มเฉพาะมารดา พบว่าในหมู่บิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรมากและใช้เวลากับบุตรมาก และในหมู่บิดามารดาที่ใกล้ชิดบุตรมากแต่ใช้เวลาน้อย ต่างให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อยแต่ใช้เวลาอยู่กับบุตรมาก (ตาราง 46 และ 51 ภาคผนวก ข.) ผลการวิจัยในส่วนนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 3 บางส่วน

จากการพิจารณาตามสัมพันธภาพในครอบครัวทีละด้าน พบว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม แต่ละด้านใน 3 ด้านมากเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับบุตรมาก พบผลเช่นนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยเกือบทุกกลุ่ม และพบอีกว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมาก เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูง พบผลนี้ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยบางกลุ่มเท่านั้น แต่ไม่พบความแตกต่างของปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านในบิดามารดาที่ใช้เวลากับบุตรมากและน้อย (ตาราง 41, 48 และ 52 ภาคผนวก ข.)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่ 3 อาจสรุปได้ว่า สมมติฐานนี้ได้รับการสนับสนุนประมาณ 1 ใน 3 ส่วน โดยพบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร มีผลทำให้คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามแปรปรวนไปอย่างเด่นชัดเพียง

ด้านเดียว ในกลุ่มบิดามารดา 2 ประเภทคือ กลุ่มที่มีการศึกษาสูงและกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผลการวิจัยในส่วนนี้ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของความใกล้ชิดกับบุตร (โดยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันตามโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ) ที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ โดยพบว่า ในกลุ่มบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสูงและใช้เวลากับบุตรมาก ถ้ามีความใกล้ชิดบุตรมากด้วย ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย และพบอีกว่าไม่ว่าบิดามารดาจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในปริมาณสูงหรือต่ำ ถ้าให้ความใกล้ชิดบุตรได้มาก ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาที่ให้ความใกล้ชิดบุตรได้น้อย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศหลายเรื่องจากการประมวลของแบทสันและเวนทีส (Batson and Ventis, 1982) ที่ระบุว่า อิทธิพลพุทธศาสนาของบิดามารดาจะมีมากขึ้น ถ้าบิดามารดามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุตร อนึ่ง ในงานวิจัยของฮันส์เบอร์เจอร์ (Hensberger, 1980; 1983) ยังพบว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักศึกษามหาวิทยาลัยนับถือศาสนาน้อย และมีแนวโน้มที่จะละทิ้งศาสนา คือ ความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นกับบิดามารดาทั้งในปัจจุบันและในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งผลการวิจัยกับบิดามารดาไทยในครั้งนี้ก็ได้ยืนยันถึงความสำคัญของความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างบิดามารดากับบุตรที่มีต่อการถ่ายทอดทางศาสนาสู่เยาวชนเช่นกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ได้บ่งชี้ถึงความสำคัญของความใกล้ชิดกับบุตรอีกว่า การมีเวลาอยู่กับบุตรมากเพียงอย่างเดียวไม่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านใด ๆ บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีเวลาอยู่กับบุตรได้มาก (จำนวนเวลาเป็นชั่วโมงและนาทีที่ผู้ปกครองใช้อยู่ร่วมกับบุตร) ต้องมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุตรด้วย จึงจะให้ผลดีในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ถ้าผู้ปกครองไม่มีเวลาอยู่กับบุตรและทั้งไม่สามารถให้ความใกล้ชิดกับบุตรได้มาก ก็ยังสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านดังกล่าวมากกว่าผู้ปกครองที่ใช้เวลาอยู่กับบุตรมากแต่มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุตรน้อย ผลการวิจัยนี้พบอย่างเด่นชัดในกลุ่มที่เป็นมารดาและกลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผลตรงจุดนี้แสดงถึงความสำคัญในเรื่องคุณภาพของเวลาที่ผู้ปกครองให้กับบุตร การที่ผู้ปกครองมีโอกาสปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุตรด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทั้งภายในและภายนอกครอบครัว เช่น ดูโทรทัศน์ร่วมกัน ใช้เวลาพูดคุยซักถามเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ

ในชีวิตประจำวัน หรือพาบุตรไปทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ ในโอกาสเหล่านี้ที่ผู้ปกครองสามารถสอดแทรกการอบรมสั่งสอนในเรื่องความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธให้แก่บุตรได้มาก ผลนี้ไม่มีหลักฐานจากการวิจัยในอดีตสนับสนุนโดยตรง แต่จากการประมวลผลการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อพัฒนาการของเด็กจากการออกไปทำงานนอกบ้านของมารดา โดยจรรจา สุวรรณทัต (Suvannathat, 1985 : 315-334) ผู้ประมวลได้ให้ข้อสังเกตจากผลการวิจัยต่าง ๆ ว่า มารดาที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยซึ่งออกไปทำงานนอกบ้าน (มีเวลาอยู่กับบุตรน้อย) มักจะพยายามวางแผนเพื่อใช้เวลาอยู่กับบุตรให้มากขึ้น และการตั้งเจตนาที่จะใช้เวลาอยู่ร่วมกับบุตรนี้เองทำให้มารดาเหล่านี้สามารถมีปฏิสัมพันธ์ทางด้านที่สร้างสรรค์กับบุตรได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับมารดาที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีเวลาอยู่กับบุตรมาก และสุดท้ายผลในส่วนนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ที่ราบรื่นระหว่างผู้ถูกศึกษากับคู่สมรส ซึ่งมีสถานภาพเป็นบิดาหรือมารดา โดยพบผลว่าในกลุ่มบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดกับบุตรน้อยและ/หรือใช้เวลากับบุตรน้อย แต่ถ้ามาจากครอบครัวที่คู่สามีภรรยามีความสัมพันธ์อันดีต่อกันในปริมาณสูง ก็ยังสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าบิดามารดาที่มาจากครอบครัวซึ่งคู่สามีภรรยามีความสัมพันธ์อันดีต่อกันในปริมาณต่ำ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศ (Thomas et al., 1974) ที่พบว่า บิดาและมารดาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะประสบความสำเร็จในการร่วมกันปลูกฝังและสนับสนุนให้บุตรเกิดความผูกพันกับศาสนาที่ตนนับถือได้มากกว่าบิดาและมารดาที่ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของดัดลีย์ และดัดลีย์ (Dudley and Dudley, 1986) ที่พบว่า ค่านิยมทางศาสนาของบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อค่านิยมทางศาสนาของบุตรเพิ่มขึ้น ถ้าผู้เป็นบิดาและมารดามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่ทั้งสองให้ความสำคัญ

สมมติฐานที่ 4 กล่าวว่า "ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และตัวแปรชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน รวม 6 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านได้สูงกว่าตัวแปรชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียว" ในการตรวจสอบสมมติฐานที่ 4 นี้ ได้ทำการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้าน ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น โดยใช้ตัวทำนาย 2 ชุด ชุดแรกคือ ลักษณะทางพุทธศาสนาของบิดามารดาจำนวน 3 ตัวแปร และชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคมของบิดามารดาจำนวน 3 ตัวแปร รวมตัว

ทำนายทั้งหมด 6 ตัว จากตาราง 11, 12 และ 13 ที่แสดงไว้ในบทก่อน สามารถประมวลเข้าด้วยกันในตาราง 20 เพื่อเปรียบเทียบผลโดยรวม ซึ่งปรากฏว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 49.15 โดยสามารถทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้สูงสุด (โดยเฉลี่ยร้อยละ 51.12) ขณะที่ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 7.28 โดยสามารถทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้สูงสุด (เฉลี่ยร้อยละ 9.40) ตัวแปรชุดที่หนึ่งและตัวแปรชุดที่สอง รวม 6 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้เฉลี่ยร้อยละ 49.95 อาจกล่าวได้ว่า ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร

ตาราง 20 สรุปปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน โดยใช้ตัวทำนาย 2 ชุด คือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ	ลักษณะทางศาสนา 3 ตัวแปรพุทธ			ลักษณะทางจิตสังคม 3 ตัวแปร			รวม 6 ตัวแปร			ทำ
	กลุ่มรวม	กลุ่มต่าง ๆ 25 กลุ่ม	(ค่าเฉลี่ย)	กลุ่มรวม	กลุ่มต่าง ๆ 25 กลุ่ม	(ค่าเฉลี่ย)	กลุ่มรวม	กลุ่มต่าง ๆ 25 กลุ่ม	(ค่าเฉลี่ย)	เ (ค่าเฉลี่ย)
ด้านสร้างความสนใจรับทราบ	51	37-64	(51.12)	9	4-23	(9.40)	52	39-71	(52.52)	
ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ	51	37-66	(50.16)	8	3-18	(7.04)	51	37-66	(50.88)	
ด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม	47	34-62	(46.16)	6	2-11	(5.40)	47	35-62	(46.44)	
รวม % ทำนายโดยเฉลี่ย	49.67		49.15	7.67		7.28	50		49.95	

ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้ในระดับสูง (Cohen, 1977 : 413-414) เมื่อนำเอาตัวแปรชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคม เข้ามาร่วมกับตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา รวมเป็น 6 ตัวแปร พบว่าสามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านจากเดิมที่ตัวแปรชุดแรกเคยทำนายได้เพียงเล็กน้อย กล่าวคือ ทำนายได้เพิ่มสูงขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 0.80 ไม่ถึงเกณฑ์ที่ยอมรับได้ในการวิจัยนี้ ฉะนั้นผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้จึงไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 4

เมื่อพิจารณาผลสรุปในตาราง 20 พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมร่วมกัน6 ตัวแปร สามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้สูงสุด (โดยเฉลี่ยร้อยละ 52.52) รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ (โดยเฉลี่ยร้อยละ 50.88) และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (โดยเฉลี่ยร้อยละ 46.44)

จากตาราง 11 เป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมรวม 6 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้สูงสุด (ร้อยละ 71) ในกลุ่มบิดามารดาประเภทที่มาจากครอบครัวแตกแยก ขณะที่ตัวทำนายทั้ง 6 ตัวแปร สามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านเดียวกันนี้ได้ร้อยละ 50 ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตสังคมรวม 6 ด้าน สามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกได้มากกว่าในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวปกติ นอกจากนั้น กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกยังเป็นเพียงบิดามารดาประเภทเดียวจาก 25 กลุ่มซึ่งนำมาศึกษา ที่ตัวทำนายชุดที่สอง (ลักษณะทางจิตสังคม) สามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายของตัวทำนายชุดที่หนึ่ง (ลักษณะทางพุทธศาสนา) ในระดับที่ยอมรับได้ในการวิจัยครั้งนี้ ปริมาณที่ทำนายเพิ่มขึ้นร้อยละ 7 ตัวทำนายที่เข้าสู่สมการทำนาย ได้แก่ วิถีชีวิตแบบพุทธ สุขภาพจิตและการปฏิบัติทางพุทธ ผลการวิจัยในส่วนนี้ได้แสดงให้เห็นว่า แม้ครอบครัวจะขาดความสมบูรณ์อันเนื่องมาจากสามีกับภรรยาแยกกันอยู่หย่าร้างกัน หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิตไปแล้ว แต่ถ้าบิดาหรือมารดาที่ทำหน้าที่ดูแลและอบรมบุตรอยู่ในปัจจุบันเป็นผู้ที่ยึดวิถีดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณสูง และได้ปฏิบัติตามหลักธรรมะขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนาแล้ว ก็สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยชักจูงให้บุตร

เข้าใกล้ชิดหรือเกิดความสนใจรับทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาได้มากกว่าบิดาหรือมารดาที่มีลักษณะตรงข้ามจากครอบครัวปกติอย่างเด่นชัด ผลการวิจัยกับบิดาหรือมารดาไทยในส่วนนี้มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของสเทรฮอร์นและคณะ (Strayhorn et al., 1990) บางส่วนซึ่งศึกษากับมารดาชาวอเมริกันฐานะยากจนที่ส่งบุตรเข้าเรียนในโครงการให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส กล่าวได้ว่า มารดาประเภทนี้เป็นผู้มีปัญหาในชีวิตครอบครัวอยู่มาก ผลการวิจัยกับมารดาชาวอเมริกันกลุ่มนี้พบว่า ยิ่งมารดามีความเคร่งครัดทางศาสนามากเท่าใดก็เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีมากขึ้นเท่านั้น (ไม่เศร้าหมองและแสดงความเป็นปฏิปักษ์กับบุตรน้อยลง) และมารดาที่เคร่งครัดศาสนามากเท่าใด จะอบรมเลี้ยงดูบุตรในทางที่เหมาะสมมากเท่านั้น (เช่น ให้อภัยและไม่โกรธง่าย) ผลการวิจัยทั้งกับผู้เป็นบิดาหรือมารดาชาวไทยและชาวอเมริกันได้บ่งชี้ว่า การดำเนินชีวิตของบิดาหรือมารดาโดยยึดศาสนาเป็นหลักอาจช่วยให้บุคคลเหล่านี้มีสุขภาพจิตดีขึ้น ทำให้มารดาชาวอเมริกันที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรได้เหมาะสมยิ่งขึ้นโดยใช้อารมณ์น้อยลง และช่วยบิดาหรือมารดาไทยในครอบครัวประเภทแตกแยกให้สามารถอบรมบุตรทางด้านศาสนาด้วยการชักนำบุตรให้เข้าไปใกล้หรือได้รู้จักกับพุทธศาสนาได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับบิดาหรือมารดาจากครอบครัวปกติ

สมมติฐานที่ 5 กล่าวว่า "ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน และตัวแปรชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน รวม 6 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านได้สูงกว่าตัวแปรชุดหนึ่งชุดใดเพียงชุดเดียว" ในการตรวจสอบสมมติฐานที่ 5 ได้ทำการวิเคราะห์คะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น โดยใช้ตัวทำนาย 2 ชุด ชุดแรกคือ ลักษณะทางพุทธศาสนาของบิดามารดาจำนวน 3 ตัวแปร และชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัวจำนวน 3 ตัวแปร รวมตัวทำนายทั้งหมด 6 ตัวแปร จากตาราง 14, 15 และ 16 ที่แสดงไว้ในบทผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถประมวลเข้าด้วยกันในตาราง 21 เพื่อเปรียบเทียบผลโดยรวม ปรากฏผลจากตาราง 21 ว่า ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 49.15 โดยสามารถทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้สูงสุด (เฉลี่ยร้อยละ 51.12) ขณะที่สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปรร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 9.63

โดยสามารถทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้สูงสุด (เฉลี่ยร้อยละ 10.40) เมื่อนำตัวแปรชุดที่หนึ่งและตัวแปรชุดที่สองรวม 6 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้าน พบว่าทำนายได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 55.80 อาจกล่าวได้ว่า ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางศาสนาสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้ในระดับสูง (Cohen, 1977 : 413 - 414) เมื่อนำเอาตัวแปรชุดที่สองคือ สัมพันธภาพในครอบครัวเข้าร่วมกับตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางศาสนา รวม 6 ตัวแปร พบว่าสามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านจากเดิมที่ตัวแปรชุดแรกเคยทำนายได้ในระดับที่ยอมรับได้ (ตามเกณฑ์ที่กำหนดในการวิจัยนี้คือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5) กล่าวคือ ทำนายได้เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 6.65 ฉะนั้นผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้จึงสนับสนุนสมมติฐานที่ 5

ตาราง 21 สรุปปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้าน โดยใช้ตัวแปร 2 ชุด คือลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ	ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ตัวแปร		สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ตัวแปร		รวม 6 ตัวแปร		ทำนายเพิ่มขึ้น
	กลุ่มรวม	กลุ่มต่าง ๆ 25 กลุ่ม (ค่าเฉลี่ย)	กลุ่มรวม	กลุ่มต่าง ๆ 25 กลุ่ม (ค่าเฉลี่ย)	กลุ่มรวม	กลุ่มต่าง ๆ 25 กลุ่ม (ค่าเฉลี่ย)	โดยเฉ
ด้านสร้างความสนใจรับทราบ	51	37-64 (51.12)	9	3-30 (10.24)	57	42-67 (57.00)	5.88
ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ	51	37-66 (50.16)	7	4-19 (8.24)	56	44-69 (55.92)	5.76
ด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม	47	34-62 (46.16)	10	5-19 (10.40)	54	42-70 (54.48)	8.32
รวม % ทำนายโดยเฉลี่ย	49.67	49.15	8.67	9.63	55.67	55.80	6.65

เมื่อพิจารณาผลสรุปในตาราง 21 พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาร่วมกับสัมพันธภาพในครอบครัวรวม 6 ตัวแปร สามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจ-รับทราบได้สูงสุด (โดยเฉลี่ยร้อยละ 57) อันดับรองลงมาคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ (ทำนายได้เฉลี่ยร้อยละ 55.92) และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (ทำนายได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 54.48)

เมื่อพิจารณาผลการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม โดยใช้ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกับสัมพันธภาพในครอบครัวรวม 6 ตัวทำนาย สรุปได้ว่า (1) ตัวทำนายที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือความใกล้ชิดบุตร ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ (2) ตัวทำนายทั้ง 6 ตัวร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (3) เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการทำนายได้ในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มที่มีลักษณะตรงข้าม ปรากฏว่าในกลุ่มบิดามารดาที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดา ถ้ามีลักษณะทางพุทธศาสนาและสัมพันธภาพในครอบครัวสูง สามารถให้การอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากกว่ากลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดมารดาในกลุ่มบิดา และในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงก็พบเช่นเดียวกันว่า ถ้ามีลักษณะทางพุทธและสัมพันธภาพในครอบครัวสูง ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากกว่ากลุ่มมารดาและกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (4) จากการเปรียบเทียบผลการทำนายเมื่อใช้ตัวทำนายต่างชุดกัน พบว่าในกลุ่มรวม ตัวทำนาย 6 ตัวร่วมกันสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้สูงขึ้นกว่าที่ตัวทำนายลักษณะทางพุทธศาสนา หรือสัมพันธภาพในครอบครัวเคยทำนายได้อยู่เดิมร้อยละ 7 และสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อหาได้สูงขึ้นกว่าที่ตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวเคยทำนายได้อยู่เดิม ร้อยละ 6 และร้อยละ 5 ตามลำดับ (5) สำหรับในกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ที่ศึกษาครั้งนี้พบว่า (5.1) มี 15 จาก 24 กลุ่มที่ตัวทำนาย 6 ตัว สามารถเพิ่มปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากกว่าตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่ง

เพียงชุดเดียวเคยทำนายได้อยู่เดิมเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 5 กลุ่มที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นสูงที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17) (5.2) มี 17 จาก 24 กลุ่มที่ตัวทำนาย 6 ตัวสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความได้มากกว่าตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวเคยทำนายได้อยู่เดิมเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 5 กลุ่มที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มขึ้นสูงสุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรชาย (เพิ่มขึ้นร้อยละ 13) และ(5.3) พบว่ามี 21 จาก 24 กลุ่มที่ตัวทำนาย 6 ตัวสามารถเพิ่มปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าตัวทำนายชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวเคยทำนายได้อยู่เดิมเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 5 กลุ่มที่มีปริมาณการทำนายเพิ่มสูงที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17)

สมมติฐานที่ 4 และที่ 5 ถูกตั้งขึ้นเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ในข้อที่ว่า บิดามารดาที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากนั้นนอกจากจะต้องมีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงแล้ว ยังต้องมีลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์คือ ลักษณะทางจิตสังคมและสัมพันธภาพในครอบครัวที่เด่นชัดประการใดบ้าง จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตาราง 11-16 ในบทก่อนแสดงให้เห็นว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาทั้ง 3 ด้านที่ศึกษามีความเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านอย่างมาก (มีอำนาจในการทำนายอยู่ในเกณฑ์สูง) ตัวแปรที่มีบทบาทในการทำนาย ได้แก่ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธและความเชื่อทางพุทธ ตามลำดับ เมื่อนำตัวแปรสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านเข้าร่วมทำนายด้วย พบว่าสามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายในปริมาณที่ยอมรับได้ในการวิจัยนี้ ทั้งในกลุ่มบิดามารดาโดยรวมและกลุ่มประเภทต่าง ๆ หลายกลุ่ม ตัวแปรที่มีบทบาทเด่นชัดในการร่วมทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านได้ในสามอันดับแรก คือ วิถีชีวิตแบบพุทธ ความใกล้ชิดบุตร ความเชื่อทางพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธตามลำดับ สำหรับลักษณะทางจิตสังคมนั้น เมื่อนำเข้าร่วมกับลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านเพื่อทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้าน ปรากฏว่า สามารถเพิ่มอำนาจการทำนายได้เพียงเล็กน้อย ไม่ถึงเกณฑ์ที่ยอมรับได้ในการวิจัยนี้ ยกเว้นในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยกเพียงกลุ่มเดียวที่สุขภาพจิต (1 ใน 3 องค์ประกอบของลักษณะทางจิตสังคม) เข้าสู่สมการทำนายร่วมกับลักษณะทางพุทธศาสนา 2 ด้านคือ วิถีชีวิตแบบพุทธและการปฏิบัติทางพุทธ และสามารถเพิ่มอำนาจในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ

ถึงระดับที่ยอมรับได้ จึงสรุปได้ว่า นอกจากลักษณะทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านอย่างเด่นชัดแล้ว การมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุตร และการเป็นผู้มีสุขภาพจิตดีก็มีส่วนช่วยส่งเสริมให้บิดามารดาสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากขึ้นด้วย โดยเฉพาะในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวขยาย และในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเป็นชาย

สมมติฐานที่ 6 กล่าวว่า "ตัวแปรชุดที่หนึ่งคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ตัวแปรชุดที่สองคือ ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน ตัวแปรชุดที่สามคือ สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนอีก 1 ตัวแปร รวมทั้งหมด 10 ตัวแปร สามารถร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธพร้อมกันทั้ง 3 ด้านในกลุ่มมารดาได้สูงกว่ากลุ่มบิดา" สมมติฐานที่ 6 นี้ตั้งขึ้นเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ข้อที่สามของการวิจัยนี้ ที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ (อันได้แก่ ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน) กับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธของกลุ่มมารดาว่าจะแตกต่างจากกลุ่มบิดาหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และปรากฏอย่างเด่นชัดในกลุ่มบิดาและมารดาประเภทใดบ้าง ในการตรวจสอบสมมติฐานที่ 6 นี้ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล ซึ่งจะให้ภาพรวมของความเกี่ยวข้องและการแปรผันร่วมกันระหว่างตัวแปรอิสระทั้งชุดรวม 10 ตัวแปรกับตัวแปรตามทั้งชุดคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านพร้อม ๆ กัน

เมื่อเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอลในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นมารดากับบิดาโดยรวม (ตาราง 18-19) ปรากฏว่า ชุดตัวแปรอิสระซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน รวม 10 ตัวแปร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับชุดตัวแปรตามซึ่งประกอบด้วยการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม ปริมาณการทำนายในกลุ่มมารดาโดยรวมเท่ากับร้อยละ 58 และในกลุ่มบิดาโดยรวมเท่ากับร้อยละ 77

เมื่อเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอลในกลุ่มมารดาและบิดาประเภทต่าง ๆ จำนวน 20 กลุ่ม ในกลุ่มเฉพาะมารดา (ตาราง 18) พบว่า ตัวแปรอิสระดังกล่าวข้างต้น

10 ตัวแปรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้าน และสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของมารดาจากครอบครัวแตกแยกได้มากที่สุด (ร้อยละ 92) อันดับรองลงมาคือ ในกลุ่มมารดาจากครอบครัวระดับเศรษฐกิจปานกลาง (ร้อยละ 76) ในกลุ่มมารดาจากครอบครัวขยาย (ร้อยละ 69) ในกลุ่มมารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง (ร้อยละ 68) และในกลุ่มมารดาที่มีบุตรชาย (ร้อยละ 65) เรียงตามลำดับจนถึงกลุ่มที่ทำนายได้น้อยที่สุดคือ กลุ่มมารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ร้อยละ 52) สำหรับในกลุ่มเฉพาะบิดา (ตาราง 19) พบว่า ตัวแปรชุดตัวแปรอิสระจำนวน 10 ตัวแปร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านเช่นเดียวกับที่พบในกลุ่มตัวอย่างเฉพาะมารดา และสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของบิดาในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลางได้มากที่สุด (ร้อยละ 92) อันดับรอง ๆ ลงมาคือ ในกลุ่มบิดาที่มีบุตรเรียนอยู่ระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 87) ในกลุ่มบิดาที่ทำงานราชการหรือทำงานในหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจและในกลุ่มที่บุตรเป็นชาย (ร้อยละ 84 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงและในกลุ่มครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 81 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) และในกลุ่มบิดาอายุมากและกลุ่มที่ระบุว่าบิดาเป็นผู้ดูแลอบรมบุตรอย่างใกล้ชิดมากที่สุด (ร้อยละ 80 เท่ากันทั้งสองกลุ่ม) เรียงตามลำดับจนถึงกลุ่มที่มีปริมาณการทำนายน้อยที่สุดคือ กลุ่มบิดาที่มีบุตรหญิง (ร้อยละ 70)

ผลการเปรียบเทียบปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านด้วยตัวแปรลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน จำนวน 10 ตัวแปร ระหว่างกลุ่มบิดากับกลุ่มมารดาโดยรวมและระหว่างกลุ่มบิดากับกลุ่มมารดาประเภทต่าง ๆ ดังแสดงในตาราง 22 ปรากฏว่าชุดตัวแปรอิสระ 10 ตัวสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านในกลุ่มบิดาได้มากกว่ากลุ่มมารดาทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย 16 จาก 20 กลุ่ม (ปริมาณการทำนายระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 ประเภทแตกต่างกันในระดับที่ยอมรับได้คือ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10)

เนื่องจากค่าสหสัมพันธ์คาโนนิคอลของทุกกลุ่มมีค่าเป็นบวก จึงกล่าวได้ว่า ถ้าบิดาและมารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงทั้ง 3 ด้าน มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี มีลักษณะทางจิตสังคมสูงและให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนมากเท่าใด ก็ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านมากเท่านั้น ปรากฏการณ์นี้พบเด่นชัดในกลุ่มบิดามากกว่ากลุ่มมารดาทั้งในกลุ่มรวมและใน

ตาราง 22 เปรียบเทียบปริมาณการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านด้วยลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ รวม 10 ด้าน ในกลุ่มบิดาและมารดาโดยรวมและกลุ่มบิดามารดาประเภทต่าง ๆ อีก 20 กลุ่ม โดยวิธีการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล

กลุ่มประเภท	% ทำนาย		% ทำนายต่างกัน
	กลุ่มบิดา	กลุ่มมารดา	
กลุ่มรวม	77	58	19*
อายุมาก	80	57	23*
อายุน้อย	78	64	14*
การศึกษาสูง	73	57	16*
การศึกษาปานกลาง	92	68	24*
ระดับเศรษฐกิจสูง	79	53	26*
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	79	76	3
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	81	62	19*
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	73	52	21*
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	84	61	23*
อาชีพอื่น ๆ	77	60	17*
ครอบครัวปกติ	76	57	19*
ครอบครัวแตกแยก	-	92	-
ครอบครัวเดี่ยว	81	57	24*
ครอบครัวขยาย	75	69	6
มีบุตรชาย	84	65	19*
มีบุตรหญิง	70	60	10*

ตาราง 22 (ต่อ)

กลุ่มประเภท	% ทำนาย		% ทำนายต่างกัน
	กลุ่มบิดา	กลุ่มมารดา	
บุตรเรียนชั้นประถม	76	63	13*
บุตรเรียนชั้นมัธยม	87	57	30*
มีบุตรใกล้ชิดมารดา	73	57	16*
มีบุตรใกล้ชิดบิดา	80	-	-

* ความแตกต่างของปริมาณการทำนายระหว่างกลุ่มเปรียบเทียบไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10

กลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง โดยเฉพาะในกลุ่มบิดากับมารดาที่มีบุตรเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูง กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปานกลาง กลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มที่อายุมาก เรียงตามลำดับปริมาณการทำนายที่ต่างในกลุ่มบิดากับมารดา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 6 ที่คาดหมายว่าลักษณะทางพุทธ-ศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนรวม 10 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านพร้อมกันในกลุ่มมารดาได้สูงกว่ากลุ่มบิดา

จากผลการตรวจสอบสมมติฐานทั้ง 6 ข้อดังกล่าวไปแล้ว สรุปได้ว่า ผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐานข้อ 2 และ 5 อย่างชัดเจน สนับสนุนสมมติฐานข้อ 1 และ 3 บางส่วน แต่ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อ 4 และ 6

ลักษณะของบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณต่างกัน

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธศาสนา หมายถึงการปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตรในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อฝึกอบรมบุตรให้เกิดความรู้ ความเชื่อและการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีลห้า และการฝึกสมาธิภาวนา ซึ่งเป็นเกณฑ์การปฏิบัติที่จัดไว้ให้เหมาะสมสำหรับสอนคฤหัสหรือชาวบ้านทั่วไป

ในการศึกษาปริมาณการปฏิบัติของบิดามารดา (หรือรวมเรียกว่าผู้ปกครอง) เพื่ออบรมสั่งสอนบุตรตามแนวพุทธดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำความรู้จากทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการสื่อสารเพื่อชักจูงบุคคลให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติของแมคไกว (McGuire, 1969) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับจิตใจของบุคคล 3 ขั้นตอน มาใช้เป็นกรอบความคิดสำหรับการกำหนดโครงสร้างการวัดการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ เพื่อเป็นหลักประกันทางวิชาการว่า ถ้าผู้ปกครองให้การส่งเสริมบุตรของตนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เริ่มตั้งแต่การนำบุตรเข้าไปใกล้พุทธศาสนาหรือให้รู้จักกับพุทธศาสนา อธิบายหรือชี้แจงให้บุตรเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนบุตรให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามคำสอนทางพุทธศาสนาโดยการให้รางวัลเมื่อบุตรทำตาม จะปูลงโทษหรือลงโทษเมื่อบุตรไม่ปฏิบัติตาม และทำตัวเป็นแบบอย่างด้วยการอบรมสั่งสอนตามขั้นตอนดังกล่าว ทำให้เชื่อมั่นได้ว่า บิดามารดาหรือผู้ปกครองจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาบุตรของตนให้เกิดความสนใจรับทราบเกี่ยวกับพุทธศาสนา เข้าใจเนื้อความทางพุทธศาสนา และยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา เท่ากับเป็นการสร้างความพร้อมทางจิตใจให้แก่บุตรในด้านที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งคาดว่าเมื่อประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยแล้วก็จะนำเด็กเข้าสู่การประพฤติปฏิบัติอย่างแท้จริงได้ง่าย

เพื่อประโยชน์ในการให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต และเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เป็นบิดาและมารดาหรือผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเยาวชนอย่างเหมาะสมในด้านการถ่ายทอดทางพุทธศาสนา ในตอนต่อไปนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการสรุปและอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทที่ 4 เพื่อชี้ให้เห็นว่า ผู้ปกครองที่ให้

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณมากและน้อย เป็นผู้ที่มีลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของครอบครัวประเภทใด มีลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตสังคมและมีสัมพันธภาพกับสมาชิกในครอบครัวที่เด่นชัดด้านใดบ้าง

เปรียบเทียบลักษณะของบิดากับมารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณมาก

จุดมุ่งหมายประการหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คือต้องการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของบิดากับมารดาในแง่ต่าง ๆ ได้แก่ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง ลักษณะทางพุทธศาสนา (ประกอบด้วยความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธ) และลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ (ประกอบด้วยลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านคือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ความใกล้ชิดบุตร และเวลาที่ใช้กับบุตร) ว่าจะเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบเรื่องราวทางพุทธศาสนา ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความทางพุทธศาสนา และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามหลักปฏิบัติเบื้องต้นทางพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด และเด่นชัดในด้านใดบ้าง

ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของบิดาและมารดา จากการเปรียบเทียบปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม โดยพิจารณาตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของบิดามารดา ด้านสถานภาพการเป็นบิดาหรือมารดา อายุ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ทางพุทธครั้งละ 3 ด้าน ปรากฏผลอย่างเด่นชัดว่า ในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่เป็นมารดา ทั้งกลุ่มอายุมากและน้อยและมีการศึกษาระดับสูง และกลุ่มมารดาที่อายุน้อยและมีการศึกษาระดับปานกลาง มารดาทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวต่างให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่ากลุ่มบิดาที่มีอายุและระดับการศึกษาประเภทเดียวกัน (ตาราง 68 ภาคผนวก ข.) และยังพบอีกว่า ในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดมารดา ฝ่ายมารดาที่มีการศึกษาระดับสูงแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากกว่าฝ่ายบิดาที่มีระดับการศึกษาและประสบการณ์ทางพุทธเหมือนกัน

(ตาราง 86 ภาคผนวก ข.) นอกจากนี้ยังพบว่าฝ่ายมารดาสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มากกว่าฝ่ายบิดา ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายประเภท (ตาราง 63, 66, 72, 81, 84 และ 90 ภาคผนวก ข.)

ลักษณะทางพุทธศาสนา ในการวิจัยนี้หมายถึงรวมถึงลักษณะความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธของผู้เป็นบิดาและมารดาในกลุ่มตัวอย่าง จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทก่อน พบว่าผู้ปกครองที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาทั้ง 3 ด้านสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านสูงด้วย พบปริมาณการทำนายได้ในกลุ่มบิดาสูงกว่าในกลุ่มมารดา ลักษณะทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญอย่างเด่นชัดในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านดังกล่าวคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธ (ตาราง 11-13)

ลักษณะทางจิตสังคม หมายถึงลักษณะภายในตัวบุคคลซึ่งเป็นบิดาหรือมารดา ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษา 3 ด้านด้วยกันคือ ทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิต และความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้ปกครองที่มีลักษณะทางจิตสังคมทั้ง 3 ด้านสูง สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามสูงด้วย พบปริมาณการทำนายได้ในกลุ่มบิดาสูงกว่าในกลุ่มมารดา ลักษณะทางจิตสังคมที่มีความสำคัญเด่นชัดในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านดังกล่าวคือ สุขภาพจิตและทัศนคติต่อบุตร (ตาราง 12, 13)

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมภายในครอบครัว ในที่นี้ทำการศึกษาสภาพแวดล้อมใน 3 ด้านคือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสหรือบิดากับมารดา ด้านความใกล้ชิดระหว่างบิดามารดากับบุตร และจำนวนเวลาที่บิดามารดาใช้อยู่กับบุตรโดยเฉลี่ยในหนึ่งสัปดาห์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ปกครองที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวทั้ง 3 ด้านสูง ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านสูงด้วย พบปริมาณการทำนายได้ในกลุ่มบิดาสูงกว่าในกลุ่มมารดา สัมพันธภาพในครอบครัวที่มีบทบาทสำคัญอย่างเด่นชัดในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านคือ ความใกล้ชิดบุตรและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ตาราง 14-16)

จากการหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงสาเหตุชุดต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน รวม 10

ด้านกับปัจจัยเชิงผล ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบด้าน สร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม รวม 3 ด้านด้วยวิธีสหสัมพันธ์คาโนนิคอลในกลุ่มผู้ถูกศึกษาที่เป็นบิดาเปรียบเทียบกับมารดา ปรากฏว่าปัจจัยเชิงสาเหตุทั้ง 10 ด้านร่วมกันสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านพร้อมกันwfhในกลุ่มบิดาสูงกว่าในกลุ่มมารดา ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มที่แยกย่อยตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังหลายด้านด้วยกัน ที่สำคัญคือกลุ่มบิดากับมารดาที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มบิดากับมารดาที่มีระดับเศรษฐกิจสูง กลุ่มบิดากับมารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง และกลุ่มบิดากับมารดาอายุมาก (ตาราง 22)

สรุปได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน โดยพิจารณาตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง ปรากฏว่าฝ่ายมารดาเป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากกว่าฝ่ายบิดา นอกจากนี้ฝ่ายมารดาที่มีอายุ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ทางพุทธในลักษณะเดียวกับฝ่ายบิดา ยังให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าฝ่ายบิดาอีกด้วย ผลการวิจัยที่พบนี้ได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยในต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ฮันส์เบอร์เจอร์ และบราวน์ (Hunsberger and Brown, 1984) ซึ่งศึกษาการนับถือศาสนาของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในออสเตรเลีย พบว่านักศึกษาระบุว่ามารดาของเขาเป็นผู้มีส่วนทำให้เขาเกิดความเชื่อทางศาสนามากกว่าบิดา งานวิจัยของดัดลี่ย์และดัดลี่ย์ (Dudley and Dudley, 1986) เป็นงานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่ให้ผลสนับสนุนว่ามารดาเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมทางศาสนาสู่บุตรมากกว่าผู้เป็นบิดา

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามลักษณะทางศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม และสัมพันธภาพในครอบครัวแล้ว พบว่าตัวแปรแต่ละชุดสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านในกลุ่มผู้เป็นบิดาได้สูงกว่าในกลุ่มผู้เป็นมารดา อาจกล่าวได้ว่า ผู้ปกครองที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านวิถีดำเนินชีวิตแบบพุทธ และการปฏิบัติทางพุทธสูงเท่าใด มีลักษณะทางจิตสังคมสูง โดยเฉพาะมีด้านสุขภาพจิตดีและทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูงสูงเท่าใด และมีสัมพันธภาพในครอบครัวโดยเฉพาะมีความใกล้ชิดบุตรและมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสามีและภรรยาสูงเท่าใด เป็นผู้ที่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากเท่านั้น ข้อค้นพบนี้ปรากฏเด่นชัดในกลุ่มบิดามากกว่าในกลุ่มมารดา ผลการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ

นำลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้าน สัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้าน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน รวม 10 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านพร้อมกัน ปรากฏว่าสามารถร่วมกันทำนายในกลุ่มบิดาได้มากกว่ากลุ่มมารดาทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย กลุ่มที่พบปริมาณการทำนายต่างกันมากที่สุดคือ กลุ่มบิดากับมารดาที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา (ม.1-3) จากผลดังกล่าวอาจกล่าวเป็นภาพรวมได้ว่าบิดาโดยเฉพาะบิดาที่มีบุตรวัยรุ่นสามารถให้การถ่ายทอดทางพุทธศาสนาสู่บุตรได้ดีกว่ามารดาที่มีบุตรวัยเดียวกัน ผลลักษณะนี้พบเช่นเดียวกันจากการวิจัยในต่างประเทศโดยโอไซรัค (Ozorak 1987, 1989) ซึ่งศึกษาพัฒนาการทางศาสนาด้านความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของวัยรุ่นทั้งในวัยรุ่นตอนต้น ตอนกลางและตอนปลาย พบว่าความเคร่งครัดในศาสนาของบิดามารดามีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะและพฤติกรรมทางศาสนาของบุตรในปริมาณสูงสุดเมื่อบุตรมีอายุในช่วงวัยรุ่นตอนต้น และปริมาณความสัมพันธ์ลดลงในช่วงวัยรุ่นตอนกลาง แต่ไม่พบความสัมพันธ์ในระดับที่เชื่อมั่นได้ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย ดังนั้นผู้เป็นบิดาของบุตรวัยรุ่นตอนต้น และตอนกลางจึงควรได้รับการสื่อสารให้ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนด้านการถ่ายทอดทางพุทธศาสนา

ลักษณะของบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณน้อย

จากการเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้านตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง ลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม และสัมพันธภาพในครอบครัวของบิดามารดา พบว่าบิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้ในปริมาณน้อยคือ ผู้ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ

บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบน้อย เป็นผู้ที่มีลักษณะดังนี้

ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง (1) พบว่าเป็นบิดามากกว่ามารดา เป็นผู้มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง และ (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มรวมและ

กลุ่มประเภทต่าง ๆ ที่ศึกษาในครั้งนี้หลายกลุ่ม (ที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลางและกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา) ผู้ซึ่งมีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ อีก 3 กลุ่ม (ตาราง 76, 80 ภาคผนวก ข.)

ลักษณะทางพุทธศาสนา พบว่าเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และมีวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณน้อย

ลักษณะทางจิตสังคม (1) พบว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีและมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรแต่ละด้านในปริมาณน้อย และ (2) พบว่าเป็นผู้ปกครองในกลุ่มรวม กลุ่มอายุน้อย และกลุ่มที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลางใน 2 ลักษณะคือ เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงแต่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ และเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณต่ำแต่มีสุขภาพจิตดีและความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูง เมื่อเปรียบเทียบผู้ปกครอง 2 ลักษณะนี้กับผู้ปกครองที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงทั้ง 3 ด้าน (ตาราง 13-15 ภาคผนวก ข.)

สัมพันธภาพในครอบครัว พบว่า (1) เป็นผู้ปกครองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและความใกล้ชิดบุตรแต่ละด้านในปริมาณน้อย และ (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มบิดาผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต่ำและมีความใกล้ชิดกับบุตรน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ อีก 3 กลุ่ม (ตาราง 38 ภาคผนวก ข.)

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ

บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความน้อยเป็นผู้ที่มีลักษณะดังนี้

ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง (1) พบว่าเป็นผู้ปกครองฝ่ายบิดามากกว่าฝ่ายมารดาและมีประสบการณ์ทางพุทธต่ำมากกว่าสูง และ (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดกับบิดาผู้ซึ่งมีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับเดียวกันแต่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ตาราง 83 ภาคผนวก ข.)

ลักษณะทางพุทธศาสนา พบว่า (1) เป็นผู้ปกครองที่มีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณน้อย และ (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มรวม กลุ่มมารดา กลุ่มที่มีอายุน้อย

และกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง ผู้ซึ่งมีความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ อีก 7 กลุ่ม (ตาราง 2-5 ภาคผนวก ข.)

ลักษณะทางจิตสังคม พบว่า (1) เป็นผู้ปกครองที่มีสุขภาพจิตดีและทัศนคติที่ดีต่อบุตรแต่ละด้านในปริมาณน้อย และ (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มรวม กลุ่มอายุน้อย และกลุ่มที่มีบุตรหญิง ผู้ซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงแต่มีสุขภาพจิตดีต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน (ตาราง 21-23 ภาคผนวก ข.) และยังพบอีกว่า เป็นผู้ปกครองในกลุ่มรวมและกลุ่มอายุน้อย ผู้ซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณต่ำแต่มีสุขภาพจิตดีและความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูง เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน (ดูตาราง 21-22 ภาคผนวก ข.)

สัมพันธภาพในครอบครัว (1) พบว่า เป็นผู้ปกครองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและมีความใกล้ชิดบุตรแต่ละด้านในปริมาณน้อย (2) พบว่าเป็นผู้ปกครองกลุ่มอายุมากที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและมีความใกล้ชิดบุตรในปริมาณน้อย (ตาราง 43 ภาคผนวก ข.) และ (3) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มมารดาที่มีเวลาอยู่กับบุตรมากแต่ให้ความใกล้ชิดบุตรน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นอีก 3 กลุ่ม (ตาราง 46 ภาคผนวก ข.)

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม

บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามน้อย เป็นผู้ที่มีลักษณะดังนี้

ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลัง (1) พบว่าเป็นผู้ปกครองฝ่ายบิดามากกว่าฝ่ายมารดาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา ผู้ซึ่งมีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาเดียวกันแต่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ตาราง 89 ภาคผนวก ข.) และ (3) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา ผู้ซึ่งเป็นฝ่ายบิดา มีการศึกษาระดับสูงแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และยังเป็นฝ่ายมารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางหรือสูงแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ปกครองเพศเดียวกันที่มีการศึกษาระดับเดียวกันแต่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ตาราง 86 ภาคผนวก ข.)

ลักษณะทางพุทธศาสนา พบว่า (1) เป็นผู้ปกครองที่มีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณน้อย และ (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มรวมและกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว ผู้ซึ่งมีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ อีก 7 กลุ่ม (ตาราง 9-10 ภาคผนวก ข.)

ลักษณะทางจิตสังคม (1) พบว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีและมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรแต่ละด้านในปริมาณน้อย (2) เป็นผู้ปกครองกลุ่มอายุน้อยใน 2 ลักษณะคือ เป็นผู้ซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณสูงและมีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงแต่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ และเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณต่ำแต่มีสุขภาพจิตดีและมีความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูง เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีลักษณะทางจิตสังคมสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน (ตาราง 34 ภาคผนวก ข.)

สัมพันธภาพในครอบครัว พบว่า (1) เป็นผู้ปกครองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและมีความใกล้ชิดบุตรแต่ละด้านในปริมาณสูง (2) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มมารดาที่มีเวลาอยู่กับบุตรมากแต่ใกล้ชิดบุตรน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ ทั้ง 3 กลุ่ม (ตาราง 51 ภาคผนวก ข.) และ (3) เป็นผู้ปกครองในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูงและในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในปริมาณสูงและมีเวลาอยู่กับบุตรมาก แต่ให้ความใกล้ชิดกับบุตรน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงทั้ง 3 ด้าน (ตาราง 49 และ 50 ภาคผนวก ข.)

อนึ่ง จากการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม และสัมพันธภาพในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้าน ในกลุ่มผู้ปกครองประเภทต่าง ๆ 20 ประเภทด้วยกัน พบว่า ลักษณะทางศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัว รวมทั้งปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนของผู้ปกครอง รวม 10 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านพร้อม ๆ กันได้น้อยที่สุดในกลุ่มผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 17)

จึงสรุปได้ว่า ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านในปริมาณน้อยหรือไม่เหมาะสม เป็นผู้ปกครองที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านน้อยเป็นฝ่ายบิดามากกว่าฝ่ายมารดา เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ เป็นผู้ที่มีความเชื่อ การปฏิบัติ และ

วิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณต่ำ เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีและทัศนคติที่ดีต่อบุตรแต่ละด้านในปริมาณต่ำ และเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย

2. ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านในปริมาณน้อย คือผู้ปกครองในกลุ่มที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดา ผู้ซึ่งมีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และในผู้ปกครองกลุ่มเดียวกันนี้ก็พบอีกว่า ถ้าเป็นฝ่ายบิดาที่มีการศึกษาระดับสูงแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และเป็นฝ่ายมารดาที่มีการศึกษาระดับปานกลางหรือสูงและมีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้ในปริมาณน้อย

3. ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามในปริมาณน้อย คือ ผู้ปกครองในกลุ่มรวม กลุ่มมารดา กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง และกลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว ผู้ซึ่งมีความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธพร้อมกันทั้ง 3 ด้านในปริมาณน้อย

4. ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านในปริมาณน้อย คือผู้ปกครองในกลุ่มรวม กลุ่มอายุน้อย กลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง ผู้ซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรและมีความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูงแต่มีสุขภาพจิตดีในปริมาณต่ำ และยังพบในหมู่ผู้ซึ่งมีทัศนคติที่ดีต่อบุตรในปริมาณต่ำ แต่มีสุขภาพจิตดีและความเชื่ออำนาจภายในตนในปริมาณสูงอีกด้วย

5. ผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบและด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความในปริมาณน้อย คือ ผู้ปกครองในกลุ่มบิดาและกลุ่มอายุมาก ผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและมีความใกล้ชิดกับบุตรในปริมาณน้อย ผู้ปกครองที่ให้การอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามในปริมาณน้อย เป็นผู้ปกครองในกลุ่มมารดาที่มีเวลาอยู่กับบุตรมากแต่ให้ความใกล้ชิดกับบุตรน้อย และผู้ปกครองในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูงและในกลุ่มที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและจำนวนเวลาที่ใช้อยู่กับบุตรในปริมาณมากแต่มีความใกล้ชิดบุตรน้อยก็เป็นผู้ปกครองที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามน้อยด้วย

6. ผู้ปกครองที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม สัมพันธภาพในครอบครัว และอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุนในปริมาณน้อย เป็นผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านพร้อมกันในปริมาณน้อยด้วย พบเด่นชัดที่สุดในผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ

ลักษณะทางพุทธศาสนา : ปัจจัยเชิงสาเหตุและผล

ลักษณะทางพุทธศาสนา ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัวแปร ตัวแปรแรกคือ ความเชื่อทางพุทธ หมายถึง ปริมาณการรับรู้และยอมรับของบิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้วัดในขอบเขตของความเชื่อในเรื่องพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด นรก-สวรรค์ การให้ความสำคัญแก่ชีวิตในปัจจุบันและความเชื่อว่านิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ตัวแปรที่สองคือ การปฏิบัติทางพุทธ หมายถึง การรายงานเกี่ยวกับตนเองถึงความเป็นไปได้ที่บุคคลจะกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยอาศัยคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นแนวทาง การวิจัยครั้งนี้วัดภายในกรอบของการให้ทาน การรักษาศีลห้า และการปฏิบัติสมาธิภาวนา และตัวแปรที่สามคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ หมายถึง การรายงานเกี่ยวกับตนเองถึงปริมาณความเป็นไปได้ที่บุคคลจะเลือกประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น การเลือกอาชีพ การคบเพื่อน การใช้เวลาว่าง และวิธีพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ผู้วิจัยได้วัดลักษณะทางพุทธศาสนาเหล่านี้ด้วยแบบวัด 3 ชุดที่ผ่านการสร้างและหาคุณภาพของแบบวัดอย่างได้มาตรฐาน ตัวแปรชุดนี้ถูกใช้เป็นตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์ข้อมูลหลายตอนด้วยกัน

ลักษณะทางพุทธศาสนาในฐานะเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

จากการเปรียบเทียบปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านคือ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามของบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธ 3 ด้านในปริมาณต่างกัน พบว่าบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธในปริมาณสูงพร้อมกันทั้ง 3 ด้านเป็นผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ

และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มบิดามารดากลุ่มอื่น ๆ ที่เหลืออีก 7 กลุ่มปรากฏผลเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย คือกลุ่มมารดา กลุ่มบิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง และกลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (ตาราง 2-5, 9-10 ภาคผนวก ข.) พบผลในกลุ่มตัวอย่างโดยรวมต่อไปว่า ในหมู่บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนา 2 ด้านในปริมาณตรงข้ามคือ มีความเชื่อทางพุทธสูงแต่การปฏิบัติทางพุทธต่ำ ถ้ายังคงมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามได้มากกว่าบิดา-มารดาประเภทเดียวกันที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ นอกจากนั้นยังพบในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง (ตาราง 7 ภาคผนวก ข.) แม้บิดามารดาจะมีความเชื่อทางพุทธต่ำแต่ถ้ายังมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงอยู่ก็สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความมากกว่าบิดามารดาประเภทเดียวกันที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธต่ำ จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงว่าลักษณะทางพุทธ 3 ด้าน โดยเฉพาะด้านวิถีชีวิตแบบพุทธส่งผลต่อความแปรเปลี่ยนของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านคือ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตามอย่างมาก

เมื่อนำลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านมาเข้าร่วมทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาทั้ง 3 ด้าน ทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความของบิดามารดาประเภทต่าง ๆ ได้มากที่สุด (ปริมาณการทำนายได้อยู่ระหว่าง 37-66) รองลงมาคือการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ (ทำนายได้ระหว่างร้อยละ 37-64) และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม (ทำนายได้ระหว่างร้อยละ 34-62) ตามลำดับ ตัวทำนายที่มีบทบาทสำคัญเป็นอันดับแรกคือวิถีชีวิตแบบพุทธ รองลงมาคือการปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธ ตามลำดับ อาจกล่าวโดยรวมได้ว่าลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้านร่วมกันทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้ในปริมาณสูง (ทำนายรวม 3 ด้านโดยเฉลี่ยร้อยละ 49.15) เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการทำนายได้โดยใช้ลักษณะทางจิตสังคม 3 ด้านร่วมกัน (ทำนายรวม 3 ด้านโดยเฉลี่ยร้อยละ 7.28) และสัมพันธภาพในครอบครัว 3 ด้านร่วมกัน (ทำนายรวม 3 ด้านโดยเฉลี่ย 9.63) ตามลำดับ (ดูตาราง 20-21) จากผลดังกล่าวสรุปได้ว่าการที่บิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างนี้สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้มากนั้นอาจสืบเนื่องมาจากมีลักษณะทางพุทธศาสนาสูงนั่นเอง

ลักษณะทางพุทธศาสนาในฐานะเป็นปัจจัยเชิงผลของตัวแปรอื่น ๆ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 และผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อช่วยในการอภิปรายผลการวิจัย พบว่ามีลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์บางตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แสดงความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาในแนวที่อาจสันนิษฐานได้ว่า ลักษณะเหล่านี้จะเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของลักษณะทางพุทธศาสนา ตัวแปรลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประสบการณ์ทางพุทธของบิดามารดา ลักษณะทางจิตสังคมด้านสุขภาพจิต และสัมพันธภาพในครอบครัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ในตอนนี้จะได้กล่าวโดยสรุปถึงความเกี่ยวข้องของตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าวกับลักษณะทางพุทธศาสนา

ประสบการณ์ทางพุทธกับลักษณะทางพุทธศาสนา ประสบการณ์ทางพุทธ หมายถึง ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ (ในที่นี้คือผู้ปกครองของนักเรียนอายุระหว่าง 8-15 ปี) จากการได้มีโอกาสถือศีลแปด เข้ารับการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาและรับฟังการบรรยายธรรมะ วัดโดยการให้ผู้ปกครองระบุจำนวนครั้งของการได้รับประสบการณ์ดังกล่าวนี้ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ในการประเมินปริมาณประสบการณ์ทางพุทธของผู้ปกครองในกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้พิจารณาให้การถือศีลแปดหรือการเข้ารับการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนามีน้ำหนักเป็น 5 เท่าของการรับฟังธรรมะ ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมโดยใช้ประสบการณ์ทางพุทธเป็นตัวแปรอิสระร่วมกับตัวแปรลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังด้านอื่น ๆ พบผลที่น่าสนใจดังนี้

จากการวิเคราะห์ลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านคือ สถานภาพการเป็นบิดาหรือมารดา ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทางพุทธ ปรากฏผลดังนี้ (ตาราง 92-94 ภาคผนวก ข.) 1) เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละตัวแปรพบว่า (1.1) มารดามีความเชื่อทางพุทธสูงกว่าบิดา พบเด่นชัดในกลุ่มย่อย 4 กลุ่มคือ กลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว กลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มที่มีระดับการศึกษาปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิง ตามลำดับ มารดามีการปฏิบัติทางพุทธสูงกว่าบิดาพบเด่นชัดในกลุ่มย่อย 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มาจากครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มที่มีบุตรชาย และมารดามีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงกว่าบิดา พบเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่มที่สำคัญคือ กลุ่มอายุมากกลุ่มครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง เป็นต้น (1.2) พบว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีความเชื่อทางพุทธมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำพบเด่นชัดในกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญเช่น กลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดมารดา กลุ่มครอบครัวเดี่ยว และ

กลุ่มที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง เป็นต้น พบว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีการปฏิบัติทางพุทธมากกว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบผลในกลุ่มย่อยบางกลุ่ม เช่น กลุ่มครอบครัวเดี่ยวและกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรชาย และพบว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ที่สำคัญ เช่น กลุ่มที่มีเศรษฐกิจระดับกลาง กลุ่มที่มีบุตรชาย และกลุ่มครอบครัวเดี่ยว เป็นต้น 2) เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 2 ตัวแปรปรากฏผลดังนี้ (2.1) พบเด่นชัดในกลุ่มผู้ปกครอบที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง และกลุ่มที่มีบุตรหญิงว่า มารดาผู้มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีความเชื่อทางพุทธมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นอีก 3 กลุ่ม (ตาราง 95-96 ภาคผนวก ข.) และยังพบในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลางอีกว่า บิดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง มีความเชื่อทางพุทธมากกว่าบิดาผู้มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 96 ภาคผนวก ข.) (2.2) ในกลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่า มารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีการปฏิบัติทางพุทธมากกว่ามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และในหมู่ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง มารดามีการปฏิบัติทางพุทธมากกว่าบิดา (ตาราง 97 ภาคผนวก ข.) (2.3) ผู้ปกตครองที่มีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธสูงเป็นผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ อีก 3 กลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับสูงและมีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีวิถีชีวิตแบบพุทธมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับเดียวกันแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ผลเช่นนี้พบเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้ปกครองที่มีอายุมาก กลุ่มที่มีเศรษฐกิจระดับปานกลาง กลุ่มจากครอบครัวเดี่ยว กลุ่มที่มีบุตรเรียนชั้นประถมศึกษา และกลุ่มที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา (ตาราง 98-103 ภาคผนวก ข.) 3) เมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระทีละ 3 ตัวแปร พบเฉพาะในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดบิดาเพียงกลุ่มเดียวว่า บิดาที่มีการศึกษาปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีความเชื่อทางพุทธมากกว่าบิดาประเภทเดียวกันที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (ตาราง 104 ภาคผนวก ข.)

อาจสรุปสาระสำคัญของผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนนี้ได้ว่า ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงกว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ พบผลเด่นชัดในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ในด้านความเชื่อทางพุทธ พบว่าในกลุ่มผู้ปกครองที่มีระดับทางเศรษฐกิจปานกลางและมีบุตรหญิงนั้น มารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีความเชื่อทางพุทธมากที่สุด ในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา ปรากฏว่าบิดาที่มีการศึกษา

ระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีความเชื่อทางพุทธมากกว่าบิดาประเภทเดียวกันที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ในด้านการปฏิบัติทางพุทธ พบในกลุ่มผู้ปกครองที่มีบุตรเรียนระดับมัธยมศึกษาว่า มารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีการปฏิบัติทางพุทธมากกว่ามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และในหมู่ผู้มีประสบการณ์ทางพุทธสูง ปรากฏว่ามารดามีการปฏิบัติทางพุทธมากกว่าบิดา สำหรับด้านวิถีชีวิตแบบพุทธนั้นก็พบในกลุ่มผู้ปกครองรวมและกลุ่มย่อยอีกหลายกลุ่มว่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธสูงเป็นผู้มีการดำเนินชีวิตตามวิถีทางแบบพุทธมากที่สุด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนนี้ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรประสบการณ์ทางพุทธเพียงด้านเดียวและปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางพุทธกับลักษณะทางภูมิหลังของบิดามารดาอีก 2 ด้าน (ได้แก่ สถานภาพการเป็นบิดาหรือมารดาและระดับการศึกษา) ส่งผลให้ลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านแปรเปลี่ยนไปได้อย่างเด่นชัด

สุขภาพจิตกับลักษณะทางพุทธศาสนา ผู้ที่มีสุขภาพจิตดีในที่นี้หมายถึง ผู้ที่มีอาการทางกายและอารมณ์บางประการในปริมาณน้อยหรือไม่มีเลย เช่น อาการวิตกกังวลโดยไม่ทราบสาเหตุ อารมณ์รุนแรง ขาดความกล้า นอนไม่หลับ เป็นต้น จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตกับลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้าน ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 57 ภาคผนวก ข. สรุปได้ว่า สุขภาพจิตมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้านอย่างเชื่อมั่นได้ พบผลเด่นชัดในกลุ่มบิดามารดาหลายประเภท ที่เด่นชัดที่สุดคือ กลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดกับบิดา อาจกล่าวได้ว่ายิ่งบิดามารดามีสุขภาพจิตดีเท่าใด ก็ยิ่งมีการปฏิบัติทางพุทธ วิถีชีวิตแบบพุทธ และความเชื่อทางพุทธแต่ละด้านสูงเท่านั้น

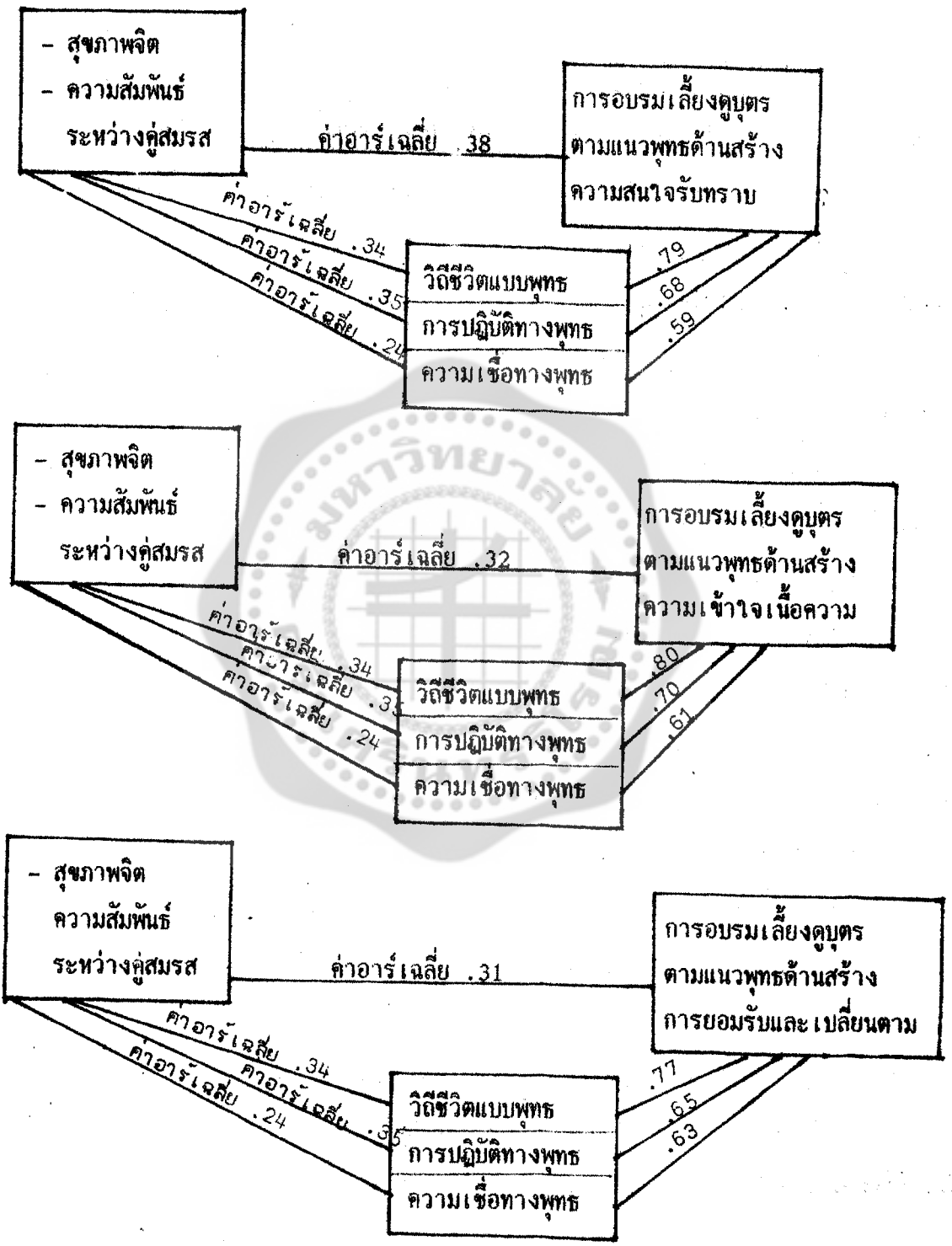
ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสกับลักษณะทางพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสหมายถึง ปริมาณการรับรู้ถึงความเกี่ยวข้องผูกพันที่สามีและภรรยามีต่อกัน จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ของคู่สมรสกับลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้านปรากฏผลดังแสดงในตาราง 58 ภาคผนวก ข. สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์กับคู่สมรสมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้านใน 3 ด้านอย่างเชื่อมั่นได้ พบผลเด่นชัดที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรใกล้ชิดบิดา อาจกล่าวได้ว่า ยิ่งบิดามารดามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากเท่าใด ก็ยิ่งมีวิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธสูงเท่านั้น

จากผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของลักษณะทางพุทธศาสนา (ได้แก่ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธ) กับลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์บางด้านคือ สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ยิ่งบิดามารดามีลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์แต่ละด้าน (ในที่นี้คือสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคู่สมรส) สูงเท่าใด ก็ยิ่งมีลักษณะทางพุทธศษสนาแต่ละด้านคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และความเชื่อทางพุทธสูงเท่านั้น ผลลักษณะนี้พบเด่นชัดที่สุดในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่าบุตร (คนที่เกี่ยวข้องในการตอบแบบสอบถาม) ได้รับการอบรมดูแลจากบิดาอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังพบผลที่สอดคล้องกันในกลุ่มผู้ปกครองประเภทเดียวกันนี้อีกว่า ถ้าบิดามีการศึกษาระดับปานกลางและมีประสบการณ์ทางพุทธสูง จะมีความเชื่อทางพุทธสูงกว่าบิดาประเภทเดียวกันที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ ดังนั้นประสบการณ์ทางพุทธในปริมาณสูงจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้ผู้ปกครองมีความเชื่อทางพุทธสูง

รูปแบบและปริมาณความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาแต่ละด้าน 3 ด้านกับลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ด้านสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านใน 3 ด้าน ได้รับการสรุปลงไว้ในภาพ 3 จากภาพจะเห็นได้ว่าลักษณะทางพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านในปริมาณสูง ซึ่งต่างจากปริมาณความเกี่ยวข้องระหว่างสุขภาพจิตและระหว่างสัมพันธภาพของคู่สมรสกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านอยู่มาก อย่างไรก็ตาม พบว่าลักษณะทางพุทธศาสนาด้านวิถีชีวิตแบบพุทธและการปฏิบัติทางพุทธมีความเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในระดับปานกลาง (Cohen, 1977 : 413-144) จึงคาดว่าสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอาจจะเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อปริมาณของลักษณะทางพุทธศาสนาในบิดามารดาอยู่บ้าง

ข้อดีและข้อจำกัดของงานวิจัย

งานวิจัยเรื่อง "ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร" มีข้อดีที่เด่นชัดดังนี้

ภาพ 3 แสดงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนากับลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่าบุตรใกล้ชิดกับบิดา (ดูค่าอาร์จากตาราง 53-55; 57-58 ภาคผนวก ข.)

ประการแรก จากการประมวลผลการวิจัยด้านครอบครัวกับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาในประเทศไทย ปรากฏว่างานวิจัยเกือบทั้งหมดที่ค้นพบมุ่งศึกษาลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมทางพุทธศาสนาของเยาวชนและการรับรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติของบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนทางศาสนา ยังขาดการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมในการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของผู้เป็นบิดามารดาโดยตรง งานวิจัยนี้จึงนับเป็นงานวิจัยเรื่องแรก ๆ ที่พยายามให้ข้อมูลจากแง่มุมของผู้ให้การถ่ายทอดทางศาสนา

ประการที่สอง การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์อย่างเด่นชัด มุ่งที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเพื่อปลูกฝังพุทธศาสนาแก่เยาวชน โดยอาศัยความรู้ทางทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องจากสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างน้อย 3 สาขา ได้แก่ สาขาจิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เพื่อกำหนดตัวแปรสำคัญสำหรับการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรด้านบุคคล เช่น ความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธ สุขภาพจิต และทัศนคติต่อบุตร เป็นต้น และตัวแปรด้านสภาพแวดล้อมในครอบครัว เช่น ความใกล้ชิดกับบุตรและความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส เป็นต้น ทำให้สามารถให้คำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ศึกษาได้อย่างครอบคลุม

ประการที่สาม งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยภาคสนามที่มีคุณภาพเข้ามาตรฐาน เนื่องจากผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวัดตัวแปร (ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นแบบลิเคิร์ต) ที่มีการสร้างอย่างเป็นขั้นตอนตามมาตรฐานที่กำหนด (Shaw and Wright, 1957 : 24-25) และเครื่องมือทุกฉบับได้ผ่านการทดสอบหาคุณภาพ ซึ่งปรากฏว่ามีคุณภาพอยู่ในระดับความเชื่อมั่นได้สูง การวิจัยนี้มีการใช้สถิติขั้นสูงในการวิเคราะห์ข้อมูล มีการสรุปและอภิปรายผลการวิจัยอย่างละเอียด โดยเฉพาะได้พยายามชี้แนะถึงปัจจัยเชิงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธอย่างเหมาะสมในผู้เป็นบิดามารดา ผลการวิจัยจึงเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ

สำหรับข้อจำกัดของการวิจัยนี้ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับวิธีวิจัย ที่เด่นชัด คือ

ประการแรก การวิจัยบิดาและมารดาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพียงบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในแต่ละครอบครัว มิได้ศึกษาบิดาและมารดาในครอบครัวเดียวกัน การวิจัยนี้จึงไม่สามารถศึกษาบทบาทของบิดากับมารดาในลักษณะที่ส่งเสริมหรือแข่งขันกันได้

ประการที่สอง เครื่องมือวัดองค์ประกอบของลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ด้าน (ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ) และองค์ประกอบของการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนว

พุทธ 3 ด้าน (ได้แก่ ด้านสร้างความสนใจรับทราบ ด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ และด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม) ประโยคคำถามของแบบวัดแต่ละชุดดังกล่าวอาจมีเนื้อหาที่ให้ความหมายซ้ำซ้อนและคาบเกี่ยวกันอยู่บ้าง สังเกตจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านี้มีค่าสูง (ดูตาราง 56 และ 60 ภาคผนวก ข.) ถ้าได้มีการจัดการให้กลุ่มบิดาหรือมารดาได้ตอบแบบวัดตัวแปรบางองค์ประกอบอย่างเอกเทศ เช่น วัดการปฏิบัติทางพุทธ แยกจากวิถีชีวิตแบบพุทธ อาจได้คำตอบที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ประการแรก ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในครอบครัวที่มีบุตรอายุระหว่าง 8-15 ปี ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธระหว่างบิดากับมารดาจึงเป็นผลที่ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ดังนั้นในการวิจัยต่อไปควรได้มีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบิดาและมารดาจากครอบครัวเดียวกันเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบบทบาทของบิดากับมารดาว่าฝ่ายใดจะมีมากน้อยกว่ากันในด้านการปลูกฝังทางพุทธศาสนา และบิดากับมารดามีบทบาทในลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกันหรือแข่งขันกัน

ประการที่สอง สืบเนื่องจากผลการวิจัยนี้ได้ให้ภาพรวมว่า ยิ่งบิดามารดามีลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตสังคม และสัมพันธภาพในครอบครัวสูงเท่าใด ก็ยิ่งมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านพร้อม ๆ กันมากขึ้นเท่านั้น ปรากฏปริมาณการทำนายร่วมกันมากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาที่มาจากครอบครัวประเภทแตกแยก (ตาราง 17) และยังพบอีกว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาร่วมกับลักษระทางจิตสังคมสามารถทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบได้มากที่สุดในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวแตกแยก โดยมีวิถีชีวิตแบบพุทธ สุขภาพจิตและการปฏิบัติทางพุทธ เป็นตัวทำนายที่เด่นชัด (ตาราง 11) อย่างไรก็ตาม จำนวนบิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนน้อย จึงเป็นประเด็นที่น่าสงสัย ควรจะมีการวิจัยต่อไป เพื่อตรวจสอบว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่อาจเป็นสาเหตุทำให้บิดามารดาในครอบครัวประเภทแตกแยกอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธได้ในปริมาณต่างไปจากครอบครัวปกติ ในการศึกษาอิทธิพลของปรากฏการณ์ในครอบครัวแตกแยกเปรียบเทียบกับครอบครัวปกติ ควรจะต้องควบคุมตัวแปร

บางตัวที่อาจเข้ามามีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วย เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดามารดา อายุของบิดามารดา อายุของบุตร และความเคร่งครัดในการนับถือศาสนาของบิดามารดา เป็นต้น

ประการที่สาม เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสิ่งสำคัญสองประการที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและดำเนินชีวิตไปได้ด้วยความสงบเรียบร้อย คือการมีความรู้เก่งในการใช้ความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมประจำใจ การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาค้นคว้า คุณลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตใจของบิดามารดา และลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่เอื้อให้บิดามารดามีการปฏิบัติมากในการปลูกฝังหรือถ่ายทอดความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นทางพุทธศาสนาให้แก่เยาวชนผู้เป็นบุตร ซึ่งการวิจัยนี้ก็ได้พบผลโดยรวมว่า บิดามารดาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นบิดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูง มีลักษณะทางจิตสูง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกในครอบครัว เป็นผู้ที่ให้การถ่ายทอดทางพุทธศาสนาแก่เยาวชนในปริมาณสูงด้วย อย่างไรก็ตามถึงในปัจจุบันนี้ก็ยังขาดหลักฐานจากการวิจัยที่ยืนยันว่า เมื่อบิดามารดาหรือผู้เกี่ยวข้องให้การพัฒนาหลักความเชื่อและการปฏิบัติเบื้องต้นทางพุทธศาสนาด้วยวิธีการลักษณะเดียวกับวิธีการที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แล้วจะก่อให้เกิดผลดีในแง่ส่งเสริมลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่น่าปรารถนา (เช่น มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธสูง มีสุขภาพจิตดี คบเพื่อนอย่างเหมาะสม มีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อย เป็นต้น) ของเยาวชนผู้รับการถ่ายทอดหรือรับการปลูกฝังได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ดังนั้นจึงควรจะมีการวิจัยกับกลุ่มเยาวชนเพื่อศึกษาว่าเยาวชนในช่วงอายุต่าง ๆ ที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาในปริมาณมากน้อยต่างกัน จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาต่างกันเพียงใด และการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธช่วยเสริมสร้างลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่น่าปรารถนาบางด้านได้มากน้อยเพียงใด

และ**ประการสุดท้าย** การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะลักษณะของตัวแทนในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังหลักธรรมเบื้องต้นทางพุทธศาสนาแก่เยาวชน แม้ว่าจากหลักฐานการวิจัยจะระบุว่าครอบครัวเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดทางศาสนาที่สำคัญ แต่ก็เป็นเพียงหนึ่งในหลายตัวแทนที่ทำหน้าที่นี้ได้เช่นกัน จึงควรมีการวิจัยบทบาทของตัวแทนในการถ่ายทอดประเภทอื่น ๆ ด้วย เช่น การศึกษาบทบาทของครอบครัว (มีบิดามารดาเป็นตัวแทน) ควบคู่ไปกับชุมชนที่เยาวชนอยู่อาศัย หรือศึกษาบทบาทของครอบครัวกับของโรงเรียน เพื่อให้ทราบว่าตัวแทนในการถ่ายทอดทางศาสนา

ประเภทอื่นจะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนครอบครัวในการปลูกฝังหลักคำสอนทางพุทธศาสนาแก่เยาวชน วัยต่าง ๆ โดยเฉพาะเยาวชนในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นซึ่งเป็นวัยที่อิทธิพลของครอบครัว ที่มีต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของเยาวชนถูกลดความสำคัญลงตามลำดับ (Ozorak, 1987; 1989)

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

สังคมไทยมีพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและเป็นสภาพแวดล้อมที่แท้จริงของสังคม คนไทยทุกคนควรให้ความสนใจศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนา และเยาวชนไทยควรได้รับการ ปลูกฝังหลักธรรมดังกล่าว เพื่อเตรียมพร้อมที่จะดำเนินชีวิต ทำงานหรือทำหน้าที่ของตนเพื่อตนเอง ครอบครัวและสังคมโดยรวมอย่างประสมกลมกลืนภายใต้สังคมและวัฒนธรรมแบบพุทธ (พระเทพเวที 2533) เพื่อส่งเสริมการถ่ายทอดทางสังคมตามแนวพุทธศาสนา ผู้วิจัยขอเสนอแนะปัจจัยสำคัญ บางประการที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ว่ามีส่วนเอื้อให้บิดามารดาในกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ

ประการแรก ผลการวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า บิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาสูง (คือ มีความเชื่อ การปฏิบัติและดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด) สามารถอบรมเลี้ยงดู บุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านได้มาก และเด่นชัดกว่าลักษณะอื่น ๆ ของบิดามารดาที่นำ มาพิจารณาในการวิจัยครั้งนี้ด้วย จึงเสนอแนะว่า ควรจะมีการรณรงค์เพื่อส่งเสริมลักษณะทาง พุทธศาสนาในหมู่ผู้ทำหน้าที่บิดาและมารดา โดยทำให้บิดามารดาเกิดการรับรู้ เห็นคุณค่าและยอมรับ พุทธศาสนามากขึ้น นำตนเองเข้ามาใกล้ชิดกับพุทธศาสนา สนใจฟังธรรมะ และปฏิบัติตนตามหลัก ธรรมเบื้องต้นที่สำคัญ เช่น ให้ทาน รักษาศีลและทำสมาธิภาวนามากขึ้น จะได้เกิดความรู้ความ เข้าใจสามารถนำหลักธรรมอันดีงามไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีมีคุณธรรม สถาบัน-การศึกษาระดับอุดมศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชนควรให้ความสำคัญในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสนาของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้งผู้ที่เป็นบิดาหรือมารดา อยู่แล้วและผู้ที่กำลังจะเข้ารับบทบาทหน้าที่ในอนาคตด้วย การส่งเสริมและพัฒนาอาจกระทำได้หลาย แนวทาง เช่น เผยแพร่หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ผ่านการกลั่นกรองและขยายความให้สามารถ

อ่านและเข้าใจได้ง่ายในโอกาสต่าง ๆ เช่น เทศกาลปีใหม่ เป็นต้น จัดกิจกรรมด้านพุทธศาสนา เช่น พิธีทำบุญตักบาตร จัดท่องเที่ยวทัศนศึกษาตามวัดสำคัญ นิมนต์พระอริยสงฆ์มาแสดงธรรม เปิดโอกาสและสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงานได้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เมื่อจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาขึ้นในหน่วยงาน ถ้าหัวหน้างานหรือผู้ริเริ่มดำเนินการสามารถเชิญชวนบุคลากรจากหน่วยงานอื่นและเชิญกึ่งบังคับบุคลากรในหน่วยงานเดียวกันให้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ก็จะช่วยดึงบุคคลที่อาจห่างเหินจากศาสนาหรือยังไม่เกิดความศรัทธาในระยะแรก ๆ ให้มีโอกาสเข้ามารู้จัก ใกล้ชิดพุทธศาสนา ซึ่งอาจนำไปสู่การยอมรับได้เร็วขึ้น

ประการที่สอง พบผลการวิจัยสำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ ผู้ปกครองที่มีลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ (ที่ศึกษาในการวิจัยนี้รวม 10 ด้าน) ในปริมาณสูงสามารถอบรม-เลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธทั้ง 3 ด้านพร้อม ๆ กันได้ในปริมาณสูงด้วย ผลเช่นนี้พบเด่นชัดในกลุ่มผู้ปกครองฝ่ายบิดามากกว่าฝ่ายมารดา ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างมีลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังคล้ายคลึงกัน เช่น มีบุตรเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาเหมือนกัน มีการศึกษาระดับปานกลางเหมือนกัน และอายุมากใกล้เคียงกัน เป็นต้น ลักษณะของผู้ปกครองที่มีความสำคัญเด่นชัดกว่าลักษณะอื่น ๆ ในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 3 ด้านคือ ลักษณะทางพุทธศาสนา และพบผลการวิจัยต่อมาว่าผู้ปกครองในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยหลายประเภทผู้ซึ่งมีประสบการณ์ทางพุทธสูงมีความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละด้านในปริมาณสูงกว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และในกลุ่มผู้ปกครองที่ระบุว่ามีบุตรใกล้ชิดบิดา ก็พบว่าถ้าเป็นฝ่ายบิดามีการศึกษาระดับปานกลางและเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูงด้วย มีความเชื่อทางพุทธสูงกว่าบิดาประเภทเดียวกันที่มีประสบ-การณ์ทางพุทธต่ำ ผลการวิจัยที่กล่าวถึงข้างต้นนี้บ่งชี้ว่า คุณลักษณะทั้ง 10 ด้านโดยเฉพาะคุณลักษณะทางพุทธศาสนา อธิบายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธของฝ่ายบิดาเด่นชัดกว่าฝ่ายมารดา และการมีประสบการณ์ทางพุทธในระดับสูงดูจะเป็นที่มาของลักษณะทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะประสบการณ์ทางพุทธของผู้เป็นบิดาที่มีการศึกษาระดับปานกลาง จากผลดังกล่าวจึงควรมีการรณรงค์สนับสนุนให้ผู้ปกครองฝ่ายบิดาได้มีประสบการณ์ทางพุทธเพิ่มมากขึ้น การเสริมประสบการณ์ทางพุทธแก่บุคคลอาจกระทำได้ในหลายรูปแบบ ทั้งโดยการกระตุ้นจากผู้ใกล้ชิด เช่น ญาติพี่น้องและมิตรสหายหรือผู้ร่วมงาน (ดังได้กล่าวถึงไปบ้างแล้วในข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติประการแรก) โดยการกระตุ้นจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ และโดยความสนใจเป็นส่วนบุคคล เป็นต้น โดยประเพณี

ทางพุทธศาสนา ผู้ชายมีโอกาสที่จะเข้าใกล้ชิดและเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาอยู่มากโดยผ่านการบวชเรียน จากข้อความที่ว่า "การได้บวชเรียนในพุทธศาสนา โดยเฉพาะในวัดที่มีการฝึกอบรมพระสงฆ์อย่างเหมาะสมนั้น เป็นแนวทางที่สำคัญในการถ่ายทอดทางสังคมและวัฒนธรรมอันมีคุณค่าสูงแก่ชายไทย ประโยชน์ของการบวชเรียนนี้ นอกจากจะมีต่อผู้บวชอย่างชัดเจนแล้ว ยังแผ่ขยายผลดีไปยังครอบครัวและสังคมโดยรวมได้อีกด้วย" เป็นผลสรุปสำคัญที่ ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ให้ไว้สืบเนื่องจากผลการวิจัยกับกลุ่มพระสงฆ์ไทยในภาคใต้ ซึ่งพบว่าพระสงฆ์บวชใหม่มีลักษณะเชิงพุทธหลายประการในปริมาณสูงกว่าเพื่อนของท่านที่ไม่ได้บวช ขณะบวช พระสงฆ์ที่ได้รับประสบการณ์จากการบวชอย่างเหมาะสม เช่น ได้รับการฝึกจากพระเถระผู้ใหญ่ในวัด ฝึกสำรวมด้านศีลมาก และฝึกปฏิบัติกิจของสงฆ์ในวัดและในชุมชนอย่างเหมาะสมมาก ฯลฯ เป็นพระสงฆ์ที่มีทัศนคติต่อคุณธรรมต่าง ๆ มากและมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมากกว่าพระสงฆ์ที่ได้รับประสบการณ์ขณะบวชอย่างเหมาะสมน้อย จึงคาดหมายได้ว่า เยาวชนชายที่ผ่านการบวชเรียนและได้รับการฝึกอบรมอย่างเหมาะสมแล้ว เมื่อแต่งงานมีครอบครัวก็จะสามารถเป็นบิดาที่มีคุณภาพสูงทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรม สามารถให้การถ่ายทอดทางพุทธศาสนาแก่บุตรอย่างได้ผล เช่น การเป็นแบบอย่างที่ดีทางพุทธ ในประเด็นนี้มีหลักฐานจากผลการวิจัยของฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ที่สามารถนำมาเสริมต่อกับผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้ภาพของกระบวนการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาในครอบครัวอย่างครบวงจร นั่นคือ พบว่าเยาวชน (ในที่นี้คือ พระสงฆ์ที่บวชใหม่และเพื่อนของพระที่เป็นฆราวาส) ที่มาจากครอบครัวซึ่งมีบิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีทางพุทธ เป็นผู้มีลักษณะเชิงพุทธสูง เช่น มีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธมากและมีความตั้งใจอย่างสูงที่จะปฏิบัติหน้าที่เมื่อได้บวชเรียน ดังนั้นการบวชเรียนในพุทธศาสนาจึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่ยังคงมีความสำคัญ จากอดีต ปัจจุบัน ถึงอนาคต เพราะประสบการณ์ที่ได้รับจากการบวชอย่างเหมาะสมจะช่วยพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของชายไทยอย่างได้ผลดี และอาจมีผลแผ่ขยายไปถึงครอบครัวและสังคมด้วย

ประการที่สาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้แสดงให้เห็นความสำคัญของการมีความใกล้ชิดกับบุตรอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือ พบว่าในบิดามารดาทุกประเภท ถ้ามีความใกล้ชิดกับบุตรมาก จะอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธแต่ละด้านทั้ง 3 ด้านมากกว่าบิดามารดาที่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย และยังพบอีกว่า การมีเวลาอยู่กับบุตรมากเพียงอย่างเดียวพบว่าไม่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ตามแนวพุทธด้านใด ๆ บิดามารดาที่มีเวลาอยู่กับบุตรมาก (หมายถึง จำนวนชั่วโมงและนาที โดยประมาณที่บิดามารดารายงานว่าใช้ไปในการอยู่ร่วมกับบุตรแต่ละวันโดยเฉลี่ยใน 1 สัปดาห์) และให้ความใกล้ชิดกับบุตรมากด้วย เป็นผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธโดยเฉพาะด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความและด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม มากกว่าบิดามารดาประเภทเดียวกันที่ให้ความใกล้ชิดกับบุตรน้อย และถ้าบิดามารดามีเวลาอยู่กับบุตรไม่มากนักแต่ให้ความใกล้ชิดกับบุตรได้มาก ก็ยังสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ 2 ด้านดังกล่าวมากกว่าบิดามารดาที่ใช้เวลาอยู่กับบุตรมากแต่มีความใกล้ชิดบุตรน้อย ผลการวิจัยเช่นนี้พบเด่นชัดในกลุ่มผู้ที่เป็นมารดา ผลส่วนนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในเรื่องคุณภาพของเวลาที่บิดามารดา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายมารดา) อุทิศให้แก่บุตร การที่บิดามารดาหาโอกาสปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุตรด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทั้งภายในและภายนอกครอบครัว เช่น ดูโทรทัศน์ด้วยกัน ใช้เวลาพูดคุยกับบุตร ซักถามเรื่องราวหรืออธิบายถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน หรือพาบุตรไปทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ ในโอกาสเหล่านี้บิดามารดาสามารถที่จะสอดแทรกการอบรมสั่งสอนในเรื่องความเชื่อการปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธให้แก่บุตรได้มาก ดังนั้นเพียงมีจำนวนเวลาอยู่กับบุตรยาวนานจึงไม่สำคัญเท่าการได้ปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพ

ประการสุดท้าย ผลการวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ที่สำคัญบางด้านของบิดามารดากับการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนา นับเป็นหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่สนับสนุนว่า ครอบครัวเป็นต้นกำเนิดของการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในเยาวชน ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเยาวชนและครอบครัว ทั้งในภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรส่งเสริมทางพระพุทธศาสนาควรร่วมมือกันจัดโครงการรณรงค์ให้ผู้เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเยาวชน เข้าใกล้ชิดพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมให้แก่บุตร จากผลการวิจัยนี้ ทำให้ระบุได้ว่าบิดามารดาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญควรได้รับการประชาสัมพันธ์เชิญชวนเป็นลำดับแรก ๆ เนื่องจากยังให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธในปริมาณน้อยคือ (1) ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นผู้ที่ยังห่างเหินจากศาสนา (2) ผู้ปกครองฝ่ายบิดาที่มีการศึกษาระดับสูงแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ และฝ่ายมารดาก็เป็นผู้ที่มีการศึกษาระดับปานกลางถึงสูงแต่มีประสบการณ์ทางพุทธต่ำ (3) ผู้ปกครองฝ่ายมารดา ผู้ปกครองกลุ่มอายุน้อยและกลุ่มที่มี

การศึกษาระดับสูง กลุ่มจากครอบครัวประเภทเดี่ยว ผู้ซึ่งมีความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติทางพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธทั้ง 3 ด้านในปริมาณต่ำ (4) ผู้ปกครองในกลุ่มบิดาและในกลุ่มที่มีอายุมาก ผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสามีหรือภรรยาน้อยและให้ความใกล้ชิดกับบุตรน้อย และ (5) ผู้ปกครองในกลุ่มมารดา ผู้ซึ่งมีเวลาอยู่กับบุตรมากแต่ให้ความใกล้ชิดบุตรน้อย

บรรณานุกรม

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ (2526) ประมวลผลการวิจัยในประเทศไทย : การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย. โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้. รายงานการวิจัยฉบับที่ 43 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ชัยการ ทองแก้ว (2520) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหิริ-โอตตัปปะ กับสัปปุริสัจธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาบุคลิกภาพธรรมธิปไตย. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 ก.) การวิจัยทางจิตวิทยาสังคม เอกสารการอบรมนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 5 เล่มที่ 12. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 80-107

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 ข.) พฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ : เน้นจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม. ในเอกสารฉบับพิเศษวันครบรอบปีที่ 25 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หน้า 59-71

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 ค.) บิดามารดาปลูกฝังทัศนคติและนิสัยให้เด็กอย่างไร วารสารคหเศรษฐศาสตร์. 24(4) : 34-44

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2533) ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต การทำงาน และจริยธรรมของคนไทย เค้าโครงงานวิจัย. เสนอเพื่อขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (เอกสารโรเนียว)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และงามตา วนินทานนท์ (2528) ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย. รายงานการวิจัยฉบับที่ 32 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยด์ (2529) การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย. รายงานการวิจัยฉบับที่ 40 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ทัศนา ทองภักดี (2528) ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะความเชื่ออำนาจในตนของเยาวชนไทยที่มีความสามารถทางการคิดต่างกัน. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

บัญญัติ วรรณบุตร (2529) การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความไม่ประมาทสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวัดผลทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

บุญกอบ วิสมิตะนันท์ (2527) ธรรมจริยาของครูไทยในภาคกลาง. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ปรองชน พูลสวัสดิ์ (2529) การสร้างแบบวัดเบญจศีลสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวัดผลทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530) สุขภาพจิตเบื้องต้น. ตำราอุดมศึกษา โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา ทบวงมหาวิทยาลัย

พรทิพา หอมจันทร์ (2528) การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระเทพวิสุทธิเมธี รักลูกต้องปลูกนิสัยที่ดี : วิธีสร้างลูกหลานให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา ม.ป.ป.

พระเทพเวที (ประยุทธ ปยุตฺโต) (2532) พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

พระเทพเวที (ประยุทธ ปยุตฺโต) (2533) ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา : ข้อพิจารณาเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาและจริยศึกษาในหลักสูตรการศึกษาของชาติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม

พระราชธรรมนิเทศ (2531) พระธรรมนำชีวิต. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศวิหาร

พระราชวรมุนี (2529) ธรรมนูญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

พระสุธรรมยานเถระ (2528) คำปฏิญาณตนเพื่อเป็นพุทธมามกะ ธัมมวิโมกข์ 6(57) หน้า 17-18

พุทธทาสภิกขุ (2533) ความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก. อตัมมโย

เพ็ญแข ประจนบัจจนึก และอ้อมเดือน สดมณี (2529) การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง. รายงานการวิจัยฉบับที่ 34 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2524) ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย. รายงานการวิจัยฉบับที่ 25 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วรรณะ บรรจง (2535) ลักษณะทางศาสนากับพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้ เค้าโครงปริญญานิพนธ์. เสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์-ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (เอกสารโรเนียว)

วศิน อินทสระ (2526) พุทธศาสตร์กับการดำเนินชีวิตประจำวัน วารสารพ้าราม. 10(6) : 111-117

วันชัย มีกลาง (2530) ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตาม และการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยในกรุงเทพ-มหานคร. ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ (2533) ประมวลสังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย. เล่ม 2. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สำรวย วรเตชะคงคา (2534) ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพฯ. ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สุชีโว ภิกขุ (2532) หลักพระพุทธศาสนา. อันดับหนังสือเล่มที่ 2 กรุงเทพฯ : สภาการศึกษามหามงกุฎราชวิทยาลัย

สุชีโว ภิกขุ (2533) ธรรมะของพระพุทธเจ้า. อันดับหนังสือเล่มที่ 28 กรุงเทพฯ : สภาการศึกษามหามงกุฎราชวิทยาลัย

สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ (2522) ค่านิยมและระบบค่านิยม : เครื่องมือในการสำรวจวัด. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2518) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างขันติ-โสรัจจะ กับสันโดษ เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาบุคลิกภาพธรรมธิปไตย. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาสังคม สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

แสง มนวิทูร (2531) พุทธศาสนากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เสียงธรรม. 31(5) กันยายน-ตุลาคม หน้า 24-30.

หรรษา เลาหเสรีกุล (2535) ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เค้าโครงปริญญานิพนธ์. เสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (เอกสารโรเนียว)

อมรา พงศาพิชญ์ (2533) วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยตามแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Batson, C.D. and Ventis, W.L. (1982) The Religious Experience : A Social Psychological Perspective. New York : Oxford University Press.

Bee, H. (1989) The Developing Child. Fifth Edition, New York : Harper & Row, Publishers.

Berelson, B. (1968) Behavioral sciences. In D.L. Sills (Ed.) International Encychopedia of the Social Sciences, Vol. 2. Crowell Collier and Macmillan, Inc., pp.41-45.

Cohen, J. (1977) Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences. First Edition, New York : Academic Press.

Conger, R.D. et al. (1983) Perception of child, child rearing values, emotional stressors and observed maternal behaviors. Child Development, 55 : 2234-2247.

Cornwall, M. (1987) The social basses of religion : A study of factors influencing religious belief and commitment. Review of Religious Research, 29 : 44-56.

Cornwall, M. (1989) The determinants of religious behavior : A Theories model and empirical test. Social Forces, 68(2) : 572-592.

Crain, W.C. (1980) Theories of Development : Concepts and Applications, New Jersey : Prentice-Hall, Inc.

Crawford, M.E., Handal, P.J. and Wiener, R.L. (1989) The relationship between religion and mental health/distress. Review of Religious Research, 31(1) : 16-22.

Dudley, L.D. and Dudley, M.G. (1986) Transmission of religious values from parents to adolescents. Review of Religious Research, 28(1) : 3-15.

Endler, N.S. and Magnusson D. (1976) Toward an interaction psychology of personality. Psychological Bulletin, 83(5) : 956-974.

Federico, R.C. and Schwartz, J.S. (1983) Sociology. Third Edition, Mass. : Addison-Wesley Publishing Company.

Gorsuch, R.L. (1988) Psychology of religion. Annual Review of Psychology, 39 : 201-221.

Hess, B.B., Markson, E.W. and Stein, P.J. (1982) Sociology. New York : Macmillan Publishing Co., Inc.

Hetherington, E.M. and Parke, R.D. (1979) Child Psychology : A Contemporary Viewpoint. International Student Edition, Tokyo : McGraw-Hill International Book Company.

Hoffman, M.L. (1970) Moral development. In P.H. Mussen (Ed.) Carmichael's Manual of Child Psychology, Vol 2. New York : John Wiley and Sons, pp.261-359.

Hunsberger, B.E. (1980) A reexamination of the antecedents of apostasy. Review of Religious Research, 21 : 158-170.

Hunsberger, B.E. (1983) Apostasy : A social learning perspective. Review of Religious Research, 25 : 21-38.

Hunsberger, B.E. and Brown, L.B. (1984) Religious socialization, apostasy, and the impact of family background. Journal for the Scientific Study of Religion, 23(3) : 239-251.

McGuire, W.J. (1969) The nature of attitudes and attitudes change. In G.L. Linzey and E. Aronson (Eds.) The Handbook of Social Psychology, Vol.III : The Individual and Social Context. Second Edition, Mass. : Addison-Wesley Publishing Company, pp.136-314.

Nelsen, H.M. (1981) Gender differences in the effects of parental discord on preadolescent religiousness. Journal for the Scientific Study of Religion, 20 : 351-360.

Ozorak, E.W. (1988) The development of religious beliefs and commitment in adolescences. Dissertation Abstract International, 48(11) : 3451B.

Ozorak, E.W. (1989) Social and cognitive influences on the development of religious beliefs and commitment in adolescence. Journal for the Scientific Study of Religion, 28(4) : 448-463.

Parker, M. and Gaier, E.L. (1980) Religion, religious beliefs, and religious practices among conservative Jewish adolescents. Adolescence, 15 : 361-374.

Podhisit, Chai (1965) Buddhism and Thai World View. Bangkok : The Social Science Association Press.

Sears, R.R., Maccoby, E.E. and Levin, H. (1957) Patterns of Child Rearing. New York : Row, Peterson and Company.

Shaw, M.E. and Wright, J.M. (1967) Scales for the Measurement of Attitudes. New York : McGraw-Hill Book Company.

Spilka, B., Hood, R.W. and Gorsuch, R.L. (1985) The Psychology of Religion. New Jersey : Prentice-Hall, Inc.

Strayhorn, J.M., Weldman, C.S. and Larson, D. (1990) A measure of religiousness, and its relation to parent and child mental health. Journal of Community Psychology, 18(1) : 34-43.

Strickland, B.R. (1977) Internal-external control of reinforcement. In T. Blass (Ed.) Personality Variables in Social Behavior. New York : John Wiley & Sons, pp.219-280.

Suvannathat, C. (1985) Maternal employment and child development. In C. Suvannathat, D. Bhunthumnavin, L. Bhuapirom, and D.M. Keats (Eds.) Handbook of Asian Child Development and Child Rearing Practices. Bangkok : Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.

Thomas, D.L., Gecas, V., Weigert, A. and Rooney, E. (1974) Family Socialization and the Adolescent. Lexington, MA : D.C. Heath.

Watson, R.I. and Lindgren, C.W. (1979) Psychology of the Child and the Adolescent. Fourth Edition, New York : Macmillan Publishi Company.

Willits, F.K. and Crider D.M. (1989) Church attendance and tradition religious beliefs in adolescences and young adulthood : A pane study. Review of Religious Research, 31(1) : 68-81.

ภาคผนวก ก

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

16 กันยายน 2534

เรียน ท่านผู้ปกครองที่มีบุตรหรือบุตรบุญธรรมอายุ 8-15 ปี

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นหน่วยงานที่เน้นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเยาวชนและครอบครัว ได้ทำการวิจัยและเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนและครอบครัวไทยมานานกว่า 30 ปี

ขณะนี้คณาจารย์ของสถาบันฯ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติให้ทำโครงการวิจัย เรื่อง "ความเชื่อและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสุขภาพจิต จริยธรรม การอบรมเลี้ยงดูบุตร และการทำงานของคนไทย" ผลการวิจัยจากโครงการนี้คาดว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน และครอบครัว

คณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อกันในครอบครัวไทย ซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถาม 3 ฉบับคือ แบบสอบถามความเชื่อและการปฏิบัติของคนไทย แบบสอบถามการปฏิบัติต่อบุตร และแบบสอบถามความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองและครอบครัว ตามคำแนะนำในการตอบที่แนบมาด้วยแล้ว

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าแก่การวิจัยครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน)
ประธานโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
โทร. 258-4482

ความเชื่อและการปฏิบัติของคนไทย

คำแนะนำในการตอบ

คำถามชุดนี้เกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติของคนไทย ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขอให้ท่านอ่านข้อความแต่ละประโยคที่ให้มา แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นเป็นจริงหรือไม่จริงสำหรับท่านมากน้อยเพียงใด ถ้า "จริง" ขอให้ท่านพิจารณาว่าจริงในปริมาณใดจาก จริงที่สุด จริง หรือค่อนข้างจริง ถ้า "ไม่จริง" ก็ขอให้ท่านพิจารณาว่าไม่จริงในปริมาณใดจาก ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง หรือไม่จริงเลย โดยขีดเครื่องหมาย / ลงในช่อง ___ ที่อยู่เหนือวลีนั้น ๆ เพียงแห่งเดียวในแต่ละประโยค คำถามส่วนนี้มีทั้งหมด 30 ข้อ

กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ

1. **ฉันเชื่อว่าการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจะทำให้ฉันมีความสุขอย่างแท้จริง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. **พระสงฆ์บางรูปได้ช่วยให้ฉันใกล้ชิดและศรัทธาในศาสนามากยิ่งขึ้น**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. **ฉันเชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อตายแล้วก็จบสิ้นเพียงแค่นั้น**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. **ความเชื่อที่ว่า "ชีวิตเป็นทุกข์" เป็นการมองโลกในแง่ร้าย และเป็นเรื่องเหลวไหล**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. **ฉันเชื่อว่าบุญกุศลเป็นสิ่งเดียวที่ฉันสามารถนำติดตัวไปได้ทุกภพทุกชาติ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. ฉันเชื่อว่านรกสวรรค์และภพภูมิต่าง ๆ เป็นเรื่องงมงาย

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. พระพุทธเจ้ามีความสำคัญต่อชีวิตของฉัน

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. ฉันเป็นคนดีได้โดยไม่จำเป็นต้องสนใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. การพัฒนาตนเองเพื่อเข้านิพพาน เป็นสิ่งที่เกินความพยายามของมนุษย์

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. ฉันซาบซึ้งในความเมตตาของพระพุทธเจ้าต่อมวลมนุษย์

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

11. ฉันพร้อมที่จะพูดปด ถ้าคำพูดนั้นจะช่วยให้ฉันได้รับประโยชน์

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

12. ฉันเห็นว่าการสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้านอน เป็นการกระทำที่ไร้สาระ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

13. คงต้องรอให้ร่ำรวยกว่านี้ก่อน ฉันจึงจะทำบุญให้ทานแก่ผู้อื่น

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

14. ฉันดื่มสุราและ/หรือเบียร์ โดยไม่สนใจว่าจะผิดศีลหรือไม่

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

15. ฉันไม่คิดว่าการทำสมาธิจะให้ประโยชน์อะไรแก่ฉันได้

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

16. การแอบหยิบของราคาเพียงเล็กน้อยจากร้านค้า ไม่น่าจะเป็นความผิด เพราะเจ้าของร้านได้กำไรจากสินค้าอื่น ๆ มากอยู่แล้ว

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

17. ฉันชอบแนะนำให้คนอื่นอ่านหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

18. ฉันจะอาฆาตเคียดแค้นคนที่จงใจทำให้ฉันเจ็บช้ำน้ำใจ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

19. การตกปลาเป็นเกมกีฬาที่น่าตื่นเต้น

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

20. ฉันจะคำนึงถึงเรื่องบาปบุญก่อนตัดสินใจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสมอ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

21. ฉันชอบที่จะไปเที่ยวตามวัดวาอารามมากกว่าสถานที่อื่น ๆ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

22. ฉันมักระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์เมื่อผ่านสถานที่ทางศาสนา

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

23. อาชีพของฉันไม่ว่าในปัจจุบันหรืออนาคต ต้องเป็นอาชีพที่ไม่ทำให้ฉันผิดศีล เช่น ไม่ต้องฆ่าสัตว์ ไม่ต้องโกหก

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

24. ฉันใช้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตไปในการทำความดีและทำบุญสุนทาน

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

25. ฉันมักใช้เวลาว่างไปในการศึกษาธรรมะหรือปฏิบัติธรรม

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

26. ขณะเที่ยวเตร่กับเพื่อนฝูงฉันมักไม่สนใจว่า สิ่งที่กระทำลงไปนั้นจะผิดศีลหรือไม่

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

27. ฉันเคยคุยทางด้านธรรมะกับผู้อื่น

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

28. ฉันรู้สึกว่า ตนเองเป็นพุทธแต่เพียงในนามหรือในทะเบียนเท่านั้น

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

29. การหมกมุ่นกับศาสนาทำให้คนเรามีความก้าวหน้าในชีวิตไม่มากเท่าที่ควร

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

30. ฉันช่วยเหลือคนอื่นและสังคมอยู่เสมอเพื่อสร้างกุศล

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

กรุณาตอบ

ชาย : ในชีวิตของท่าน [ ] เคย [ ] ไม่เคย บวชเรียนในพุทธศาสนา

หญิง : ในชีวิตของท่าน [ ] เคย [ ] ไม่เคย บวชชีหรือบวชชีพราหมณ์

ทั้งชายและหญิง : ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมานี้

- ท่านถือศีลแปด _____ ครั้ง
  [ ] ไม่เคยเลย
- ท่านเข้ารับการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา _____ ครั้ง
  [ ] ไม่เคยเลย
- ท่านได้รับฟังการบรรยายธรรมะ _____ ครั้ง
  [ ] ไม่เคยเลย

การปฏิบัติต่อบุตร

บุตรในความอุปการะของท่านอายุระหว่าง 8-15 ปี

จำนวน _____ คน

กรณีมีมากกว่า 1 คน โปรดระลึกถึงบุตรคนโตของท่าน (อายุไม่เกิน 15 ปี) ที่ท่านให้การดูแลอยู่ในขณะนี้ แล้วตอบคำถามต่อไปนี้ทั้งหมดเกี่ยวกับท่านและบุตรคนนี้เพียงคนเดียวเท่านั้น

บุตรคนนี้ อายุ _____ เพศ _____ เรียนชั้น _____

ท่านเป็น [ ] มารดา [ ] บิดา

[ ] ญาติผู้ใหญ่ [ ] อื่น ๆ (ระบุ) _____

ขณะนี้ท่าน [ ] อยู่ กับบุตรคนนี้ [ ] ไม่อยู่ กับบุตรคนนี้

ผู้ใหญ่ที่ดูแลอบรมบุตรคนนี้อย่างใกล้ชิดที่สุดคือ

[ ] มารดา [ ] บิดา

[ ] คนอื่น ๆ (ระบุ) _____

ตอนที่ 1
ความคิดเห็นเกี่ยวกับบุตร

คำแนะนำในการตอบ

ต่อไปนี้เป็นคำถามเกี่ยวกับบุตรในอุปการะของท่านคนเดียวกัน กรุณาแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของท่านเกี่ยวกับเด็กคนนี้ โดยเลือกขีดเครื่องหมาย / ลงในช่อง ___ เหนือวลีนั้น ๆ จากจริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง หรือไม่จริงเลย เพียงแห่งเดียวในแต่ละข้อคำถาม **กรุณาตอบให้ครบ 10 ข้อ**

1. **ฉันเชื่อว่าลูกคนนี้จะเป็นเด็กที่มีอนาคตไกล**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. **ฉันรู้สึกผิดหวังในตัวลูกคนนี้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. **ฉันมีความสุขเมื่ออยู่ใกล้ลูกคนนี้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. **ลูกคนนี้เป็นเด็กไม่รักดี**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. **ฉันรู้สึกภาคภูมิใจในลูกคนนี้มาก**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. **ฉันอารมณ์เสียอยู่เสมอเมื่ออยู่ใกล้ลูกคนนี้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. **ฉันต้องการที่จะเลี้ยงดูลูกคนนี้อย่างดีที่สุด**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. **ฉันรู้สึกวิตกกังวลเกี่ยวกับนิสัยของลูกคนนี้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. **ฉันพร้อมที่จะเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อลูกคนนี้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. **ฉันพอใจมากที่ลูกคนนี้เกิดมาในครอบครัวของเรา**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 2
ความคาดหวังในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

คำแนะนำในการตอบ

คำถามต่อไปนี้เกี่ยวกับความคาดหวังของท่านในการอบรมเลี้ยงดูบุตรคนเดียวกันนี้ วิธีการตอบเหมือนตอนที่ 1 **กรุณาตอบให้ครบทั้ง 10 ข้อ**

1. **ถ้าลูกของฉันประสบอุบัติเหตุขณะอยู่กับฉัน ก็เป็นเพราะฉันขาดความระมัดระวัง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. **ควรยึดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่ง เพื่อลูกจะได้ไม่เจ็บป่วยง่าย**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. ฉันเชื่อว่าพ่อแม่มีความสำคัญต่ออนาคตของลูกมากกว่าพระเจ้าองค์ใด

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. ลูกจะเป็นคนดีหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับบุญและกรรมแต่ปางก่อน

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. พ่อแม่สามารถป้องกันไม่ให้ลูกเจ็บป่วยได้มาก

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. ลูกจะเรียนได้ดีถ้าพ่อแม่เอาใจใส่ในการเรียนของเขา

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. ฉันเชื่อว่าถ้าดวงชะตาของลูกดีอยู่แล้ว เขาจะต้องมีอนาคตที่ดี

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. พ่อแม่ที่โชคดีเท่านั้นจึงจะมีลูกเป็นเด็กดีและเรียนเก่ง

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. เมื่อลูกเกิดมาโง่ พ่อแม่ก็คงไม่มีทางจะทำให้ลูกฉลาดขึ้นได้

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. ฉันเชื่อว่าวิธีอบรมเลี้ยงดูลูกของฉันจะทำให้ลูกเป็นเด็กดีได้

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 3
บทบาทของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

คำแนะนำในการตอบ

ต่อไปนี้เป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทผู้ปกครองในการเลี้ยงดูและการอบรมบุตร กรุณานึกถึงบุตรคนเดียวกับที่ท่านให้คำตอบมาตั้งแต่ต้น แล้วพิจารณาข้อคำถามทีละข้อว่าเป็นความจริงตรงกับการปฏิบัติของท่านต่อบุตรคนนี้มากน้อยเพียงใด โปรดเลือกขีดเครื่องหมาย / ลงในช่อง ____ เหนือวลี "จริงที่สุด" "จริง" "ค่อนข้างจริง" "ค่อนข้างไม่จริง" "ไม่จริง" หรือ "ไม่จริงเลย" เพียงแห่งเดียวในแต่ละข้อคำถาม **กรุณาตอบให้ครบถ้วนทั้ง 20 ข้อ** จะเป็นพระคุณยิ่ง

1. **ฉันแสดงให้ลูกรู้ว่าฉันรักลูกมาก**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. **ฉันชอบพูดคุยหยอกล้อฉันท์เพื่อนกับลูกเสมอ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. **ฉันต้องการให้ลูกมีส่วนร่วมในกิจกรรมแทบทุกอย่าง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. **ฉันเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของลูกเสมอ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. **ฉันมักให้ลูกรู้ว่า ฉันภูมิใจในตัวเขามาก**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. **ฉันชอบให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำแก่ลูกเสมอ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. **ฉันชอบพูดคุยกับลูกด้วยเสียงไพเราะนุ่มนวลเสมอ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. **ฉันช่วยผ่อนคลายความทุกข์ ความกังวลใจของลูกอยู่เสมอ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. **ฉันไม่เคยแสดงให้ลูกรู้ว่าฉันรักลูกเพียงใด**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. **ฉันมักเห็นลูกดีกว่าคนอื่นเสมอ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

11. **ฉันไม่มีเวลาพาลูกไปทำบุญที่วัด**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

12. **ฉันชักชวนลูกให้บริจาคเสื้อผ้า เครื่องใช้และของเล่นแก่เด็กยากจนตามที่โรงเรียนเชิญชวนมา**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

13. **ฉันบอกลูกว่าการทำบุญใส่บาตรเป็นการกระทำที่ไม่คุ้มค่า**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

14. **ฉันเตือนลูกให้นำสิ่งของที่ยืมมาจากเพื่อนไปคืนเจ้าของทุกครั้ง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

15. **ฉันสอนลูกไม่ให้ทำร้ายสัตว์แม้แต่มดหรือแมลงเล็ก ๆ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

16. **ฉันใช้ลูกไปซื้อเบียร์หรือเหล้าให้ฉัน**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

17. **ฉันบอกลูกว่าฉันเกลียดชังคนที่พูดโกหกหลอกลวง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

18. **ฉันชี้นำให้ลูกชมรายการปฏิบัติธรรมทางโทรทัศน์ซึ่งมีเด็ก ๆ เข้าร่วมฝึกสมาธิด้วย**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

19. **ฉันบอกลูกว่าการหัดทำสมาธิจะทำให้ลูกเรียนหนังสือเก่ง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

20. **ฉันเปิดเทปธรรมะให้ลูกฟังบ่อยครั้ง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 4
การปฏิบัติต่อบุตร

คำแนะนำในการตอบ

ต่อไปนี้เป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติของพ่อหรือแม่ต่อลูกของตน ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นและประสบการณ์ของแต่ละท่าน โปรดพิจารณาว่าข้อความข้างล่างนี้เป็นจริงหรือไม่จริงมากน้อยเพียงใดในการปฏิบัติของท่านต่อบุตรคนนี้ แล้วเลือกคำตอบที่ตรงกับท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียวในแต่ละข้อ **กรุณาตอบให้ครบทั้ง 23 ข้อ** จะเป็นพระคุณยิ่ง

1. **ฉันแนะนำให้ลูกสังเกตสีหน้าสบายใจและปลื้มปิติของบุคคลหลังจากการทำบุญให้ทาน**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. **ฉันพูดให้ลูกเข้าใจว่าสิ่งของที่ใส่บาตรอาจถูกนำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ของผู้ทำบุญ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. **ฉันชี้แจงให้ลูกคลายความโกรธและให้อภัยเพื่อนที่เกเร**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. **ฉันชี้แจงให้ลูกเข้าใจถึงบาป (ผลของการทำชั่ว) จากการทำผิดศีลข้อห้ามต่าง ๆ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. **ฉันไม่ทราบเรื่องการรักษาศีลดีพอที่จะอธิบายให้ลูกเข้าใจได้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. **ฉันพูดให้ลูกเข้าใจว่าคนที่รักษาศีลเป็นพวกไม่ทันโลก**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. ครอบครัวของเราไม่เคยพูดคุยกันเรื่องทำสมาธิภาวนา

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. ฉันคิดว่าลูกยังเด็กเกินกว่าจะเข้าใจเรื่องสมาธิภาวนา

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. ฉันบอกให้ลูกเข้าใจถึงความหมายหลักของบทสวดมนต์

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. ฉันพยายามหาหลักฐานจากการบรรยายธรรมของพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงบางรูปมาอธิบายให้ลูกเห็นความสำคัญของการสวดมนต์ทำสมาธิ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

11. ฉันเรียกลูกให้มาร่วมใส่บาตรพระสงฆ์ด้วยทุกครั้งที่มีโอกาส

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

12. ฉันให้ลูกช่วยเลือกซื้อและเตรียมสิ่งของใส่บาตรด้วยตนเอง

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

13. ฉันเน้นย้ำกับลูกเสมอว่า "เด็กยังไม่มีรายได้จึงไม่ควรบริจาคเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ใด"

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

14. ฉันชมเชยลูกทุกครั้งที่ลูกแสดงความเอื้อเฟื้อ แบ่งปันสิ่งของให้พี่น้องหรือเด็กอื่น ๆ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

15. **ฉันนำลูกรักษาศีล 5 ข้อ อย่างเคร่งครัดในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

16. **ฉันยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความทุกข์ยากในชีวิตเพราะชอบดื่มสุราหรือเล่นการพนันให้ลูกฟัง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

17. **ฉันเคยชมเชยลูกที่สามารถพูดบิดเบือนจนพ้นจากการถูกครูลงโทษได้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

18. **ฉันไม่กล้าทำผิดศีลเพราะกลัวลูกจะเลียนแบบ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

19. **ฉันชวนลูกให้ลองฝึกนั่งภาวนาและสังเกตลมหายใจเข้าออก**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

20. **ฉันไม่สนับสนุนให้ลูกสวดมนต์ ทำสมาธิ เพราะจะทำให้ลูกเสียเวลาทบทวนบทเรียนโดยไม่จำเป็น**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

21. **ฉันชอบยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดแล้วประสบความสำเร็จในชีวิตให้ลูกฟัง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

22. **ฉันนำลูกสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้านอนทุกคืน**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

23. ฉันแสดงความพอใจทุกครั้งที่ลูกฝึกนั่งสมาธิ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 5
การใช้เวลากับบุตร

กรุณาตอบ

(*) ในระหว่างวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ท่านใช้เวลาพบปะพูดคุยกับลูกคนเดียวกับที่ท่านระลึกถึงในแบบสอบถามฉบับก่อน ในเรื่องต่าง ๆ ประมาณวันละ _____ ชั่วโมง _____ นาที (ไม่นับเวลานอน และไม่ควรเกิน 6 ชั่วโมง เพราะเด็กไปโรงเรียน)

(**) ในระหว่างวันหยุด (เสาร์-อาทิตย์) ท่านใช้เวลาพูดคุยกับลูกคนนี้ในเรื่องต่าง ๆ ประมาณวันละ _____ ชั่วโมง _____ นาที

คำแนะนำในการตอบ

ท่านได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับลูกคนเดียวกันนี้มากน้อยเพียงใด ขอให้เลือกขีดเครื่องหมาย / ลงใน _____ เหนือวลีนั้น ๆ ตามความเป็นจริงจาก ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย หรือไม่เคยทำเลย เพียงแห่งเดียวในแต่ละข้อคำถาม **กรุณาตอบให้ครบทั้ง 10 ข้อ**

1. ช่วยสอนการบ้านให้ลูก

ทำประจำ	ทำมาก	ทำค่อนข้างมาก	ทำค่อนข้างน้อย	ทำน้อย	ไม่เคยทำเลย

2. ร่วมเล่นเกมต่าง ๆ ภายในบ้านกับลูก

ทำประจำ	ทำมาก	ทำค่อนข้างมาก	ทำค่อนข้างน้อย	ทำน้อย	ไม่เคยทำเลย

3. **ซักถามลูกถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

4. **เล่นกีฬาด้วยกันกับลูก**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

5. **พาลูกไปเที่ยวทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

6. **ไปรับลูกจากโรงเรียนกลับบ้าน**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

7. **พาลูกไปซื้อเสื้อผ้าและเครื่องใช้ที่จำเป็น**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

8. **ใช้เวลาว่างร่วมกับลูก เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ สะสมแสตมป์ ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

9. **ชักชวนให้ลูกร่วมจัดเตรียมอาหารสำหรับครอบครัว เช่น ไปจ่ายตลาด ปรุงอาหาร เสริฟ์อาหาร เป็นต้น**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

10. **ให้ลูกได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเกี่ยวกับการงานอาชีพที่ฉันทำอยู่ เช่น พาไปดูการทำงานของพ่อแม่เป็นครั้งคราว**

ทำประจำ ทำมาก ทำค่อนข้างมาก | ทำค่อนข้างน้อย ทำน้อย ไม่เคยทำเลย

ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองและครอบครัว

ตอนที่ 1
ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง

คำแนะนำในการตอบ

กรุณาอ่านข้อความแต่ละประโยคให้เข้าใจ แล้วพิจารณาว่าข้อความนี้ตรงกับลักษณะของท่านมากน้อยเพียงใด ให้ขีด / ลงใน _____ เหนือวลี จาก "จริงที่สุด" "จริง" ค่อนข้างจริง" "ค่อนข้างไม่จริง" "ไม่จริง" หรือ "ไม่จริงเลย" เพียงแห่งเดียวในแต่ละข้อ **กรุณาตอบให้ครบทั้ง 15 ข้อ**

1. **ฉันรู้สึกว่าตนเองเป็นคนตื่นเต้นง่าย**

_____ _____ _____ | _____ _____ _____

จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง ไม่จริงเลย

2. **ฉันรู้สึกว่าตนเองสนใจอะไรไม่ได้นาน**

_____ _____ _____ | _____ _____ _____

จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง ไม่จริงเลย

3. **เวลาทำงานถ้าใครมาส่งเสียงดังข้าง ๆ ฉันจะทำต่อไปไม่ได้**

_____ _____ _____ | _____ _____ _____

จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง ไม่จริงเลย

4. **ฉันมีเรื่องกลุ้มใจอยู่เสมอ**

_____ _____ _____ | _____ _____ _____

จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง ไม่จริงเลย

5. **ฉันรู้สึกลำบากใจถ้าจะต้องตัดสินใจทำอะไรด้วยตนเอง**

_____ _____ _____ | _____ _____ _____

จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง ไม่จริงเลย

6. **ถ้ามีคนมาขัดใจหรือยั่วเพียงเล็กน้อยฉันจะโกรธเอาง่าย ๆ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. **ฉันรู้สึกกลัวโดยไม่รู้ว่ากลัวอะไรอยู่บ่อย ๆ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. **ฉันบังคับตนเองไม่ค่อยได้**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. **ฉันรู้สึกว่าตนเองเป็นคนตกใจง่าย**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. **เวลาดีใจฉันรู้สึกดีใจมาก และเวลาเสียใจก็รู้สึกเสียใจมาก**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

11. **ฉันไม่ค่อยกล้าทำความรู้จักกับคนซึ่งไม่เคยรู้จักมาก่อน**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

12. **ฉันไม่ชอบพูดเล่นเลย**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

13. **บางครั้งฉันรู้สึกว่าตัวเองมักทำอะไรผิดอยู่เสมอ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

14. **เมื่อเข้านอนตอนกลางคืน ฉันมักนอนไม่ค่อยหลับ เพราะคิดอะไรต่าง ๆ นานา**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

15. บางเวลาฉันรู้สึกอึดอัดอยากตะโกนออกไปดัง ๆ

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 2
สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส

คำแนะนำในการตอบ

คำถามต่อไปนี้เกี่ยวกับภรรยาหรือสามีของท่าน ขอให้ท่านอ่านคำถามแต่ละประโยคและแสดงความรู้สึกที่แท้จริงต่อคู่สมรสของท่าน โดยขีด / ลงใน _____ เหนือวลีนั้น ๆ จากจริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง หรือไม่จริงเลย เพียงแห่งเดียวในแต่ละข้อคำถาม **กรุณาตอบให้ครบ 10 ข้อ** จะเป็นพระคุณยิ่ง

1. **สามี (หรือภรรยา) ของฉันเป็นต้นเหตุให้ฉันเกิดความวิตกกังวล**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. **ฉันไม่ค่อยได้พบหน้าพูดคุยกับสามี (ภรรยา) มากเท่าใดนัก**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. **ภรรยา (สามี) ของฉันทำให้ฉันอุ่นใจว่ายังมีคนที่รักและเอาใจใส่ฉันอยู่**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. **สามี (ภรรยา) ของฉันเป็นผู้รับฟังที่ดี เมื่อฉันต้องการระบายความในใจ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. **ภรรยา (สามี) ทำให้ฉันเสียใจบ่อยครั้ง**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. **สามี (ภรรยา) พูดปลอบโยนฉันเมื่อฉันมีเรื่องกลัดกลุ้มใจ**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. **ภรรยา (สามี) จะเป็นผู้ช่วยเหลือให้ฉันพ้นวิกฤตการณ์อย่างเต็มกำลังความสามารถของเขา**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. **สามี (ภรรยา) และฉันมักปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. **แม้เราจะแต่งงานและอยู่ร่วมกันนานพอสมควร แต่ฉันก็ยังรู้สึกว่าฉันกับภรรยา (สามี) เป็นคนแปลกหน้ากัน**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10 **ฉันรู้สึกว่าสามี (ภรรยา) ของฉันไม่เห็นคุณค่าในสิ่งที่ฉันให้หรือปฏิบัติต่อเขา**

จริงที่สุด	จริง	ค่อนข้างจริง	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 3
ลักษณะของผู้ตอบ

คำแนะนำในการตอบ

ขอความกรุณาเติมคำลงในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย [/] หน้าตัวเลือกที่ตรงกับความเป็นจริงสำหรับผู้ตอบ

ขณะนี้ท่านอายุ ____ ปี เพศ _____ นับถือศาสนา _____

จบการศึกษาระดับ

[ ] ประถมศึกษา [ ] มัธยมศึกษา

[ ] อนุปริญญา [ ] ปริญญาตรี

[ ] สูงกว่าปริญญาตรี

อาชีพ

[ ] รับราชการ/ทำงานรัฐวิสาหกิจ [ ] ทำธุรกิจส่วนตัว (ค้าขาย)

[ ] ทำงานในองค์การธุรกิจเอกชน [ ] เกษตรกร

[ ] อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

ขณะนี้ท่าน

[ ] อยู่กับสามีหรือภรรยา [ ] แยกกันอยู่

[ ] หย่าร้าง เป็นหม้าย

ครอบครัวของท่านมีรายได้ของสมาชิกทุกคนรวมกันประมาณ _____ ต่อเดือน

[ ] ต่ำกว่า 6,000 บาท [ ] 6,001 - 12,000 บาท

[ ] 12,001 - 18,000 บาท [ ] 18,001 - 24,000 บาท

[ ] 24,001 - 30,000 บาท [ ] 30,001 - 36,000 บาท

[ ] 36,001 - 42,000 บาท [ ] 42,001 - 48,000 บาท

[ ] 48,001 - 54,000 บาท [ ] 54,001 บาทขึ้นไป

จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ใช้จ่ายเงินรายได้จำนวนดังกล่าวนี้

[ ] 1-3 คน [ ] 4-6 คน

[ ] 7-9 คน [ ] 9 คนขึ้นไป

ในครอบครัวของท่านมีคนอยู่รวมกันทั้งสิ้น _____ คน

มีฐานะเป็น : ปู่ ย่า ตา ยาย ของบุตรท่าน _____ คน

ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายตนเอง _____ คน

ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายภรรยา (สามี) _____ คน

ภรรยาหรือสามีของท่าน _____ คน

บุตรชายหญิงของท่าน _____ คน

บุตรบุญธรรม _____ คน

ผู้ขออยู่อาศัย _____ คน

คนรับใช้ _____ คน

อื่น ๆ _____ คน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ขอขอบคุณที่กรุณาให้ความร่วมมือเป็นอย่างยิ่ง

คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความมั่นใจรับทราบ เมื่อพิจารณาตามตัวแปรความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละตัวแยกจากกัน ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยที่ค่าเอฟมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มบิดามารดา	ความเชื่อ		การปฏิบัติ		วิถีชีวิตแบบพุทธ	
	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง
กลุ่มรวม	43.33	49.26	43.05	49.28	42.94	49.67
	(5.30)	(5.70)	(5.29)	(5.52)	(5.29)	(5.21)
เป็นมารดา	44.53	49.50	44.14	49.61	44.31	49.60
	(4.27)	(5.76)	(4.42)	(5.39)	(4.86)	(5.15)
เป็นบิดา	42.34	48.85	42.30	48.84	41.79	49.84
	(5.70)	(5.75)	(5.59)	(5.88)	(5.09)	(5.46)
อายุมาก	43.38	49.59	43.47	49.69	43.30	49.86
	(5.00)	(5.41)	(5.19)	(5.24)	(5.10)	(5.11)
อายุน้อย	43.31	49.07	42.82	49.10	42.78	49.66
	(5.48)	(5.95)	(5.36)	(5.71)	(5.39)	(5.32)
การศึกษาสูง	43.89	48.95	43.37	49.08	43.38	49.69
	(5.12)	(5.87)	(5.04)	(5.53)	(5.06)	(5.20)
การศึกษาปานกลาง	41.79	49.91	42.22	49.88	41.69	49.82
	(5.59)	(5.41)	(5.83)	(5.49)	(5.78)	(5.27)
ระดับเศรษฐกิจสูง	43.10	49.00	43.04	48.95	43.40	49.19
	(5.02)	(5.44)	(5.13)	(5.28)	(5.36)	(5.11)
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	43.49	49.56	42.96	49.62	42.49	50.18
	(5.56)	(5.76)	(5.43)	(5.52)	(5.20)	(5.05)
ครอบครัวเดี่ยว	43.02	49.49	42.57	49.58	42.72	49.93
	(5.50)	(5.61)	(5.42)	(5.34)	(5.43)	(5.20)
ครอบครัวขยาย	43.78	48.90	43.65	48.79	43.24	49.35
	(5.05)	(5.90)	(5.11)	(5.77)	(5.12)	(5.21)
บุตรชาย	-	-	43.30	49.28	42.97	49.51
	-	-	(5.26)	(5.95)	(5.22)	(5.69)
บุตรหญิง	43.89	49.70	43.43	49.64	43.71	49.95
	(5.15)	(5.06)	(5.07)	(4.93)	(5.21)	(4.73)

ตาราง 1 (ต่อ)

กลุ่มบิดามารดา	ความเชื่อ		การปฏิบัติ		วิถีชีวิตแบบพุทธ	
	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง
บุตรเรียนชั้นประถม	43.42	49.19	43.13	49.03	43.18	49.69
	(5.11)	(5.71)	(5.04)	(5.65)	(5.10)	(5.29)
บุตรเรียนชั้นมัธยม	-	-	43.52	49.97	43.04	49.67
	-	-	(5.24)	(4.95)	(5.09)	(5.07)
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	44.39	50.40	44.33	50.52	43.68	50.70
	(5.84)	(5.53)	(5.87)	(5.42)	(6.04)	(4.97)
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	42.69	47.22	42.25	47.63	42.56	47.59
	(4.87)	(5.46)	(4.74)	(5.03)	(4.87)	(5.15)

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มบิดามารดาโดยรวม

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	วิถีชีวิตแบบพุทธ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย	(211) 41.50	(121) 43.18	(221) 43.89	(112) 44.69	(212) 45.10	(122) 45.88	(222) 49.82
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	192	39.31	2.19*	3.87*	4.58*	5.38*	5.79*	6.57*	10.51*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	32	41.50	-	1.68	2.39	3.19	3.60	4.38*	8.32*
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	34	43.18		-	0.71	1.51	1.92	2.70	6.64*
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	35	43.89			-	0.80	1.21	1.99	5.93*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	29	44.69				-	0.41	1.19	5.13*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	29	45.10					-	0.78	4.72*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	40	45.88						-	3.94*
สูง	สูง	สูง	(222)	153	49.82							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นมารดา

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	วิถีชีวิตแบบพุทธ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย 42.06	(211) 43.67	(121) 44.70	(221) 44.96	(122) 45.15	(212) 45.78	(112) 49.56	(222)
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	85	40.24	1.82	3.43	4.46*	4.72*	4.91*	5.54*	9.32*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	17	42.06	-	1.61	2.64	2.90	3.09	3.72	7.50*
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	15	43.67		-	1.03	1.29	1.48	2.11	5.89*
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	20	44.70			-	0.26	0.45	1.08	4.86*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	22	44.96				-	0.19	0.82	4.60*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	13	45.15					-	0.63	4.41*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	18	45.78						-	3.78*
สูง	สูง	สูง	(222)	99	49.56							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มบิดามารดาอายุน้อย

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	วิถีชีวิตแบบพุทธ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย 42.25	(211) 43.74	(121) 44.11	(221) 44.67	(112) 44.80	(122) 45.31	(212) 49.94	(222)
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	117	38.92	3.33*	4.82*	5.19*	5.75*	5.88*	6.39*	11.02*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	16	42.25	-	1.49	1.86	2.42	2.55	3.06	7.59*
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	23	43.74		-	0.37	0.93	1.06	1.57	6.20*
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	19	44.11			-	0.56	0.69	1.20	5.83*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	18	44.67				-	0.13	0.64	5.27*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	20	44.80					-	0.51	5.14*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	13	45.31						-	4.63*
สูง	สูง	สูง	(222)	80	49.94							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มบิดามารดาการศึกษาสูง

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	วิถีชีวิตแบบพุทธ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย	(211) 42.21	(121) 43.04	(221) 43.89	(212) 44.00	(112) 44.44	(122) 46.54	(222) 49.73
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	135	39.45	2.75*	3.59*	4.44*	4.55*	4.99*	7.09*	10.28*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	24	42.21	-	0.83	1.68	1.79	2.23	4.33*	7.52*
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	29	43.04		-	0.85	0.95	1.40	3.50	6.69*
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	26	43.89			-	0.11	0.55	2.66	5.84*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	15	44.00				-	0.44	2.54	5.73*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	23	44.44					-	2.10	5.29*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	26	46.54						-	3.19*
สูง	สูง	สูง	(222)	89	49.73							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 6 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใเนื้อความ พิจารณาตามความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธพร้อมกัน ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยม

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย	(21) 42.80	(12) 44.43	(22) 49.60
ต่ำ	ต่ำ	(11)	37	41.65	1.15	2.78	7.95*
สูง	ต่ำ	(21)	15	42.80	-	1.63	6.80*
ต่ำ	สูง	(12)	14	44.43		-	5.17*
สูง	สูง	(22)	57	49.60			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ พิจารณาตามความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพุทธพร้อมกัน ในกลุ่มบิดามารดาที่มีประสบการณ์ทางพุทธสูง

ความเชื่อ	วิถีชีวิตแบบพุทธ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย	(21) 42.27	(12) 44.70	(22) 50.05
ต่ำ	ต่ำ	(11)	61	40.82	1.45	3.88*	9.23*
สูง	ต่ำ	(21)	34	42.27	-	2.43	7.78*
ต่ำ	สูง	(12)	37	44.70		-	5.35*
สูง	สูง	(22)	127	50.05			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความเข้าใจเนื้อความ เมื่อพิจารณาตามตัวแปรความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละตัวแยกจากกัน ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยที่ค่าเอฟมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มบิดามารดา	ความเชื่อ		การปฏิบัติ		วิถีชีวิตแบบพุทธ	
	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง
กลุ่มรวม	41.18	47.37	40.71	47.57	40.55	48.06
	(5.71)	(6.21)	(5.35)	(6.17)	(5.42)	(5.70)
เป็นมารดา	42.06	47.66	41.70	47.72	41.49	48.07
	(5.58)	(6.00)	(5.10)	(6.16)	(5.44)	(5.63)
เป็นบิดา	40.09	47.14	39.75	47.66	39.48	48.23
	(5.65)	(6.59)	(5.39)	(6.38)	(5.23)	(5.87)
อายุมาก	-	-	40.86	48.10	40.47	48.47
	-	-	(6.03)	(6.06)	(5.02)	(5.58)
อายุน้อย	40.99	47.43	40.62	47.24	40.59	47.83
	(5.83)	(6.17)	(5.54)	(6.31)	(5.64)	(5.87)

ตาราง 8 (ต่อ)

กลุ่มบิดามารดา	ความเชื่อ		การปฏิบัติ		วิถีชีวิตแบบพุทธ	
	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง
การศึกษาสูง	41.34	47.01	40.72	47.21	40.79	47.83
	(5.65)	(6.14)	(5.04)	(6.25)	(5.29)	(5.76
การศึกษาปานกลาง	40.52	48.05	40.66	48.26	39.81	48.48
	(5.86)	(6.34)	(6.08)	(6.11)	(5.79)	(5.69
ระดับเศรษฐกิจสูง	40.54	46.38	40.08	46.84	40.63	46.88
	(5.20)	(6.44)	(4.81)	(6.28)	(5.39)	(6.13
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	41.59	48.03	41.08	48.06	40.47	48.78
	(6.05)	(6.09)	(5.68)	(6.14)	(5.48)	(5.44
ครอบครัวเดี่ยว	40.90	47.89	40.20	48.19	40.19	48.80
	(5.81)	(6.58)	(5.39)	(6.29)	(5.40)	(5.91
ครอบครัวขยาย	41.62	46.63	41.52	46.49	41.19	46.95
	(5.52)	(5.75)	(5.21)	(6.08)	(5.43)	(5.43
บุตรชาย	41.10	47.73	40.88	47.66	40.38	48.04
	(5.95)	(6.27)	(5.55)	(6.51)	(5.65)	(5.94
บุตรหญิง	41.62	47.96	41.39	47.66	41.26	48.40
	(6.07)	(5.58)	(5.64)	(6.04)	(5.69)	(5.51
บุตรเรียนชั้นประถม	40.84	47.28	40.53	47.08	40.29	48.21
	(5.99)	(6.21)	(5.53)	(6.65)	(5.62)	(5.68
บุตรเรียนชั้นมัธยม	-	-	41.98	48.58	41.93	48.01
	-	-	(5.27)	(5.23)	(5.32)	(5.51
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	42.29	48.40	41.88	48.74	41.34	48.84
	(5.64)	(6.33)	(5.34)	(6.21)	(5.49)	(5.84
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	-	-	39.88	46.06	39.90	46.83
	-	-	(5.17)	(5.75)	(5.33)	(4.98

ตาราง 9 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มบิดามารดารวม

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	วิถีชีวิตแบบพุทธ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย 55.22	(211) 56.69	(221) 57.44	(121) 58.43	(112) 60.11	(212) 60.55	(122) 64.41	(222)
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	191	52.13	3.09*	4.56*	5.31*	6.29*	7.98*	8.42*	12.28*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	32	55.22	-	1.47	2.22	3.21	4.89*	5.33*	9.19*
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	35	56.69		-	0.75	1.74	3.42	3.86	7.72*
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	34	57.44			-	0.99	2.12	3.11	6.97*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	28	58.43				-	1.68	2.12	5.98*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	28	60.11					-	0.44	4.30*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	40	60.55						-	3.85*
สูง	สูง	สูง	(222)	153	64.41							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 10 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามความเชื่อ การปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบพุทธ ในกลุ่มบิดามารดาจากครอบครัวเดี่ยว

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	วิถีชีวิตแบบพุทธ	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย 55.41	(211) 55.45	(221) 58.05	(121) 58.92	(112) 60.06	(212) 61.82	(122) 64.36	(222)
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	115	51.59	3.82*	3.86*	6.46*	7.33*	8.47*	10.23*	12.77*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	17	55.41	-	0.04	2.64	3.51	4.65	6.41*	8.95*
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	20	55.45		-	2.60	3.47	4.61	6.37*	8.91*
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	20	58.05			-	0.87	2.01	3.77	6.31*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	13	58.92				-	1.14	2.90	5.44*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	16	60.06					-	1.76	4.30*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	22	61.82						-	2.54
สูง	สูง	สูง	(222)	95	64.36							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 11 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม พิจารณาตามความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธพร้อมกัน ในกลุ่มบิดามารดาที่มีบุตรเรียนอยู่ชั้นมัธยม

ความเชื่อ	การปฏิบัติ	รหัส	จำนวนคน	เฉลี่ย	(12) 57.64	(21) 58.07	(22) 64.30
ต่ำ	ต่ำ	(11)	37	55.41	2.23	2.66	8.89*
ต่ำ	สูง	(12)	14	57.64	-	0.43	6.66*
สูง	ต่ำ	(21)	14	58.07		-	6.23*
สูง	สูง	(22)	57	64.30			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 12 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างการยอมรับและเปลี่ยนตาม เมื่อพิจารณาตามตัวแปรความเชื่อ การปฏิบัติ และวิถีชีวิตแบบพุทธแต่ละตัวแยกจากกัน ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยที่ค่าเอฟมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มบิดามารดา	ความเชื่อ		การปฏิบัติ		วิถีชีวิตแบบพุทธ	
	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง
กลุ่มรวม	54.50	61.65	53.91	61.88	53.63	62.63
	(7.25)	(7.90)	(6.97)	(7.72)	(6.81)	(7.32)
เป็นมารดา	56.05	62.40	55.45	62.62	55.14	63.14
	(6.74)	(7.11)	(6.41)	(6.99)	(6.41)	(6.56)
เป็นบิดา	52.85	60.60	52.53	60.91	52.14	61.88
	(7.30)	(9.12)	(7.12)	(8.95)	(6.92)	(8.56)
อายุมาก	54.24	61.25	53.83	61.87	53.38	62.30
	(6.98)	(7.81)	(6.37)	(7.84)	(6.07)	(7.59)
อายุน้อย	54.53	61.93	53.96	61.90	53.75	62.88
	(7.41)	(8.04)	(7.31)	(7.78)	(7.17)	(7.26)

ตาราง 12 (ต่อ)

กลุ่มบิดามารดา	ความเชื่อ		การปฏิบัติ		วิถีชีวิตแบบพุทธ	
	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง	ต่ำ	สูง
การศึกษาสูง	54.36	60.89	53.56	61.20	53.59	62.06
	(7.20)	(7.82)	(6.80)	(7.59)	(6.69)	(7.35)
การศึกษาปานกลาง	-	-	54.75	63.31	53.68	63.62
	-	-	(7.37)	(7.95)	(7.23)	(7.29)
ระดับเศรษฐกิจสูง	-	-	52.56	62.10	52.90	60.69
	-	-	(7.07)	(7.84)	(7.21)	(7.69)
ระดับเศรษฐกิจปานกลาง	55.37	62.93	54.77	62.91	54.14	63.70
	(7.01)	(7.09)	(6.80)	(7.52)	(6.45)	(6.98)
ครอบครัวเดี่ยว	54.24	61.66	53.43	62.06	53.17	63.02
	(7.65)	(7.65)	(7.14)	(7.51)	(6.69)	(7.22)
ครอบครัวขยาย	54.86	61.54	54.64	61.46	54.34	61.97
	(6.70)	(8.50)	(6.77)	(8.26)	(7.02)	(7.62)
บุตรชาย	-	-	54.35	62.61	53.91	63.00
	-	-	(6.75)	(7.89)	(6.88)	(7.34)
บุตรหญิง	54.89	62.35	54.82	61.82	54.56	62.77
	(7.24)	(7.59)	(7.32)	(7.70)	(6.97)	(7.45)
บุตรเรียนชั้นประถม	54.18	61.67	53.70	61.56	53.64	62.67
	(7.55)	(8.08)	(7.13)	(8.23)	(7.09)	(7.74)
บุตรเรียนชั้นมัธยม	-	-	-	-	54.98	63.13
	-	-	-	-	(5.86)	(6.62)
ประสบการณ์ทางพุทธสูง	55.67	63.11	55.04	63.55	54.03	63.93
	(7.65)	(7.79)	(7.37)	(7.52)	(7.09)	(7.06)
ประสบการณ์ทางพุทธต่ำ	-	-	53.01	59.57	53.07	60.37
	-	-	(6.61)	(7.70)	(6.70)	(7.32)

ตาราง 13 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิตและความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มบิดามารดารวม

ทัศนคติต่อบุตร	สุขภาพจิต	ความเชื่ออำนาจภายในตน	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย 43.42	(212) 44.45	(122) 44.69	(111) 46.40	(211) 47.00	(121) 47.32	(221) 48.17	(222)
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	43	43.12	0.30	1.33	1.57	3.28	3.88*	4.20*	5.05*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	38	43.42	-	1.03	1.27	2.98	3.58*	3.90*	4.75*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	40	44.45		-	0.24	1.95	2.55	2.87	3.72*
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	115	44.69			-	1.71	2.31*	2.63*	3.48*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	47	46.40				-	0.60	0.92	1.77
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	64	47.00					-	0.32	1.17
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	57	47.32						-	0.85
สูง	สูง	สูง	(222)	133	48.17							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 14 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิตและความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มบิดามารดาอายุน้อย

ทัศนคติต่อบุตร	สุขภาพจิต	ความเชื่ออำนาจภายในตน	รหัส	จำนวน คน	เฉลี่ย 43.23	(212) 43.56	(112) 44.23	(111) 45.11	(211) 46.82	(121) 47.33	(221) 47.96	(222)
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	23	42.65	0.58	0.91	1.58	2.46	4.17	4.68	5.31*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	31	43.23	-	0.33	1.00	1.88	3.59	4.10	4.73*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	25	43.56		-	0.67	1.55	3.26	3.77	4.40*
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	60	44.23			-	0.88	2.59	3.10	3.73*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	27	45.11				-	1.71	2.22	2.85
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	33	46.82					-	0.51	1.14
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	33	47.33						-	0.63
สูง	สูง	สูง	(222)	71	47.96							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 15 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิตและความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มบิดามารดาที่มีระดับเศรษฐกิจปานกลาง

ทัศนคติต่อบุตร	สุขภาพจิต	ความเชื่ออำนาจภายในตน	รหัส	จำนวนคน	เฉลี่ย	(212) 43.12	(211) 44.65	(111) 44.76	(112) 44.76	(221) 47.95	(121) 48.31	(222) 50.25
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	11	43.00	0.12	1.65	1.76	1.76	4.95	5.31	7.25*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	17	43.12	-	1.53	1.64	1.64	4.83	5.19*	7.13*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	20	44.65		-	0.11	0.11	3.30	3.66	5.60*
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	58	44.76			-	-	3.19	3.55*	5.49*
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	21	44.76				-	3.19	3.55	5.49*
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	19	47.95					-	0.36	2.30
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	26	48.31						-	1.94
สูง	สูง	สูง	(222)	24	50.25							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 16 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธด้านสร้างความสนใจรับทราบ พิจารณาตามทัศนคติต่อบุตร สุขภาพจิตและความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในกลุ่มบิดามารดาที่มาจากครอบครัวเดี่ยว

ทัศนคติต่อบุตร	สุขภาพจิต	ความเชื่ออำนาจภายในตน	รหัส	จำนวนคน	เฉลี่ย	(212) 43.44	(122) 43.97	(111) 44.02	(211) 45.29	(221) 47.21	(222) 48.63	(121) 48.81
ต่ำ	ต่ำ	สูง	(112)	22	42.50	0.94	1.47	1.52	2.79	4.71	6.13*	6.31*
สูง	ต่ำ	สูง	(212)	23	43.44	-	0.53	0.58	1.85	3.77	5.19*	5.37*
ต่ำ	สูง	สูง	(122)	29	43.97		-	0.05	1.32	3.24	4.66*	4.84*
ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	(111)	66	44.02			-	1.27	3.19*	4.61*	4.79*
สูง	ต่ำ	ต่ำ	(211)	28	45.29				-	1.92	3.34*	3.52
สูง	สูง	ต่ำ	(221)	34	47.21					-	1.42	1.60
สูง	สูง	สูง	(222)	87	48.63						-	0.18
ต่ำ	สูง	ต่ำ	(121)	26	48.81							-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05